T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KARŞILAŞTIRMALI HİNT VE YUNAN MİTOLOJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Hicret UN

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KARŞILAŞTIRMALI HİNT VE YUNAN MİTOLOJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Hicret UN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Korhan KAYA

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KARŞILAŞTIRMALI HİNT VE YUNAN MİTOLOJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……..	……
……..	……
…….	……
……..	……
…….	……
…….	……

Tez Sınavı Tarihi……

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (…../…./2011).

Fatma Hicret UN

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Daşaratha'nın Dört Oğlunun Doğumu, British Library.

Resim 2. Rāma Tanrı Şiva'nın Yayını Gererken, Ressam Raji Ravi Varma.

Resim 3. Sītā'nın Rāvaṇa Tarafından Kaçırılışı, Ressam Raji Ravi Varma, 1895, Sri Chitra Sanat Galerisi.

Resim 4. Maymun Ordusunun Lanka Adası'na Köprü İnşa Etmesi

Resim 5. Lanka Adası'nda Savaş, Ressam Saib Din, 1649-1653, Udaipur, Hindistan.

Resim 6. Sītā'nın Saflık Yemini, 1600.

Resim 7. Kurular ve Pāṇḍavalar'ın Savaşı.

Resim 8. Helen'in Kaçırılışı, Ressam Francesco Primaticcio, 1530-1539, Bowes Müzesi.

Resim 9. Tanrıça Thetis'in Oğlu Akhilleus'a, Hephaistos Tarafından Dövülen Silahları Vermesi, Attika Vazo Süslemesinden Ayrıntı, MÖ. 575-550, Louvre Müzesi.

Resim 10. Akhilleus'un Hektor'un Cesedini Yunan Kampına Sürüklemesi, Ressam Franz Matsch, 1892, Salon Freskosu, Yunanistan.

Resim 11. Odysseus, Ressam Jean Auguste Dominique Ingres, 1850, Güzel Sanatlar Müzesi, Fransa.

Resim 12. Prithu'nun, İnek Kılığındaki Yeryüzü'nü Kovalaması. Güzel Sanatlar Müzesi, Boston.

Resim 13. Meru Dağı, 19. yy., Bhutan.

Resim 14. Olympos Dağı ve Tanrıları.

Resim 15. Rāma Heykeli.

Resim 16. Rāmāyaṇa Destanı'ndan Savaş Sahnesi.

Resim 17. Rāma ve Sugriva Arasındaki İttifak.

Resim 18. Hektor'un Cenazesinin Getirilmesi.

Resim 19. Kaşyapa Kabartması.

Resim 20. Uranos'un Hadım Edilmesi.

Resim 21a. İndra.

Resim 21b. İndra

Resim 22a. Zeus Büstü.

Resim 22b. Yıldırım Atan Zeus.

Resim 23. Dünya'nın Çalkalanması.

Resim 24. Okyanusun Çalkalanması.

Resim 25a. Titanların Savaşı.

Resim 25b. Titan Atlas'ın Dünyayı Taşıması.

Resim 25c. Tanrılarla Titanların Savaşı.

Resim 26a. Dans Eden Kṛishṇa.

Resim 26b. Kṛishṇa Govardhan Dağı'nı Kaldırırken.

Resim 26c. Kṛishṇa'nın Kamsa'yı Öldürmesi.

Resim 27a. Herakles Heykeli.

Resim 27b. Herakles'in Bebekken Bir Yılanı Öldürmesi.

Resim 27c. Herakles ve Nemea Aslanı.

Resim 28. Lakshmī Heykeli.

Resim 29. Hera Heykeli.

Resim 30. Lakshmī.

Resim 31. Venüs'ün Doğuşu.

Resim 32. Varuṇa.

Resim 33. Poseidon Heykeli.

Resim 34a. Yama.

Resim 34b. Yama.

Resim 35. Hades ve Kerberos.

Resim 36a. Sarasvatī.

Resim 36b. Sarasvatī.

Resim 37. Athena Heykeli.

Resim 38a. Kārttikeya Heykeli.

Resim 38b. Kārttikeya.

Resim 39. Ares Heykeli.

Resim 40a. Sūrya.

Resim 40b. Sūrya.

Resim 41a. Helios Kabartması.

Resim 41b. Helios'un Haphaistos'a Haberi.

Resim 42. Soma.

Resim 43. Dionysos Heykeli.

Resim 44a. Kāma.

Resim 44b. Kāma.

Resim 45. Eros Heykeli.

Resim 46. Ushas ve Aniruddha.

Resim 47. Eos.

Resim 48. Nārada Heykeli.

Resim 49. Hermes Heykeli.

Resim 50. Kiṃpurusha Kabartması.

Resim 51. Kentaur Kabartması.

KISALTMALAR

a.g.e.	**:** Adı geçen eser.
a.g.m.	**:** Adı geçen makale.
Res.	**:** Resim.
Bkz.	**:** Bakınız.
Vb.	**:** Ve benzeri.
Vd.	**:** Ve diğerleri
Sf.	**:** Sayfa.
MÖ.	**:** Milattan Önce
MS.	**:** Milattan Sonra
Der.	**:** Derleyen.
Çev.	**:** Çeviren.
Ed.	**:** Editör.
Özet.	**:** Özetleyen.
AÜ.	**:** Ankara Üniversitesi.
DTCF	**:** Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

İÇİNDEKİLER

RESİM LİSTESİ i
KISALTMALAR iv
İÇİNDEKİLER v
ÖNSÖZ ix
GİRİŞ x

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAM OLARAK MİTOLOJİ VE MİTOLOJİNİN KAYNAKLARI

I.1. KAVRAM OLARAK MİTOLOJİ 1
I.2. HİNT MİTOLOJİSİNİN KAYNAKLARI 7
I.2.1. VEDİK DÖNEM 8
I.2.1.1. Saṃhitalar 8
I.2.1.2. Brāhmaṇalar 11
I.2.1.3. Āraṇyakalar ve Upanishadlar 12
I.2.2. EPİK DÖNEM 13
I.2.2.1. Hint Destanları 15
I.3. YUNAN MİTOLOJİSİNİN KAYNAKLARI 21
I.3.1. Yunan Destanları 24

İKİNCİ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI MİTOLOJİ

II.1. KARŞILAŞTIRMALI OLARAK HİNT VE YUNAN MİTOLOJİSİ 31
II.1.1. GENEL KONULAR 31
II.1.1.1. Hint ve Yunan Mitolojisinde Yaratılış 31
II.1.1.2. Hint ve Yunan Mitolojisinde Kadın 39
II.1.1.3. Rāmāyaṇa ve İlyada Destanları 40
II.1.1.4. Hint ve Yunan Mitolojisinde Sürgün Hayatı 41

II.1.2. TANRILAR VE KARAKTERLER 43
II.1.2.1. Kaşyapa-Uranos 43
II.1.2.2. Pṛithivī-Gaia 45
II.1.2.3. Dyaus-Zeus 48
II.1.2.4. İndra-Zeus 51
II.1.2.5. Asuralar-Titanlar 54
II.1.2.6. Kṛishṇa-Herakles 57
II.1.2.7. Kṛishṇa-Akhilleus 60
II.1.2.8. Sītā-Demeter 61
II.1.2.9. Sītā–Penelope 62
II.1.2.10. Lakshmī-Hera 64
II.1.2.11. Lakshmī-Aphrodite 66
II.1.2.12. Yama-Hades 69
II.1.2.13. Varuṇa-Poseidon 71
II.1.2.14. Sarasvatī-Athena 75
II.1.2.15. Kārttikeya-Ares 78
II.1.2.16. Sūrya-Helios 80
II.1.2.17. Soma-Dionysos 83
II.1.2.18. Kāma-Eros 89
II.1.2.19. Vişvakarman-Hephaistos 92
II.1.2.20. Ushas-Eos 95
II.1.2.21. Nārada-Hermes 98
II.1.2.22. Anumati-Selene 101
II.1.2.23. Yudhishṭhira-Oidipus 102
II.1.2.24. Mātarişvan-Prometheus 105
II.1.3. EFSANELER 106
II.1.3.1. Kansa ve Kronos'un Hikâyeleri 106
II.1.3.2. Pruravas ve Urvaşi-Eros ve Psyche 108
II.1.3.3. Hint ve Yunan Mitolojilerinde Tufan Efsanesi 111
II.1.4. YARATIKLAR 113
II.1.4.1. Kiṃpurushalar-Kentaurlar 113
II.1.4.2. Hidimba-Polyphemos 114

II.1.4.3. Gandharvalar-Musalar 115
II.1.4.4. Apsaraslar-Nymphalar 116
II.1.5. DİĞER 117
II.1.5.1. Amrita-Nektar 117
II.1.5.2. Naraka-Tartaros 118
II.1.5.3. Meru Dağı-Olympos Dağı 119
II.1.5.4. Hint ve Yunan Mitolojilerinde Nehirler 122
II.1.5.5. Lotus-Akantüs 125
II.1.5.6. Vyāsa-Homeros 127

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖRSEL SANATLARDA MİTOLOJİ

III.1. GÖRSEL SANATLARDA MİTOLOJİ KONULU ÖRNEKLER 129
III.1.1. KATALOG 133
III.1.1.1. Rāmāyaṇa ve İlyada Destanları 133
III.1.1.2. Kaşyapa ve Uranos 137
III.1.1.3. İndra-Zeus 139
III.1.1.4. Asuralar-Titanlar 141
III.1.1.5. Kṛishṇa-Herakles 144
III.1.1.6. Lakshmī-Hera 148
III.1.1.7. Lakshmī-Aphrodite 149
III.1.1.8. Varuṇa-Poseidon 150
III.1.1.9. Yama-Hades 151
III.1.1.10. Sarasvatī-Athena 153
III.1.1.11. Kārttikeya-Ares 155
III.1.1.12. Sūrya-Helios 157
III.1.1.13. Soma-Dionysos 159
III.1.1.14. Kāma-Eros 161
III.1.1.15. Ushas-Eos 162
III.1.1.16. Nārada-Hermes 164
III.1.1.17. Kiṃpurushalar-Kentaurlar 165

III.2. DEĞERLENDİRME 166
III.3. KAYNAKÇA 178
RESİMLER 185
ÖZET 236
ABSTRACT 237

ÖNSÖZ

"Karşılaştırmalı Hint ve Yunan Mitolojisi" isimli bu tez çalışmamda, "mitoloji" kelimesinin kökeni ve kavramsal çerçevesi çizilmeye; Hint ve Yunan mitolojilerindeki benzer ve ayrılan yönler alt başlıklar halinde irdelenerek, her iki kültür arasındaki etkileşimin boyutları saptanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte mitolojinin görsel sanatlara yansıması araştırılmış ve her iki kültürün mitoloji konulu güzel sanatlarından örnekler verilmiştir.

Mitolojinin içerdiği evrensel kavramları ve simgesel motifleri irdelemek, mitolojinin Hint ile Yunan kültürlerindeki oluşma sürecini, etkileşimini ve dolayısıyla ayrılan yönlerini saptamak, ait oldukları kültürlerin sanat yapıtlarına yansımasını araştırarak genel bir değerlendirme yapmak ve en önemlisi bu alanda yapılacak olan çalışmalar için kaynak oluşturabilecek bulgular elde etmek bu tezin amacını oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmamda fikirleriyle yardımlarını esirgemeyerek bana yol gösteren ve en önemlisi beni kırmayıp böyle zevkli bir konuyu yüksek lisans tezi olarak çalışmama izin veren tez danışmanım Prof. Dr. Korhan KAYA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca fikirleri ile beni doğru yönlendiren Doç. Dr. H. Derya CAN; kaynak bulmamda yardım eden arkadaşlarım Yalçın KAYALI ve Berrak AYDEMİR; maddi desteğini üzerimde tutan babam Mustafa ÇETİN; manevi olarak her zaman yanımda olan annem Ayşe ÇETİN ve bana her zaman sabırla yaklaşan ve çeviri konusunda yardımını esirgemeyen eşim Hayrettin UN'a teşekkürü bir borç biliyorum.

GİRİŞ

Günümüzde gelişen teknoloji ve arkeoloji biliminin katkılarıyla eskiye duyulan merak artmıştır. Son dönemlerde ise kültür ve kültür tarihi; özellikle dünya çapında, UNESCO'nun da yapmış olduğu çalışmalar ile Somut Olmayan Kültür Miras çerçevesinde daha çok ilgi duyulan kavramlar olmuştur. Dolayısıyla bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların sayısı da artmaya başlamıştır. Bu kapsamda mitoloji kavramı da kültür tarihinde önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu gelişmeler sevindirici olmakla birlikte, çağımızda henüz yeterli seviyeye ulaşamamıştır.

Tarih öncesinde oluşmaya başlayan mitoloji, her alanda karşımıza çıkmaktadır. Farklı disiplinlerin çalışmalarında da bazen bir dayanak noktası olabilen mitoloji, sanatın her dalında ele alınan başlıca konulardan biri olmasına karşın, bilimsel anlamda yapılan çalışmalar kapsamında yeterli noktaya henüz gelememiştir.

Günümüzde pek çok terimin mitoloji kaynaklı olduğu bilinmektedir. Örneğin; mevsimlerin oluşumu, Yunan tanrısı Hades'in Persephone'yi kaçırışı; defne yaprağının adı Apollon'un Daphne'yi kaçırışı ile hikâyelendirilmektedir. Bu örneklerin sayısı oldukça fazladır. Ancak mitoloji hayatımızın bu kadar içine girmişken ve her yerde karşımıza çıkarken hatta tarihsel olaylar bile bazen mitoloji ile açıklanırken (Truva savaşı vb.), bizim bu konudaki bilgilerimizin yetersiz olması üzücüdür.

Geniş bir coğrafyaya yayılan, kültür zenginliği ve mistisizmi ile dikkati çeken, dünya pazarında önemli bir yere gelen ve bu alanda rekabet ettiğimiz Hindistan; ülkemizde de merak uyandırmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içinde de Hindistan ile etkileşimimiz devam etmiştir. Bugün sürekli iletişim halinde olduğumuz Hindistan kültürü ve özellikle Hint mitolojisi belki de en az araştırılan

konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte medeniyetlerin kavşak noktası olan Anadolu'da, Yunan kültürünün ciddi mirası yer almaktadır. Günümüzde yapılan kazılarda hala daha Anadolu'nun pek çok yerinde Yunan heykelleri ile karşılaşmaktayız. Sürekli yeni buluntuların keşfedildiği bu dönemde elimize geçen kalıntıların mitolojik karakterler olduğunu sıkça görmekteyiz. Dolayısıyla, Yunan ve Hint mitolojilerini bilmek, araştırmak ve bu alanda bilimsel veriler ortaya koymak gerektiği yadsınamaz.

Yunan ve Hint mitolojilerini dikkatle incelediğimizde, bu iki kültürün mitlerinde benzer noktaların varlığını saptamak güç olmayacaktır. Her iki mitolojide; evrenin yaratılışı, tanrıların özellikleri, konumları ve hâkimiyet noktaları, insanların tanrılarla mücadeleleri, iyi ile kötünün savaşı vb. konularda şaşırtıcı derecede benzerlikler karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu iki kültürün etkileşiminin nerede başladığı ve ne şekilde devam ettiği bilinmemektedir.

Bu kapsamda, Yunan ve Hint mitolojilerindeki benzerlikleri hatta aynı olan noktaları ve birbirinden farklı olan yönleri saptayabilmemiz için öncelikle mitoloji kavramını evrensel nitelikte irdelemek gerekmektedir. Bu konuda iki kültür arasındaki etkileşimi ve boyutları anlayabilmemiz, öncelikle mitolojinin kaynaklarını irdelemekten geçmektedir. Tarihin bir noktasında bu iki kültür arasında siyasi alanda bir çakışma ya da aynı coğrafya üzerinde bir karşılaşma yaşanmış ve dolayısıyla bu farklı kültürlerin çoğu alanda birbirini etkilemiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak hangi kültürün daha baskın olduğu ya da hangi kültürün diğerini etkilediği hakkında yorum yapabilmek oldukça zordur. Zaten etkileşimin karşılıklı olması gerekmektedir.

Yunan ve Hint mitolojilerinin kaynakları, evrenin ve insanların yaratılışları, tanrıların hikâyeleri, insanlarla tanrılar arasındaki mücadeleler, efsaneler, kahramanlar ve destanlar ile birlikte bu kültürlerin barındırdıkları farklı inanç

sistemlerini de ele almak gerekmektedir. Ayrıca mitolojinin yansıdığı güzel sanatları ve özellikle heykel, resim, minyatür, mimari ve mimari süsleme alanlarında da araştırma yapmak oldukça faydalı olacaktır.

Tezin ana konusunu oluşturan Yunan ve Hint mitolojileri karşılaştırmalı olarak ele alınırken benzerlik açısından Mısır gibi diğer kültürlerin de mitolojileri karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda kültürler arası etkileşimin boyutları kaçınılmaz olarak büyümektedir. Ancak tezin asıl konusunun dışına çıkmamak için araştırma çerçevesini Hindistan coğrafyası ile sınırlandırmak gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAM OLARAK MİTOLOJİ VE MİTOLOJİNİN KAYNAKLARI

I.1. KAVRAM OLARAK MİTOLOJİ

Mitoloji; Yunanca "mithos (söylenen ya da duyulan söz)" ve "logos (konuşma)" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş olup, eski Yunan'da "geçmişte söylenenlerin tekrar edilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Ancak zamanla Batı dünyasında basit anlamıyla "efsane" olarak adlandırılmaya başlamıştır.

Mitoloji; Concise Oxford English Dictionary'de;

"Mitlerin özellikle de belirli bir dini ya da kültürel geleneğe ait olanların bir bütünü; yaygın anlamda benimsenmiş fakat abartılmış veya kurgusal bir hikâyeler veya inançlar kümesi; mitlerin incelenmesi bilimi" olarak tanımlanmaktadır[1].

Türk dünyasında mit ve mitolojinin karşılığı olarak Arapça "ustûre" ve bu kelimenin çoğulu olan "esâtir" terimleri kullanılmıştır. Zaman zaman Farsça "efsane" ve "fesâne" kelimeleri de mit ve mitoloji karşılığı olarak kullanılmıştır[2].

[1] Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,* Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009:7.

[2] Aysun Çetin, *Tanzimattan Cumhuriyete Türk Aydınlarının Mitolojiye Bakış Tarzı,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993:2).

Mitoloji, Budunbilim Terimleri Sözlüğünde (TDK, Ankara, 1973);

"*Tanrıların, insanların, kahramanların ve evrenin yaratılışının yanı sıra ilk günahı, ilk ölümü, tufanı, tanrıların insanları nasıl cezalandırdıklarını; ikinci planda ise avcılığın ve hayvancılığın başlangıcını, bitkilerden nasıl yararlanıldığını, ateşin ilk kez elde edilişini, cinsel hayatın başlangıcını, ilk ailelerin, törenlerin ve toplumsal kurumların ortaya çıkışını konu edinen, bunları destansı ve şiirli bir dille anlatan, çoğu zaman kutsal sayılan öyküler"* olarak tanımlanmaktadır*"*[1].

Edith Hamilton'ın Mitologya adlı eserini çeviren Ülkü Tamer özellikle kavram olarak mitoloji üzerinde durmakta ve şunları söylemektedir:

"*En ilkel çağlardan bu yana, kendini bildi bileli insanın hayal gücü durmadan işlemiş ve yeryüzü ile gökyüzünü çeşitli düşsel yaratıklar ve tanrılarla süslemiştir. Bu insanın yapısı, tanrıların ve yarı tanrıların kişilikleri ve serüvenleri, bir takım efsaneler içinde kuşaktan kuşağa ta çağımıza kadar gelmiştir. İşte bu bilgilerin tümüne eskiden "esâtir" derdik bugün de mitologya diyoruz*"[2].

D. Rosenberg mitolojiyi ayrıntılı olarak tanımlamaktadır;

"*Söylenceler, bir toplumun manevi değerlerini yansıtan ciddi öykülerdir. Bu öyküler bir toplumun dünya görüşünü ve önemli inançlarını temsil ettikleri için, o toplumun kültürü tarafından değer verilen ve korunan insani deneyimlerin birer simgesidir. Söylenceler, kökenleri, doğal olayları ve ölümü konu edinebilir; ilahların*

[1] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 18-19.

[2] Edith Hamilton, *Mitologya* (Çev. Ülkü Tamer), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006: 5.

özellik ve işlevlerini betimleyebilir ya da kahramanlık öyküleri anlatarak, kahramanca ve erdemli davranışlara birer model oluşturabilirler."[1]

Mitosu oldukça keskin bir çizgiyle yerel söylencelerden ayıran P. Grimal, bir söylencenin mitos değeri taşıması için mutlak surette onda kozmik bir taraf olması gerektiğini düşünmektedir[2] ve bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir;

"*Mitos nedir? Dünyanın mevcut düzeninden önceki bir düzenini konu alan ve yerel ya da sınırlı bir özelliği değil de, eşyanın doğasına ait organik bir yasayı açıklamayı amaçlayan bir anlatı'ya, teamülen, 'Mitos'-dar anlamda- diyoruz. Bu anlamda, herhangi bir maceradan sonra, belli bir yere bir ad veren (örneğin, Cebelitarık Boğazı dediğimiz yere, "Herkül Sütunları" adını veren) bir Herakles hikâyesi, bir mitos değildir. Çünkü burada topyekûn dünya düzenini ilgilendiren bir husus yoktur… Herakles, hiçbir şekilde bir "mitos" değildir… Herakles'in maceralarının, dünyanın düzeniyle ilgili bir yanı yoktur*."[3]

Sanat Kavram ve Terimleri sözlüğünde mitoloji;

[1] Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi* (Çev. Koray Akten vd.), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000: 17.

[2] Tuba Konuk, *Antik Yunan ve Roma'da Din, Mitos ve Çocuk Görünümlü Tanrılar,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008: 4.

[3] Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma* (Çev. Sevgi Tamgüç), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1997: XIV-XV.

"*Çok tanrılı dinlerde tanrı ve yarı tanrıların eylemleri ile onların insanlarla ve diğer yaratıklarla ilişkileri konusundaki efsaneler, öyküler, inançlar bütünüdür"* şeklinde açıklanmaktadır"[1].

Geniş anlamıyla; belirli bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, ritüelleri, kurumları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran ama özellikle ayin ve törenlerle bağlantılı, çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından kısmen geleneğe dayanan söylenceler toplamı "mitoloji" olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte dilbilimcileri ya da etnologlara göre mitoloji; eski çağların ve ilkel toplumların, doğa olayları, insan yaşantısı, evrenin oluşumu ve yazgısıyla ilgili felsefi ya da bilimsel merak ve sorunlarını açıklamaya yönelik efsaneler olarak tanımlanmaktadır[2].

Yerli ve yabancı kaynaklarda yer alan mitoloji tanımlarının ortak noktası; mitlerin, tarih öncesinde yaşayan insanların evren karşısında, evreni kavrama ve açıklama gereksiniminden doğan ilkel bir bilinçle zengin bir bilinçaltının ürünü olmasıdır[3].

M. Eliade mitosların özelliklerini şu maddeler altında toplamaktadır:

1. Mitos, doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturur;

2. Bu öykü, kesinlikle gerçek (çünkü gerçeklerle ilgilidir) ve kutsal (çünkü doğaüstü varlıklar tarafından yaratılmıştır) olarak kabul edilir;

---

[1] Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007: 163.

[2] B. Mutlu, "Mitoloji", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C.2, İstanbul, 1997: s.1273.

[3] Erdoğan Alkan, "Şiir ve Mitoloji", *Varlık Sanat ve Edebiyat Dergisi,* Sayı 1015, 1992: 17.

3. Mit, her zaman için bir ‘yaratılış’la ilgilidir; bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu anlatır; işte bu nedenle de, mitler, insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluştururlar;

4. İnsan, miti bilmekle nesnelerin ‘köken’ini de bilir, bu nedenle de nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanmayı başarabilir;

5. Şu ya da bu biçimde, insan, miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında “yaşar”.[1]

Eskiçağ insanı; gerçeküstü kişiler, tanrılar, yarı tanrılar ve insanüstü kahramanların serüvenlerini öğrenmekle, geçmişin ve günlük olayların gizini ve anlamlandıramadıklarını çözdüklerine inanmışlardır. İsimler, kişiler, olayların yaşanışı ve kökenler farklılık göstermekle birlikte hemen hemen her toplumda ve coğrafyada, insan yaşamını etkilediği için tanrılaştırılan bazı ortak nesneler, doğal olay ve kavramlar hatta olağanüstü kişiler oluşmuştur[2]. Örneğin bereket arzusu; kutsal hayvan, ana tanrıça, hasat ve bereket figürlerini; ölmek, yok olmak korkusu; yeniden dirilişi, öbür dünya ve öbür dünya tanrıları inancını ya da cinsel arzu; soyun devam etme isteği, aşk tanrılarını ortaya çıkarmıştır. Bu konudaki örneklerin sayısı oldukça fazladır. Bununla birlikte bu efsaneler betimlenmeye ve sanatın pek çok dalını oluşturmaya başlamıştır.

Tanrılar bazen insan bazen da ilkel hayvan toteminin gelişmiş biçimiyle betimlenmişlerdir. Yeni tanrılarsa genellikle kentlerin efsanevi kurucu ya da koruyucuları olarak ortaya çıkmıştır. Efsanevi kahramanların bazıları belki gerçekten ilk çağlarda yaşamış kişiler, yerli hükümdar sülalelerin ataları, bazıları da

[1] Mircea, Eliade, *Mitlerin Özellikleri* (Çev. Sema Rıfat), Om Yayıncılık, İstanbul, 2001: 28.

[2] B. Mutlu, a.g.m., sf. 1273.

insanoğlunun doğaya hükmedip onu ehlileştirmesini simgeleyen kişiler olmuştur. Ayrıca tufan, insan ve evrenin yaratılışı ve tanrılar arası mücadeleler ile ilgili efsaneler hemen hemen bütün toplumlarda görülmektedir. Batı uygarlığının temelini oluşturan Greko-Latin hümanizmasının dinsel kaynağı, Yunan mitolojisi ile bunun Roma'daki uzantısı olarak yorumlanmıştır[1].

Günümüzde gelişen arkeoloji biliminin katkılarıyla yeni belgelerle birlikte buluntuların gün yüzüne çıkarılması, bunların yorumu ve değerlendirilmesi sonucunda Mısır, Mezopotamya ve eski Anadolu Uygarlıklarının mitolojilerinin önemi ve bunların Yunan mitolojisinin oluşmasındaki katkıları kanıtlanmıştır. Yunan mitolojisi; Mısır, Anadolu ve Sami dünyalarının mitoslarıyla, Hint-Avrupa mitosları arasında bir senteze ulaşmıştır[2].

Kuzey Avrupa ülkelerinin Roma öncesi ya da çağdaşı, Hristiyanlık öncesi mitolojilerinin günümüz Batı ülkelerinin uygarlıklarını derinden etkilemiş olduğu inkâr edilemez. Bununla birlikte kültürler arası etkileşimin beslediği mitoloji, her uygarlığın edebiyat, müzik, tiyatro, sinema gibi sahne sanatlarıyla birlikte heykel, resim, mimari ve mimari süslemeler gibi güzel sanatlarının tüm alanlarında kendini göstermektedir.

Dünyada en çok ilgi çeken, en canlı, ileri ve karmaşık mitolojilerin ikisi Hint ve Yunan mitolojileri olmuştur. Hint mitolojisi özellikle ülkemizde pek bilinmemekle birlikte Yunan mitolojisinin etkilerini ve Yunan mitoloji öykülerini dünya edebiyatında ve güzel sanatlarında yansımalarını çokça görmekteyiz.

[1] B. Mutlu, a.g.m., sf. 1274.

[2] B. Mutlu, a.g.m., sf. 1274.

I.2. HİNT MİTOLOJİSİNİN KAYNAKLARI

Hint mitolojisinin gelişimi M.Ö. 2500 dolaylarında İndus Vadisi'nde, coğrafyanın en eski uygarlığı ile başlamıştır. Kalibangan gibi Mohenco-Daro ve Harappa'nın, Amri ve Kot Dici'nin eski katmanlarındaki bir arkeolojik çalışma, bu tabakanın ardındaki birbirini izleyen buluntular yüksek standartta kurulmuş bir İndus Uygarlığı'nın aşamalı olarak gelişmesini göstermektedir[1].

Bu konuda yapılan araştırmaların en önemli sonucu, bu uygarlığın uzun dönem yerli evriminin kesinlikle doğu Belucistan tepelerindeki İndus Vadisi ve çevresinde olduğunu göstermesidir. Kuşkusuz Mezopotamya ile İndus Uygarlığı arasında bir bağlantı vardır ancak İndus Uygarlığı'nın sadece Mezopotamya Uygarlığı'nın bir uzantısı olduğunu düşünmek yanlış olacaktır.

Bu doğrultuda iddia edilebilir ki, başlangıçta çiftçi olan halk, yüzyıllar içinde evrimleşerek, M.Ö. 2300–2000 yılları içinde kent yaşamına ulaşmış; Mezopotamya ile geliştirdiği ticaret sayesinde de zenginleşmiş ve uygarlık düzeyine ulaşmıştır[2].

Bu bölge halkının Mezopotamya ile ticaret yaptığı, kentlerde yaşadığı ve kendilerine özgü bir dilleri olduğu ancak bu dilin henüz çözülemediği dolayısıyla da İndus Vadisi kültürü ve bu kültürün mitolojisinin çözülemediği iddia edilmektedir[3].

İndus Vadisi Uygarlığı kimi kaynaklara göre M.Ö. 2000'li yıllarda kimi kaynaklara göre ise M.Ö. 1800'lü yıllarda Ari göç dalgası sebebiyle ortadan

[1] Yaşar Şahin Anıl, *Mahatma Gandhi*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2005: 17.

[2] Y. Ş. Anıl, a.g.e., sf. 17.

[3] A. Mustafa Dağıstanlı (Ed.), *Başvuru Kitapları Mitoloji,* NTV Yayınları, İstanbul, 2009: 282.

kalkmıştır. M.Ö. 1500–600 yılları arasında, Veda toplumu denilen yeni bir uygarlığın ortaya çıktığı; bu toplumun dili ile Yunan, Roma, İran ve Orta Asya dilleri arasındaki benzerlik dolayısıyla Veda Uygarlığı'nın Afganistan yoluyla Hindistan'a girmiş istilacılar olabileceği izleniminin kuvvetle muhtemel olduğu iddia edilmektedir[1]. Hint mitolojisinin oluşmaya başlaması böyle uzun bir sürecin içinde olmuştur.

I.2.1. VEDİK DÖNEM

Sanskrit edebiyatının ilk kaynakları olan Vedalar, Hint mitolojisinin de ilk ve ana kaynağıdır. Bilmek (Vid) eyleminden "bilgi" (Veda) anlamında türetilen ve M.Ö. 1500'lere tarihlenen bu kitaplara "Birikimler (Saṃhitalar)" denilmektedir[2].

Yüzyıllar boyunca nesilden nesile, ağızdan ağza aktarılarak meydana gelmiş olan Vedalar, dünya edebiyatında ayrı bir yere sahiptir. Hindular tarafından tanrı sözü olarak kabul edilen Vedalar, onların düşünce ve duygularının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Veda Edebiyatı üçe ayrılmaktadır;

I.2.1.1. Saṃhitalar

Saṃhitalar koleksiyonlardır. Yani ilahi, sihir, melodi ve kurban bilgisi ve bunların formüllerinin koleksiyonlarıdır. Saṃhitalar şu şekildedir;

[1] A. M. Dağıstanlı (Ed.), a.g.e., sf. 283.

[2] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi, Ankara, 2003: 20.

Ṛigveda, Yacurveda, Samaveda ve Atharvaveda olmak üzere dört tanedir. En eskisi Ṛigveda, en yeni tarihlisi ise Atharvaveda'dır.

Bu kitapların en önemlisi, 1028 ilahi ve 10 kitaptan oluşan *Ṛigveda (İlahi Bilgisi)* dır. Ṛigveda'da adına ilahiler sunulmuş olan tanrılar ya da adı geçen tanrılar, tanrıçalar ve aşağı yaratıklar, Hint mitolojisinin çekirdeğini oluştururlar[1]. İlahileri "ṛshi" denilen ermişler meydana getirmiştir. Bu ilahiler bize o zamanın kültür, inanç sistemi ve coğrafi durumu hakkında bilgi vermektedir. Bu ilahilerden Ari ırkının İndus Nehri civarında yaşadıklarını, Arilerin Hindistan'ın yerlileri olan siyah derili Dasyularla çarpıştıklarını, sadece arpa ekiminden bahsedildiği için tarımın az da olsa önemli olduğunu, büyükbaş hayvan yetiştirdiklerini (özellikle boğa, öküz ve at) ve inek sütünün baş besin olduğunu vb. anlamaktayız[2].

İlahilerde Güneş, Ay veya Ateş tanrısına değil, bizzat Güneş, Ay ve ateşin kendisine yakarılmış ve bu doğal fenomenler Ṛigveda'da mitolojik figürlere dönüşmüştür[3]. Böylece pek çok tanrı ve tanrıça ortaya çıkmıştır. Sūrya (Güneş), Soma (Ay), Agni (Ateş), Dyaus (Gökyüzü), Marutlar (Fırtına Tanrıları) Vāyu (Rüzgâr), Āpas (Su), Ushas (Şafak) ve Pṛthivī (Yeryüzü) bu tanrılardan bazılarıdır. Bunların dışında İndra, Varuṇa, Mitra, Aditi, Vishṇu, Aşvinler, Rudra gibi tanrı ve tanrıçalar da karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, tanrılara verilen sıfatların yeni tanrılar doğurmasıdır.[4] Örneğin "savitar (soluk veren, hayat veren", "vivasvat (parlayan)" sıfatları güneşe verilirken daha sonra her biri ayrı Güneş tanrısı olmuştur[5]. Zamana ve kabilelere göre tanrılar da çeşitlilik göstermiştir. Bununla birlikte dönemlere göre ciddi anlamda değişimler yaşanmıştır. Örneğin Asura, Hint-İran döneminde "tanrı" olarak görülürken Vedik dönemde tanrıların düşmanları

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 20.

[2] Bu notlar Hindoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr.Korhan Kaya'nın M. Winternitz'in "A History of Indian Literature" adlı kitabından çevirerek derlediği ders notlarından alınmıştır.

[3] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[4] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[5] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

olarak ortaya çıkmıştır. Gök tanrısı Dyaus'un yerini aldığı iddia edilen ve Hintlilerin ulusal tanrısı olan İndra, Ṛigveda'nın oluştuğu dönemlerde halk savaşçı bir ulus olduğundan daha çok savaşçı yönüyle öne çıkan bir tanrı olmuştur. Daha sonra karakteri değişmiş ve gökyüzü tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş tanrısı İndra iken daha sonra Kārttikeya karşımıza çıkmaktadır. Bunun gibi örnekler oldukça fazladır.

Vedik ilahileri oluşturan şairler bilinçli ya da bilinçsiz olarak büyük bir mitolojik sistem meydana getirmişlerdir[1].

Yacurveda (Kurban Bilgisi), Siyah (Taittiriya Saṃhita) ve Beyaz (Vacasaneya Saṃhita) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İkisi arasındaki en büyük fark, birincisinde sadece dualar bulunduğu halde ikincisinde duaların yanı sıra kurban törenlerinin yapılışına ilişkin bilgilere de yer verilmesidir[2].

Beyaz Yacurveda'da bahsedilen en ünlü kurban törenleri; Soma kurbanı, Racasuya (Kralın göreve başlamasıyla yapılan tören), Aşvamedha (at kurbanı), Purushamedha (insan kurbanı) ve Sarvamedha (her şeyin kurbanı) dır[3].

Samaveda (Melodi Bilgisi), kurban törenleri sırasında okunan duaların seslendirilişini açıklayan kitaptır. Purānalarda 1000 tane olduğu belirtilmesine rağmen bize kadar ulaşan Samaveda koleksiyonlarının sayısı sadece üçtür[4]. Samaveda, Hint kurban, sihir ve melodi tarihini ve özellikle Hint müzik tarihini yansıtması açısından oldukça değerlidir.

[1] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.
[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 21.
[3] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.
[4] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

Atharvaveda (Büyü Bilgisi), en son yazılmasına rağmen, mitolojik açıdan önem sırasına göre, Ṛigveda'dan sonra gelmektedir. Bu kitapta mutluluk ve mutsuzluk veren büyü formülleri sıralanmaktadır. Yirmi kitap ve yedi yüz otuz bir ilahiden oluşmaktadır ve eserin yedide biri Ṛigveda'dan alıntıdır[1].

I.2.1.2. Brāhmaṇalar

Vedik dönemin diğer bir kaynağı, *Brāhmaṇalar (Bilgili Din Adamlarının Açıklamaları)* dır. Bunlar kurban törenleri ile ilgili metinlerdir. Bu eserlerde tanrılar yerine, eskiden pek önemi olmayan Pracāpati (tanrıların ve ifritlerin babası) yüceltilmektedir. Bunun yerini ise daha sonra edebiyatta Brahma almaktadır[2].

Ṛigveda'dan tanıdığımız ve eski olarak nitelendirdiğimiz tanrılar aynen Yacurveda, Atharvaveda ve Brāhmaṇalarda da görülmektedir[3]. Ancak önceleri ikinci planda görülen tanrılar bu ayin edebiyatında birinci plana geçmişlerdir. Bununla birlikte en büyük önem, tanrıların (devalar) ve ifritlerin (asuralar) babası olarak görülen ve "Yaratıkların Efendisi" olarak nitelendirilen Pracāpati'ye verilmektedir. Ṛigveda'da tanrılar ile ifritler arasında sürekli bir savaş vardır ve tanrılar sadece kendilerine güvenirler. Ancak Brāhmaṇalarda tanrıların başarılı olması için kurban sunmaları gerekmektedir[4]. Dolayısıyla bu dönem edebiyatında kurban ön plana çıkmaktadır.

[1] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 21.

[3] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[4] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

I.2.1.3. Āraṇyakalar ve Upanishadlar

Brāhmaṇalar'a ek olarak yazılan, ana konusu kurban sembolcülüğü, mistisizmi ile Brahman felsefesi olan ve orman çilekeşleri tarafından oluşturulan *Āraṇyakalar (Orman Metinleri)* dır. Bu orman metinleri orman çilekeşlerinin üzerinde çalıştığı Vedaların geçerlilik kazanan kısımları haline gelmiştir[1]. Upanishadların en eskileri de kısmen bunlara dâhil edildi. Bu yüzden Āraṇyakalar ile Upanishadlar arasında kesin bir sınır çizmek zordur.

Upanishad sözcüğü "bir kimsenin yakınına oturmak, dizinin dibine oturmak" eyleminden türetilmiştir ve bu ifade ile öğrencinin hocasının yanına oturup, ondan gizli bilgileri alması anlatılmaya çalışılmıştır[2]. Upanishadlar, Vedalar'ın gerçeklik hakkındaki düşünceleri içeren, felsefe açısından zengin sonuç bölümleridir.

Upanishadlar "en yüksek hakikatin öğretisi" diye görüldüğü için çok az sayıda seçkin öğrencilere aktarılmış ve bu bilgilerin gizli olduğu ve herkese öğretilmemesi gerektiği vurgulanmış[3], buna bağlı olarak da Upanishad'a "gizli" anlamı da yüklenmiştir[4]. Eski Hintlilerin yaşamı ve ölümü, ölümden sonrasını, tanrıyı ve evreni açıklamaya çalıştıkları ve bununla birlikte birçok soruna el attıkları felsefe ve teoloji metinleri olan Upanishadlar; tanrı, tanrının doğası, evren, yaşam, ölüm, ölümden sonrası, yeniden doğuş ve kurtuluş konularında bilgiler içermekte ve bunun yanında Upanishadlar'da, Veda tanrılarına sunulmuş ilahilerin ve Brāhmaṇaların kurbancılığının izleri de bulunmaktadır[5].

---

[1] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[2] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[3] Korhan Kaya (Çev.), *Upanishadlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008: vii.

[4] Sarp Erk Ulaş, *Felsefe Sözlüğü* (Haz. A.B.Güçlü ve diğerleri), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002: 1478.

[5] K. Kaya (Çev.), *a.g.e.*, sf. vii.

Vedalar'ın son bölümleri olan Upanishadlar'a "Vedanta" da denilmektedir. Vedanta Sanskrit'te "son" ya da "Veda'nın sonu" anlamına gelmektedir. Vedanta öğretisi de bir tür Upanishad yorumudur[1]. Upanishadlar; Vedanta öğretilerini açıklayan metinler, Yogayı öğreten metinler, çileci yaşamı, Vishṇu'yu ve Şiva'yı öven metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu metinler genellikle düzyazı, düzyazı-şiir karışımı ve kısmen de epik dörtlükler halinde oluşturulmuştur[2].

Upanishadlar'ın en eskisi M.Ö. VIII. yüzyılda derlenmiştir yani ortaya çıkış tarihi M.Ö. 600'lerdir ki Buddhizmin ortaya çıkış ve yükseliş döneminden hemen önceye denk gelmektedir[3] ve derlenen en yeni Upanishadlar ise Buddhacılık sonrası döneme aittir[4]. Sayıları bugün tartışmalıdır ancak genellikle 108 tane Upanishad olduğu kabul edilmektedir. Fakat bazı yerlerde Vedalar'a bağlı olmayanlarla birlikte iki yüzden fazla oldukları iddia edilmektedir[5].

Vedalar tek bir kişinin çalışması değildir ve ermişler tarafından öğrencilere bilgilerin aktarılması ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla sözlü olarak nesilden nesile aktarıldığı için günümüze sorunsuz bir şekilde gelmesi ve kendi aralarında tutarlı olması beklenmemelidir[6].

I.2.2. EPİK DÖNEM

Hint mitolojisinin ikinci büyük kaynağı destanlar ve Purānalar'dır. Destanların M.Ö. 200 ile M.S. 400 tarihleri arasında yazıldığı tahmin edilmektedir.

[1] S. E. Ulaş, *a.g.e.*, sf. 1478.

[2] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[3] Korhan Kaya (Çev.), *a.g.e.*, sf. ix.

[4] S. E. Ulaş, *a.g.e.*, sf. 1478.

[5] K. Kaya (Çev.), *a.g.e.*, sf. ix.

[6] W. John Wilkins, *Hindu Mythology, Vedic and Puranic,* London, 1882: 5.

Destanların ilki Rāmāyana'dır. Ardından Mahābhārata yazılmıştır. En son olarak ise Harivaṃşa yazılmıştır ancak Harivaṃşa'nın destan mı Purāna mı olduğu tartışma konusudur.

Destanların yazıldığı Maurya İmparatorluğu döneminde, pek çok dini inanışın kendini ifade etmeye çalıştığı bir dönemde, Vishṇucular, Caynist ve Buddhistler destanlarda etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Rāmāyana Destanı ile birlikte mitolojiye yeni isimler katılmış, Mahābhārata Destanı ile birlikte de, Kṛishṇa başta olmak üzere Pāṅḍavaları, Kuruları ve tanrı Dharma mitolojide belirginleşmiştir. Harivaṃşa, Vishṇu soyunu anlatan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vedik dönemin mitolojik malzemesi epik dönemde yerini yeni tanrısal güçlere bırakmıştır. Vedik tanrılar tamamen ortadan kalkmadılarsa da eski önemlerini yitirmişlerdir.

Eski Hint destan edebiyatında farklı bir yere sahip olan Purānalar, epik Sanskrit devrine ait bir dille yazılmışlardır ve sayılarına bakıldığında ise, on sekiz büyük Purāna'nın (Mahāpurāna) ve on sekiz küçük Purāna'nın (Upapurāna) olduğu söylenmektedir[1].

"Purāna" sözcüğü ile aslında "Purānam akhyanam" (eski anlatım) kastedilmektedir. Rāmāyana Destanı'nda Purāna sözcüğü "eski zamanlarda yapılan kehanetler" anlamında kullanılmıştır[2]. İçeriğe bakıldığında pek çok Purāna'da gelecekle ilgili kehanetler karşımıza çıkmaktadır. Atharvaveda'da da Purāna adı geçmektedir.

[1] Korhan Kaya (Der. Çev.), O*kyanusun Kıyısında: Hint Edebiyatı Seçkisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 88.

[2] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

Purānalar'ın yazarı bilinmemektedir. Ancak mitolojik yazar Vyāsa Purānalar'ın yazarı ya da derleyeni olarak gösterilmektedir[1]. Bu metinleri oluşturanlar, tıpkı destanları oluşturanlar gibi, saz şairleri olan Suta'lardır[2]. Purānalar'ın her biri farklı tarihlerde yazılmıştır. Kesin tarihleri bilinmemekle birlikte, M.S. 250 ile 1250 yılları arasında yazıldıkları[3], M.S. 9. ve 10. yüzyıl arasında derlendiği iddia edilmektedir[4].

"Eski efsane" anlamına gelen Purānalar'da konu olarak daha çok, tanrılar, yaradılış, kıyamet, azizlerin efsaneleri, cin, peri, evren, ilk krallıklara ait soy şecereleri, azizlerin serüvenleri, ilahiler, dualar ve mitolojik olaylar işlenmiştir.

Purāna edebiyatını oluşturan eserlerin her birinin beş bölümden oluştuğu kabul edilmektedir[5]. Bu bölümler, Sarga (yaradılış), Pratisarga (yaradılışın devamı), Vamşa (Tanrıların ve azizlerin şecereleri), Manvantralar (ilk insanlar ile birlikte devirler) ve Vamşanuçarita (Kral şecereleri) olarak sıralanmaktadır. Ancak Purānalar'ın hepsinde bu düzene uyulmadığı iddia edilmektedir[6]. Bununla birlikte Purānalar Hint mitolojisi için eşsiz bir hazine değerindedir[7].

I.2.2.1. Hint Destanları

Mitoloji ile iç içe olan destan en genel anlamıyla; aziz ve kahramanların olağanüstü serüvenlerini anlatan hikâyelerin adı olup edebiyatın bilinen en eski

[1] Kemal Çağdaş, "Vishṇupurana'da Prahlada Efsanesi*", Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Dergisi,* Cilt XXIII, Sayı 3–4, Ankara, 1965: 197.

[2] Prof. Dr. Korhan Kaya'nın adı geçen ders notları.

[3] K. Kaya (Der. Çev.), *a.g.e.,* sf. 88.

[4] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 26.

[5] K. Çağdaş, *a.g.m.,* sf. 197.

[6] K. Çağdaş, *a.g.m.,* sf. 197.

[7] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 27.

türlerinden birisi olarak adlandırılmaktadır[1]. Efsane ise eski çağlardan beri kuşaktan kuşağa aktarılan, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen öyküleri karşılamaktadır. Buna ek olarak efsaneler, yalnızca geçmişe ait olmayıp ilkel ya da modern tüm toplumların inanç alanlarının ürünleri olarak sürekli üretilmektedir. Yaratılışa, kahramanlara, insan ve tanrı ilişkilerine hatta kıyamete ilişkin pek çok efsane mitoloji biliminin sistematize ettiği ilgi alanını oluşturmaktadır[2].

Geçmişten günümüze kadar var olan çoğu toplumlarda, inanç sistemleri ne olursa olsun, masal, efsane, şiir, resim hatta mimari ve heykel gibi alanlarda, dini inançlarını yansıtmak ve bununla yetinmeyerek inançlarının propagandasını yapmak bir gelenek haline gelmiştir.

Epik Sanskrit dilinde meydana getirilmiş olan Mahābhārata, Rāmāyana ve Harivaṃşa Destanlarında, Hinduizm'in çeşitli konularının anlatıldığı efsaneler mevcuttur ve toplum bu hikâyelere gerçekmiş gibi inanmıştır. Bu destanlar, Brahmanların anlaşılması güç, grift ve felsefi yanı ağır basan edebiyatı ile halk arasında bir köprü olmuştur.

Kuzey Hindistan'da geçen destanlar ve içinde geçen hikâyeler, Hint halkını edebi yönden etkilemekle birlikte, dini inanış açısından da onları yönlendirmiştir. Bu kapsamda, eski Hint destan edebiyatında Rāmāyana, Mahābhārata ve Harivaṃşa önemli bir yere sahiptir.

[1] Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,* Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009: 290.

[2] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 327.

Rāmāyana Destanı, Hint destanları arasında tarih açısından en eskisidir. Başlangıçta, Buddhist inanıştan etkilenmiş olan Rāmāyana Destanı, daha sonra Hinduizm'in Vishṇu mezhebinin etkisi altına girerek tamamen Hindulaştırılmıştır[1].

Hint kültürü, dini, sosyal ve kültürel yaşamı hakkında bizlere bilgi veren Rāmāyana Destanı, büyük olasılıkla M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlamış ve yazımı M.S. da sürdürülmüştür. Bu destan yirmi dört bin beyit (şloka) ve yedi bölümden (kāṇḍa) meydana gelmiştir[2]. Bu bölümler *Bala Kāṇḍa, Ayodhyā Kāṇḍa, Araṇya Kāṇḍa, Kishkindhā Kāṇḍa, Sundara Kāṇḍa, Yuddha Kāṇḍa* ve *Uttara Kāṇḍa* olarak sıralanmaktadır.

"Rāma'nın Serüvenleri" anlamına gelen, dünyanın en bilinen ve Hindistan'ın en önemli destanlarından olan Rāmāyana'nın Halk Ozanı Valmiki tarafından yazıldığı söylense de bunun mitolojik bir isim olduğu düşünülmektedir[3]. Valmiki hakkında elimizde fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Destanın kendisi bizim için bu konuda rehber olmuştur. Mahābhārata'da Vyāsa'nın kendisini esere dâhil etmesi gibi Valmiki de kendisini destanın içinde bir karakter olarak göstermiştir. Destanda, Sītā'yı Çitrakuta'daki çile yerinde koruması altına alan ve çocuklarına destanı öğreten kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konusu Özetle, Ayodhya kenti Kralı Daşaratha'nın uzun bir süre çocuğu olmaz ve bunun üzerine Kral tanrılar için at kurban töreni yapmaya karar verir. Üç karısı dört erkek çocuk doğurur (Bkz. Res. 1); Rāma, Bharata ve ikiz olan Lakshmaṇa ile Şatrughna. Rāma ve Lakshmaṇa ermiş Vişvāmitra'nın isteği üzerine kötü ruhları öldürmek için yola çıkarlar. Bu arada Videha Kralı Canaka, Tanrı

[1] Korhan Kaya (Çev.), *Hint Destanları Rāmāyaṇa, Mahābhārata, Harivaṃşa,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002: 15.

[2] Korhan Kaya (Çev. Özet.), *Rāmāyaṇa Hint Destanı,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara: 2002: 11.

[3] K. Kaya (Çev. Özet.), *a.g.e*, sf. 11.

Şiva'nın yayını germeyi başaran kişiyle kızı Sītā'yı evlendireceğini söyler. Rāma bu yayı kolayca gerer ve Sītā ile evlenir (Bkz. Res. 2).

Kral Daşaratha kendisinin yerine Rāma'nın geçeceğini belirtir. Ancak Rāma'nın üvey annesi, kendi oğlu Bharata'nın tahta geçmesini ister. Kral Daşaratha, hayatını kurtaran karısının bir gün bir dileğini yerine getireceğine dair söz verir. Artık bu söz doğrultusunda oğlu Rāma'yı sürgüne göndermek zorunda kalır. Rāma 14 yıllığına bir ormanda münzevi gibi yaşamak için sürgüne gönderilir. Sītā "bir kadının yeri kocasının yanıdır" düşüncesi ile Lakshmaṇa ise kardeşine bağlılığı doğrultusunda Rāma ile birlikte sürgüne giderler.

Sürgün hayatında, ormanın zor şartlarında yaşamaya başlarlar. Rāma bir sürü orman yaratıklarını öldürerek kahramanlıklar gösterir. Ancak bir gün Lanka Kralı Rāvaṇa bir hile ile Sītā'yı kaçırır (Bkz. Res. 3). Bunun üzerine Rāma maymun Kral Sugriva'dan yardım ister ve Hanumān görevlendirilir. Hanumān Rāvaṇa'nın hareminde tutsak olan Sītā'yı gizlice görmeye gider. Maymun ordusu Lanka'ya geçebilmek için büyük bir köprü inşa ederler (Bkz. Res. 4). Lanka Adası'nda müthiş bir savaş olur (Bkz. Res. 5). Maymun ordusu ve Hanumān'ın yardımı ile Rāvaṇa öldürülür ve Sītā kurtarılır.

Rāma, Sītā ve Lakshmaṇa 14 yılın sonunda Ayodhya'ya dönerler ve Bharata tahtı Rāma'ya devreder. Rāma, uzun süre Rāvana'nın hareminde kalan Sītā'nın saflığından emin olmadığı için ona saflık yemini ettirir (Bkz. Res. 6). Daha sonra karısını ormana gönderir. Ormanda kalan Sītā, Kuşa ve Lava adındaki çocuklarını doğurur. Bu destanı ezberleyen çocuklar, Rāma'nın at kurban töreninde destanı baştan sona okurlar. Rāma onların kendi çocukları olduğunu anlar. Sītā toprak ananın bağrından cennete gider, arkasından da Rāma gider ve böylece cennette bir araya gelirler.

Rāmāyana Destanı çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Cava Adası, Endonezya, Malezya, Filipinler, Kamboçya, Tayland, Laos, Buma, Japonya, Nepal, Seylan ve Moğolistan yayıldığı yerler arasındadır.

"Büyük Bharata Soyu" anlamına gelen *Mahābhārata Destanı*, Bharata soyunun yaşadığı Büyük Savaş'ı anlatan bir destandır. Yüz bin beyitten oluşan ve mitolojik bir isim olan Vyāsa tarafından yazıldığı iddia edilen destanın bölümleri *Adiparvan, Sabhaparvan, Vanaparvan, Virāṭaparvan, Udyogaparvan, Bhīshmaparvan, Droṇaparvan, Karṇaparvan, Şalyaparvan, Sauptikaparvan, Strīparvan, Şantiparvan, Anuşāsanaparvan, Aşvamedhikaparvan, Aşramavāsikaparvan, Mausalaparvan, Mahāprasthānikaparvan* ve *Svargarohanaparvan* olarak sıralanmaktadır.

Konusu özetle: Bhārata ülkesinde, Kuru sarayında yaşamış olan Kral Şantanu'nun Ganj Nehrinden Bhīsma adında bir oğlu olmuştur. Daha sonra babası, balıkçı kralın kızı Satyavatī ile evlenir. Bu evlilikten iki oğul dünyaya gelmiştir (Çitrāngadā ve Viçitravīrya) ama Çitrāngadā ve çocukları hiç soy bırakmadan ölmüştür. Satyavatī Bhīsma'dan soyun devamını sürdürmesini istese de o kabul etmez. Bunun üzerine Satyavatī, gayrimeşru çocuğu Vyāsa'dan bu görevi üstlenmesini ister. Vyāsa'nın Dhṛitarāshṭra, Pāṇḍu ve Vidura adında çocukları olur.

Pāṇḍu tahtın başına geçer. Dhṛitarāshṭra'nın Gandhari'den Duryodhana olan yüz evlat edinir. Pāṇḍu da, Kuntī'den; Yudhishṭhira (aslında Tanrı Dharma'nın çocuğudur), Bhīma ve Arcuna'yı ayrıca Madrī'den ikiz çocuklar Nakula ve Sahadeva'yı kazanır.

Pāṇḍu öldükten sonra ülke yönetimini Dhṛitarāshṭra ele alır. Bir yıl sonra da Yudhishṭhira'yı tahta çıkarır. Ancak Kurular Pāṇḍuları çok kıskanmaktadırlar. Bir

suikast düzenlerler ve Pāṅḍavalar kendilerini ormanda bulurlar. Pāṇḍu kardeşler daha sonra krallığın yarısını ele geçirirler. Bunlar gerçekleşirken bir ara bir aksilik sonucu Arcuna on iki yıllığına sürgüne gider. Daha sonra Yudhishṭhira bütün ülkenin kralı olur. Ancak Duryodhana bu durumu çekemez ve hileli bir zar oyunu düzenleyerek Pāṇḍu kardeşleri sürgüne gönderir. Ardından Ermiş Vyāsa zafer haberi verir ve Arcuna; Tanrı İndra, Şiva, Yama, Varuṇa ve Kubera'dan göksel silahlar alır. Kral Virata'nın sarayında bir süre gizlendikten sonra savaşmaya başlarlar (Bkz. Res.7). Savaş sırasında Kuru komutanlarıyla birlikte Bhīsma ve Pāṇḍavaların üvey kardeşi Karna ölür. Savaş sırasında Kṛishṇa beş kardeşe de yardım eder. Savaş öncesinde Arcuna'ya Bhagavadgītā'yı okur. Savaş sonrasında Kurular ve Duryodhana ölürler. Ardından otuz yedi yıl tahta kalan kardeşler Himalaya Dağlarından cennete giderler[1]

Mahābhārata Destanı'nda ilk önce Vedik tanrılar, İndra, Agni, Soma görülmüştür. Ancak destan, daha sonra Vishṇu mezhebine bağlı din adamları tarafından yeniden şekillendirilmiştir[2].

Harivaṃşa Destanı, "Vishṇu'nun (Hari) Soyu" anlamına gelen ve Mahābhārata Destanı'na ek olarak yazıldığı düşünülen Purāna karakterli bir destandır[3] .

Otuz beş bin beyitten (şloka) oluşan Harivaṃşa üç bölüm içermektedir. *Harivamşaparvan* olan birinci bölümde, Vishṇu'nun yeryüzünde Kṛishṇa olarak bedenlenişini anlatılmaktadır. *Vishṇuparvan* olan ikinci bölümde, Kṛishṇa'nın doğumundan ölümüne kadarki maceraları, aşklarını ve savaşları uzun bir şekilde anlatılmaktadır. *Bhavishyaparvan* olan üçüncü bölümde ise, dünyanın geleceği ile ilgili kehanetler yer almaktadır.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 115-119.

[2] K. Kaya (Çev.), *a.g.e., sf.* 15.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 90.

Harivaṃşa Destanı, Mahābhārata Destanı'nın bir eki olarak kabul edilmektedir. Tanrı Vishṇu'nun yeryüzündeki avatarlarından biri olan Kṛishṇa'nın maceralarını anlatan bu destan adeta Vishṇu mezhebinin bir övgü aracı olmuştur.

I.3. YUNAN MİTOLOJİSİNİN KAYNAKLARI

Yunan mitolojisi; Yunanca konuşan halkların M.Ö. 2100 dolaylarında Balkanlardan Akdeniz'e ilk göçleriyle başlayan özgün bir kültürel etkileşimin sonucunda var olmuştur. Göç eden bu halkın kökeninin Hint-Avrupa geleneğine dayandığı düşünülmektedir[1].

Yunanlılardan günümüze kadar gelebilen en eski belge, M.Ö. 9. yüzyılda yaşadığı iddia edilen *Homeros*'un *İlyada ve Odysseia'*sıdır. Bu bilgiye dayanarak Yunan mitolojisinin M.Ö. 1000 yılı dolaylarında Homeros ile başladığı düşünülmektedir[2]. Halikarnaslı Herodot'un sözleri bu görüşü desteklemektedir;

"Hesiodosla Homeros Yunanlıların tanrı soylarını kurdular, ad ve ekadlarını taktılar tanrılara, yetkilerini ve işlerini ayırdılar, görünüşlerini belirttiler"[3].

Homeros'un adı M.Ö. 7. yüzyıldan beri geçmektedir[4]. Herodot'un "*Hesiodosla Homeros benden dört yüz yıl önce yaşadılar*" sözleri bizim için referans

[1] A. Mustafa Dağıstanlı (Ed.), *Başvuru Kitapları Mitoloji,* NTV Yayınları, İstanbul, 2009: 108.

[2] Edith Hamilton, *Mitologya* (Çev. Ülkü Tamer), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006: 6.

[3] Homeros, *İlyada* (Çev. A. Erhat ve A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 1993 tarihli kitabın Azra Erhat (Çev.) tarafından yazılan önsöz bölümü, sf. 5.

[4] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 5.

olmaktadır. Herodot M.Ö. 450 yıllarında yaşamıştır ve dolayısıyla Homeros 850 yıllarında yaşamış olmalıdır[1].

İlyada ve Odysseia, Veda edebiyatında da olduğu gibi sözlü bir geleneğin ürünleridir, ancak çeşitli kopyaları günümüze kadar gelen bu destanların sözlü eser halinden yazılı eser haline nasıl ve ne zaman geçtikleri tartışma konusudur. Homeros destanları Avrupa kitaplıklarında birçok elyazması halinde karşımıza çıkmaktadır ve bunlar birbirleriyle karşılaştırıldığında aslında bunların hepsinin tek bir kaynağa dayanan öz bir metinden geldiği anlaşılmaktadır[2]. Birbirini tutmayan kaynaklardan edinilen bilgi özetle şu şekildedir; 7. yüzyılda Homeros destanları İonya'dan Yunanistan'a getirilmiş ve Atina'nın en büyük bayramı Panathenaia yortusunda yalnız bu destanların okunacağı kararı alınmıştır[3]. Bu destanları Yunanistan'a kimin getirdiği bilinmese de, destanların yazılı olarak getirildiği ve Atina'da kopya edildiği kuvvetle muhtemeldir. Bu kopyalar düzenlenirken üzerinde küçük değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte İon-Aiol lehçesi elden geldiğince ve ölçü kurallarını bozmamak koşuluyla Attika diline uydurulmuştur[4].

Homeros'un bu iki destanı birbirini tamamlayıcı niteliktedir ve ana hikâye günümüzde bile filmlere konu olmuş; Çanakkale yakınlarındaki Troya (Truva) kenti kuşatması; savaş, kahramanlık, dostluk, aşk, ihanet, intikam gibi duyguların işlendiği *İlyada* ile başlamaktadır. *Odysseia Destanı*; dostu Agamemnon'un yanında savaşmak için karısı Penelope ve oğlu Telemakhos'u geride bırakarak Troya'ya doğru yola koyulan İtaka kralı Odysseus'un savaşın bitimi ile başlayan olağanüstü serüvenlerini anlatmaktadır.

[1] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 6.

[2] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 10.

[3] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 10.

[4] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 12.

Homeros'un destanlarından başka bütün destanlar günümüze kadar gelememiştir. Ancak bazı kaynaklardan destan yazarlarından birkaçının adı bilinmektedir. Bu kaynaklarda Kıbrıslı Stasinos, Miletoslu Arktinos, Midillili Leskhes isimleri geçmektedir ve hepsinin Homeros'tan sonraki çağlarda yaşadığı anlaşılmaktadır[1]. Anadolu ve adalardan doğan destan efsaneleri birçok ozan tarafından işlenmiş olmalıdır.

Mitologya kitaplarının çoğu, kaynak olarak Augustus zamanında yaşamış olan Latin şair *Ovidius'u* almaktadır[2]. Homeros'tan sonra gelen önemli bir kaynak ise, M.Ö. 8. yüzyıl dolaylarında yaşadığı düşünülen *Hesiodos*'un *İşler ve Günler* adlı eseridir. Bununla birlikte şiirlerinden biri olan *Theogonia,* evrenin ve tanrıların nasıl yaratıldığını anlatmaktadır.

Hesiodos'tan sonraki kaynak, çeşitli tanrılar için M.Ö. 8. ve 4. yüzyıllarda yazıldığı iddia edilen şiirler olan *Hymnos*'lardır[3].

Yunanlıların en büyük şairlerinden biri olan, 6. yüzyılın sonlarına doğru yaşadığı düşünülen, daha çok şenlikleri ve spor oyunlarını anlatan *Pindaros* önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mitolojinin başvuru kaynaklarından biri de tragedyalardır. Pindaros'un çağdaşı *Aiskhlos, Sophokles* ve *Euripides*'in eserlerinin konusu hep mitolojiden olmuştur[4] .

[1] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.,* sf. 11.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 9.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 9.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 9.

Edebiyatın başka bir alanı olan komedya yazarları da mitoloji kaynakları açısından önemli bir yere sahiptir. Bu alanda ise, M.Ö. 5. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başlarında yaşamış olan *Aristophanes* önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ilk Avrupa tarihçisi *Heredot* ve büyük düşünür *Eflatun* da önemli isimler arasında yer almaktadır.

Önemli bir mitoloji kaynağı olan Yunan edebiyatının merkezi, M.Ö. 3. yüzyılda İskenderiye olmuştur. İskenderiyeli şairler olarak anılan *Theokritos, Bion, Moskhos* ve *Rodos'lu Apollonios* mitoloji ile büyük ilişki kurmuşlardır[1].

M.S. 2. yüzyılda yaşadığı düşünülen Latin yazar *Apuleius* ve Yunanlı *Lukianos* mitoloji kaynağı önemli isimlerdir ki bazı hikâyeler sadece bu isimlerin kitaplarından günümüze gelebilmişlerdir[2].

Çağdaşı Ovidius gibi mitoslara inanmayan Romalı yazar *Vergilius*, diğer Romalı şairlerden çok daha önemli bir yere sahiptir. Romalı şairler mitoloji kaynakları açısından pek önemli yer tutmamışlardır. Yunan mitolojisini öğrenmek için en önemli ve en temel başvuru kaynaklarının Yunanlılar olduğuna inanılmaktadır[3].

I.3.1. Yunan Destanları

Yunan edebiyatında destanlar önemli bir yere sahiptir. Ancak İlyada ve Odysseia'dan başka günümüze kadar gelebilen bir destan olmamıştır. Dolayısıyla bu bölümde sadece Homeros'un İlyada ve Odysseia Destanları ele alınacaktır.

[1] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 10.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 10.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 10.

İonya'da bütün Troya efsanelerini ele alıp işleyen birçok destanlar meydana gelmiştir ve klasik Yunanistan'da bunlara "kyklos (çember destanlar)" denilmiştir[1]. Ancak hemen hemen hepsi kaybolmuş ve ne yazık ki günümüze kadar gelememişlerdir. Ancak kaybolan bu eserlerin günümüze sadece yazarlarının adı gelebilmiştir. Söz konusu bu yazarların Homeros'tan sonraki dönemlerde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Helenistik çağda üç büyük eleştirmenin varlığı da bilinmektedir. Eleştirmenler olan Ephosos'lu Zenodotos, Bizanslı Aristophanes ve Aristarkhos, Homeros'un metinlerini incelemişler, bazı dizeleri sonradan eklendiği gerekçesiyle çıkarmışlar, kimilerini düzeltmişlerdir. Ancak bu metinler de günümüze ulaşamamışlardır[2].

Homeros destanlarının dili, hiçbir zaman olduğu gibi konuşulmamış, birçok lehçelerden katışık bir sanat dili olmuştur. Bu lehçeler; İonya-Attika, Aiolya ve Arkadya-Kıbrıs lehçeleridir. Atina'ya getirilerek orada kopya edilen Homeros metinleri, dil bakımından Atina diline uydurulmuştur[3].

Homeros destanlarında bir anlatıcı yoktur. Öyküler Homeros'un ağzından mı yoksa bir ozan tarafından mı anlatılır bilinmemektedir. Homeros destanına esin perisi Musa'ya seslenerek başlar;

"Söyle, tanrıça, Peleusoğlu Akhilleus'un öfkesini söyle."

Bu seslenişten sonra öyküyü anlatmaya başlar. Bunları anlatan kendisi mi yoksa tanrıça mı metin içerisinde net değildir[4].

[1] Azra Erhat (Çev.), *İlyada*, Can Yayınları, İstanbul, 1993: 11.

[2] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 11.

[3] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 61.

[4] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 55.

Azra Erhat'a göre[1]; Odysseus Destanı'nda serüvenler geriye doğru dönüş yapan, anılara dayanan bir anlatış tarzı dikkat çekmektedir. İlyada Destanı'nda ise Akhilleus'un öfkesi ile başlayıp Hektor'un cenazesi ile sona eren olaylar aslında zaman sırasına göre anlatılmaktadır. Bunun yanında, zamanda bir geriye, bir ileriye gidildiğini, geçmiş ile şimdinin iç içe işlendiğini görmekteyiz. Homeros'a özgü olan bu anlatış şekli okuyucuları şaşırtabilmektedir.

On altı bin dizeden oluşan İlyada Destanı'nda; Miken Kralı Agememnon'un kardeşi ve Mycnea'nın Prensi Menelaos'un karısı Helen'in, Troya Kralı Priamos'un oğlu Paris tarafından kaçırılması, Agamemnon Helen'i kurtarmak için tüm usta savaşçılarını ve tanrıça Thetis'in oğlu Akhilleus'u yanına alarak Troya kentini kuşatması ve elli bir gün süren savaş sonunda Hektor'un öldürülmesi ana konuyu oluşturmaktadır. Ancak bu ana konunun yanında birçok ek olaylar da anlatılmaktadır. Değişik önem ve uzunlukta olan bu yan konular, yerine göre küçük birer destan olup ana olayın gözden kaçmasına yol açabilmektedirler[2]. Destanın bir bölümü olduğu gibi Diomedes'e ayrılmış, onun yiğitliklerini anlatan bir Diomedes destanı haline gelmiştir. İlyada'ya yerleştirilmiş küçük olaylar destanın bir bütün değil, birbirine eklenmiş parçalardan meydana geldiği kanısını uyandırmaktadır[3].

İlyada Destanı'nda anlatımın akışını konuşmalar kesmektedir. Anlatım dili daha çok konuşma şeklindedir diye yorum yapılabilmektedir[4]. Bu konuşmalar ikili konuşmalardır ki birçok kişinin bulunduğu sahnelerde bile kişiler ikişer ikişer konuşmaktadır. Çoğu zaman yirmi otuz dize arası olan bu konuşmalar bazı bölümlerde yüz dizeyi geçmektedir.

[1] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.,* sf. 56-57.

[2] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.,* sf. 57.

[3] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.,* sf. 57.

[4] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.,* sf. 60.

Homeros destanlarında eski bir dil tabakasından gelen kalıp sıfatları kullanmıştır. Örneğin "inek gözlü Hera", "baykuş gözlü Athena" gibi tanımlar tanrılara hayvan biçiminde tapınıldığı Homeros öncesi çağlardan kalma sıfatlardır[1].

Homeros destanlarındaki sıfatlar hangi durumda kullanılırsa kullanılsın değişmez. Örneğin gökyüzü aydınlık olmasına rağmen "yıldızlı", gemi karada olsa bile "tezgiden", deniz sakin bile olsa her zaman "uğuldayan" olarak tanımlanmıştır. Bu kalıp sıfatların, kalıp tümcelerin yinelenmesi Homeros destanlarına çeşitlilik katmakla kalmaz aynı zamanda özel bir ahenk katar[2].

Yunan edebiyatında ilkçağ döneminde vezin heceye ya da uyağa dayanmaz. Yunancada a, e, i, o, u gibi sesli harfler yerine göre uzun veya kısa olabilir, giderek aynı harf kısaysa başka, uzun ise başka türlü yazılır; örneğin, -e- sesinin kısası epsilon, uzunu eta harfi ile –o- sesinin kısası omikron, uzunu omega ile gösterilir. Bunun yanında daima uzun sayılan ai, au, ei, eu, ou, oi gibi çift sesliler vardır. Kısa olan bir seslinin arkasına iki sessiz harf gelirse, o sesli uzun sayılır. Yunanca'da vezin bu dil özelliğine dayanır. Uzun ve kısa hecelerin sözcükte dizilişine göre bir ölçü kalıbı, Yunanca deyimiyle bir "metron" oluşur. Bu ölçü kalıplarının da çeşitli dizelere göre dizilişinden çeşitli vezinler ortaya çıkar[3].

Homeros destanlarında vezin kalıplarının en değişik biçimleri kullanılmıştır. Destanlarsa kullanılan kalıp sıfat ve kalıp cümle kullanması bu veznin bir gerekçesidir.

[1] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 62-63.

[2] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 63.

[3] A. Erhat (Çev.), *a.g.e.*, sf. 63.

İlyada Destanı'nın Özeti

Miken Kralı Agememnon'un kardeşi ve Mycnea'nın Prensi Menelaos'un karısı Helen; Troya Kralı Priamos'un oğlu Paris tarafından kaçırılır (Bkz. Res. 8). Agamemnon Helen'i kurtarmak için tüm usta savaşçılarını ve tanrıça Thetis'in oğlu Akhilleus'u (Bkz. Res. 9) yanına alarak Troya kentini kuşatır On yıl süren kuşatmaya tanrılar da katılır. Aphrodite, Apollon ve Ares Troyalılardan; Thetis, Athena, Poseidon ve Hera ise Yunanlılardan yanadır.

Troya savaşının onuncu yılında Agamemnon önderliğindeki Yunan ordusu kentin yakınlarında kamp kurar. İki ordu ovada karşılaşır. Paris ve Menelaos, Helen için teke tek dövüşmeyi kabul ederler ve ateşkes konusunda anlaşırlar. Ancak tanrılar işe karışır ve Hera ateşkesin bozulmasını ister. Agamemnon'un savaşçısı Diomedes, Troyalılara hatta Aphrodite'e bile saldırır. Paris'in kardeşi Hektor, savaş alanına çıkmadığı için Paris'i azarlar ve Paris savaşa katılır. Çarpışma devam eder ancak Troyalılar her iki tarafın da ölülerini gömmesi için ateşkes önerirler. Yunanlılar casusluk yaparlar ve birkaç Troyalıyı öldürürler. Hektor önderliğindeki Troyalılar, Yunanlıları çekilmeye zorlarlar ve Yunan kampının duvarlarına delik açarak kampa girerler. İki ordu sahilde çarpışır. Akhilleus'un zırhını giyen en iyi arkadaşı Patroklos, Troyalıları püskürtür. Ancak Patroklos Hektor tarafından öldürülür. Akhilleus arkadaşının öldürüldüğünü duyunca intikam almak ister. Tanrı Hephaistos'un yaptığı zırhı kuşanır ve Troyalılara saldırır. Tanrıların müdahalesi ile Troyalılar geri çekilir. Akhilleus Hektor ile karşılaşır. Akhilleus yaklaşırken Hektor kaçmaya çalışır. Tanrılar tekrar müdahale ederler. Apollon yardımını çeker ve Athena Hektor'u dövüşe ikna eder. Akhilleus Hektor'u öldürür ve cesedini atlı arabasına bağlayarak Yunan kampına dek sürükler (Bkz. Res. 10). Hektor'un cesedi on bir gün boyunca gömülmez. Tanrıların öğüdünü dinleyen Troya Kralı Priamos, Yunan kampına gider ve fidye karşılığı oğlunun cansız bedenini alarak Troya'ya döner. Destan bütün Troyalı kadınların ağlayıp ağıt yaktıkları Hektor'un cenaze töreniyle son bulur.

Odysseia Destanı'nın Özeti

Odysseis Destanı, Troya'nın düşüşünden on yıl sonra başlar. Savaş boyunca, kentin yağmalanması sırasında bazılarının yaptığı saygısızlıklara kızan tanrılar, bu kişilerin evlerine dönüşlerini zorlaştırmak üzere feci fırtınalar yaratmaktadır. Odysseus'un İthake Sarayı'na dönmesine izin verilmez. Poseidon ve Güneş Tanrısı, Odysseus'u cezalandırma peşindedir. Odysseus (Bkz. Res. 11) uzak bir adada mahsur kalmış ve kendisini aşığı olarak seçmiş su perisi Kalypso'nun esiridir.

Bu sırada İthake Adası'nda Odysseus'un karısı Penelope zor günler geçirmektedir. Herkes Kral Odysseus'un öldüğüne inandığı için, adanın ve komşu ülkelerin ileri gelenleri, Penelope ile evlenmek için İthake Sarayı'nı doldurmuşlardır. Amaçları yalnızca evlenmek değil, Odysseus'un zengin krallığını da ele geçirmektir.

Odysseus'un oğlu Telemakhos ve yoldaşları, Menelaos'un sarayında kral ve yeniden tahta çıkarılmış eşi Helen tarafından ağırlanırlar. Tanrıların yardımıyla artık Odysseus'un evine dönmesine karar verilir. Hermes, Odyyseus'u bırakması gerektiğini bildirmek üzere Kalypso'ya yollanır. Odyyseus kurtulur ve denize açılır ama on yedi gün sonra Poseidon durumu fark eder ve bir fırtına çıkarır. Yaralanan Odysseus, Phaiak kıyılarına ulaşmayı başarır. Daha sonra Kral Alkinoos ve kraliçeden yardım ister. Sonunda Troya savaşını ve savaş sonrasında başına gelenleri anlatmak zorunda kalır. Bu kısım uzun uzun ve tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

Kral Alkinoos Odysseus'u hediyelerle birlikte yollar. Odyseus uykudayken, Phaiak gemicileri tarafından İthake kıyılarına bırakılır. Athena, Odysseus'u yaşlı bir dilenci kılığına sokar. İthake sarayına giden Odysseus, ev sahibini evlendirmek için kendisi hakkında uydurma hikâyeler anlatır. Telemakhos evine döner ve annesinin taliplilerinin kurduğu tuzaklardan kurtulur. Odysseus oğluna kimliğini açıklar ve

taliplilere karşı mücadeleyi kazanmak için temkinli davranmaya başlarlar. Penelope gelir ve taliplilerinin hediyelerine kabul eder. Odysseus ve Telemakhos Athena'nın yardımıyla sofadaki silahları saklarlar. Penelope bir gece sonra taliplilere Odysseus'un yayını kullanarak atış yarışması yapmalarına izin vereceğini açıklar. Yarışma günü, sırasını erteleyen Antinous dışında kimse sınavı geçemez. Sonunda Odysseus Antinous'u vurur ve taliplilere kimliğini açıklar. Telemakhos, Eumaios ve Philoitios'un yardımıyla talipliler katledilir. Odysseus'un döndüğünü öğrenen Penelope olanlara inanmaz. Odysseus'u sınar ve nihayetinde ona inanır. Hermes taliplilerin ruhlarını, Agamemnon, Aias, Patroklos ve Akhilleus'un ruhlarıyla karşılaşacakları Ölüler Diyarı'na götürür. Taliplilerin akrabaları intikam planları yaparlar ama Athena araya girerek İthake'de kalıcı barışı sağlar.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI MİTOLOJİ

II.1. KARŞILAŞTIRMALI OLARAK HİNT VE YUNAN MİTOLOJİSİ

II.1.1. GENEL KONULAR

II.1.1.1. Hint ve Yunan Mitolojisinde Yaratılış

Yaratılış konusu Ṛigveda ilahilerinin çoğunda, yer almaktadır ve tam anlamıyla Brāhmaṇalar ile Upanishadlar'da ortaya çıkacak olan felsefi kurgulamanın tohumlarını içermektedir[1]. Veda evrenin kökeni düşüncesi birçok ilahide yer almaktadır ancak bu düşünce net bir şekilde ifade edilmemiştir. İlk kozmik akıntıdan farklı öğeler ayrışmış, kaos düzene erişmiş ve gökle yer ayrılmıştır.

Ṛigveda'da başlayıp sonraki Hint mitolojilerinde de yer alan bir yaratılış tasarımı ilk fücurdur[2]. Birçok ilahide anlatılan bu yaratılış öykülerinde baba ile kızın adı anılmamaktadır. Baba ile kızının birleşme esnasında, saçılan tohumlardan birazı toprağın üzerine bırakılır. İyiliksever tanrılar konuşmayı yaratmışlardır.

[1] W. D. O'Flaherty, *Hindu Mitolojisi,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996: 23.

[2] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 23.

Agni toprağa saçılan tohumlardan Aṅgirasların[1] doğmasını sağlamış ve onları yüce kılmıştır[2].

Ṛigveda ilahilerinde geçen ilk kurbanın sonucu da ilk yaratılışı açıklamaktadır. Bu ilahilerde söz konusu olan daha çok kaostan yeni bir düzen kurmaktır[3] .

Ṛigveda'da geçen ilahiye[4] göre; yeryüzünün her yerini kaplayan ve ölümsüzlüğün efendisi olarak tanımlanan Purusha (insan) tanrılar tarafından kurban olarak sunulur ve dağıtılır. Böylece havada, ormanda ve köyde yaşayan yabanıllar oluşur. Şiirler, şarkılar, ölçüler ve formüller (Vedalar) doğar. Atlar ve çift sıra dişi olan öteki hayvanlar; ondan inekler ve keçiler; ondan koyunlar doğar. Kurban olan insanı parçalara ayırırlar. Ağzı Brahmin olur, kollarından soylular, iki bacağından halk ve ayaklarından hizmetçiler doğar[5]. Göbeğinden atmosfer doğar ve başından gökler çıkar. İki ayağından toprak oluşur, kulağından da göğün katları meydana gelir[6].

[1] Aṅgiraslar: Ṛigveda'daki birçok ilahilerin dayandırıldığı ermiş Aṅgiras'ın soyu. Aṅgiras Agni'nin babası olduğu için bunlar Agni'nin soyu olarak kabul edilmektedir. Işıkla ilgili tanrıların olduğu ilahilerde görünen Aṅgiraslar, daha sonraki dönemlerde ışığın, ışıklı vücutların, göksel fenomenlerin, ateşin, ayın, Aşvamedha gibi törenlerin kişileştirilmiş haline gelirler (Korhan Kaya, Mitoloji Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara, 2003: 38). Aṅgiraslar, tanrılarla insanlar arasındaki aracılar, göğün oğlu ve insanların atalarıdır (O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 46).

[2] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 24.

[3] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 24.

[4] Dünyada herhangi bir kökensel maddeden yaratılmayla ilgili altı ya da yedi ilahi vardır. Bunlardan biri de Purushasūkta yani "İnsan İlahisi" dir.

[5] Burada toplumdaki dört ana sınıf (kast) belirlenmiştir.

[6] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 25.

Özetle; her şey Purusha adında ilksel bir devden dünya dışındaki bir materyal ile doğar. Purusha kurbandır. Yani yaratılış hareketi onun kurban edilmesiyle başlamaktadır. Kesilen uzuvları evrenin bölümlerini oluşturmaktadır[1].

Yaratılış ilahileriyle ilgili önemli bir yorum şu şekildedir;

"Ṛigveda'da yer alan yaratılışla ilgili bir ilahide (X, 129) herhangi bir tanrı adı verilmemekle birlikte yaratılışın nasıl olduğu sorgulanmaktadır. Diğer kutsal kitaplarla kıyaslandığında ileri düzeyde bir yaratılış açıklaması dikkat çekmektedir. İlk beyitte *"Başlangıçta ne yokluk ne de varlık vardı"* ifadesi görülmektedir. Evrendeki gücün, ısının gücüyle doğduğu söylenmektedir. Bütün karşıtlıklar ondan sonra ortaya çıkmıştır. Başlangıçta ortaya çıkan ilk şey Kāma'dır (istek). Her şey bu güçten hız alarak oluşmaya başlamıştır. Tanrılar evren yaratıldıktan sonra ortaya çıkmıştır. Ṛigveda'da yer alan başka bir ilahide (X, 72: 3), *"Tanrılar ortaya çıkmadan önceki bir devrede Varlık, Var Olmayan'dan çıktı"* ifadesi dikkat çekmektedir."[2].

Brāhmaṇalar'da yaratılış yine ilk fücur ile karşımıza çıkmaktadır. Ṛigveda'nın aksine burada fücuru işleyen babanın adı verilmektedir. Şu şekilde anlatılmaktadır;

Bazılarına göre gök bazılarına göre ise şafak olan Pracāpati, geyik kılığına bürünür ve dişi geyik biçimine giren kızına yaklaşır. Tanrılar onu cezalandırmak isterler. Pracāpati'nin saçılan tohumlarının ilk bölümü Āditya (Göksel Tanrılar); ikinci bölümü Bhṛigu (Ermiş gurubu); parıltılı üçüncü bölüm Āditya ve kömürler

[1] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 150.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 216-217.

Aṅgiraslar olur. Daha sonra kömür kara sığır olur. Kızaran toprak kahverengi sığır olur[1].

Brāhmaṇalar'ın başka bir bölümünde ise yaratılış şu şekilde anlatılmaktadır;

Pracāpati çok fazla soy sahibi olmak için ibadete başlar ve ısınınca ondan Ateş, Rüzgâr, Güneş, Ay ve Şafak doğar[2].

Upanishadlar'da ise yaratılış şu şekilde anlatılmaktadır;

Başlangıçta evren insan biçiminde (Purusha) öz olan ruhtur (ātman). Çevresine bakar ve kendinden başka kimseyi göremez. İlkin *"Bu Benim"* der ve *"ben"* adı doğar. Bu yüzden bugün bile birisi önce "ben" der. Yalnız olduğu için korkar ve bu yüzden yalnız olan korkar. Yalnız olduğu için bir ikinciyi arzular. Bedeni birbirine sıkıca sarılmış bir erkek ve bir kadın büyüklüğündedir. Kendini iki parçaya ayırır ve ondan karı ile koca doğar. Kadınla birleşir ve bundan insan soyu oluşur. Kadın *"Beni kendinden yarattıktan sonra nasıl benimle birlikte oluyor ki?"*diyerek kendini gizler. Kadın inek erkek ise boğa olur ve bu birleşmeden sığırlar doğar. Kadın kısrak olur erkek aygır ve bu birleşmeden tek toynaklı hayvanlar doğar. Kadın keçi olur erkek teke; kadın koyun olur erkek koç. Böyle devam ederek bütün çiftleri oluştururlar. Yaratılış böyle çıkar[3].

[1] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 26-27.

[2] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 28.

[3] Korhan Kaya (Çev.), *Upanishadlar* ,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008: 9-10; W. D. O'Flaherty, *a.g.e.,* sf. 30-31.

Yunan Mitolojisinde Yaratılış;

Eski Yunanlılar tıpkı eski Hintliler gibi dünyanın yaratılışını merak ettiklerinden ve bu konuda bilgileri olmadıklarından yer, gök, ışık, su, hava ve bunlarla birlikte bütün tabiat olaylarını canlı bir varlık gibi düşünerek onları incelemeye başladılar. Her birini tanrı olarak gördüler. Tanrıların başlarından geçen olayların bir çeşit tabiat hadisesinin sembolü olması şaşırtıcı değildir[1]. Hesiodos'a göre başlangıçta "Khaos[2]" vardı. Khaos, hiçbir şekil almamış olan uçsuz bucaksız boşluğu ve karanlığı ihtiva ediyordu[3] yani sonsuz bir boşluktu[4].

Khaos'tan ilk önce her şeyin dayanağı olan geniş göğüslü "Gaia (Toprak Ana, Yer)" doğdu. Sonra ölüler ülkesinin en derin yeri "Tartaros", sonra "Eros (Aşk)" doğdu. Ardından yeraltı karanlığı Erebos ile yeryüzü karanlığı Nyks (Gece) doğdu. Erebos ile Nyks birleşerek dünyayı saran havanın üst katındaki arı ve ışıklı gök olan Aither'i (Esîr) ve Hemera'yı (Gün) meydana getirdiler[5]. Işık meydana geldikten sonra yaratılış durmadan devam etti[6].

[1] Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi,* İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997: 5.

[2] Eski Yunancada sözlük anlamı "dipsiz uçurum" olan khaos, Yunan mitolojisinde yeraltı dünyasının efendisi olan ilk tanrı olarak yorumlanabilmektedir. İlkçağ felsefesinin evren bilgisi anlayışında ise, evrende düzenlilik egemen olmadan önceki uçsuz bucaksız "boşluk", "biçimsizlik" ya da "karmaşa" durumuna gönderme yapmaktadır. Empedokles (M.Ö. 490–430) için khaos, birleştirici bir güç olan *eros* (filozoflar için her türlü yaratılışın ana ilkesi, evrensel güç) ile birlikte evrenin yaratılışını açıklayan iki güçten biridir (Sarp Erk Ulaş, Felsefe Sözlüğü (Haz. A. B. Güçlü ve diğerleri), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002: 487).

[3] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 5.

[4] Bedrettin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi,* De Ki Yayınları, Ankara, 2008: 20.

[5] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 5-6; B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 20.

[6] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 6.

Khaos'tan bu doğumlar oluşurken toprak ana Gaia, tek başına Uranos'u (Gök), Pontos'u (Deniz) ve dağları yarattı. Toprak ana, kendisini tamamen kaplasın ve içine alsın diye göğe kendi büyüklüğünü verdi[1]. Ardından Gaia, oğulları Uranos ve Pontosla birleşerek, artık yaratılmış olan evreni tanrısal varlıklarla doldurdu[2].

Toprak ana Gaia'nın Uranos (Gök) ile birleşmesinden altısı erkek altısı dişi olan on iki tane Titan[3], üç Kyklop[4] (Tepegöz) ve üç tane de Hekatonkheir[5] (Yüz Kollu) doğmuştur.

Bu korkunç çocuklardan hem iğrenen hem de kuşkulanan Uranos baba, onları toprağın derinliğine kapatmıştır. Bu duruma çok üzülen toprak ana Gaia, çocuklarını babalarına karşı kışkırtmış ve bir tek Kronos cesaret ederek babasının hayalarını kesmiştir. Toprağa kanlar saçılmış ve toprak gebe kalmıştır. Yıllar sonra da öç tanrıçaları Erinys'ler; parlak zırhlı Gigant'lar (Devler) ve orman perileri doğmuştur. Kesilen hayalar ise denize düşmüş, ak köpükler oluşmuş ve bu köpüklerden Aphrodite doğmuştur. Böylece Uranos yönetimi son bulmuştur; Nyks (Gece), Pontos (Deniz) ve Kronos'un kardeşleri Titanlar sürüyle çocuk sahibi olmuşlar ve Kronos kalabalık bir dünya üzerinde egemenlik sürmüştür[6].

---

[1] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 6.

[2] B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 20.

[3] Erkek Titanlar: Okeanos, Koios, Krios, Hyperion, İapetos, Kronos; Dişi Titanlar: Theia, Rhea, Mnemosyne, Phebe, Tethys, Themis.

[4] Her yönden tanrılara benzeyen Kyklopların ayırıcı özellikleri, alınlarında bir tek göz taşımalarıdır. Tepegöz olarak adlandırılan bu dev yaratıkların adları: Brontes (Gök gürültüsü), Steropes (Şimşek) ve Arges (Yıldırım) (B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 20.).

[5] Hekatonkheirlerin ellişer tane başı ve yüzer tane kolları vardır. İsimleri: Kattos, Briareus ve Gyes (B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 20.). Bunlar omuzlarından bükülmez ve başları omzunda bulunan yaratıklardır (Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 6.).

[6] B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 20-21.

Nyks (Gece); Thanatos'u (Ölüm), Hypnos'u (Uyku), Düşleri, Hesperidler'i[1], kader tanrıçaları olan üç tane Moria'yı, insanlarda "ölçüsüzlüğü" ve "talihine aşırı güveni" cezalandıran Nemesis'i, İhtiyarlık'ı, kavga tanrıçası Eris'i doğurmuştur.

Toprak ana ve oğlu Pontos'un birleşmesinden deniz tanrıları ve tanrıçaları doğmuştur. Bu tanrı ve tanrıçaların birbirleriyle birleşmesinden, gökkuşağını simgeleyen hızlı İris; kadın yüzlü, yaygın kanatlı, sivri pençeli kapıp kaçan Harpyalar; doğdukları günden beri kocakarı olan Graialar; Hesperidler ülkesinde yaşayan Gorgolar ve ayrıca Hades'in köpeği Kerberos, bataklık canavarı Hydra, ağzından ateş püsküren Khimaira vb. gibi korkunç köpek ve canavar türleri türemiştir.

Kronos'un kardeşleri Titanların birbirleriyle birleşmesinden, üç bin ırmak tanrıları; üç bin Okeanos kızları; Helios (Güneş), Selene (Ay) ve Eos (Şafak) doğmuştur. Eos'un Astraios ile birleşmesinden; Zephyros (Barı Rüzgârı, Karayel), Boreas (Poyraz), Notos (Lodos), Euros (Doğu Rüzgârı, Keşişleme) doğmuştur.

Titanlardan Kronos ile kardeşi Rheia'nın birleşmesinden ise üçüncü tanrı kuşağı olan Olymposlular doğmuştur. Kronos oğullarından birinin yerine geçeceği korkusuyla bütün çocuklarını yutmuştur. Ancak Rheia son doğurduğu çocuk olan Zeus'u bir hile ile saklamıştır.

Titanlardan Koios ile kardeşi Phoibe'nin birleşmesinden Apollon ve Artemis'in anası Leto ile yıldızlı gece Asterie doğmuştur.

[1] Okeanos ırmağının ötesinde altın elmaların yetiştiği bahçeye bekçilik etmektedirler. Hesperidlerin bahçesi altından elma meyveleri veren ağaç ile bilinmekteydi. Hera bu ağacı Gaia'nın kendisine düğün hediyesi olarak verdiği meyve ağacı dallarından yetiştirmiş, Hesperidleri de bu ağaçlara bakma görevini vermiştir (B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 21).

Titanlar ikiye ayrılmış bir kısmı Kronos'u diğer kısmı da Zeus'u desteklemiştir. Titanlar ile Kronos oğulları arasındaki savaş on yıl sürmüş, sonunda Zeus evrenin tek hâkimi olmuş ve kardeşleri ile arasında yetki paylaşımı yapmıştır. Kendisi Gökyüzü'nü, kardeşi Poseidon Deniz'i ve diğer kardeşi Hades de Yeraltı Dünyası'nı almıştır.

Zaman içerisinde Kronos soyuna Zeus'un çocukları eklenmiştir. Homeros Zeus'un tek bir karısını tanır o da Hera'dır. Ama Hesiodos'a göre Zeus'un çok fazla evlilikleri olmuştur. Zeus'un ilk eşi Okeanos'un kızı Metis'dir. Ancak Metis'den olma bir çocuğun Zeus'u tahttan indireceği kehaneti üzerine Zeus Metis'i yutar. Zeus'un ikinci eşi adaleti simgeleyen Themis'tir. Themis'ten Horalar[1] doğar. Üçüncü karısı Eurynome'den Kharit'ler[2] (Üç Güzeller) ve dördüncü karısı Mnemosyne'den esin perileri Musalar doğar. Zeus'un Leto ile birleşmesinden Artemis ve Apollon; Hera ile birleşmesinden savaş tanrısı Ares, ateş tanrısı Hephaistos, gençlik tanrıçası Hebe ve doğumlara bakan ebe tanrıça Eileityia doğar. Bunların dışında Zeus kendi alnından Athena'yı yaratır. Evren ve tanrılar kuşağının oluşmasından sonra ise İnsanlar yaratılmaya başlamıştır.

Her iki mitolojide yaratılış efsanelerine baktığımızda bazı ortak noktalar dikkat çekmektedir. Her iki mitolojide de yaratılış, kaos ortamının düzene girmesi ile başlar. Tanrılardan önce evren var olmaya başlar. Genel olarak fücur yani baba ile kızın ya da anne ile oğlun birleşmesi karşımıza çıkmaktadır. Hint mitolojisinde Pracāpati kızıyla, Yunan mitolojisinde Toprak Ana Gaia oğullarıyla birlikte olur.

[1] Doğada düzeni simgeleyen üç tanrıçadır. Latince saat anlamına gelen "hora" ile bir tutulduğu için adları "Saatler" diye çevirilir. Horalar düzeni yansıtmakla zaman ölçülerini içerirler ancak etkileri bu insansal kavramları çok aşar (Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010: 146). Horalar: Eunomia (Disiplin: İyi yasalarla kurulmuş bir toplum düzeni), Dike (Hak ve Adalet) ve Eirene (Barış) (B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 24).

[2] Göze hoş olanı simgeleyen tanrıçalardır. İsimleri parlaklık, ışıltı, güzellik anlamına gelen "kharis" sözcüğü ile ilgilidir. Tanrılar ve insanların yüreğine neşe ve sevinç serpen Kharit'ler Musalarla birlikte Olympos'ta otururlar (A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 173).

Hint mitolojisinde ilk yaratılanlardan biri Kāma, Yunan mitolojisinde ise karşılığı olan Eros'tur. Yine ilk yaratılışta gece ile gündüz, yer ile gök gibi karşıtlıklar oluşmaya başlar. Ancak farklı olarak Hint mitolojisinde birden fazla yaratılış hikâyesi mevcuttur. Yaratılış fücur, insan kurban edilmesi ve başta var olan insan biçimindeki öz şeklinde başlamaktadır. Yunan mitolojisinde ise genel bir yaratılış hikâyesi vardır. Yaratılış başta uçsuz bucaksız sonsuz bir derinlik olan Khaostan başlar. Yunan mitolojisinde insanın kurban edilmesi ve onun uzuvlarından evrenin oluşması teması karşımıza çıkmaz.

Hint ve Yunan görsel sanatlarında "Yaratılış" konsunun çok fazla işlenmediği ya da elimizdeki mevcut kaynaklarda yeterli derecede görsel belgelerin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte sadece yaratılış efsanelerinden bazı bölümlerin sahnelendiği dikkat çekmektedir.

II.1.1.2. Hint ve Yunan Mitolojisinde Kadın

Hint mitolojisinde, erdemli ölümlüleri yoldan çıkarmak için kullandıkları en etkin silah kadın olarak karşımıza çıkmaktadır[1]. Bununla birlikte Rāmāyaṇa Destanı'nda Sītā'nın kocasına olan bağlılığı ve kocasına olan inancı takdire şayandır ve zaman içerisinde Sītā, Hint kadınının simgesi haline gelmiştir.

Yunan mitolojisinde de benzer bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Tanrılardan ateşi çalan ve insanlara veren Prometheus, Zeus tarafından cezalandırıldıktan sonra, yeryüzüne Pandora adında çok güzel bir kadın gönderilir. Pandora'nın yanında getirdiği kutuda ise kötülükler bulunmaktadır. Pandora kutuyu açar açmaz tüm dertler etrafa saçılır bir tek "umut" kalır kutuda.

[1] W. D. O'Flaherty, *a.g.e.*, sf. 31.

Bunun yanında Yunan mitolojisinde kadınlar özel saygı da görmektedir. Kadın bir eş olarak saygı ve sevgi görmekle birlikte özellikle anne olan kadın, Homeros destanlarında hep "ulu" olarak anılmaktadır[1].

Hint ve Yunan mitolojilerinde kadın kaçırılmalarıyla da ön plana çıkmaktadır. İlyada Destanı'nda Helen, Ṛāmāyana Destanı'nda da Sītā kaçırılmıştır. Bunun yanında Yunan mitolojisinde tanrıların ölümlü kadınları da kaçırması da oldukça dikkat çekmektedir. Apollon Daphne'yi, Hades Persephone'yi kaçırmaya çalışmıştır. Aynı zamanda tanrıların ölümlü kadınlara duydukları aşklar da birer efsane olmuştur.

Hint mitolojisinde kadın, saygı görmekle birlikte Sītā gibi destan karakterleriyle sadakatin de simgesi haline gelmişlerdir. Kadınların eşlerine duydukları aşk ve sadakat oldukça ön plandadır.

Hint ve Yunan mitolojilerinde önemli tanrıçaların olması ve insanların bu tanrıçalara dua etmelerinin yanında kadının bir kötülük unsuru olarak da karşımıza çıkması oldukça dikkat çekmektedir. Kadına yüklenen bu olumsuz anlam ya da özellik günümüzde de çoğu toplumlarda kabul görmektedir.

II.1.1.3. Rāmāyaṇa ve İlyada Destanları

Hint mitolojisinin kaynaklarından olan Rāmāyaṇa Destanı; konu olarak Ayodhya şehrinde görülen bir taht mücadelesi ve üvey annesi yüzünden sürgüne giden Rāma'nın serüvenlerini içerse de aslında destanın ana konusu, Rāma'nın kaçırılan karısı Sītā'yı kurtarma çabasıdır.

[1] Homeros, *İlyada*, (Çev. Azra Erhat ve A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 1993 tarihli kitabın Azra Erhat (Çev.) tarafından yazılan önsöz bölümü, sf. 53.

Rāma, Lanka Kralı Rāvaṇa'nın, karısı Sītā'yı kaçırması üzerine onu kurtarmak için Hindistan'ın en uç noktasına gider. İki ülke arasında büyük bir savaş çıkar ve büyük bir mücadele verilir. Destanda savaş sahnesi uzun uzun anlatılmaktadır. Maymun ordusu ve Hanuman'ın yardımı ile Rāvaṇa öldürülür ve Sītā kurtarılır.

Yunan mitolojisinin ana kaynaklarından biri olan İlyada Destanı ise tıpkı Rāmāyaṇa Destanı gibi bir kadının kaçırılması ile meydana gelen iki ulusun büyük savaşını anlatmaktadır.

Miken Kralı Agememnon'un kardeşi ve Mycnea'nın Prensi Menelaos'un karısı Helen; Troya Kralı Priamos'un oğlu Paris tarafından kaçırılır. Bunun sonucunda iki ulus arasında on yıl süren büyük bir savaş başlar. Destanda savaş sahneleri ve verilen mücadele ayrıntılı olarak ele alınır. Paris'in kardeşi Hektor önderliğindeki Troyalılar, Hektor'un öldürülmesinden sonra Yunanlılar tarafından yenilgiye uğratılır. Destan Hektor'un hüzünlü cenaze töreni ile son bulur.

Her iki destan, ana konularının bir kadının kaçırılmasından sonra kurtarılması uğruna çıkan büyük savaş olması ve savaşın ayrıntılı olarak ele alınması bakımından oldukça birbirlerine benzemektedirler.

II.1.1.4. Hint ve Yunan Mitolojisinde Sürgün Hayatı

Hint ve Yunan dünyasının edebi metinleri incelendiğinde ortak bir konu dikkat çekmektedir. Genel olarak destanlar ele alındığında önemli karakterlerin belirli bir zaman içinde sürgün hayatları yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Rāmāyaṇa Destanı incelendiğinde, Ayodhyā kralının oğlu Ṛāma'nın, üvey annesi Kaikeyī'nin çevirdiği dolaplarla sürgüne gittiği görülmektedir.

Koşala ülkesinde, Ayodhyā'da hüküm süren Daşaratha'nın dört oğlu bulunmaktadır. Onun için dört oğlu da bir bedenden çıkan dört kol gibi aynı değerdedir. Ancak çocuklarından en çok Rāma'ya düşkün olan Daşaratha, sözüne son derece sadık bir kraldır. Kendisinden sonra oğlu Rāma'nın tahta çıkmasını çok istemesi ve buna karar vermesine rağmen, karısı Kaikeyī'ye verdiği bir sözü tutmak adına bu isteğinden istemeyerek de olsa vazgeçebilmiştir.

Rāmāyaṇa Destanı'nın başkahramanı, Tanrı Vishṇu'nun yeryüzündeki yedinci avatarası ve Daşaratha'nın Kausalya'dan olan oğlu Rāma; babasının eşine verdiği söze bağlı olarak 14 yıl boyunca bir münzevi olarak yaşaması için ormana sürgüne gönderilir. Rāma babasına olan güveni, inancı ve sadakati ile bu sürgün hayatına asla itiraz etmez. Ancak karısı Sītā ve kardeşi Lakshmaṇa da onu yalnız bırakmak istemezler ve üçü birlikte sürgün hayatı için ormana giderler.

Mahābhārata Destanı'nda da sürgün konusu dikkat çekmektedir. Destanın en güçlü ve cesur kahramanı Arcuna, bir yarışma sonucunda Draupadī'yi kazanmış ve bu kadın beş kardeşin ortak karısı olmuştur. Aralarında yapılan bir anlaşmaya göre kardeşlerden biri Draupatī ile yalnız kaldığında kimse onu rahatsız etmeyecektir. Ancak Arcuna bu kuralı bozar ve on iki yıl sürgüne gider[1].

Yunan mitolojisinde de buna benzer bir sürgün hayatı kavramının olduğu dikkat çekmektedir. İlyada Destanı'nda önemli bir karakter olan Akhilleus'un Patroklos ile kardeşliği aşan bir dostluğu vardır ve bu dostluğun nedeni, Akha toplumunda derine giden bir kurala dayanmaktadır. Patroklos yurdunda işlediği bir

[1] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 43.

suçun cezası olarak kendine başka bir yurt aramak zorunda kalmış ve sürgüne gönderilmiştir. İlyada Destanı'nda adam öldürdükleri için sürgüne giden Akha yiğitlerinin sayısı oldukça fazladır. Başka bir ülkeye sığındıkları zaman, ülkenin kralı onları korumak zorundadır. Nitekim Patroklos da kral tarafından korunmak üzere bir aileye verilmiş ve Akhilleus ile birlikte yetişmişlerdir[1].

Her iki kültürün mitolojilerinde ortak olan sürgün konusu, bazı farklarla birbirlerinden ayrılmaktadır. Rāmāyaṇa Destanı'nda sürgüne giden Rāma, aslında bir ceza işlememiştir. Üvey annesinin taht mücadelesi sonunda krala uygulatmak zorunda kaldığı bir durumdur. Ancak İlyada Destanı'nda Patroklos işlediği bir suç yüzünden sürgüne gitmiştir. Rāma ormanda sürgün hayatı yaşar ancak ormanda özgürdür. Karısı ve kardeşi onun yanındadırlar ve ona yardım etmektedirler. Ormanda yaşadığı süre zarfında çeşitli mücadeleler vermek zorunda kalmakla birlikte, rastladıkları ermişler de onlara yardım etmişlerdir. Ancak İlyada Destanı'nda Akhilleus Patroklos'u her ne kadar kardeşi olarak görse de aslında onun efendisi konumundadır. Ama burada temel olan şey, her iki mitolojide de sürgün hayatının önemli bir yere sahip olmasıdır.

II.1.2. TANRILAR VE KARAKTERLER

II.1.2.1. Kaşyapa-Uranos

Hint mitolojisinde Kaşyapa çoğu ilahilerin atfedildiği Vedik bir ermiştir ve yaratma işinin büyük bölümü ona atfedilmektedir. Aynı zamanda Paraşurāma ve Rāmaçandra rahibi olarak görünür. Mahābhārata, Rāmāyana ve Purānalara göre, Marichi'nin (Brahmana'nın oğlu) oğlu ve Vivasvat'ın (insanoğlunun atası Manu'nun

[1]Homeros, *İlyada*, (Çev. Azra Erhat ve A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 1993 tarihli kitabın Azra Erhat (Çev.) tarafından yazılan önsöz bölümü, sf. 46-47.

babası) da babasıdır[1]. Hemen bütün eserlerde "Yaratılış" konusuyla ilgilidir ve yaratılışı yapan veya yaptıran Kaşyapa'dır[2].

Şatapatha Brahmana'da geçen ve açık olmayan farklı bir hikâyeye göre; "Kaşyapa'nın kaplumbağa şeklinde olduğu farz edilmektedir. Bu kaplumbağa Āditya ile aynıdır. Kaşyapa kaplumbağa anlamına gelmektedir. Bu nedenle tüm varlıkların Kaşyapa'nın soyu olduğu söylenmektedir[3]. Kaplumbağa anlamına gelmesiyle birlikte evreni yaratan kozmik kaplumbağa ile ilgisi olduğu düşünülmektedir[4].

Atharvaveda'ya göre, kendi kendine doğan Kaşyapa zamandan sıçramıştır ve bu zaman genellikle Vishṇu ile özdeştir. Mahābhārata ve daha sonraki kaynaklara göre Kaşyapa Aditi ve Daksha'nın diğer on iki kızıyla evlidir. Aditi üzerinden, İndra'nın başı olduğu Ādityaların ve aynı zamanda Vivasvat'ın babasıdır[5].

Rāmāyana ve Vishṇu Purāna'da, Vishṇu'nun bir cüce olarak Aditi ve Kaşyapa'nın evliliğinden olduğu belirtmektedir. Kaşyapa'nın diğer on iki karısından olma çok sayıda çeşitli çocukları vardır: ifritler, yılan tanrılar (naga), sürüngenler, kuşlar ve tüm canlı çeşitleri. Bu nedenle Kaşyapa her şeyin babasıdır ve bazen Pracāpati olarak adlandırılmaktadır[6]. Özetle Hint mitolojisinde Kaşyapa devaların (tanrı) babasıdır. Ancak bu tanrılar, tanrı üçlemesi Brahma, Vishṇu ve Şiva'yı kapsamaz.

---

[1] John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology And Religion, Geography, History and Literature,* London, 1928: 153.

[2] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 104.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 153.

[4] Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,* Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009: 565.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 153.

[6] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 153; K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 104.

Yunan mitolojisinde ise tanrıların babası Uranos'tur. Yaratılış konusunda da anlatıldığı üzere hiçbir şey yaratılmadan önce başlangıçta sonsuz ve derin bir boşluk olan Khaos vardı. Boşluktan doğan toprak ana Gaia'dan Uranos meydana geldi ve nihayetinde toprak ana Gaia ile Uranos'un birleşmesinden de Olympos tanrı kuşağının kökeni titanlar doğdu. Dolayısıyla Yunan mitolojinde yer alan ve üçüncü kuşak tanrı olan Olympos tanrılarının kökeni Uranos'tur.

Toprak ana Gaia, tek başına Uranos'u (Gök), Pontos'u (Deniz) ve Dağları yarattıktan sonra, kendisini tamamen kaplasın ve içine alsın diye göğe kendi büyüklüğünü verdi[1]. Ardından Gaia, oğulları Uranos ve Pontosla birleşerek, artık yaratılmış olan evreni tanrısal varlıklarla doldurdu[2].

Kaşyapa ve Uranos, "Yaratılış" konusuyla ilgilidirler ve yaratılışı yapan veya yaptıranlardır. Kaşyapa'nın; ifritler, yılan tanrılar (naga), sürüngenler, kuşlar gibi çeşitli çocukları vardır. Aynı şekilde Uranos'un da toprak ana Gaia ile birleşmesinden altısı erkek altısı dişi olan on iki tane titan, üç tane kyklop (tepegöz) ve üç tane de hekatonkheir (yüzkollu) gibi çeşitli çocukları olmuştur. Farklı olarak Hint mitolojisinde Kaşyapa kendi kendine doğmuştur ve zamandan sıçramıştır. Ancak Yunan mitolojisinde Uranos, Toprak Ana Gaia'dan olmuştur.

II.1.2.2. Pṛithivī-Gaia

"Toprak" ya da büyük "Yeryüzü" olan Pṛithivī, Vedalarda bütün varlıkların annesi olarak canlandırılır ve gökyüzü ile birlikte ona yakarılır. Vedalara göre üç cennet ile ilgili olan üç yeryüzü vardır ve bizim yeryüzümüz Bhumi olarak adlandırılır. Toprağın diğer adı Urvi yani "engin"dir. Pṛithivī'nin adı, Vishṇu

[1] Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi,* İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997: 6.

[2] Bedrettin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Yayınları, Ankara, 2008: 20.

Purāna'da yer alan Vena Efsanesinde geçen Prithu adındaki efsanevi bir kişiden gelmektedir[1].

Vishṇu Purāna'dan Vena Efsanesi:

Kötülükleri ve dine saygısızlığı ile adı çıkan Vena adında bir kral vardır. Onun daha fazla kötülüklerine ve kurban adağını engellemesine dayanamayan azizler onu yok ederler[2]. Böylece Vena, dine saygısızlık etmesi sonucunda yok edilen ilk kişi olur.[3] Ama daha sonra daha büyük bir bela doğar ve karışıklık (kaos) üstün gelir. Azizler kötü bir kralın "bilinmeyenden" daha iyi olduğunu düşünürler[4]. Bunu duyan azizler, kralın nesli devam etmeden yok olmamasını sağlamak için bir araya gelerek Vena'nın uyluğunu ovarlar. Ovma sonucunda bodur (negra) bir oğlan çocuğu doğar. *"Ben ne yapacağım"* diye soran çocuğa azizler *"otur (nishida)"* derler. Bugün onun soyundan gelenlere *Nishidalar* denilmektedir. Sonra Brahmanlar kralın sağ uyluğunu ovmaya devam ederler ve Vena'ın ünlü oğlu göz kamaştırıcı Prithu doğar. Prithu'nun doğumuyla gökyüzünden Acagava (Mahadeva'nın keçi ve ineğin boynuzundan yapılmış yayı) olarak isimlendirilen ilkel yay ve cennetten de tanrısal oklar yeryüzüne iner. Vena "Put" diye isimlendirilen cehennemden, oğlunun sayesinde kurtulup tekrar krallığına yükselir. Böylece Vena'nın güçlü oğlu Prithu babasının yönetimi altında ezilmiş olan halkı dertlerden kurtaran dünyanın hükümdarı olarak tanınır. Halkının sevgisini kazanarak raca yani kral lakabını alır[5]. Erksizlik dönemi boyunca acı çeken halk, yenilebilir bitkilerin yok olduğunu, başlarına bela olan kıtlıktan çektikleri ızdırabı, kralsız kaldıkları süre içinde yeryüzünün bütün sebze üretimlerinin durduğunu bunun sonucunda da insanların mahvolduğunu krallarına söylerler. Bu sözleri işiten Pṛithivī tanrısal yayı Acagava'yı ve göksel oklarını alarak,

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 243.

[2] W. John Wilkins, *Hindu Mythology, Vedic and Puranic,* London, 1882: 11.

[3] H. Derya Can, "Vishṇu Purāṇa'dan İki Efsane", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl III, Sayı 9, Ankara, 2003: 6.

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 11.

[5] H. D. Can, a.g.m., sf. 6-7.

büyük bir öfke içinde yeryüzüne hücum eder. Yeryüzü, inek şekline girerek acele ile ondan kaçar (Bkz. Res. 12). Kralın korkusuyla Brahma'nın cennetteki yerine gelir. Takip edilmekten yorulan yeryüzü Pṛithivī'ye; *"Beni usanmadan öldürmek için arayan siz, bir kadın öldürmenin günahını bilmiyorsunuz"* der. Bunun üzerine prens; *"Birçok mutluluk kötü bir varlığın yok edilmesiyle elde edilecekse, o varlığın ölümü erdemli bir iştir"* der. Bunun üzerine yeryüzü; *"Fakat halkınızı yüceltmek için benim hayatıma son vererek onların desteğini nasıl kazanacaksın."*der. Kral; *"Emirlerimi dinlerler"* dedikten sonra şöyle devam eder; *"Eğer seni yok edersem, adaklarım sayesinde halkım beni destekleyecektir."* Sonra korkudan tir tir titreyen yeryüzü, Prithu'ya saygılarını sunarak şöyle der: *"Eğer uygun araçlar çalıştırılırsa, bütün girişimler başarılır. Başarının aracını size söyleyeceğim. Bütün sebze üretimi eskimişti ve ben onları yok ettim; fakat sizin emirlerinizle sütle geliştirilmiş olarak onları onaracağım. Bu yüzden prenslerin en erdemlisi, insanoğlunun yararı için bana buzağı verin. Böylece sütümün sayesinde bitki tohumlarının bütün her yere eşit olarak dağılmasını sağlarım."* Böylece Prithu, yüzlerce, binlerce dağı küme halinde köklerinden sökerek birbiri üzerine kümeler. Bu zamandan önce köylerin ve kasabaların belirlenmiş sınırları yoktur. Yeryüzünün üstü düzensizdir. Tarım yoktur. Otlak yoktur. Ziraat yoktur. Tüccarlar için yol yoktur. Bütün bunlar yani medeniyet Prithu'nun hükümdarlığı zamanında başlar. Böylece Svayambhuva Manu (insanlığın atalarının yaratıcısı) buzağıyı meydana getirir ve yeryüzüne süt sağar. Sütü, insanlığın yararı için kendi eliyle sunar. Böylece insanların devamlı olarak geçimini sağlayan çok çeşitli mısır ve sebzeler üretilir. Yeryüzüne yaşam verdikten sonra Prithu onun babası olur. Yeryüzüne de Prithu'nun kızı anlamında Pṛithivī lakabı verilir. Sonra tanrılar, azizler, Rakshasalar, Gandharalar, Yakşalar, Pitriler, yılanlar, dağlar ve ağaçlar uygun bir süt kabı aldılar ve yararlı sütü yeryüzüne akıttılar. Bir anne gibi sarıp sarmalayan bu dünya, Vishṇu'nun ayak tabanından meydana getirilmiştir. Böylece yeryüzünün efendisi olan Vena'nın kahraman oğlu doğmuştur. Prithu, halkı tarafından çok sevilen ve raca lakabı verilen ilk kişidir. Her kim Vena'nın kahraman oğlu Prithu'nun öyküsünü dinler ve anlatırsa bütün sıkıntılarından kurtulur.

Pṛithivī'nin sözcük anlamı "yayılmış olan" dır. İndra tarafından yayılmıştır. Dolayısıyla "Prath" (yaymak) eyleminden türetilmiştir[1].

Yunan mitolojisinde, Homeros'ta hiç adı geçmeyen Gaia, Khaos'tan doğmuş yeryüzü tanrıçası ve aynı zamanda tüm tanrıları içinden çıkaran ilk elementtir[2]. Hesiodos'a göre Gaia dünyayı, yeri, evrensel bir öğe olarak toprağı simgelemektedir[3].

Hint mitolojisindeki Pṛithivī ile Yunan mitolojisinde Gaia; toprak ana olarak anılmaktadırlar. Pṛithivī; dağların yükünü taşır, ormandaki ağaçları geçindirir. Tohumlar canlandırır, yağmur indirir ve yeryüzünü yeşillendirir[4]. Yunan mitolojisinde Gaia Pṛithivī gibi dağları taşır, tohumları canlandırır ve doğal döngünün devamını sağlar. Toprak Ana olarak anılmaktadır. Bunun dışında Gaia "parthenogenesis" (kendi kendine göre doğurma) prensibine göre Gök, Dağ ve Deniz'i yaratmıştır. Yine farklı bir özellik olarak, Gaia'nın Pṛithivī'nin aksine intikam duygusu ağır basmaktadır. Kehanetler doğrultusunda, çocuklarını gün yüzüne çıkarmayan Uranos'tan (çocuklarının babası) intikam almıştır.

II.1.2.3. Dyaus-Zeus

Dyaus (Gök) ya da Dyaus-Pitar (Gök baba), Ṛigveda'da daha çok "gök" anlamında, bazen de "gün" anlamında yakarılan tanrıdır[5]. Dyaus'un en eski Aryan tanrılarının arasında olduğu genel bir düşüncedir. Dyaus Pṛithivī ile birlikte Ṛigveda'daki ilahilerde diğer tanrıların soyu olarak geçmektedir. Başka bir yerde

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 147.

[2] Ö. Öztürk, *a.g.e.*, sf. 395.

[3] Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010: 115.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 147.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 79.

Dyaus ve Pṛithivī'nin tüm varlıkları yaratmak ve kendi çocuklarına ölümsüzlüğü bahşetmek zorunda oldukları söylenmektedir[1]. Her ikisi de sadece yaratıcı değil aynı zamanda tüm varlıkların koruyucusudur. Başka bir cümlede diğer tanrıların onlardan yapıldığı söylenmektedir. Dyaus genellikle "Yer Ana" (Pṛithivī-Matār) ile eşleşmiş durumdadır ve onlardan Dyāvā- Pṛithivī olarak söz edilir[2].

Dyaus gökyüzü, cennet olarak tanımlanmaktadır. Vedalarda erkek tanrı olan Dyaus genellikle "Dyaus-pitri" (göksel baba) olarak adlandırılır. Dyaus, şafak olan Ushas'ın babasıdır[3]. Yeryüzü ve gökyüzü sadece evrensel değil aynı zamanda tanrıların ve insanoğlunun da anne-babasıdır. Onlar birbirlerini yarattıklarına işaret ederler. Onların kökenleri ve öncesi hakkında çeşitli yorumlar vardır. Satapatha Brahmana'ya göre Yeryüzü yaratılmış varlıkların ilkidir[4].

Dyaus, insan ve boğa biçiminde betimlenmektedir[5]. Ayrıca şimşeklerin altında duran kırmızı bir boğa veya incilerle süslenmiş siyah bir at olarak resmedilmektedir[6].

Yunan mitolojisinde Zeus, babasına ve dolayısıyla Titanlara karşı başlattığı savaşı kazanmış ve artık evrenin tek hâkimi olmuştur. Kardeşleri ile yetki paylaşımını yapmış ve kendisi gökyüzünü almıştır.

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 10.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 79.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 102.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 102.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 79.

[6] Ö. Öztürk, *a.g.e.*, sf. 320.

Zeus tanrıların tanrısı, tanrıların babası, büyüğüdür[1]. Zeus gökle ilgili doğal güçlerin hepsini bünyesinde barındıran bir varlıktır. Işık, aydınlık, bulut, gök gürlemesi, şimşek ve yıldırım Zeus'un egemenliği altındadır.

Erken dönem Hintlileri Güneş, Ay veya Ateş tanrısına değil, bizzat Güneş, Ay ve Ateşin kendisine yakarmışlar ve böylece tanrı ve tanrıçalar ortaya çıkarmışlardır. Benzer şekilde erken dönem Yunanlıları, doğal güçleri olduğu gibi değil insan biçiminde birer simge olarak canlandırmışlardır[2]. Ancak farklı olarak Zeus daha ilkel bir evren görüşünde "Gök Tanrı" diye adlandırılan doğanın kendisi değil, doğayı insan düzenine benzer bir düzene sokup yönetimi ele alan bir insan tanrıdır.

Hint mitolojisinde tanrıların birden fazla isimleri vardır. Dyaus'un bir diğer adı Gök Baba'dır. Onun en tanınan görünüşü "baba" olarak karşımıza çıkmaktadır[3]. Aynı şekilde Zeus da tanrıların babası, büyüğü olarak dikkat çekmektedir.

Kelime kökenini araştırdığımızda ise bir nokta dikkat çekmektedir. "Dyaus" sözcüğü "div (parlamak)" eyleminden türetilmiştir. "Deva (tanrı)" sözcüğü de aynı kökten gelmektedir. Dyaus'un kökeni Hint-Avrupa dönemine kadar uzanmaktadır. Latince "deus", "tanrı" anlamına gelmektedir. Yunanca'da "zeu" ve "di" olarak iki biçimde söylenmektedir. Latince ve Latince'den gelme dillerde bu kök "zeu", "dyeu", "dieu", "diu" olarak belirtilmektedir. Özetle Hint Dyaus'u Yunan Zeus'u haline gelmektedir[4].

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 293.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 293.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 79.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 80; A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 293.

Zaman içerisinde İndra'nın giderek Dyaus'un yerine geçtiği iddia edilmektedir[1]. Eski tanrı unutulmuş, daha yenisine methiyeler söylenmiştir. Günümüzde Dyaus neredeyse bilinmezken, Vedalarda her iki gökyüzünün tanrısı olarak adlandırılan İndra'dır. Bu yüzden İndra ayrı bir başlıkta ele alınacaktır.

II.1.2.4. İndra-Zeus

Veda öncesi toplumun savaşçı bir toplum olmasına bağlı olarak aslında savaşçı bir karakteri olan İndra; daha sonraki dönemlerde elleri gök gürültüsü ve şimşek olan[2]; havanın kişileşmiş hali olan gökyüzü tanrısı haline gelmiştir[3].

İndra Veda tanrıları arasında ilk sırada yer almaktadır. Kahverengi ya da kırmızı renginde, yeleleri ve kuyruğu uçuşan iki atın sürdüğü altından bir arabası vardır. Silahları sağ elinde taşıdığı yıldırım ve oktur. Büyük bir kanca ve ağ ile düşmanlarını sarar. Soma içkisini sever. Atmosfer tanrısı olarak havaya hükmeder ve yağmur yağdırır. Yıldırımları salar ve gök gürletir ve fırtınalı hava ve kuraklık ifriti Vritra ya da Ahi ile sürekli savaşır. Strabo, Jupiter Pluvius'a tapınan Hintlileri tasvir eder, şüphe yok ki İndra manasına gelmektedir. İndra aynı zamanda Jupiter Tonans ile karşılaştırılır. Pani ya da Vala adında bir Asura tarafından çalınan tanrıların ya da rahiplerin ineklerini bulması ve kurtarması miti vardır. Bu yüzden Valabhid olarak da adlandırılır[4]. Hint yerli halkının veya Dyaus'un ve Asuralar ya da atmosferik ifritlerin taştan inşa edilen şehirlerini tahrip ederken temsil edilir. Mücadelesinde Marutların birlikleri ve yoldaşı Vishṇu eşliğinde tasvir edilir. Birçok ilahi ona ithaf edilmiştir. Doğurganlığı sağlaması ve yağmur bahşetmesi ile ona saygı gösterilir ve fırtına, gök gürültüsü ve şimşeği yönetmesiyle ondan korkulur. Agni, Vāyu ve Sūrya

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 11.

[2] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 45.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 123-124.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 124.

tanrı üçlemesi vardır ve İndra çoğu kez Vāyu'nun yerini alır[1]. İndra'nın karısı İndrānī ya da Aindrī'dir ve tanrıçalar arasında yer almaktadır. İndra'nın karısı Satapatha Brāhmana'da "İndra'nın sevgili eşi" olarak geçmektedir[2].

İndra'nın boyutları oldukça geniştir. Onun büyüklüğüne ve gücüne ne insanlar ne de tanrılar erişebilir. Bu nedenle ona *şakra* (güçlü), *şaçivant* (güçlü), *şaçipati* (gücün efendisi) gibi adlar verilir[3].

İndra atmosfere; muhteşem ve görkemli bir yer olan, kutsanmış ruhların ve tanrıların cenneti olan Svarga'ya hükmeder. Birçok Vedik özelliğini devam ettirir. Şimşeklerini gönderir, şimşekten oklarını fırlatır ve gökkuşağı onun yayıdır. Genellikle Asuralarla savaşır.

Yunan mitolojisinde Zeus, İndra ile benzerlikler göstermektedir. İkisi de her iki kültürün Gökyüzü tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. İkisi de Gökyüzü'nün hâkimidir. Yine ikisi de şimşekleriyle savaşır ve yağmur yağdırır. İndra Asuralarla, Zeus Titanlarla savaşmıştır. Ancak Yunan mitolojisinde Zeus sadece Gökyüzü tanrısı olarak değil çapkınlıklarıyla da ön plana çıkmaktadır. Onun çapkınlık hikâyeleri ve karısının kıskançlıkları birçok kez işlenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her iki mitolojide de İndra ve Zeus'un birden fazla sıfatları vardır. *Vacrapāni* (Şimşek Elli), *Maghavāhana* (Bulutların Üstünde Doğan), *Pākaşāsana* (Paka'yı Yenen), *Şaçīpati* (Gücün Efendisi), *Şaçīvat* (Güç Dolu), *Şatakratu* (Yüz Gücü Olan), *Ratheshṭha* (Araba Savaşçısı), *Devapati* (Tanrıların Efendisi), *Surādhipa* (Tanrıların Efendisi), *Svargapati* (Cennetin Efendisi), *Purandara* (Sağlam Yayı Olan), *Cishṇu*

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 93.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 124.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 93.

(Göksel Varlıkların Önderi), *Pūrbhid* (Kale Yıkan) İndra'nın diğer isimleridir. Homeros destanlarında Zeus'un adına en çok eklenen kalıp sıfat *Nephelegereta*'dır (Bulutları Devşiren). *Hypsibremetes* (Göklerde Gürleyen), *Asteropetes* (Şimşek Savuran), *Terpikeraunos* (Yıldırım Sever), *Erigdoupos* (Uzaklarda Gürleyen/Gök Gürültüsü/Uzaktan Duyulan) diğer isimleri arasındadır.

İndra, şeytanlar ve kötü ruhlarla savaşması nedeniyle daha çok şavaşçılar tarafından yakarılan bir tanrı olmuştur. Ayrıca daha sonraki dönemlerde önemini yitirmiştir[1]. Çünkü toplum Brahman denilen din adamlarının egemenliği altına girmiş ve onların tanrısı olan Brahmā ile diğer iki tanrı Vishṇu ve Şiva büyük önem kazanmıştır[2]. Bu yönleriyle Yunan mitolojisindeki Zeus'tan ayrılmaktadır.

Hint mitolojisinde İndra ve Yunan mitolojisinde Zeus ile ilgili bir efsane vardır ki oldukça dikkat çekmektedir.

Hint mitolojisinde, Uphanishadlar'da yer alan bir efsaneye göre İndra, Medhātithi adında Vedik bir ermişi, gökyüzüne götürmüştür. İndra onun sadeliğinden memnun kalmış ve kendi mekânına götürmüştür[3]. Biraz farklılıkları olsa da benzer bir efsane Yunan mitoljisinde görülmektedir. Ölümlülerin en güzeli sayılan ve Troya kral ailesinden olan Ganymedes adında genç bir erkek vardır. Ganymedes'in güzelliğine vurulan Zeus, onu kaçırmış veya kaçırtmıştır. Zeus onu Olympos'a getirmiş ve tanrılar sofrasında şarap sunucusu olarak görevlendirmiştir[4]. Medhātithi Yunanlıların Ganymedes'i olarak yorumlanmaktadır[5]

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 125.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 95.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 207.

[4] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 116.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 207.

II.1.2.5. Asuralar-Titanlar

Asura kelimesi "yaşam, soluk, ruh" anlamına gelen *asu*'dan gelmektedir[1]. Ṛigveda'nın en eski bölümlerinde "asura" terimi, Zerdüştlerin Ahurası ile aynı olan yüce ruhlar için kullanılmaktaydı[2]. Bu kelime İndra, Agni ve Varuṇa olarak baş tanrılarından bir kaçını içermekteydi. Yani önceleri bu kelime "tanrı" anlamına gelmekteydi. Daha sonra anlamı değişti ve ifrit (kötü ruh) ve tanrıların düşmanı anlamına geldi. Ṛigveda'nın sonraki bölümlerinde özellikle son kitapta ve Atharvaveda'da kelime bu sözcükle birlikte bulundu. Brāhmaṇalar da Asura kelimesine aynı anlamı yükledir ve Asuralar ile tanrılar arasındaki rekabeti kaydettiler. Taittiriya Brāhmaṇa'ya göre Pracāpati'nin soluğu (asu) yaşam haline geldi ve bu solukla birlikte Pracāpati Asuraları yarattı. Başka bir bölümünde Pracāpati'nin hamile kaldığı ve Asuraları karnından yarattığı söylenir. Şatapatha Brāhmaṇa'da geçen açıklama ile bağdaşmaktadır ve Pracāpati'nin nefesiyle Asuraları yarattığını beyan eder. Taittiriya Āranyaka'ya göre, Pracāpati sudan tanrıları, insanoğlunu, ataları, Gandharvaları ve Apsaraları ve düşen damladan da Asuraları, Rākshasaları ve Pişāçaları yaratmıştır. Manuların açıklaması da bu yöndedir. Vishṇu Purāna'ya göre, Brahmā'nın (Pracāpati) kasığından oluşmuşlardır. Vāyu Purāna'ya göre; İlk önce Asuralar Pracāpati'nin kasıklarından onun oğulları olarak oluşmuşlardır. "Asu" kelimesi Brahmanlar tarafından "soluk" olarak tanımlanır. Oluşan bu varlıklar Asuralardır. Bu kelime uzun bir süre, Daityalar, Dānavalar ve Kaşyapa'nın diğer soylarını da kapsayan tanrıların düşmanları için kullanılan bir isim oldu fakat Pulastya'nın soyundan gelen Rākshaları kapsamadı[3].

Tarihsel yönden incelendiğinde, Arilerin savaş halinde oldukları Asurluları efsaneleştirdikleri şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu kötü insanlar, birer kötü ruh

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 44.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 27.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 28.

haline getirilmiş, sözcüğün başındaki "a" sesi düşürülerek şeytana karşı "sura (tanrı)" sözcüğü yaratılmıştır[1].

Asuralar, Pātāla adında kötü ruhların barındığı cehennem diyarında yaşamaktadırlar. Bununla birlikte yeryüzünde ve gök boşluğunda pek çok kaleleri kasabaları vardır[2].

Yunan mitolojisinde tanrıların mücadele halinde oldukları varlıklar dev titanlardır. Titanlar, toprak ana Gaia ile Gök olan Uranos'un birleşmesinden meydana gelmişlerdir. Altısı dişi altısı da erkek olmak üzere sayıları on ikidir. Titanlar da tıpkı Asuralar gibi ilk yaratılan varlıklardandır.

Hint mitolojisinde Asuraların "tanrı" yani "iyi" olan karakterleri sonradan değişmiş ve "kötü ruh" haline gelmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde de özellikle destanlar döneminde sürekli olarak tanrılar ile Asuraların mücadelesi konu edilmiştir.

Yunan mitolojisinde de tanrılar ile Titanların mücadelesi vardır. Ancak bu sürekli işlenen bir konu olarak karşımıza çıkmaz. Yaratılıştan sonra Titanların babası olan Uranos, tahtını korumak adına korkunç yaratıklar olan Titanları doğar doğmaz yerin derinliklerine kapatmıştır. Ancak oğlu Kronos annesi Gaia'nın da desteğini alarak bu duruma baş kaldırmıştır. İşlenen diğer konu ise babasını alt eden Titan Kronos da tıpkı kendi babası gibi çocuklarını yok etmeye başlamıştır. Olympos tanrılarından olan Kronos oğlu Zeus da babasına başkaldırmış, Titanlarla savaşmaya başlamış ve savaşı kazanarak bitirmiştir.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 45.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 45, 143.

Hint mitolojisinde Asuraların erken dönemde tanrısal karakterinin olduğu vurgulanmıştır. Titanlar da Asuralar gibi aslında efsanevi Altın Çağ'da dünyayı yöneten güçlü bir tanrısal ırktır. Daha sonra tanrılarla mücade etmeleri karşımıza çıkmaktadır.

Olympos Dağı tanrıları, iyiliği; Titanlar ise kötülüğü temsil ederler. Aynı şekilde Hint mitolojisinde kötü ruhları karşılayan Asuralar mevcuttur. Bu mitolojilerde ilginç olan iyiliğin ve kötülüğün yaratıcısı (babası) aynıdır. Yani Yunan mitolojisinde tanrılar ve Titanların yaratıcısı Uranos; Hint mitolojisinde Devalar ve Asuraların yaratıcısı Kaşyapa'dır. Her iki mitolojide de tanrılar ve kötü ruhlar arasında sürekli bir mücadele vardır.

Bununla birlikte Hint mitolojisinde Asuralar zaman zaman sempatik görünmektedirler. Örneğin Kathāsaritsāgara'da geçen Sūryaprabha öyküsünün başkahramanı bir Asura'dır ve öyküde üstlendiği rol beğenilmektedir[1]. Yunan mitolojisinde de tanrıların karşısına çıkan Titanlardan Themis adaletin simgesi haline gelmiştir.

İnanışa göre, insanoğlu her zaman tanrılara tapıp, tereddütsüz bir şekilde bağlılıklarını gösterirken; tanrılar onların inanmaları için yol gösterici ve cömert olmamıştır. Tanrıların insanoğluna karşı tavırları oldukça garip, nerdeyse zalimce olmuştur. Tanrılar, insanoğlunun en ufak saygısızlığında onları cezalandırır, açıklanamaz lanetlerde bulunur ve hatta kadınlarını iğfal ederlerdi. Belirli olaylarda, Titanlar ve Asuraların insanoğlu için Tanrılar ve Devalardan daha çok iyi şeyler yaparken onların kötü olmasının düşünülmesi ironiktir

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 45, 46.

II.1.2.6. Kṛishṇa-Herakles

Tanrı Vishṇu'nun bir avatarı olan ve Mahābhārata ve Harivaṃşa Destanlarında büyük bir kahraman olarak karşımıza çıkan Kṛishṇa anlam olarak "siyah" kelimesi ile karşılanmaktadır[1].

Kṛishṇa ismi, sonraki dönemlerde herhangi bir büyük tanrıyla bağlantısı olmaksızın Ṛigveda'da ortaya çıkmıştır. İlk olarak Çhāndogya Upanishad'da Kṛishṇa'dan bahsedilmektedir[2].

Günümüzdeki Kṛishṇa, Hint mitolojisinin en ünlü kahramanı ve tüm tanrıların en tanınanıdır. Vishṇu'nun sekizinci avatarası olduğu söylenir. Bu kahraman muhtemelen epik dönemde yaşamıştır. Kesin olarak Mahābhārata Destanı'nda görülmektedir. Eklemeler ve yorumlarla kutsallığı artmıştır[3]. Mahābhārata Destanı'na sonradan eklenmiş ve sonraki dönem eseri olan ünlü ilahisi Bhāgavadgītā'da kendisinin "Yüce Varlık" olduğunu belirtmektedir. Şöyle söyler:

"Bütün bu evren benim tarafımdan yaratılmıştır; bütün her şey bende var olur" ve Arcuna onun bu yönlerine işaret eder; *"Yüce evrensel ruh, yüce konut, ebedi kişi, kutsal, tanrılardan önce, doğmamış, her yerde olan"*. Kṛishṇa'nın kutsal karakteri, Mahābhārata Destanı'na ek olan Harivaṃşa'da gelişmiş ve Purāṇalar'da özellikle Bhāgavata Purāṇa'da tamamen büyümüştür[4].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 105.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 105.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 160-161.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 160-161.

Kṛishṇa'nın Mahābhārata ve Harivaṃşa Destanlarındaki kahramanlıkları saymakla bitmez. Mahābhārata Destanı'nda beş Pāṇḍu kardeşin dostudur. Arcuna ile birlikte Khāṇḍava ormanını yakarlar. Yudhishṭhira tahta çıktığında yapılan törende Çedi Kralı Şişupala Kṛishṇa'ya armağan verilmesini eleştirerek ona hakaretler yağdırır. Bunun üzerine Kṛishṇa diskiyle kralın başını uçurur. Pāṇḍavalara büyük savaş öncesinde ve savaş sırasında rehberlik eder. Harivamşa destanında da birçok ejderha, yılan, fil ve kötü ruh öldürür[1].

Yunan mitolojisinde yer alan Herakles Zeus'un Alkmene'den olan oğludur ve bu yüzden Zeus'un karısı tanrıça Hera tarafından kıskanılmıştır. Asıl adı Alkides, yani dedesi Alkaios'tan gelme bir soyadıdır. Sonra Pythia kâhini adını değiştirir ve Herakles koyar. Herakles adının "Hera'nın ünü" anlamına geldiği ileri sürülse de "heros" yani kahraman sözcüğü ile daha ilintili olduğu iddia edilebilmektedir[2]. Herakles daha bebekken beşiğine Hera tarafından yılanlar gönderilmiş, Herakles de heyecanlanmadan yılanların boğazını sıkarak öldürmüştür. Herakles çocukluğundan beri doğaüstü bir güce sahip olmuştur. On sekiz yaşına gelmeden Kithiaron ormanlarında yaşayan ünlü aslanı öldürmüş, aslanın postunu da kendisine post yapmıştır.

Herakles duygularına hâkim olamayan bir karakterdir. Bir sinir anında farkında olmadan karısını ve çocuklarını öldürmüştür. Derin bir pişmanlık duyan Herakles kendini öldürmek istemiş fakat çevresi tarafından durdurulmuştur. Daha sonra Herakles Delphoi tapınağı bakıcısının tavsiyesi üzerine, kendisini affedebilmesi için Mykenai Kralı Eurystheus'tan kendisine çeşitli görevler vermesini talep etmiştir. Acımasız biri olan Kral ise ona yapması için on iki zor görev vermiştir[3].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 105, 107.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 137.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 138.

Kendisine verilen görevler doğrultusunda Herakles; Nemea aslanını, Hydra isimli dokuz başlı canavarı öldürür. Altın boynuzlu Keryneia geyiğini yakalayıp Mykenai'ye götürür. Erymanthos Dağı'nda yaşayan büyük yaban domuzunu yakalar. Augias'ın ahırlarını bir günde temizler. Stymphalos'ta yaşayan pençeli, tunçtan kanatlı ve gagalı insanobur kuşları uzaklaştırır. Girit'e gidip Poseidon'un Minos'a vermiş olduğu azgın boğayı getirir. Thrakia Kralı Diomedes'in insan eti yiyen kısraklarını yakalar. Amazonlar Kraliçesi Hippolyta'nın kemerini alır. Bir adada yaşayan üç gövdeli dev Geryoneus'un sığırlarını çalar. Hesperidlerin altın elmalarını alır. Yeraltına inip Hades'in üç başlı köpeği Kerberos'u yeryüzüne çıkartır ve geri yeraltına götürür.

Herakles o kadar güçlü ve cesurdur ki Olympos tanrılarının devlerle olan savaşında tanrılara yardım eder. Herakles bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Herakles insanın doğaya karşı yenilmez saldırma ve dayanma gücünü simgelemektedir. Yaptığı işler hep iyiye dönüktür, doğanın insanın başına saldığı afet ve musibetleri yok etmekle insanlığa sonsuz iyiliği dokunmuştur[1].

Herakles'in yaptığı işler ve gösterdiği kahramanlıklar, Hint mitolojisinde Kṛishṇa'nın Mahābhārata ve Harivaṃṣa destanlarındaki kahramanlıklarını hatırlatmaktadır. Ancak Kṛishṇa Herakles ile karşılaştırıldığında ondan daha zekidir. Herakles güçlü bir kahramandır ancak çok zeki olduğu söylenemez. Herakles akıl bakımından gelişmiş olsaydı Yunan mitolojisinin tek kusursuz kahramanı olacaktır[2]. Kṛishṇa tanrı Vishṇu'nun yeryüzündeki bedenlenmesidir. Herakles ise Zeus'un bir ölümlüden olma oğludur. Kṛishṇa öldükten sonra tanrı Vishṇu olarak cennete gider. Herakles ise yaşadığı çeşitli maceralardan sonra tanrılar tarafından Olympos'a çıkarılır ve orada ölümsüz olan kahraman bir tanrıça kızı ile evlendirilir. Herakles Kṛishṇa'dan farklı olarak, inanılmaz gücü sayesinde haddinden fazla gururlu

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 137.

[2] Edith Hamilton, *Mitologya* (Çev. Ülkü TAMER), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006: 119.

davranmaya başlamıştır. Yine Kṛishṇa'nın aksine duygularına hâkim olamaz. Hatta bir keresinde tanrı Apollan'a sinirlenmiş ona kafa tutmuştur. Fakat her ikisi de ince ve büyük bir ruha sahiptirler.

II.1.2.7. Kṛishṇa-Akhilleus

Tanrı Vishṇu'nun sekizinci avatarasının olduğu söylenen Kṛishṇa, Hint mitolojisinin en ünlü kahramanı ve tüm tanrıların en tanınan olanıdır. Mahābhārata ve Harivaṃşa Destanlarında büyük bir kahraman olarak karşımıza çıkan Kṛishṇa'nın ölümü Yunan mitolojisindeki Akhilleus'u akla getirmektedir.

Yunan mitolojisinde karşımıza çıkan Akhilleus, Tanrıça Thetis ile Phthia Kralı Peleus'un oğludur. Aslında tanrılardan Zeus ve Poseidon Thetis'e âşıktır. Ancak kâhinlerden birinin, Thetis'ten olma bir oğlanın babasından daha güçlü olacağı haberini vermesi üzerine, onu bir ölümlüyle evlendirmeye karar verirler. Böylece Kral Peleus ile evlendirirler. Thetis'in bu evlilikten birçok çocuğu olmuştur. Ancak Thetis çocuklarının kendisi gibi ölümsüz olmasını istemiş ve çocuklarının bedenlerindeki ölümlülük tohumlarını yok etmek için onları ateşe tutmuştur. Birçok çocuğu böyle yanarak öldükten sonra Thetis Akhilleus'u Styks ırmağına batırmış, böylece gövdesini silah işlemez hale getirmiş ama topuğundan tuttuğu için topuğu ıslanmamıştır. Akhilleus'un öldürülebileceği tek noktası topuğu olmuştur.

Hint mitolojisinde Kṛishṇa, kardeşi Baladeva'nın ölümünü gördükten sonra tek başına ıssız bir ormana gider ve yere yatarak dinlenir. Ancak bir avcı tarafından topuğundan yanlışlıkla vurularak ölür. Çünkü topuğu öldürülebileceği tek noktasıdır[1]. Yunan mitolojisindeki Akhilleus ise İlyada Destanı'nda topuğundan vurularak öldürülmüştür. Her iki karakter, destanlarda göstermiş oldukları savaşçı

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 106.

yönleri ve kahramanlıkları ile birlikte öldürülme şekliyle birbirlerine çok benzemektedirler.

II.1.2.8. Sītā-Demeter

Sītā sözcüğüne ilk olarak Ṛigveda'da (IV, 57: 6) rastlanmaktadır. "Saban izi" anlamına gelen bu isim, bir tür tarla tanrıçasını simgelemektedir[1]. Vedalarda Sītā "saban izi" ya da tarımın simgesi ve tarım ile ürünlerine hükmeden bir tanrı olarak ibadet edilir hale gelmiştir[2].

Sītā inancı daha çok Rāmāyaṇa destanında ön plana çıkmaktadır. Rāmāyaṇa destanında Videha Kralı Canaka'nın kızı ve Rāma'nın karısı olarak karşımıza çıkan Sītā, eski Vedalara göre saban izinden türemiştir. Videha Kralı Canaka'nın tarla sürmesi sırasında sabanın arasından çıkmasıyla dünyaya gelmiştir. Rāma tanrı Vishṇu, Sītā ise Vishṇu'nun karısı tanrıça Lakshmī olarak kabul edilmektedir.

Rāmāyaṇa Destanı'nda, yay germe yarışmasını kazanması sonucu Rāma ile evlenen Sītā, oldukça güçlü bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürgüne gönderilen Rāma, orman hayatının karısı için uygun olmadığını düşünmüş ve ona gelmemesini söylemiştir. Ancak Sītā, *"bir kadının kocasıyla aynı talihi paylaşması gerektiğini"* ileri sürerek (II, 27)[3] hiç düşünmeden rahat saray yaşamını geride bırakabilmiştir. Rāvaṇa tarafından kaçırılan Sītā, büyük bir cesaret sergileyerek Rāvaṇa'ya karşı gelebilmiş ve asla ona boyun eğmemiştir. Saflığını her zaman korumayı başaran Sītā, Rāma tarafından kurtarıldıktan sonra, saflık yemini etmek zorunda kalmıştır. Hiç itiraz etmeden bu yemini etmesi ilgi çekici olmuştur.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 172, 173.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 294.

[3] Korhan Kaya (Çev.), *Rāmāyaṇa Hint Destanı,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002: 83.

Sītā Hintliler için saflık, yumuşaklık ve sevginin sembolü haline gelmiştir. Eşine bağlı, onu çok seven ve ne durumda olursa olsun onu yalnız bırakmayan örnek bir kadındır[1].

Yunan mitolojisinde karşımıza çıkan Demeter, Titan Kronos ile Rheia'nın kızıdır. Demeter Yunan mitolojisinde hasat ve bereket tanrıçası olarak ön plana çıkmıştır.

Demeter, ekili tarlaların ve evliliğin koruyucusu olarak saygı görmüştür[2]. Bu bağlamda, hem tarla tanrıçası olma özelliği hem de evliliği koruması yönüyle Hint mitolojisindeki Sītā ile benzer oldukları iddia edilebilir. Sītā da Rāmāyaṇa Destanı'nda evliliğini korumak adına ne olursa olsun kocasının yanından ayrımlamamıştır. Farklı olarak, Sītā Vishṇu'nun karısı Lakshmī olarak kabul edilmektedir. Yani Sītā, tanrıça Lakshmī'nin avatarasıdır. Demeter ise, kızının yer altı tanrısı Hades tarafından kaçırılması hikâyesi ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Demeter; omuzlarına dökülen sarı saçları, sağ elinde bir buğday başağı ve sol elinde bir meşale ile karşımıza çıkmaktadır[3].

II.1.2.9. Sītā–Penelope

Rāmāyaṇa Destanı'nda Videha Kralı Canaka'nın kızı ve Rāma'nın karısı olan Sītā, babasının tarla sürmesi sırasında sabanın arasından çıkmasıyla dünyaya gelmiş ve böylece bu adı almıştır.

[1] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi, Ankara, 2003: 173.

[2] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 286.

[3] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 286.

Rāmāyaṇa Destanı'nda, ne olursa olsun kocasından ayrılmayan ve her zaman kocası yanında olan, kocasına koşulsuz güvenen ve her durumda kocasına sadık ve bağlı kalan karakteri ile ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bağlılığın, sadakatin simgesi haline gelmiştir.

Yunan mitolojisinde yer alan Penelope, Homeros'un Odysseia Destanı'nda karşımıza çıkan İkarios'un kızı, Truvalı Helen'in kuzeni ve Odysseus'un karısıdır[1].

Odysseia Destanı'na göre, Yunanlılar Truva'yı yerle bir edip ülkelerine dönerlerken yolda korkunç bir fırtınaya tutulurlar. Odysseus tam on yıl boyunca denizler üzerinde sürüklenip durur. Denizden kurtulan Odysseus ve adamları yıllarca bir ülkeden diğerine geçer dururlar. Bu sırada İthake Adası'nda Odysseus'un karısı Penelope zor günler geçirmektedir. Herkes Kral Odysseus'un öldüğüne inandığı için, adanın ve komşu ülkelerin ileri gelenleri, Penelope ile evlenmek için İthake Sarayı'nı doldurmuşlardır. Amaçları yalnızca evlenmek değil, Odysseus'un zengin krallığını da ele geçirmektir. Penelope aslında bir şekilde zaman kazanmak adına taliplerine dokuduğu bezi bitirmesi için beklemelerini söyler ve ondan sonra evleneceği vaadini verir. Dokuduğu bezi; 3 yıl sonra öğrenilene kadar her gece tekrar söker. Kocası kadar akıllı ve kurnaz olan Penelope taliplere bir yarışma önerir. Odysseus'un büyük yayıyla ok atmayı kim becerirse onunla evleneceğini söyler[2].

Bütün tanrılar Odysseus'a acırlar ve tekrar karısına dönmesi için yardım ederler. Nihayet Odysseus dilenci kılığına girerek saraya girer ve yarışmaya katılır. Yay germe yarışmasında birinci gelir ve karısına kavuşur.

[1] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 783.

[2] B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 134-137.

Penelope, Truva savaşına katılan kocasını yirmi yıl boyunca sadakatle beklemiştir. Bu özelliği ile her zaman kocasına sadık olan ve her durumda kocasının yanında olan Sītā,'ya benzemektedir. Penelope, Odysseus'un yokluğunda saraya yerleşen erkekler arasından eş seçmesini ertelemek için gündüz ördüğü örgüyü gece sökmesi ile tanınır ve sadakat imgesi olarak da dikkat çekmektedir. Ancak daha sonraki dönem destanlarında Penelope'nin kocasına bağlı kalmadığı iddia edilmiştir[1].

Karakter ve simgelediği anlamlar açısından oldukça benzerlik gösteren Sītā ve Penelope, aynı zamanda eşleriyle aynı yarışma sonucu beraber olurlar. Rāma yay germe yarışması sonucu Sītā,'yı kazanır. Kral Odysseus ise yine yay germe yarışması sonucu Penelope'ye kavuşur.

II.1.2.10. Lakshmī-Hera

Lakshmī "Talih Tanrıçası"dır. Aynı zamanda Vishṇu'nun karısı ve Kāma'nın annesidir. Lakshmī kelimesi, Ṛigveda'da "iyi talih" anlamında kullanılan bir sözcükken, Atharvaveda'da şanslı ve şansız dişi karakterler olarak görünmüşlerdir[2]. Ancak daha sonraki dönemlerde Lakshmī Talih Tanrıçası haline gelmiştir.

Destan dönemi mitolojisinde Lakshmī, tanrılarla Asuraların savaşları yüzünden çalkalanan okyanustan doğmuştur. Başka bir efsaneye göre yaratılış sırasında bir lotüsün üstünde yüzer biçimde gösterilmektedir. Vishṇu Purāṇa'ya göre ise okyanusun çalkalanmasından dolayı denizin içinden doğmuştur[3].

[1] Ö. Öztürk, *a.g.e.*, sf. 783.

[2] J. Dowson, *a.g.e.* sf. 176; K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 112.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 112; J. Dowson, *a.g.e.* sf. 176.

Lakshmī talih tanrıçası olmakla birlikte bereket ve refahın tanrıçasıdır. Aynı zamanda yeryüzündeki avatarı olan Sītā dolayısıyla da evliliğin koruyucusu haline gelmiştir.

Yunan mitolojisinde karşımıza çıkan Hera; Olympos tanrılarının kraliçesi, Titan Kronos ile Rhea'nın kızı, Zeus'un kardeşi ve aynı zamanda Zeus'un sadık eşidir. Doğum tanrıçasıdır[1].

Hint mitolojisindeki Lakshmī ve Yunan mitolojisindeki Hera, ev (ya da evlilik), bereket (ya da talih) ve refahın tanrıçalarıdır. Ancak Lakshmī sadece bereket tanrıçası değil aynı zaman da koruma tanrıçasıdır. Başka önemli bir nokta ise, Lakshmī'nin; Asuraların savaşları yüzünden çalkalanan okyanustan çok güzel bir bayan olarak doğması, Yunan mitolojisinde dalgaların köpüğünden doğan Aphrodite'i hatırlatmaktadır. Yine başka bir mitte ise yaratılış sırasında bir lotusun üstünde yüzer biçiminde gösterilen Lakshmī, yine akıllara deniz kabuğu içinde doğan ve gösterilen Aphrodite'i getirmektedir.

Lakshmī'nin, Hera'dan büyük bir farkı vardır. Lakshmī kocası Vishṇu ne zaman dünyaya insan olarak bedenlense, o da onun karısı olarak bedenlenmektedir[2]. Vishṇu Vāmana olarak doğduğunda Lakshmī de Padmā olarak doğmuştur. Vishṇu Paraşurāma (Baltalı Rāma) olduğunda Lakshmī Dharanī olmuştur. Vishṇu Rāma olduğunda Lakshmī Sītā olmuştur.

Rāmāyana Destanı'nda, tanrıça Lakshmī'nin avatarı olarak karşımıza çıkan Sītā, tüm kadınların en soylusu olarak kabul edilmektedir. Destanda, kocasına olan bağlılığı ile ön plana çıkmaktadır. Yunan mitolojisinde ise Hera, kocası tarafından

[1] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 462.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 113.

sürekli aldatılmasına karşın ondan ayrılmamıştır. Ancak Sītā'nın aksine, hırçın ve kıskanç bir karakter olduğu hatta kocasının beraber olduğu kadınlardan müthiş intikamlar aldığı bilinmektedir.

Lakshmī'nin kıskançlığına dair sadece bir efsane dikkat çekmektedir. Bu efsaneye göre Tulsi (Fesleğen) Vishṇu'nun sevgilisidir ve lakshmī kıskançlığından dolayı onu bitkiye çevirmiştir. Ama başka bir efsaneye göre ise, Tulsi ve Lakshmī aynı kişidir[1].

II.1.2.11. Lakshmī-Aphrodite

Hint mitolojisinin talih tanrıçası Lakshmī, bereket ve refahın da simgesidir. Destan dönemi mitolojisinde Lakshmī, tanrılarla Asuraların savaşları yüzünden çalkalanan okyanustan doğan çok güzel bir bayandır. Bu doğum mitolojisi, Yunan mitolojisindeki Yunanca "Aphros (köpük)" kelimesinden türeyen Aphrodite'i hatırlatmaktadır.

Yunan mitolojisinde Aphrodite, "Aşk ve Güzellik Tanrıçası"dır. Önceleri "Işık Halesi" olarak anılmıştır. Yeryüzünün ve gökyüzünün bütün ihtişamına ve güzelliğine ışık sebep olduğu için daha sonraki dönemlerde Aphrodite "Güzellik Tanrıçası" ve aynı zamanda "Aşk Tanrıçası" olarak anılmaya başlamıştır[2].

Aphrodite'in doğumu ile ilgili iki önemli efsane vardır. Homeros'a göre Aphrodite, Zeus ile Okeanos kızı Dione'den doğmadır. Hesiodos'a göre ise, tıpkı Lakshmī gibi denizin köpüklü dalgalarından doğmuştur.

[1] Korhan Kaya, *Hinduizm*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001: 64.

[2] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 97.

Uranos, toprak ana Gaia'dan doğan çocuklarını kendi yerine geçme korkusu yüzünden doğar doğmaz toprağın derinliklerine hapsetmiştir. Ancak Kronos annesinin verdiği bir tırpan ile babasının hayâlarını keser ve denize atar. Daha sonra deniz dalagalanır ve köpüklerinden Aphrodite doğar. Bu efsane Hesiodos'un Thegonia'sında şu şekilde anlatılmaktadır;

Dalgalı denize atar atmaz onları
Gittiler engine doğru uzun zaman,
Ak köpükler çıkıyordu tanrısal uzuvdan:
Bir kız türüyüverdi bu ak köpükten,
Önce kutsal Kythera'ya uğradı bu kız,
Oradan da denizle çevrili Kıbrıs'a gitti,
Orada karaya çıktı güzeller güzeli tanrıça,
Yürüdükçe yeşil çimenler fışkırıyordu
Narin ayaklarının bastığı yerden.
Aphrodite dediler ona ranrılar ve insanlar,
Bir köpükten doğmuş olduğu için. / (Hesiodos, Thegonia, 160-206)[1].

Sevgiyi, birleşmeyi, güzelliği ve aşkı simgeleyen bu tanrıça bu büyüyü kendi kendine değil, çevresini saran başka tanrısal varlıkların aracılığıyla gerçekleştirmektedir[2]. Güzelliği ve zarafeti simgeleyen Kharit'ler (Üç Güzeller), Hora'lar ve düğün alaylarının başında giden düğün tanrısı Hymenaios da Aphrodite'in çevresindeki tanrılardır.

Güzelliği simgeleyen tanrıça Aphrodite'in, topal ve çirkin olan tanrı Hephaistos ile evli olması oldukça ilginçtir. Ancak kocasını tanrı Ares ile aldatmaktadır. Bu durum bir efsanede uzun uzun anlatılmaktadır. Savaş tanrısı Ares

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 42.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 42.

ile birleşmesinden Phobos (Bozgun), Deimos (Korku) ve Harmonia doğmuştur. Ahenk ve uyum anlamına gelen Harmonia ile birlikte korku ve bozgun Aphrodite'in kişiliğindeki çelişkileri simgelemektedir[1].

Tanrıça Aphrodite'in efsaneleri çok fazla değildir. Daha çok güzelliği, aşkları ve öç almaları ile ön plandadır. Aphrodite'in öfkesi korkunçtur. Eros ve Psyche gibi bazı efsanelerde kıskançlığı ve intikam duygusu dikkat çekmektedir.

Hint mitolojisindeki Lakshmī ve Yunan mitolojisindeki Aphrodite, güzellikleri ile ön plandadır. Lakshmī sadece bereket ve talih tanrıçası değil aynı zaman da koruma tanrıçasıdır. Aphrodite ise güzellik ve aşk tanrıçasıdır. Her iki tanrıçanın doğum efsanesi birbirine oldukça benzerdir. Her iki tanrıça da çalkalanan denizin köpüğünden doğmuşlardır. Bununla birlikte her ikisi de güzelliği ile ön plana çıkmış ve bereketin de simgesi haline gelmişlerdir. Ayrıca her iki mitolojide de "Aşk" tanrısının anneleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Lakshmī aşk tanrısı Kāma'nın, Aphrodite ise aşk tanrısı Eros'un annesidir. Her iki tanrıça gerek doğum şekli gerekse güzellikleri ve simgeledikleri ile birbiri ile aynı olsalar da Aphrodite'in kıskanç ve öfkeli karakteri ile birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Yukarıda anlatılanlardan ayrı olarak Aphrodite Roma mitolojisinde Venüs olarak anılmakla birlikte Venüs gezegenini de simgelemktedir. Hint mitolojisinde Venüs gezegeni ise Sukra'dır. Sukra Venüs gezegeni ve onun hükümdarıdır[2]. Ancak Sukra Venüs gibi dişi değildir ve Daityaların rahibi olarak karşımıza çıkmaktadır.

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 43.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, 307.

II.1.2.12. Yama-Hades

Hint mitolojisinde "Ölüm Tanrısı" Yama, ölüler diyarındaki ruhların tanrısıdır. Vivasvat (Güneş) ve Saranyū'nun oğludur. Yamī ve Yamunā adlarında ikiz kız kardeşleri vardır.

Yama gökyüzünün bilinmez uzaklıklarında ikamet etmektedir. Soma içkisi Yama tarafından sıkılır ve kurban törenleri sırasında yağ ona sunulduğundan yerini alır[1]. İnsanlar tanrılara ulaşmak ve uzun ömür için ona yakarırlar. Birden fazla karısı olan Yama, Yamapura adlı kentte sarayında yaşamaktadır. Ölümün efendisi ve dünyadan göçmüş ruhların efendisidir.

Onun krallığında insanlar ölmüş diğer arkadaşlarıyla ya da sevdikleriyle (koca karısıyla, çocuklar aileleriyle vb.) dünyevi yaşamlarındaki kötülüklerden ve hastalıklardan uzak, kutsanmış yerde birlikte yaşarlar. Yama bir tanrı olarak yeryüzünde insanoğluna mahsus tüm zevklerden tad almayı temsil etmektedir[2]. Ayrıca insanların ilki ve ilk kez ölüp göçen kişi olarak düşünülen Yama bir ceza verici olarak değil sadece can alıcı olarak görünmektedir[3].

Purāṇalar'da insanoğlunun yargıcı ve acıdan meydana gelen cehennemlerin hükmedicisi olarak anılmaktadır[4]. Padmā Purāṇa'ya göre Yama lanetin hükmedicisi olduğu kadar ölülerin yargılanması görevini de yerine getirmektedir. Günahkârlar Naraka'nın (Cehennem) farklı bölgelerinde çakılı kalırken erdemliler Svarga'ya (İndra'nın cenneti) nakledilmektedir. Vishṇu Purāṇa'ya göre çok fazla korkunç

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 215.

[2] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 68.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 215.

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 70.

cehennemler ve bu cehennemlerin farklı isimleri vardır. Hayatları son bulan insanoğlu artık Yama'nın kölesi haline gelmektedir[1].

Yunan mitolojisinde Hades yeraltı tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeraltındaki ölüler ülkesinin tanrısı Hades, Kronos ile Rheia'nın oğludur. Hades, Aidoneus ve Pluton (zengin) adlarıyla da anılmaktadır[2]. "Görünmez" anlamına gelen Hades adı hem tanrının kendisi hem de egemen olduğu ölüler ülkesi için kullanılmaktadır.

Hades ülkesi T*artaros* ve *Erebos* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hades ülkesinde yeraltını dünyadan ayıran üç ırmak vardır; Ateş ırmağı *Phlegethon,* tanrıların adına yemin ettikleri *Sytks* ve unutuş ırmağı *Lethe.* Bir yerlerde de Hades'in sarayı bulunmaktadır. Latin şair Vergilius sarayın çok kapılı olduğunu, konuklarla dolup taştığını yazmıştır[3]. Sarayın çevresi soğuk, ıssız, çorak ve garip çiçeklerin açtığı bir ülkedir. Uyku ile kardeşi Ölüm Hades'te yaşarlar. Düşler yeraltından yükselip insanlara ulaşır. İki kapıdan geçerler. Kapıların biri boynuzdandır; oradan iyi düşler geçer. Kötü düşlerin geçtiği kapı ise fildişinden yapılmıştır[4].

Hades ile ilgili tek efsane Demeter'in[5] kızı Persephone'yi kendi ülkesine kaçırmasıdır. Sonunda Demeter'in Zeus'a yalvarması üzerine bir anlaşma yaparlar. Bu anlaşmaya göre Persephone altı ay annesinin yanında altı ay da kocası Hades'in yanında kalacaktır. Persephone'nin yeryüzünde olduğu zamanlar ilkbahar ve yaz

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 71.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 16; A. Erhat, *a.g.e.,* sf. 210.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 24.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 24.

[5] Kronos ile Rheia'nın kızı. Toprak ve bereket tanrıçası.

mevsimi; yer altında olduğu zamanlarda da sonbahar ve kış mevsimleri yaşanmaktadır.

Hint mitolojisindeki Yama ve Yunan mitolojisindeki Hades; yer altı tanrılarıdır. Her iki tanrı aynı zamanda ölüm ve ölümden sonraki yaşamla birleştirilmektedir. Yama'nın ülkesi diğer boyut olduğu söylenen Naraka'nın bulunduğu Yamapura'dır. Hades'in ülkesi ise yeryüzünün altı olan ölüler diyarı Hades'tir. Yunanca "Hadou domos" yani Hades'in evi, konağı deyiminde "domos" sözcüğünün düşmesi ile Hades, tanrı Hades'in yönettiği ölüler ülkesinin de adı olmuştur[1]. Yama, ruhların efendisi olmaya ek olarak, insan ruhlarının vicdanıdır. Yargıç rolü ile Mısır tanrılarından olan ve ölüm sonrası, yer altı dünyası ya da ölüm tanrısı olarak adlandırılan Osiris'e benzetilmektedir. Yama adalet tanrısı olarak da anılmaktadır[2]. Hades ise acımayan bir tanrıdır ancak Yama gibi doğruluğu ve adaleti seven bir tanrı olmuştur. Bununla birlikte korkunç olmasına rağmen kötü bir tanrı olmamıştır. Yama'nın yanında iki açgözlü köpeği vardır. Bu köpekler dört gözlü ve geniş burunludur. Hades'in de Kerberos adında üç başlı bir köpeği vardır. Yama'dan farklı olarak Hades'in kendini görünmez kılan bir başlığı bulunmaktadır.

II.1.2.13. Varuṇa-Poseidon

Hint mitolojisinde Varuṇa, en eski Vedik tanrılardan biridir. Tanrıların, insanoğlunun ve evrenin kralı gibi olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Genellikle Mitra ile birlikte bir tanrı ikilisi oluştururlar[3]. Mitra gün, Varuṇa ise gece ile ilintilidir[4]. Fakat Varuṇa'nın adı genellikle yalnız anılır, nadiren Mitra ile anılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde daha aşağı olan göksel tanrılar Ādityalar arasında onların başı olmuştur. Yine daha sonraki dönemlerde de, Makara'ya binen

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, 120.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 216.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 198.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 336.

ve denizlerin ve göllerin tanrısı olan bir nevi Neptun (Yunan Poseidon) haline gelmiştir. Bu karakteri günümüzde de devam etmektedir[1].

Varuṇa'nın yüzü, gözü, kolları, elleri ve ayakları vardır. Çok uzakları görebilir, bin gözlüdür. Her türlü hileyi parlayan ayağıyla ezer. Arabası güneş gibi parlar ve çok iyi koşan atlar tarafından çekilir. Görkemli konaklarında oturarak işlerini yürütür[2].

Varuṇa bir balık ile sembolize edilmektedir. Batı bölgesinin ve yarım ay malikânelerinin ya da Nakshatralardan birinin naibidir. Mahābhārata Destanı'na göre Varuṇa Kardama'nın oğlu ve Pushka'nın babasıydı. Vedalarda Varuṇa'nın özellikle su ile bir bağlantısı yoktu fakat daha sonraki mitolojide onun su, hava ve toprak elementleriyle bağlantısı olduğuna ilişkin anlatımlar vardır[3].

Dr. Muir Varuṇa'nın ilahilerde geçen özellikleri ve simgeleri (sembolleri) ile ilgili kelimeleri topladı;

"Büyük kozmik özellikler Varuṇa'ya atfedilir. Sınırsız kaynak ve bilime sahip olan, cennet ve yeryüzünü (toprak) kaldıran, egemen güç kural koyucu gibi sözcüklerin sahibidir. Gök kubbede dönen güneş ışığından ve altından yapılmıştır. Havada çınlayan rüzgâr onun nefesidir. Güneş için sonsuz yollar ve nehirler için kanallar açar. Mükemmel düzeneği ile nehirler sularından taşar ve bir okyanusa dolar ancak okyanusu doldurmaz. Varuṇa'nın emirleri sabittir ve tartışma götürmez. Varuṇa'nın kurallarının uygulandığı süre boyunca ay ve gündüz gizemli bir şekilde kaybolan gece gökyüzünde beliren yıldızlar üzerinde yürür. Ne gökyüzünde uçan

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 336.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 198, 199.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 337.

kuşlar ne de aralıksız akan nehirler onun öfkesinin ya da gücünün bir bilgisine erişemezler. Varuṇa, gökyüzünde kuşların kavga etmesini, okyanusta gemilerin çizdiği yörüngeleri, rüzgârın seyahat rotasını görür ve olan ve olacak olan her şeyi gözlemler. Hiçbir varlık onsuz göz kırpamaz."[1].

Varuṇa fiziksel ve ahlaki düzeni ayakta tutmasıyla övülür. On iki ayı bilir. Suların düzenleyicisidir. Aynı zamanda suları doldurur. Atharvaveda'da evrenin yöneticisi ve suların düzenleyicisi olarak geçmektedir[2].

Varuṇa'nın Uranos ile uyumluluğu daha öncesinden iddia edilmiştir ancak Vedik mitolojide, Uranos ile Gaia arasında olduğu gibi Varuṇa ile Prithivī arasında karı koca olarak bir ilişki yoktur[3].

Purāṇalar döneminde Varuṇa sulara hükmeder ve refakatçilerinden biri Vedik tanrı Nāgapāsa, Pulakānga ya da Visvacit olan bir ilmektir. Dinlenme yeri çiçek dağı (Pushpagiri) ve şehri Sukhā ya da Vasudhānagara'dır. Varuṇa'nın Abhoga adında, tepesi bir kobradan yapılan su geçirmez bir şemsiyesi vardır[4].

Vishṇu Purāṇa, Varuṇa ve Poseidon arasında tuhaf bir tesadüf olaydan bahseder. Bilge Richīka'nın evliliğinde, gelinin babasının bilgeden istediği binlerce beyaz atı Varuṇa tedarik eder[5]. Poseidon ise Yunan mitolojisinde deniz tanrısı olmakla birlikte atların da tanrısı olarak kabul görmektedir.

---

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 338.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 199.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 338.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 338.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 338.

Hepsi suların efendisi anlamında Apāmpati, Calapati, Caleşvara, Udakapati, Ambupati, Amburāca Varuṇa'nın diğer isimleri arasındadır. Salilendra (suların İndra'sı), Viloma veya Vāriloma (su saçlı), Yādahpati (su canlılarının efendisi) de diğer isimleridir[1].

Varuṇa'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı deniz tanrısı Poseidon'dur. Olymposlu tanrılar içinde denizi simgeleyen ve denizin mutlak hâkimi sayılan Poseidon, Homeros destanlarında *Poseidaon* olarak anılmaktadır. Poti-dan'dan türeme bu ad başka Hint-Avrupa dillerindeki biçimiyle karşılaştırılacak olursa, "Denizin Efendisi" anlamına gelmektedir[2].

Poseidon, Kronos ile Rheia'nın oğludur. Destanlarda Poseidon'a verilen sıfat "Enosigaios" yani "yeri sarsan, titreten"dir[3]. Olymposlu tanrılar arasında önem bakımından ikinci sırada gelir. Ege Denizi'nin iki yanında oturan Yunanlılar balıkçıydılar ve bu yüzden deniz tanrısına daha çok saygı gösterirlerdi[4]. Önemli bir özelliği şiirlerde şu şekilde dile getirilmiştir;

"Poseidon Efendimiz, bu yüceliği sen verdin bize
Güçlü atları, genç atları, derinlikler yasasını sen verdin."[5].

Rüzgârlar, dalgalar ne kadar yükselirse yükselsin, deniz ne kadar çalkalanırsa çalkalansın, Poseidon altın arabasına binip de üstünde dolaşmaya başlayınca ortalık

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 200.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 251.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 251.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 15.

[5] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 15.

durulur, bir sessizlik ve dinginlik olurdu. Elinde üç uçlu mızrak taşırdı ve atlarla da ilgilenirdi.

Poseidon denizin altındaki sarayından çıktığı zaman zırhını giyer, bir eline üç çatallı mızrağını alır, öteki eliyle dizginleri tutar, iki yahut dört cins atın çektiği arabasına (şarına) binerdi. Deniz ona yol verir yunuslar neşe içinde oynardı. Bütün deniz hayvanları ona eşlik ederdi. Poseidon sinirlendiği zaman denizleri kabartır ve dalgaları vahşi hayvanlar gibi kıyılara saldırtırdı. Susuz ve kurak yerlerde suları fışkırtarak onları şenlendiren Poseidon, bazen de bereketli sulak yerleri kurutur ortalığı çöle çevirirdi[1].

Hint mitolojisindeki Varuṇa (epik dönemde[2]) ve Yunan mitolojisindeki Poseidon okyanus tanrılarıdır. Onlar okyanus yaşamlarının koruyucularıdır. Poseidon silahı olan altından üç uçlu mızrak ile görülürken, Varuṇa silahı olan Pash (bir ok ve üç uçlu mızraktan oluşan silah) ile görülmektedir. Poseidon'un arabası iki ya da dört atın çektiği Şar'dır[3]. Varuṇa'nın arabası ise Makara'dır. Varuṇa aynı zamanda suyun tanrısıdır ancak Yunan mitolojisindeki su tanrısı Titan (Dev) Oceaneus'tur.

II.1.2.14. Sarasvatī-Athena

Hint mitolojisinde Sarasvatī, Tanrı Brahmā'nın karısı, konuşma ve öğrenme tanrıçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Vedalar döneminde Sarasvatī aslında bir nehirdir. İlahilerde ona hem bir nehir hem de bir tanrıça olarak yakarılır[4]. Vedalar sonrası dönemde konuşma ve öğrenme tanrıçası olarak nitelik değiştirmiştir. Sanskrit

[1] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 131.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 200.

[3] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 131.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 171.

dilini ve Devanāgarī alfabesini bulan tanrıçadır. Aynı zamanda bilim ve sanatın da tanrıçasıdır[1].

Sarasvatī Nehri, erken dönem Aryanların evi olan Brahmāvartta'nın bir sınırıydı. Ṛigveda'da anılmayan Sarasvatī, Brāhmaṇalar ve Mahābhārata Destanı'nda karşımıza çıkmaktadır. Dr. Muir'e göre; kutsal suların kenarındaki törenlerin koruyucusu olan bir nehirin zamanla kutsal bir karakter kazanması oldukça doğaldır. Daha sonraki dönemlerde Sarasvatī bilinen özelliklerini almıştır[2].

Söz anlamına gelen Vāç, Mahābhārata Destanı'nda "Vedaların Anası" olarak nitelendirilerek Tanrıça Sarasvatī ile özdeşleştirilmektedir. Sarasvatī aynı zamanda bilgelik ve güzel söz söyleme sanatının tanrıçasıdır[3].

Yunan mitolojisinde karşımıza çıkan tanrıça Athena, Sarasvatī gibi aklın, sanatın tanrıçasıdır. Aynı zamanda uygarlığın, tarımın koruyucusu, dizginin yaratcısıdır. Atları ilk ehlileştiren Athena'dır[4].

Yunan mitolojisindeki Athena, ilginç bir doğum efsanesine sahiptir. Tanrı Zeus Olympos'ta egemenliğini kurduktan sonra ilkin Okeanos kızı Metis tanrıçayla birleşir. Metis Yunanca "akıl, us, düşünme gücü" anlamına gelmektedir. Metis Zeus'tan gebe kaldıktan sonra onu yutar. Zamanı geldiğinde ise oğlu Hephaistos'tan baltası ile kafasını açmasını söyler ve kafasından tanrıça Athena çıkar. Ancak Athena bebek olarak değil zırhlar içinde büyümüş olarak doğmuştur.

[1] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 171.

[2] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 284.

[3] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 197.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 16.

Hint mitolojisindeki Sarasvatī ve Yunan mitolojisindeki Athena; bilgelik ve öğrenim tanrıçalarıdır. Her ikisi de kültür ve bilgi tanrıçalarıdır. Farklı olarak Athena aynı zamanda savaş tanrıçasıdır. Zekânın simgesi olan Athena bazen yeryüzüne iner ve savaşlara katılırdı. İlyada Destanı'nda Athena, taraf tutan bir savaş tanrıçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşçı karakteri ile ön plana çıkan Athena, bu yönü ile Sarasvatī'den kesin bir şekilde ayrılmaktadır. Sarasvatī, Lord Brahma'nın yaratıcı enerjisi olduğundan beri yaratmanın tanrıçasıdır. Bununla birlikte Brahma'nın karısıdır[1]. Sarasvatī de bu yönü ile Athena'dan ayrılmaktadır.

Athena çoğunlukla kalkan ve silahı ile görülmektedir. Oysa Sarasvatī lotus çiçeği üzerinde oturur şekilde, beyaz renk ve dallarla görülmektedir. Bununla birlikte Athena kalkanı ile ön plana çıksa da barışın sembolü olan zeytin dalı ile de gösterilmektedir. Bu bakımdan Sarasvatī ile benzerlik kurulabilir.

Athena tesadüf eseri flütü icat etmiş ve flüt ile de gösterilmeye başlamıştır. Sarasvatī ise Vina müzik aleti (kültürün sembolü), rudraksha (tespih[2]) ile ve diğer taraftan dindarları kutsarken görülmektedir. Ayrıca Sarasvatī tavus kuşu ile de gösterilmektedir[3]. Athena'nın en çok sevdiği hayvan ise baykuş olarak karşımıza çıkmaktadır[4]. Atina şehrinin koruyucu tanrıçası olarak da anılan Athena adına yapılan tapınağa Parthenon adı verilmektedir.

Her iki mitolojide de bu tanrıçaların başka isimleri de bulunmaktadır. Sarasvatī'nin diğer isimleri, Bhāratī, Brāhmī, Pūtkārī, Sāradā, Vāgīsvarī'dir[5]. Athena'nın ise diğer isimleri Pallas, Promakhos, Alalkomene'dir[6].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 170.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 168.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 171.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 16.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 285.

[6] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 47.

II.1.2.15. Kārttikeya-Ares

Kārttikeya, Hint mitolojisinde savaş tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum efsanesi şu şekildedir;

Tanrılar, Tāraka adında bir şeytanı öldürmesi için Şiva'ya ricada bulunurlar. Şiva da üçüncü gözüyle ateşe hükmeder ve gölün üzerinde hemen altı evlat yaratır. Bu çocukları Ṛishilerin (ermişlerin) karıları emzirir. Bir gün Pārvatī'nin çocuklarına sarılıp yattığı bir sırada, Pārvatī' onları o kadar fazla sıkar ki, altı çocuk tek vücut olur. Kafalarının sayısı ise altı olarak kalır. Böylelikle Kārttikeya ortaya çıkar[1].

Mahābhārata ve Rāmāyaṇa Destanlarında Kārttikeya'nın Şiva ya da fırtına tanrısı Rudra'nın oğlu olduğundan ve bir kadının müdahelesi olmaksızın doğduğundan bahsedilmektedir[2]. Şiva tohumlarını ateşe atmış ve daha sonra Ganj tarafından alınmıştır. Böylece Kārttikeya Agnibhū (Ateş Doğuşlu), Ganj sularında doğduğu için Gaṅgāca (Ganj Doğuşlu) isimleriyle de anılmaktadır[3]. Kārttikeya Güney Hindistan'da Subrahmaṇya olarak anılmaktadır. Kārttikeya'nın bir diğer adı Skanda'dır. Skanda'nın Büyük İskender'den esinlenerek mitolojiye sokulduğu akla gelse de Bhagavadgītā'da ve Chandogya Upanishad'da Skanda adının geçmesi bu düşünceyi zayıflatmaktadır. Bu kitaplar Büyük İskender'den çok önce (M.Ö.600 ~) biçimlendirilmiştir[4]. Kārttikeya, yedi yıldızlı burç olan Ülker yıldızı olarak bildiğimiz ve Yunan mitolojisinde Pleiades olarak geçen ve Hint mitolojisinde Krittikā olarak anılan yıldız takımı tarafından beslenmiştir[5].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 103.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 152.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 104; J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 152.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 104.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 152.

Kārttikeya, Paravani olarak adlandırılan bir tavuskuşuna binmektedir[1]. Genellikle bir elinde yay, diğer elinde de bir okla gösterilmektedir. Karısının adı Kaumārī ya da Senā'dır[2].

Kārttikeya'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı Ares'tir. Yunan mitolojisindeki savaş tanrısı Ares, Zeus ile Hera'nın oğludur. İlyada Destanı'nda son derece katı yürekli ve kinci bir tanrı olarak karşımıza çıkan Ares, destanlarda diğer tanrılar kadar ayrıntılı anlatılmaz. Bu yüzden karakteri hakkındaki bilgilerimiz onun yıkıcı olması ve fazla sevilmemesinden ileri gitmemektedir.

Farklı bir doğum efsanesine göre Ares'in babası yoktur. Zeus'un karısı Hera, kocasının kendisine muhtaç olmadan Athena'yı doğurmasını kıskanmış ve kendisi de kocasının yardımı olmadan bir çocuk doğurmak istemiştir. Bu arzu ile yeryüzüne inmiş ve çiçeklerle bezenmiş bir çayırda gezerken gözüne tuhaf bir çiçek çarpmıştır. Çiçeğe dokunduğunda Ares'e hamile kalmıştır[3].

Eski zamanlarda Ares'in fırtına tanrısı olduğu düşünülmekteydi. Birden bire kopan, göğü alt üst eden, bulutları parçalayan, dağıtan, evleri yıkan ağaçları deviren fıtınaların yaptığı korkunç hasarlar, savaşların doğurduğu felaketlere benzetilmiş ve böylece Ares sonraları Savaş tanrısı olarak anılmaya başlamıştır[4].

Yunan mitolojisinde tanrılara şehirler adanır ancak Ares'e adanmış bir şehir bulunmamaktadır[5].

---

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 103.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 152.

[3] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 86.

[4] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 86.

[5] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 20.

Hint mitolojisindeki Kārttikeya ile Yunan mitolojisindeki Ares; savaş ve mücadelenin tanrılarıdır. Her ikisi de silahlarıyla birlikte savaşçı olarak betimlenmektedir. Ares'in gezegeni Mars'tır ve Roma mitolojisinde de Mars olarak anılmaktadır. Hint mitolojisinde Kārttikeya savaş tanrısı olmakla birlikte Mars tanrısı olarak da geçmektedir[1]. Bu bakımdan birbirlerine çok benzemektedirler. Ancak ayrılan yönleri oldukça fazladır. Kārttikeya Paravani adında bir tavus kuşunun üzerinde gösterilmektedir[2]. Aynı zamanda tek başı olan Ares'in aksine altı başı ve on iki kolu vardır. Ares'in kutsal hayvanı ise akbaba ve köpektir.

Homeros destanlarında kaba kuvveti simgeleyen Ares'e eklenmedik aşağılayıcı sıfat kalmamıştır. "Azgın, çılgın deli, uğursuz" olarak nitelendirilen Ares adeta insanların baş belası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle Kārttikeya'dan açık bir şekilde ayrılmaktadır. Homeros'a göre sadece kana susamış biri değildir aynı zamanda korkaktır. Bu yönü ile de Kārttikeya'dan ayrılmaktadır[3].

Kārttikeya kişilik olarak ele alındığında, Ares daha çok kan arzusunu temsil ettiğinden, savaşın taktik ve stratejik parçasını temsil eden Athena'ya daha yakındır,

II.1.2.16. Sūrya-Helios

Hint mitolojisinde Sūrya adı, "svar" yani "parlamak" eyleminden türetilmiştir[4]. Sūrya Güneşin kendisidir ya da Güneş tanrısıdır[5]. Sūrya Vedalar'da ışığın ve sıcaklığın büyük bir kaynağı olarak üç ana tanrıdan biridir. Bazen Savitṛi veya Āditya ile ilşkilendirilir[6], bazen de bağımsız durumdadır. Bazen Dyaus'un

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 152.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 103.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 20;

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 178.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 310.

[6] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 178; J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 310.

bazen de Aditi'nin oğlu olarak adlandırılır. Okyanusta saklanmaktayken, tanrılar tarafından çıkarılmış ve gökteki yerine konmuştur[1]. Bir pasajda Şafak tanrıçası Ushas'ın Sūrya'nın karısı olduğu, bir diğerinde de Sūrya'nın Şafak'ın oğlu olduğu geçmektedir. Rāmāyaṇa ve Purāṇalar'da Sūrya'nın Kaşyapa ve Aditi'nin oğlu olduğu söylenir fakat daha sonra Rāmāyaṇa'da Brahmā'nın oğlu olarak anılacaktır[2]. Karısı Vişvakarma'nın kızı Sañcna'dır ve ondan üç çocuğu olmuştur. Bunlar Manu Vaişvata, Yama ve Yamı'dır (Yamuna Nehri)[3]. Mahābhārata Destanı'na göre Karṇa, onun Kuntī'den olma oğludur. Rāmāyaṇa Destanı'nda ise maymun kral Sugrīva'nın babası olduğu söylenir. Vishṇu Purāṇa'da Sūrya'nın gerçek biçimi görülür. Cüce yapıda, bakır gibi parlak bedenli, kırmızı gözlüdür[4].

Sūrya'nın birkaç tane karısı vardır fakat daha sonraki efsanelere göre, Ushas'ın habercileri olarak altından bir arabaya binen genç ve yakışıklı ikiz oğulları Aşvinler, Aşvini adında bir su perisinden doğmuştur[5].

Sūrya yedi tane al renkli atın ya da kısrağın çektiği iki tekerlekli bir savaş arabası ile gökyüzünde hareket etmektedir[6]. Bununla birlikte yedi atın çektiği ya da yedi başlı bir atın çektiği, ışınlarla kaplı bir araba içinde gösterilmektedir[7]. Arabacısının adı Aruna veya Vivasvat'tır. Ülkesinin adı Vivasvatī veya Bhasvatī'dir. Orada güneş tapınakları vardır ve tapınışları kabul eder[8].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 178.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 310.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 310.

[6] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 310.

[7] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179; J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 311.

[8] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179.

Şafak, Sūrya tarafından oluşturulur. Sūrya, Ushas'ın kucağından parıldamaya başlar. Çeşitli yerlerde Sūrya, göğü bir yandan öbür yana geçen bir kuş olarak anlatılır. O uçan kırmızı renkli bir kuş veya bir kartaldır. Bazen de benekli bir öküz veya şafak tarafından getirilmiş parlak bir attır. Zaman zaman da cansız bir nesne; göğün cevheri veya göğün ortasında duran renkli bir taştır[1].

Sūrya'nın gözünden çoğu yerde söz edilse de o daha çok Mitra ve Varuṇa'nın, Agni'nin ve başka tanrıların gözü olarak anılır. O her yeri ve her şeyi görendir. Bütün dünyaya bakar, insanların iyi ve kötü davranışlarını izler. Duran ve hareket eden her şeyin koruyucusu ve ruhudur[2].

Vişvakarman Sūrya'yı sekiz parçaya böler ve ayakları dışında her parçasını süsler. Bu parçalar ışıldayarak dünya üzerine doğru yükselir. Vişvakarman bu parçalardan Vishṇu'nun diskini, Şiva'nın çatallı zıpkınını, Kuvera'nın silahını, Kārttikeya'nın mızrağını ve diğer tanrıların silahlarını yaratır[3].

Savitṛi (Besleyici), Vivasvat (Parlak), Bhāskara (Işık Yapan), Dinakara (Gün Yapan), Arhapati (Günün Efendisi), Lokaçakshus (Dünyanın Gözü), Karmāsakshī (İnsanların İşlerini Gözleyen), Graharāca (Yıldızların Kralı), Gabhastimān (Işınlarla Kaplı), Sahasrakirana (Bin Işınlı), Vikarttana (Işınları Kırpılmış) isimleri Sūrya'nın diğer isimleri ve takma adlarıdır[4].

Sūrya'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı Helios'tur. Güneş tanrısı ya da güneş olan Helios, Gaia ile Uranos'un çocukları Hyperion ve Theia birleşirler, üç

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 178.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 178.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 179.

göksel varlık meydana getirirler; Helios (Güneş), Selene (Ay) ve Eos (Şafak)'tur. Hint mitolojisindeki Sūrya'nın aksine Şafak Helios'un kardeşidir.

Helios güçlü kuvvetli ve çok yakışıklı bir delikanlı olarak gösterilmektedir. Başı saç biçiminde ışınlarla çevrilidir. Helios tıpkı Sūrya gibi dünyanın gözü sayılmaktadır. O dünyada olan her şeyi görmektedir. Bir efsaneye göre Güzellik tanrıçası Aphrodite kocası Hephaistos'u savaş tanrısı Ares ile aldatmaktadır. Bu durumu Helios görür ve Hephaistos'a haber verir. Çünkü Helios her şeyi görmektedir.

Güneş tanrısı Helios, tıpkı Sūrya'nınki gibi, ateş saçan çok hızlı atların çektiği bir araba ile gökyüzünde dolaşmaktadır. Helios her sabah arabasıyla Şafak'tan hemen sonra Hindistan'dan yola çıkıp gökteki yörüngesine girer ve akşam da Okeanos ırmağına dalar. Yorgun atlarını Okeanos sularında yıkadıktan sonra doğudan batıya aynı yolu ertesi günü gene izler[1].

Hint ve Yunan mitolojilerindeki güneş tanrıları genel özellikleri ile birbirlerine çok benzemektedirler. Ancak gök biliminin ilerlemesiyle birlikte Yunan mitolojisindeki Helios eski önemini kaybetmiştir[2].

II.1.2.17. Soma-Dionysos

Hint mitolojisinde, su "sıkmak" eyleminden türetilen, dinsel törenlerin odak noktasını oluşturan, hammaddesi süt gibi suyu olan tırmanıcı bir bitkinin özsuyu olan

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 133.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 133.

ve içenlere ölümsüzlük veren Soma içkisi, oldukça önemli bir yere sahiptir. Buna bağlı olarak da bu içkinin tanrısı Soma da büyük bir önem kazanmıştır[1].

Soma içkisi Ṛigveda'da büyük yer kaplamaktadır. Tanrı niteliği kazanan Soma, her şeye gücü yeten, hastalara şifa veren, diğer tanrıların efendisi hatta yüce olma sıfatı ile nitelendirilmiştir[2].

Puranik mitolojide Soma'nın çoğunlukla ermiş Atri ve karısı Anasūyā'nın oğlu olduğu söylenmektedir. Ama otoriteler bunda anlaşmazlar. Bir düşünceye göre Dharma'nın oğludur. Bir diğer düşünceye göre okyanusun çalkalanmasından türemiştir. Vishṇu Purāṇa'da Brāhmaṇaların hükümdarı olarak adlandırılmaktadır[3]. Purāṇalara göre Soma, üç tekerlekli, sağında ve solunda beş olmak üzere 10 tane beyaz atın çektiği bir arabaya binmektedir[4].

Çeşitli kitaplarda Soma için düzülen yaklaşık 120 ilahi mevcuttur. İndra ve Agni'den sonra en çok ilahisi olan tanrıdır. Ancak karakterinin insanbiçimsel niteliği İndra, Agni veya Varuṇa kadar gelişmemiştir[5].

Soma kurban törenleri sırasında kurban yerine gelerek, kutsal otların üzerindeki sunakları almaktadır. Soma elinde korkunç silahlar tutar; bir yayı ve bin oku vardır. Bir çift atın çektiği göksel bir arabası vardır. Soma dağlarda yaşıyor olarak gösterilse de aslında onun asıl mekânı cennettir. Soma, cennetin çocuğu, cennetin sütü, cennetin efendisidir. Binek kuşu bir kartaldır. Aynı zamanda bitkilerin

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 174.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 302.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 302.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 177.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 174.

ve ormanın efendisidir. Soma nehirlerin, bütün dünyanın, tanrıların ve ölümlülerin kralıdır. Ṛigveda'nın en eski ilahilerinde Soma mistik açıdan ay ile özdeştirilir. Eski bir esere göre bir savaşçı olan Soma Ṛishi Dāsa'nın, yirmi yedi yıldızın kişileştirilmiş hali olan yirmi yedi kızı ile evlidir. Chāndogya Upanishad'da Ay, kral Soma'dır[1].

Soma'nın birden fazla adı vardır. İsimleri şu şekilde sıralanmaktadır; Çandra (Ay), İndu (Damla veya Ay), Nişākara (Geceyi Yapan), Sitānşu (Beyaz Işıklı), Nakshatranātha (takımyıldızların efendisi), Paşu (Hayvan), Retodha (Dölleyen), Vāçaspati (Sözün Efendisi), Şivaşekhara (Şiva'nın Başlığı). Bununla birlikte Soma, otoriteler tarafından "Hint Bacchus" ü yani Dionysos'u olarak yorumlanmaktadır[2].

Soma'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı tanrı Dionysos'tur. Dionysos, Zeus ile Thebai prensesi Semele'nin oğludur ve annesiyle babasının ikisi de ölümsüz olmayan tek tanrıdır[3]. Dionysos'un doğum efsanesi şu şekildedir;

Zeus Semele'ye âşık olmuş ve onun her isteğini yerine getireceğine dair yemin etmiştir. Semele, Zeus'u Gökler tanrısı ve Şimşeğin efendisi olarak bütün parlaklığı ile görmek istemiştir. Bu istek Zeus'un kıskanç Hera'nın da bir oyunu yüzünden olmuş olabilir. Zeus ölümlülere kendini tanrı şeklinde gösteremezdi ama yemin etmişti bir kere. Zeus tanrı olarak göründü Semele'ye. Semele onun yıkıcı ışıltısına dayanamayarak öldü. Ama Zeus tez davrandı ve doğmak üzere olan çocuğu prensesin karnından alarak sakladı, doğuncaya kadar da Hera'ya göstermedi. Doğunca Zeus'un habercisi ve kanatlı sandaletleri olan Hermes Dionysos'u yeryüzüne taşıdı; kimsenin nerede olduğunu bilmediği ancak güzellikleri herkesin dilinde destan olan Nysa vadisine götürerek oradaki nymphelere verdi. Bazılarına

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 174.

[2] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 59.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 35.

göre ise en önemli özellikleri yağmur yağdırmak olan Hyadlara vermiştir. Asma tanrısı böylece ateşten doğmuş, yağmur tarafından yetiştirilmiştir[1].

Yunan mitolojisinde tanrılar arasında insanlara en yakın olan tanrılardan biri Demeter diğeri ise Dionysos'tur. İnsanlar arasında olan bu tanrı, annesine duyduğu özlem ile yer altı ülkesine inmiş, ölüme meydan okumuş ve annesini Olympos'a çıkartabilmiştir.

Dionysos gittiği bütün yerlerde insanlara şarap yapmasını öğretti, kendisine nasıl tapınılacağını anlattı[2]. Şarap tanrısı Dionysos iyi yürekli, yumuşak başlı bir tanrı olmasının yanında istediği zaman herkesten kötü de olabiliyordu. Şarap tanrısı kendisine tapanlara sevinç, özgürlük de verebilirdi, yabani bir yıkım da.

Hakkındaki efsanelere göre sevindiren tanrı da Dionysos'tur; can yakan yüreksiz tanrı da. Gerçeğe onun şarap tanrısı olduğu hatırlanarak varılabilir. Şarap hem iyi hem kötüdür. İçildiğinde insanları ısıtır, neşelendirir ama gerektiğinden fazlası ıçilirse insanı sarhoş eder, kendinden geçirir. Yunanlılar onun bu iki zıt özelliğini gördükleri için Dionysos'a sadece iyilikler değil kötülükler de yapmışlardır[3].

Dionysos'un bir kadehi vardı. Kadehteki içkiyi içen cesaretlenir, korku diye bir şey tanımaz olurdu. Bunlardan dolayı insanlar diğer tanrılara göre Dionysos'u daha çok severlerdi[4]. İnsanlar Dionysos'un yardımıyla tanrılaşırlardı. Ona tapınanlar arasında hiç şarap içmeyenler de vardı. Dionysos sadece içki yoluyla değil esin

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 94.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 35, 36.

[3] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 39.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 40.

yoluyla kurtulmayı, özgürleşmeyi de kabul etmişti. Bu davranışı onu Yunan tanrılarının en önemlisi kılmıştır[1].

Tanrı Dionysos için törenler yapılırdı ve büyük bayram şeklinde olan bu törenler bütün dünyaya açıktı. Şenlikler baharda ise asmalar yeşermeye başlayınca başlar, beş gün sürerdi. Barış rüzgârları eserdi ve tutuklular salınırdı.

Yunan mitolojisindeki Dionysos, şarap ve bereket tanrısının adıdır. Soma içkisinin, tıpkı şarap gibi içeni sarhoş ettiğinden Dionysos gibi tanrısallaştırıldığı söylenmektedir[2]. Çünkü aslında Dionysos da asmanın tanrısallaştırılması olarak yorumlanabilmektedir.

Bununla birlikte Dionysos önemli bir özelliği ile de Soma'dan ayrılmaktadır. Asma, meyve veren öteki ağaçlara göre hepsinden çok budanır. Kışın yapraksız, çıplak, eğri büğrüdür. Asma Dionysos kışın soğukların gelişiyle Persephone[3] gibi ölürdü. Aylar geçer sonra yeniden canlanırdı Dionysos. Sonra aylar geçer yeniden ölürdü. Bu yanıyla aslında ölümün hiç sona ermediğini de gösterirdi Dionysos. Ona tapanlar ölümün ötesinde bir dünyanın varolduğuna inanırlardı. Şarap tanrısı dirilen bir ölü değil, ölen bir diriydi[4].

---

[1] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 40.

[2] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 174.

[3] Özetle Persephone; Demeter'in kızı ve aynı zamanda yer altı tanrısı Hades tarafından kaçırılarak orada yaşamaya başlayan bir karakterdir. Hades tarafından kaçırıldıktan sonra uzunca bir süre annesi kızını arar. En sonunda tanrıların araya girmesiyle birlikte Deemeter ve Hades arasında bir anlaşma yapılır. Bu anlaşmaya göre, Persephone altı ay yeryüzünde annesinin yanında, altı ay da yer altında kocasının yanında ölüler diyarında yaşayacaktır. Annesinin yaşadığı zamanlarda yeryüzü canlanırdı. Bu dönemde ilkbahar ve yaz mevsimleri yaşanırdı. Kocasının yanına gittiği zamanlarda ise doğada sonbahar ve kış yaşanırdı.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.,* sf. 41.

Doğa sırlarına ve gücüne ermek, yani tanrısallaşmak insan için ulaşımı en çok özlenen bir aşamadır. Dionysos bu ereğe varmanın yolunu herkes için kolay kolay açar; bu yol şarap ve sarhoşluktur[1].

Soma insanları sarhoş etmekle birlikte aslında içenlere ölümsüzlük veren bir amritadır. Ayrıca amrita sadece tanrılar tarafından içilmektedir tıpkı Yunan mitolojisindeki nektar gibi. Ama Dionysos'un simgesi olan şarap nektar gibi bir özelliğe sahip değildir ve insanlar tarafından da içilebilmektedir.

Hint tanrısı Soma elinde keskin ve korkunç silahlar tutar. Bir yayı ve bin oku vardır. Bir atın çektiği göksel arabasına binmektedir. Yunan mitolojisindeki karşılığı olan Dionysos ise, Soma'dan farklı olarak, panterlerin çektiği bir arabaya binmesine rağmen genelde başında üzüm bağı, elinde şarapla ve sarhoşluğun yüzüne yansımış ifadesiyle tasvir edilmektedir.

Soma'nın asıl mekânı cennetken, Dionysos daha çok yeryüzünde insanların arasında yaşamaktadır. Dionysos'un da Soma gibi birden fazla adı bulunmaktadır; Bacchus ya da Bakkhos, Bromios, Euhios, Dithyrambos, iakkhos ve İobakkhos diğer isimleridir.

Dionysos'un Soma'dan ayrılan başka bir tarafı daha vardır. Şöyleki;

Bir yoruma göre Dionysos dışarıdan gelme bir tanrıdır. Hem yabancı hem de Hellen Pantheon'una aykırı düşen bir tanrıdır. Hemen hemen birbiri ile aynı olan başka bir doğum efsanesine göre Zeus ölen Semele'nin karnından bebeği almış ve onu baldırına saklamış ve Dionysos Zeus'un baldırından doğmuştur. Efsanenin

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 95.

anlamı ise şudur: Hellenlerin baş tanrısı Zeus'tur ve dışarıdan gelen bir tanrısal varlığı onun buyruğuna sokmak, ondan çıkmış olarak göstermek gerekiyordu. Dolayısıyla Semele efsanesi sonradan uydurulmuş olarak yorumlanmaktadır[1].

II.1.2.18. Kāma-Eros

Hint mitolojisinde Kāma, aşk tanrısıdır[2]. Kāma'nın Hint mitolojisinde ilk görüldüğü yer, ünlü Yaratılış İlahisi (Ṛigveda X, 129:4) içindedir. Burada Kāma "aklın ilk tohumu" ve "başlangıçta ortaya çıkan ilk şey" olarak görünür[3]. Kāma ortaya çıktığında zıtlıklar oluşur ve bu zıtlıklar altında insanların oluşumu gelişir.

Atharvaveda'da her şeyden önce ilk doğan şeyin Kāma olduğu söylenir. Veda sonrası mitolojide "Aşk Tanrısı" olarak görülür[4]. Yine Atharvaveda'ya göre, ne tanrılar, ne babalar ne de erkekler ona denk değildir[5]. Yine aynı Veda'nın bir bölümünde Kāma'nın önce arzu (istek) olarak görüldüğü daha sonra arzunun giderildiği güç olarak ortaya çıktığı söylenmektedir. Aynı zamanda Kāma, yine aynı Veda'da Agni ile ilişkilendirilir ve daha sonra bu iki tanrı birbirlerinden ayrıldıkları zaman, Kāma diğer tanrılardan üstün olarak görülebilir. Taittirīya Brāhmaṇa'ya göre Kāma Dharma'nın tanrıça Sraddhā'dan olma oğludur. Fakat Harivamşa'ya göre ise Kāma Lakshmī'nin oğludur. Başka bir şeye göre ise Kāma, Brahmāhma'nın kalbinden fışkırmıştır. Sudan doğmuştur ve dolayısıyla Irāca (Suda doğan) olarak adlandırlır. Başka bir adı Ātmabhū (Kendi kendine varolan)'dur. Bu nedenle tıpkı diğer tanrılar gibi Aca ya da Ananyaca (Doğurulmamış) olarak adlandırılır. Purāṇalar'a göre karısı arzu tanrıçası olan Rati ya da Revā'dır[6].

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 94.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 145.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 102.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 102.

[5] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 146.

[6] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 146.

Bir efsaneye göre tanrı Şiva pişmanlık içindeyken Kāma, Pārvatī'nin aşkla ilgili düşünceleri ile Şiva'ya ilham verdi. Bunun üzeribe sinirlenen Şiva gözlerinden çıkan ateş ile onu küle çevirdi. Ancak daha sonra acıdı ve onun tekrar, Kṛishṇa'nın Rukminī ya da Maya'dan olma oğlu Pradyumna olarak doğmasına izin verdi[1].

Kāma'nın Aniruddha adında bir oğlu, Trishā adında da bir kızı vardır. Kāma Apsaraların efendisidir. Elinde her biri, ucu farklı çiçeklerden olan okları ve şeker kamışından bir yayı vardır;

Kāma'nın birden fazla adı bulunmaktadır. İsimleri şu şekilde sıralanır; İshma, Kancana ve Kinkira, Mada, Rama ya da Ramaṇa ve Smara'dır[2]. Kalpten ya da düşünceden üretilmiş olarak Bhavaca ve Manoca'dır. Kṛishṇa'dın oğlu Pradyumna olarak Kārshnī ve Lakshmī'nin oğlu olarak Māyī ya da Māyaāsuta'dır. Bunun yanında; Şiva tarafından "küle çevirilmesiyle" Ananga (Vücutsuz); "güzel" olduğu için Abhirūpa; "tutuşturduğu" için Darpaka ve Dīpaka; "şehvet dolu" olduğu için Gadayitnu, Gridhu ve Gritsa; "yıkıcı" olduğu için Māra; "aldatıcı" olduğu için Māyī; "hayret uyandırıcı" olduğu için Muhira; "ateşten çıktığı" için Murmura; "ateş" olduğu için Titha ve "yakışıklı" olduğu için Vāma; "ok ve yayları" olduğu için Kasumāyudha isimlerini de almıştır[3].

Hint mitolojisindeki Kāma, Veda sonrası mitolojide "aşk tanrısı" olarak görülmektedir. Oklarıyla insanların kalbini deler[4]. Bu özelliği Yunan mitolojisindeki ise Eros'u akla getirmektedir.

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 146.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 147; K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 102.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 147.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 102.

Kāma'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı Eros'tur. Eros ilk mitolojik öykülerde, erkelere güzel armağanlar veren yakışıklı bir delikanlı olarak görülmektedir. Yardımcıları ise küçümsenen, hiçe sayılan aşkların öcünü alan, bazen de aşka karşı koyan Anteros, Himeros (Özlem) ve Düğün Şöleni tanrısı Hymenaios'tur[1].

Eros ilk çağın en eski metinlerinden bu yana evrende birleşme ve üretmeyi sağlayan doğal bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır[2]. Hesiodos'un yaratılış efsanesinde Khaos'tan hemen sonra Eros belirmektedir. Eros da tıpku Kāma gibi ilk varolanlardandır.

Hesiodos'tan başka mitolojilerde Eros'un dünya ile birlikte Khaos'tan çıktığı veya Gece'den doğma evren yumurtası ikiye bölünüp yarı kabuğundan gök, diğer kabuğundan da toprak ortaya çıkınca Eros'un da doğduğu anlatılmaktadır[3].

Başka efsanelere göre Eros Aphrodite ile Hermes'in oğludur[4].

Hiçbir tanrı Eros gibi zaman ve mekâna göre değişik biçimlerde yansıtılmamıştır. Eros zaman içinde evrensel bir ilkeden, insanları oklarıyla kovalayan, vurduğu oklarla onları birbirine âşık eden ve yaralayan, alaycı ve yaramaz, giderek tehlikeli bir çocuk biçimine girmiş ve bu haliyle de günümüze kadar gelmiştir[5]. Bütün resim ve heykellerde elinde ok ve yayı ile genellikle uçar şekilde havada ya da Aphrodite'in yanında gösterilmektedir.

[1] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 21-22.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 106.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 107.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 22; A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 107.

[5] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 107.

Eros ile ilgili en dikkat çekici efsane, güvenin sorgulandığı güzel bir aşk hikâyesi olan ve Hint mitolojisinde "Pruravas ve Urvaşi" yi hatırlatan "Eros ve Psyche" dir.

Eros tıpkı Kāma gibi elinde oku ve yayı olan, yine tıpkı Kāma gibi yakışıklı bir genç olan, tıpkı Kāma gibi evrende ilk doğanlardan olan ve yine Kāma gibi aşk tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

II.1.2.19. Vişvakarman-Hephaistos

Hint mitolojisinde Tvashṭṛi olarak karşımıza çıkan daha sonra Vişvakarman olarak anılan tanrı, aynı zamanda tanrıların da işçisidir. Vişvakarman adının anlamı "Herşeyi yaratan" dır. Vişvakarma da denilmektedir[1].

Önceleri daha çok Tvashṭṛi olarak anılan bu tanrı, özellikle Purāṇalar'da Vişvakarman olarak anılmaya başlamıştır. Vishṇu Purāṇa'da sanatların yaratıcısı, sanatçıların ustası, süslerin yapıcısıdır. Bütün tanrıların savaş arabasını Vişvakarman tasarlayıp yapmaktadır. Vedalar'da bir Āditya olarak düşünülmez. Başka yerlerde Brahmā'nın oğlu olarak geçmektedir[2]. Veda sonrası dönemde tanrıların silahlarını ve arabalarını yapan bir tanrı olarak ön plana çıkmaktadır. Mahābhārata Destanı'nda da bu özellikleri ile görülmektedir. Rāmāyaṇa Destanı'nda ise, Rākshasaların Laṅkā kentini imar eden tanrıdır[3].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*,sf. 208.

[2] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 65-66.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*,sf. 209.

Cennetteki mekânlar bu tanrı tarafından oluşturulmuştur[1]. Vişvakarman her şeyi ve herkesi görür ve bilir. Yeri ve göğü yaratmış bir kurucudur ve düzenleyicidir[2]. Tanrıların muhteşem silahlarını da tasarlayan ve yapan Vişvakarman'dır ve bu yüzden tanrılar ona minnettardır. Örneğin Agni'nin baltasını sivrileştiren, İndra'nın yıldırımlarını işleyen odur. Vişvakarman, erkekler ile ilişkilendirilmektedir. Birbirlerinin rahminden çıkan karı ve kocaları şekillendirir. Çocukları ile birlikte evli çiftleri kutsar. Dünyayı oluşturmuştur. Aynı zamanda kendisinin yaptığı varlıkların koruyucusudur. İnsanlar tarafından sunulan kurbanları diğer tanrılarla paylaşır.

Vişvakarman bazı bölümlerde Ṛibhular[3] ile bağlatılıdır. Bunlar Sudhanvan'ın oğullarıdır. Ṛibhular İndra'nın savaş arabasını ve atlarını yapmışlardır. Onlar Vişvakarman'ın öğrencileri olarak anılırlar.

Sağ elinde değnek tutmaktadır. Taç takar ve altından kolye ve bileziklerle bezenmiştir. Resimlerde beyaz renkli üç gözlü biri olarak tasvir edilmektedir[4].

Vişvakarman yukarıda sıralanan özellikleri ile Hint mitolojisinin Vulcanus'u (Hephaistos) olarak yorumlanmaktadır[5].

Yunan mitolojisinde Vişvakarman'ın karşılığı Hephaistos'tur. Hephaistos'un Hera ile Zeus'un oğlu olduğu söylenmektedir. Ancak başka bir doğum efsanesi

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 64.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*,sf. 209.

[3] Ṛibhu sözcüğü "usta, marifetli" anlamına gelmektedir. Ṛibhular bir üçlüyü temsil ederler: Ṛibhukshan (Ṛibhuların Şefi), Vāca ve Vibhvan'dır. İndra'nın oğulları olarak görünürler. Ṛibhulara Suddhanvan'ın oğulları da denilmektedir (K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 165).

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 66.

[5] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 64.

vardır. Bu efsaneye göre, Hera onu kendi kendine doğurmuştur. Zeus'un Athena'yı kafasından çıkarmasını kıskanmış ve Hephaistos'u kendi kendine yaratmıştır. Ancak çirkin olduğu için Hera onu fırlatmış ve düşen Hephaistos topal kalmıştır. Başka bir efsaneye göre ise Hera'yı savunmak için bu işi Zeus yapmıştır. İşin en ilginç tarafı bu iki hikâyeyi de Hephaistos'un kendisinin anlatmasıdır[1].

Homeros'a göre Hephaistos çirkin ve topal olmasının yanında Olympos'ta büyük saygı görmektedir. Bütün ölümsüzlerin zırhlarını, silahlarını tasarlayan ve yapan Hephaistos idi. Çalıştığı yerde de altından yaptığı kızlar canlanıp kendisine yardım ederlerdi[2]. Yeryüzünde de sevilen bir tanrıdır Hephaistos ve Athena ile birlikte tarımı, uygarlığı, el sanatlarını, demircileri seven bir tanrıdır.

Hephaistos her türlü madeni işleyip olağanüstü güzellikte eserler verirdi. Olympos tanrılarının evlerini o tasarlar ve yapardı[3]. Hephaistos'un demiri işlediği ocağının yanardağlar altında olduğu belirtilir[4].

Bu çirkin tanrının Aphrodite ile evli olması ilginç bir durumdur. Ancak İlyada Destanı'na göre karısı üç güzellerden biri olan Aglaia'dır[5].

Hint mitolojisindeki Vişvakarman ile Yunan mitolojisindeki Hephaistos; tanrılar için silahları tasarlayan ve yapan, aletleri imal eden işçi tanrılarıdır. Hephaistos'un merkezi bir atölye veya fabrikaya sahip olduğu söylenir oysa Vişvakarman için hiçbir böyle düşünce yoktur. Ancak Vişvakarman'ın fabrika veya

[1] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 20.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 20.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 134.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 20-21.

[5] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 21.

merkezi bir atölyesi olmadığını kabul etmek zordur. Vişvakarman'ın atribüsü (ya da maskotu) fildir, ama Hephaistos'un böyle bir atribüsü yoktur. Hatta bugün bile Vişvakarman insanları işyerlerinde ve atölyelerinde ona dua ederler. Dolayısıyla bu farklılıktan ziyade benzerlik olarak görülür. Belirtmek gerekir ki, Vişvakarman'ın zanaatçı yönü Veda sonrası dönemde görülmektedir[1].

II.1.2.20. Ushas-Eos

Hint mitolojisinde Şafak tanrıçası olarak karşımıza çıkan Ushas, "parlamak" eyleminden türetilmiştir ve şafak vaktini belirtmektedir ve gökte doğduğu için hep "Göğün Kızı" olarak anılır[2].

Aslında ışık olan Ushas, tanrıça olarak Devī'ye dönüşmüştür. Gökyüzünün kızıdır. Dyaus onun babasıdır[3]. Gecenin kızkardeşi olan Ushas'ın Sūrya'nın karısı olduğuna işaret edilir[4]. Ushas Sūrya'nın gezinmesi gereken yolu açar; o tanrıların gözünü getirir ve güzel, beyaz bir atın üstünde götürür. O sevgilisi Güneş'in ışınlarıyla parlar. Sūrya onu takip eder. Bu yüzden onun Sūrya'nın karısı olduğu söylenir. Bazen de güneşten daha önce olduğu için onun güneşin annesi olduğu düşünülür[5]. Bazen de onun Agni'nin sevgili olduğu söylenir[6]. Kurban töreni ateşi şafak zamanı yakıldığı için sık sık Agni ile beraber olur. Bu nedenle de Agni'nin sevgilisi olarak çağırılır[7]. Aşvinler Ushas'ın arkadaşıdır[8]. Aşvinleri Ushas uyandırır ve birlikte hareket ederler[9]. Bazen de İndra onun yaratıcısı olarak düşünülür[1].

---

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 209.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 194, 195.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 327.

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 40.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 195.

[6] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 40.

[7] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 195.

[8] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 40.

[9] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 195.

Ushas sanki bir dansöz gibi süslü ve hafif elbiseler giymiş olarak, doğu yönünden cazibesini gösterir. Gecenin karanlığını uzaklaştırır ve ışığı getirir[2]. Karanlığı dağıtarak dünyayı aydınlatır. Ushas hep aynı kalır yıllar onu değiştirmez ve ölümsüzdür[3]. Ushas her zaman genç kalır, yaşlılık asla ona dokunamaz. Ancak insanoğlunu yaşlandırır[4]. Ushas hergün yeniden doğar. Ushas, büyük ya da küçük demeden her eve girer. İnsanoğlunun bütün hanelerini düşünür. Bütün hanelere sağlık getirir[5]. Ushas, kendisine tapınanlara zenginlik, uzun yaşam ve çocuk kazandırır[6].

Ushas uyandığı zaman göğün en kuytu köşelerini bile aydınlatır. Cennetin kapılarını açar. Kötü rüyaları ve kötü ruhları kovar. Bütün canlıları hatekete geçirir. Ushas parladığı zaman kuşlar yuvalarından çıkar ve insanlar uyanarak yitecek aramaya çıkarlar[7]. Kırmızı atların ya da ineklerin çektiği parlak bir arabada doğar[8]. İlahiler Ushas'ın çok güzel olduğuna işaret eder. Her zaman gençliği ve güzelliği ile de ön plandadır.

Ushas'ın birden fazla adı vardır. Eli açık olduğu için Maghonī; "aydınlatıcı" olduğu için de Ahanā ve Dyotanā isimlerini almaktadır[9].

Cennetin kızı Ushas otoritelerce Yunanlıların Eos'u, Latinlerin de Aurora'sı olarak yorumlanmaktadır[1].

---

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 40.

[2] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 194.

[3] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 194.

[4] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 328.

[5] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 328.

[6] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 195.

[7] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 195.

[8] W. J. Wilkins, *a.g.e.,* sf. 40; K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 195.

[9] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 195; J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 328.

Yunan mitolojisinde Eos, Homeros'un "gül parmaklı" olarak tanımladığı Şafak tanrıçasıdır.

Şafak tanrıçası Eos, Titan soyundan gelen Theia ile Hyoerion'un kızı olduğu söylenmektedir. Aynı zamanda Helios (Güneş) ve Selene (Ay)'nin kardeşidir[2]. Eos'un kocası ise Tithonos'tur.

Eos, tıpkı Ushas gibi güzelliği ön planda olan bir tanrıçadır. Yine Ushas gibi her gün aynı olan görevi vardır; günün ilk ışıklarını insanlara ulaştırma görevi için her sabah şafak vakti kocası Tithonos'un yanından ayrılarak kanatlı atının üstünde elinde bir meşale ile Okeanos'tan yükselir. Daha sonraları Eos, kardeşi Helios gibi bütün gün gökyüzünde salındığı düşünülerek Hemera yani "Gün Tanrıçası" adını almıştır[3].

Eos önce Astraios ile evlenmiş ve rüzgârlar doğmuştur; Zephyros (batı rüzgârı), Euros (doğu ve güneydoğu rüzgârı), Boreas (Poyraz) ve Notos (Lodos).

Yunan mitolojisinde Eos daha çok aşk efsaneleri ile ön plandadır. Bir efsaneye göre Eos, Ares ile birlikte olmuş ancak Aphrodite onu kıskandığı için sürekli âşık olması için lanetlemiştir[4].

Hint mitolojisindeki Ushas ve Yunan mitolojisindeki Eos Şafak tanrıçalarıdır ve bu yönleri onları birbirine yaklaştırmaktadırç her ikisi de güzellikleri ile ön

---

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 327.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 101; Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 247.

[3] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 247.

[4] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 102.

plandadır ve en kutsal görevleri gökyüzünde dolanarak ışığı insalara getirmektedir. Yine her ikisi bu görevlerini her gün tekrar tekrar yerine gitirmektedir. Ancak Yunan mitolojisindeki Eos, aşk efsaneleri ile daha çok ön plandadır.

II.1.2.21. Nārada-Hermes

Hint mitolojisinde Nārada, Ṛigveda ilahilerinden bir kısmını yazan ermiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Vishṇu Purāṇa'ya göre ise Kaşyapa ve Daksha'nın kızlarından birinin oğludur[1]. Vishṇu Purāṇa'da Brahma'nın oğulları arasında Nārada'nın adı geçmemektedir. Otoritelerce Nārada'nın farklı bir kökeni vardır. Nārada tanrıların habercisi ve bilgi taşıyıcı olarak yorumlanmaktadır[2].

Harivaṃşa'ya göre Nārada, zalim kral Kaṃsa'yı, Vasudeva'nın oğullarından birinin kendisini öldüreceğini söyleyerek uyarır ve daha sonra Kṛishṇa'nın yanında yer alır. Ancak Kṛishṇa Kaṃsa'yı öldürür. Böylece onun sıradan adı "anlaşmazlık çıkaran" olur. Nārada ismi, kargaşa çıkaranları betimlemek için kötü söz olarak kullanılmıştır[3].

Nārada bilge bir kanun koyucu, kurnazlık ve silahta usta, müzikte yetenekli bir tanrı habercisidir[4]. Göksel müzisyenlerin başı ve vīnā (Hint lavtası)'nın bulucusudur[5].

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 131.

[2] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 317.

[3] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 317.

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 317.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 131; W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 317.

Nārada'nın kökeni ile ilgili hikâyeler önemli ölçüde değişkendir. Bhagavadgītā'ya göre Nārada Vishṇu'nun üçüncü avatarasıdır. Manu Nārada'nın, çağın başlangıcında yarattığı Maharishilerden biri olduğunu belirtir.

Brāhma Rudra'ya; "Kalk ve dünyaya hükmedecek birini yarat" dedi. Rudra emre itaat etti fakat yarattığı içlerinde yıkıcılıktan başka bir şey olmayan adamlar, kaplanlardan daha vahşiydiler. Öfke onların tek tutkusuydu. Brāhma, Vishṇu ve Rudra güçlerini birleştirdiler ve isimleri Nārada olan on tane adam yarattılar[1].

Şiva Purāṇa'ya göre Nārada, babasının uyluğundan çıkmıştır. Başka bir doğum hikâyesine göre Nārada Kaşyapa ve Daksha'nın kızlarından birinin oğludur[2].

Mahābhārata'ya göre Nārada dindar bir öğretmen figürüdür. Aynı zamanda Rāmāyaṇa'nın Uttara Kānda bölümünde öğretisinin bir simgesidir[3].

Nārada, tanrıların habercisi olma yönüyle Yunan mitolojisindeki Hermes'e benzetilmektedir[4].

Yunan mitolojisindeki Hermes, tanrıların habercisidir. Hermes Titanlar soyundan Atlas ile Pleione'nin kızı Maia'nın Zeus ile birleşmesinden doğmuştur[5].

[1] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 318.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 131; W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 318.

[3] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 319.

[4] W. J. Wilkins, *a.g.e.*, sf. 317.

[5] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 140.

Hermes'in en önemli özelliği haberci tanrı olmasıdır. Odysseai destanında, Odysseus'u yıllardır mağarasında tutan Kalypso'ya Zeus haber gönderir, bir sal yapsın da Odysseus'u ülkesine göndersin diye. Bu haberi Hermes aracılığı ile iletir[1]. İlyada'da rolü başkadır Hermes'in. Troya savaşı sonunda Hermes, ihtiyar kral Priamos'u oğlu Hektor'un ölüsünü almak için Akhilleus'un barakasına getirir ve götürür. Haberci olmasının yanı sıra koruyucu ve kollayıcı bir yanı da vardır Hermes'in. Bunun yanında başka görevleri de olmuştur; İda dağına Üç Güzelleri Hermes götürür; bir güzellik yarışmasında Paris'e altın elmayı verip yargıçlık etmesi buyruğunu Hermes ulaştırır; Zeus Hera'yı İo ile aldatmaktadır. Bunu duyan Hera kıskançlık krizine girmiş ve İo'yu bir ineğe dönüştürerek başına yüz gözlü Argos'u dikmiştir. Hermes Zeus'un buyruğu ile Argos'u öldürür ve bu olaydan sonra tam olarak anlamı çözülemeyen "Argeiphontes" adını alır[2].

Hint mitolojisinde Nārada ve Yunan mitolojisinde Hermes haberci tanrılardır. Her iki mitolojide de bu tanrıların görevi aynıdır; habercilik ederler. Tanrılara doğru zamanda haber uçururlar. Ancak Nārada bazı destanlarda farklı karakterlerde karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman bir ermiş kimi zaman bir öğretmendir Nārada. Hermes ise daha çok haberci olması yönüyle ön planda olmakla birlikte farklı görevler de üstlenmiştir. Nārada'nın fiziksel özelliklerinden çok bahsedilmez. Ancak Hermes'in kanatlı sandaletlerinden özellikle bahsedilmektedir. Hermes'in kanatlı sandaletleri vardır ve böylece uçarak istediği yere haberi kolayca ulaştırabilmektedir. Nārada ve Hermes'in haberci olması ile birlikte ortak diğer bir özellikleri ise ikisinin de yeni bir müzik aletini icat etmesidir. Nārada Hint lavtası olan vīnā'yı icat etmiştir. Hermes ise doğduktan kısa bir süre sonra, bir gece kundağından çıkmış ve bir mağaraya gelmiştir. Orada rastladığı bir kaplumbağayı öldürmüş, kabuğunu boşaltır ve koyun bağırsağından yedi tel gererek bir gitar yapar. Her iki tanrının da yeni bir müzik aletini icat etmesi oldukça dikkat çekicidir[3].

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 141.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 141.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 140.

Hermes Nārada'dan farklı olarak kahramanlıklar da göstermiştir. Örneğin Devler savaşında Hades'in görünmez başlığını takmış ve görünmez olarak dev Hippolytos'u öldürmüş böylece Zeus'u da kurtarmıştır. Bununla birlikte Hermes hem hırsızların hem de tüccarların koruyucusu olarak da anılmaktadır. Ama asıl yararı yolculara dokunmaktadır[1].

Yukarıda anlatılanlar ışığında burada önemli olan her iki tanrının; farklı yerlerde farklı karakterlerde karşımıza çıkmalarına rağmen aslında tanrıların habercisi olmalarıdır.

Yukarıda verilen bilgilerden ayrı olarak dikkat çeken bir nokta vardır. İndra'nın bekçi köpekleri olan Sārameyalar aynı zamanda Yama'nın da bekçi köpekleriydiler. Dört göze sahip olan Sārameyaların Yunan mitolojisindeki Hermes ile karşılaştırıldığı iddia edilmektedir[2].

II.1.2.22. Anumati-Selene

Lütuf veya hizmete hazır olma anlamına gelen Anumati, Atharvaveda ve Vacasaneya Saṃhita'da aşk tanrıçası olarak görülmekle birlikte yarım ay tanrıçası olarak da kabul edilmektedir[3]. Anumati'ye güneşe uzun süre bakabilmek için yakarılmıştır.

Anumati hakkında elimizde çok fazla bir bilgi yoktur. Elimizdeki kaynaklarda fiziksel özellikleri ve kökeni anlatılmamıştır. Bu yüzden onun diğer tanrı ve tanrıçalara nazaran daha az önemde olduğu yorumunu yapabiliriz.

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 141.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 282.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 38.

Yunan mitolojisinde ise Ay tanrıçası olarak Selene karşımıza çıkmaktadır. Selene aslında Ay'ın simgesidir. Hyperion ile Theia'nın kızı, Helios (Güneş) ve Eos (Şafak)'un kızkardeşidir.

Yunan miatolojisinde Selene Anumati'den farklı olarak; iki atın çektiği gümüş tekerlekli bir araba üstünde gökleri dolaşan güzel bir kadın olarak betimlenir[1]. Bunun yanında Selene'nin birçok sevgilisi olmuştur. Zeus ve çoban tanrı Pan ile birlikte olmuştur. Ama efsanevi aşkı Beşparmak dağlarının çobanı Endymion'dur.

Yukarıda anlatılanlar ışığında her iki tanrıçanın en önemli özelliğinin Ay tanrıçaları olmalarıdır. Ancak Hint mitolojisinde Anumati'den aslında yarım ay tanrıçası olarak bahsedilmektedir.

II.1.2.23. Yudhishṭhira-Oidipus

Mahābhārata Destanında karşımıza çıkan Yudhishṭhira, beş Pāṇḍava kardeşten en büyüğüdür[2]. Pāṇḍu'nun oğlu olan Yudhishṭhira aslında Adalet tanrısı Dharma'nın oğludur[3].

Yudhishṭhira beş Pāṇḍava kardeş arasında en sevilenidir. Bununla birlikte dürüst, sakin düşünüp doğru karar verebilen, sıkı sıkıya doğruluğa bağlı, sadık ve adaletli bir adam olarak tanımlanmaktadır[4]. Yudhishṭhira bir savaşçı olarak değil, hükümdar ve yönetici olarak ünlenmiştir. Amcası Dhṛitarāshṭra'nın sarayında, aile öğretmeni Droṇa tarafından askeri alanda özellikle mızrak kullanımında eğitim

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 269.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 217.

[3] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 378; K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 218.

[4] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 378.

görmüştür[1]. Ailesini kıskanan kuzenleri Kurular da bu öğretmenden onunla birlikte ders alırlar[2].

Yudhishṭhira, destanda erdem sahibi olmasıyla dikkat çekmektedir. Büyüdükleri zaman Yudhishṭhira kardeşleri ile birlikte kuzenleri ile taht mücadelesi yaşarlar. Bir ara kral olan Yudhishṭhira, Duryodhana ile oynadığı bir zar oyununda yenilir ve ailesi ile birlikte sürgüne gönderilir. Destanda sürgün bölümünde aslında erdem tanrısı Dharma olan bir Yaksha'nın sorduğu sorulara doğru cevapları vererek kardeşlerini ölümden kurtarır.

Yunan mitolojisindeki benzer hikâye ise Oidipus'un, Thebai kenti girişinde bulunan ve Sphinks adı verilen bir canavarın sorduğu bilmeceye doğru cevabı vererek kenti kurtarması olarak karşımıza çıkmaktadır [3].

Oidipus, Yunan mitolojisinin en trajik hikâyesine sahip kahramanıdır. Oidipus, Thebai kralı Laios'un İokaste'den olma oğludur. Bir gün İokaste Oidipus'a hamileyken bir rüya görür. Gördüğü rüyanın yorumuna göre, doğacak olan çocuk kralı öldürecektir. Bu yüzden Oidipus doğar doğmaz, ayak bikeleri delinmiş içine kayış geçirilmiş şekilde onu dağa bırakırlar. Oidipus'u bir çoban bulur ve onu çocuğu olmayan Korinthos kralı Polybos'a verir. Kral onu öz evladı olarak yetiştirir. Büyüdüğünde ise kralın gerçek oğlu olmadığına dair dedikodular işitir ve gerçeği tanrı Apollon'dan öğrenmek için Delphoi tapınağına gider. Delphoi tapınağından dönerken Tanrı bilicisi ona kendi babasını öldürüp annesi ile evleneceğini söyler. Bir efsaneye göre sarsılan Oidipus Laios'a rastlar ve bir kavga esnasında onu öldürür. Sonra da bir daha Korinthos'a dönmemek üzere Thebai'ye varır. Orada ise Sphinks denilen canavar şehirde korku salmakta, sorduğu sorulara cevap vermeyenleri

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 378.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 218.

[3] B. Cömert, *a.g.e.*, sf. 118.

parçalayıp yemektedir. Sphinks Oidipus'a sorular sorar. Oidipus sorulara doğru cevabı verdikten sonra Sphinks kendini tünediği kayadan atarak ölür. Böylece halk bu canavardan kurtulur[1].

Oidipus tıpkı Yudhishṭhira gibi doğru cevapları vererek halkı bu canavardan kurtarır. Efsanenin sonunda ise Thebai halkı kendilerini kurtaran Oidipus'u boş olan tahta oturtur ve İokaste ile evlendirirler. Yıllar sonra Thebai şehrinde veba baş gösterir. Salgının nedenini öğrenmek için Oidipus birisini Delphoi tapınağına gönderir. Cevap ise kral Laios'un katilinin bulunması ve şehirden sürülmesi gerektiğidir. Oidipus katili arar. Bilici Teiresias'a katilin kim olduğunu sorar. Ancak bilici cevap vermekten çekinir ama en sonunda gerçeği söylemek zorunda kalır. Aslında bilmeden babasını kendisi öldürmüş ve annesi ile de evlenmiştir. Gerçek ortaya çıkınca annesi kendi canına kıyar Oidipus da annesinin iğnesi ile kendisini kör eder[2].

Hint mitolojisindeki Yudhishṭhira ile Oidipus'un ortak yönü, her ikisinin de kendisine sorulan sorulara doğru cevabı vererek yanındakileri ölümden kurtarmasıdır. Ancak Yunan mitolojisindeki Oidipus'un hikâyesi oldukça tüyler ürperticidir. Yaşadığı olay tıp ve ruh biliminde bir rahatsızlığın isim kaynağı olmuştur, "Oidipus Kompleksi[3]."

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 226.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 226-227.

[3] Oidipus Kompleksi, Sigmund Freud'un kurucusu olduğu psikanalitik teoriye göre karşı cinsteki ebeveyni sahiplenme ve kendi cinsinden ebeveyni safdışı etme konusunda çocuğun beslediği duygu, düşünce, dürtü ve fantezilerin toplamı.

II.1.2.24. Mātarişvan-Prometheus

Mātarişvan'ın adı Ṛigveda'nın en eski bölümlerinde geçmektedir. Bazen Agni ile özdeşleştirilir bazen de ateşi bulan tanrı olarak yorumlanmaktadır. Bir yerde de Agni'nin aşamalarından biri olarak gösterilir. Göksel bir tohumken Tanūnapāt olan doğup çeşitli biçimlere girdiğinde Narāshaṃsa adını alan Agni, son aşamada Mātarişvan olur. Bazı yerlerde de Mātarişvan ile Agni birbirinden tamamen ayrı tutulmaktadır. Mātarişvan cennette oturan Agni'yi bulmuştur veya Mātarişvan tanrıların sürtünmeyle elde ettikleri çok uzaklarda saklı olan Agni'yi getirmiştir. Dolayısıyla cennette saklı olan ateşi bularak yeryüzüne getirmiştir[1].

Hint mitolojisindeki Mātarişvan'ın Yunan mitolojisindeki karşılığı Prometheus'tur.

Prometheus Titanlar soyundan gelmektedir. Hesiodos'a göre İapetos ile Okeanos kızı Klymene'nin oğludur. Başka bir kaynağa göre ise Themis (Adalet)'in oğludur.

Titan İapetos'un dört oğlu olmuştu. Dört çocuktan ikisi, Menoitios ile Atlas; Titanlar Zeus'a başkaldırdıkları zaman onlarla birlikte oldukları için cezalandırılmıştı. Diğer iki kardeş Prometheus ve Epimetheus'un bahtları başka türlü oldu. İkisi de insanların yaratılışında önemli rol oynadılar. Zeus Titanlar ile savaşı sırasında Prometheus tarafsız olduğu için onu Olympos'a ölmezler arasına kabul etmişti. Fakat Prometheus kendi ırkını yok ettikleri için hala daha içinde onlara karşı kin beslemekteydi. Bu yüzden tanrılardan dedelerinin öcünü almak için tanrıları inkar edecek insanı yaratmayı düşündü. Prometheus ilk insanı balçıktan yarattı. Prometheus insanları daha iyi bir şekilde yaşatabilmek, kendilerini doğaya ve vahşi hayvanlara karşı koruyabilmek için onlara madenleri işlemeyi öğretmeyi ve ateşei

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 123.

vermeyi düşündü. Böylece Hephaistos'un alevler çıkan ocağına gitti ve bir kıvılcım çalarak insanlara götürdü. Ama bu davranışı yüzünden Zeus tarafından cezalandırıldı. Prometheus bir kayaya zincirlendi ve her gün bir kartal gelip onun ciğerini yedi[1].

Başka bir efsaneye göre ise, Epimetheus insanları yaratmadan önce en iyi armağanlarını hayvanlara verdi; kuvveti, çevikliği, cesareti, kurnazlığı, kürkleri, kanatları hep hayvanlara dağıttı. Sonunda pişman oldu ve Prometheus'a danıştı. Prometheus da insanları bütün yaratıklardan üstün kılmayı düşündü. İnsanlara daha soylu bir biçim verdi. Sonra gökyüzüne güneşe çıkarak ateşi yeryüzüne indirdi[2].

Hint ve Yunan mitolojilerinde Mātarişvan ve Prometheus insanlara ateşi veren tanrı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ikisi de farklı efsanelerde farklı konumlarda karşımıza çıksa da aslında ateşi yeryüzüne indirmeleri ile ön plandadırlar. Ancak Atharvaveda'da bir bölümde Agni'nin mistik adı olarak görünürse de gerek bu kitapta gerekse diğer Saṃhitalar ve Brahmaṇalar'da ve hatta sonraki edebiyat içinde rüzgârın bir adı olarak kullanılmıştır[3].

[1] Ş. Can, *a.g.e.*, sf. 10-11.

[2] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 47.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 124.

II.1.3. EFSANELER

II.1.3.1. Kamsa ve Kronos'un Hikâyeleri

Hint ve Yunan mitolojilerinde kehanetler büyük bir rol oynamaktadır. Bu mitoslarda en çok tekrar eden temalardan biri, ana karakterin belirli bir kehaneti önlemeye çalışması fakat kaderine boyun eğmesidir. Her iki mitolojide de bu konun sürekli tekrar ettiğini görebiliriz.

Hint mitolojisinde bu konuya verilebilecek örneklerden biri Kamsa'nın hikâyesidir. Kṛishṇa'nın annesi Devaki'nin kuzeni ve Ugrasena'nın oğlu olan Kamsa, Mathurā kenditinin zalim kralıdır. Kamsa Magadha kralı Carāsandha'nın iki kızı ile evlidir. Mathurā kentinin Kralı Kamsa'ya, kuzeni Devaki'nin sekiz oğlundan birinin onu öldüreceği önceden söylenir[1]. Bu durumu önlemek isteyen Kamsa; Devaki ve kocası Vasudeva'yı hapseder ve yeni tüm yaşamları kendisine bağışlaması şartı ile yaşamalarına izin verir. Ancak Devaki'nin yedinci oğlu Kṛishṇa, Gokula'ya kaçar ve Rohinī tarafından büyütülür. Kamsa Devaki'nin çocuklarını öldürürken, onlar Kṛishṇa'nın sürgünde büyümesini sağlarlar ve Kamsa'ya Kṛishṇa yerine başka bir yeni yaşam verirler. Artık yetişkin olan Kṛishṇa, kardeşlerinin intikamını almak için geri döner ve Kamsa'yı öldürür. Bir Asura olarak da bilinen Kamsa Kalānkura olarak da adlandırılmaktadır[2].

Yunan mitolojinde böyle bir örnek, çocuklarından birinin onu devireceği kehanetinden haberdar olan Kronos'tur. Kronos, bu kötü kaderi önlemek için çocuklarından her birini doğar doğmaz yutmaya başlar. Altıncı çocuk olan Zeus doğduğunda Rhea (Kronos'un karısı), onu kurtarmak için Kronos'un annesi Gaia'nın

[1] John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology And Religion, Geography, History and Literature*, London, 1928: 149.

[2] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 149.

yardımıyla bir plan yapar. Rhea Zeus'u gizlice doğurur ve sürgünde büyümesini sağlar. Daha sonra büyüyen Zeus kardeşlerini kurtarmak için geri döner ve Kronos ile mücadele eder. Zeus, nihayet sonunda Kronos'u devirir[1]. Aynı hikâye Yaratılış konusunda anlatıldığı üzere Uranos ile Zeus arasında da yaşanmıştır.

II.1.3.2. Purūravas ve Urvaşī-Eros ve Psyche

Hint edebiyatında önemli bir yere sahip olan Purūravas ve Urvaşī hikâyesi, Şatapatha Brāhmaṇa, Purāṇalar, Mahābhārata, Kathāsaritsāgara gibi kitaplarda anlatılmaktadır. Ancak anlatımlar bir takım çeşitlilikler ve değişiklikler göstermektedir[2]. Bu aşk öyküsünün konusu özetle şu şekildedir;

"Apsaraslardan biri olan Urvaşī cennetten kovularak dünyaya gönderilir ve burada kral Purūravas ile yaşamak zorunda kalır. Orada, onun iki evcil koçuna (ya da koyun) bakar ve kralı hiçbir zaman çıplak olarak görmez. Birlikte olmaları için gereken en önemli koşul budur. Onun yanında dört yıl kalır. Birgün göksel şarkıcılar olan Gandharvalar onu geri getirmeye karar verirler. Geceleyin koçlardan birini çalarak gürültü yaparlar. Purūravas yatağından fırlar. Gandharvalar bunu fırsat bilip büyülü bir şimşek çaktırırlar. Urvaşī eşini çıplak halde görür. Birlikte olmaları için gereken en büyük koşul bozulmuştur ve Urvaşī bir anda ortadan kaybolur. Purūravas bir süre sonra onunla karşılaşır ve geri dönmesi için çok yalvarır ancak bu çaba boşunadır. Ancak Urvaşī zamanla yumuşar ve bir süre sonra da bir oğul doğurur."[3].

[1] Bedrettin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi,* De Ki Yayınları, Ankara, 2008: 24.

[2] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 40.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 40, 41.

Bu öykü Hint-Avrupa'da bilinen ilk aşk öyküsü olarak yorumlanmaktadır. Müller'e göre bu aşk öyküsü; şafak ile güneş, ölümlü ile ölümsüz, sabah vakti ile alacakaranlık arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır [1].

Yunan edebiyatında ise bu öykünün karşılığı Eros ve Psykhe'nin öyküsü olabilir. Bu öykü özetle şu şekildedir;

"Psykhe, bir kralın üç kızının en güzelidir. Herkes onun güzelliğine hayran kaldığı için, aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite tarafından kıskanılır. Sonunda Psykhe'den öc almak ister ve bir plan yapar. Oğlu olan aşk tanrısı Eros'a, bir görev verir. Eros annesinin istediği doğrultusunda Psykhe'yi dünyanın en çirkin erkeğinin karısı yapacaktır. Annesinin buyruğu üzerine Eros Psykhe'yi bulur. Fakat kızın kalbini nişan alarak okunu atmak üzereyken, onun güzelliğine âşık olur. Psykhe'yi sihirli bir saraya götürür. Bu saray uyuyan bir ormanın kalbinde kurulmuş, muhteşem fakat ıssız bir saraydır. Kanatlı güzel delikanlı kendini göstermeden saraya girer, sevgilisiyle buluşur ve beraber güzel vakit geçirirler. Fakat Psykhe kendisine âşık olan esrarengiz adamın yüzünü bir türlü aydınlıkta göremez. Çünkü sevgilisi sadece geceleri gelmektedir. Birgün sevgilisinden yüzünü göstermesini rica eder. Ancak sevgilisi Eros bu konuda ısrarcı olmamasını ve bilmeden, görmeden kendisini sevmesini söyler. Fakat Psykhe'nin saadetini kıskanan kız kardeşleri bir gün saraya gelirler ve Psykhe'ye sevgilisinin dünyanın en çirkin adam olduğunu söylerler. Onların düşüncesine göre sevgilisi çok çirkin olduğu için kendisini saklamaktadır. İçine şüphe tohumları serpilen Psykhe birgün merakına dayanamaz ve gece sevgilisi yatakta iken mumu yakarak, mum ışığında sevgilisinin yüzünü ve çıplak bedenini görür. Gördüğü an sevgilisinin güzelliğine hayran kalır. Mumun bir damlası Eros'un omzuna düşer ve Eros sıçrayarak uyanır. Sevgilisinin yaptığı hatayı anlar anlamaz uçarak oradan uzaklaşır. Onun gitmesiyle birlikte Psykhe için yaptığı

[1] H. Derya Can, "Hintlilerin İlk Aşk Öyküsü: Purūravas ve Urvaşi", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 42, 1–2: 112.

büyülü saray da yok olur. Zavallı Psykhe derin bir üzüntü yaşar ve kendini nehre atar. Dalgaların kıyıya sürüklediği Psykhe sevgilisini bulmak için tüm dünyayı dolaşmaya başlar. Tanrılara yalvarır fakat hiçbiri yardımcı olmaz. Nihayet Aphrodite'in kapısını çalar. Aphrodite onu hırpalar ve Psykhe'ye "can sıkıntısı" ile "Hüzün"ü arkadaş olarak verir. Sonra onu en iğrenç ve kaba işleri yapmakla ödevli bir köle yapar. Psykhe hiçbir şey söylemeden, aşkına sadık kalarak bütün bunlara katlanır. Daha sonra Eros, kendisine bu kadar bağlı sevgilisinin kaderini değiştirmek için Olympos'a gider. Psykhe'nin kurtulması için Zeus'a yalvarır. Sonunda Zeus Eros ile Psykhe'nin beraber olmasını kabul eder."[1].

Her iki hikâyede de aşk anlatılmaktadır. Purūravas ile Urvaşī'nin hikâyelerinde sadece aşk konusu işlenmemiştir. Saf duyguların yanı sıra fedakârlık, sevgiliye şart koyma, kıskançlık, araya girme, ayrılık, tekrar kavuşma gibi konular da ele alınmıştır[2]. Eros ve Psykhe'nin hikâyesine baktığımızda da yine aynı konuların işlendiğini görmekteyiz. Ancak bu aşk hikâyesinde kıskançlık, araya girme, ayrılık, tekrar kavuşma gibi konular dışında merak ve güven konusu da ele alınmıştır. Sonuçta Psykhe merakına yenilmiş ve sevgilisine duyduğu güven kardeşleri yüzünden şüphe ile sarsılmıştır. Her iki hikâye de mutlu son ile bitmektedir.

Hint edebiyatı öyküsünde yer alan çıplaklık konusuna ise tam olarak açıklama getirilmemiştir[3]. Yunan edebiyatında yer alan hikâyede ise çıplaklıktan ziyade sevgiliye yüzünü göstermeme çabası vardır. Ancak buna rağmen her iki hikâye de birbirine oldukça fazla benzemektedir düşüncesi iddia edilebilir.

[1] Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997: 106.

[2] H. De Can, a.g.m, sf. 119.

[3] H. Derya Can, a.g.m, sf. 119.

II.1.3.3. Hint ve Yunan Mitolojilerinde Tufan Efsanesi

Pek çok din ve kültürde tufan konusu karşımıza çıkmaktadır. Örneğin tufandan kaçmak için Nuh'un bir gemi yapması ve hayvanları çift olarak gemiye yerleştirmesi herkesin bildiği bir hikâyedir. Hint mitolojisinde de tufan efsaneleri mevcuttur ve birçok yerde değişik biçimlerde bulunmaktadır. Şatapatha Brāhmaṇa'daki anlatımı şu şekildedir[1];

Sabahleyin Manu'ya yıkanması için su getirdiler. Tam yıkanırken bir balık ellerine geldi. Balık birden dile geldi ve "Büyüt beni, seni kurataracağım" dedi. Manu, "Beni neden kurtaracaksın" diye sordu. "Bir tufan geliyor, bütün canlıları sürüyüp götürecek, seni ondan kurtaracağım!" dedi. Manu; "Seni nasıl büyütürüm?" diye sordu. Balık cevap verdi; "Küçük olduğumuz için derdimiz büyük, zira büyük balık küçük balığı yutar. Beni önce bir kavanozda tut. Biraz büyüdüğüm zaman bir çukur kaz ve beni oraya koy. Biraz daha büyüdüğümde ise beni denize bırak, o zaman ölüm tehlikesini atlatmış olurum."

Bir süre sonra büyük bir balık haline geldi ve diğer balıklara oranla çok büyüdü. Ardından tufanın ne zaman gerçekleşeceğini ve tufan koptuğu zaman gemiye binmesini ve kendisinin onu kurtaracağını anlattı."

Manu bu şekilde balığı büyüttü ve sonra denize bıraktı. Aynı yıl balığın kendisine anlattığı gibi bir gemi hazırladı ve tufan zamanında da gemiye bindi. Balık yüzerek geldi, geminin ipini boynuna bağladı ve gemiyi çekerek kuzey dağına doğru götürdü.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 190.

Sonra balık dedi ki; "Seni kurtardım, gemiyi ağaca bağla, sen dağdayken sular senin yolunu kesmesin. Sular çekilip indikçe sen de yavaş yavaş aşağı doğru inersin." Manu da öyle yaptı ve işte o zamandan beri kuzey dağına "Manu'nun İnişi" derler. Sular bütün canlıları yok etmişti sadece Manu sağ kalmıştı.

Kitap daha sonra Manu'nun soyunu sürdürmek adına bir kurban töreni düzenleyerek, bu sayede bir kadın yarattığını ve bu kadınla insan soyunu sürdürdüğünü anlatır. Bu Manu kızının adı İḍā'dır. Bundan sonra öykü İḍā adına kurban armağanı sunmanın önemini açıklayarak devam eder[1].

Tufan konusu Yunan mitolojisinde ise şu şekilde işlenmiştir[2];

Zeus gün geçtikçe daha günahkar olan insanları bir tufanla yok etmeye karar vermiştir. Bu tufandan sadece Deukalion ve karısı Pyrrha kurtuldular. Çünkü Deukalion'un babası Prometheus, oğluna bir tekne yapmasını öğütlemişti. Karı-koca bindikleri bu teknede dokuzuncu gün Parnassos dağına ayak bastılar. Zeus'tan yeni insanlar yaratmasını dilediler. Zeus onlara "Ananın kemikler"ini arkalarına atmalarını buyurdu. Prometheus'un açıklaması üzerine Deukalion ile Pyrrha, toprağın taşlarını arkalarına attılar. Böylece Deukalion'un attığı taşlardan erkekler, Pyrrha'nın attıklarından da kadınlar olmak üzere yeni bir insan soyu türedi.

Tufan çoğu toplumlarda, yaratıcının insanoğluna bir cezası olarak görülmektedir. Yukarıdaki her iki örnekte ortak olan en önemli nokta, tufan konusunun işlenmesidir. Yine her iki örnekte de insan, tanrı, elçi veya balık aracılığı ile olsun bir tufanın olacağı ve bir gemi yapılması gerektiği bilgisi verilir. Yine ortak olan başka bir husus ise, insanoğlu bu tufanda yok olur ancak bir kişi ya da bir kadın

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 190-191.

[2] Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010: 288.

bir erkek kalmıştır geride. Dolayısıyla tufandan sonra bir şekilde yeni bir insan soyu türemeye başlar.

Tufan hikâyesi Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de de karşımıza çıkmaktadır. Hemen hemen bu kitaplarda benzer şekilde geçen tufan hikayesine göre, Tanrı insanoğlunu bir tufan ile cezalandırmaya karar verir ancak Nuh'u bundan esirgemek ister. Bu yüzden Tanrı Nuh Peygambere bir gemi yapması gerektiğini ve hatta geminin boyutlarını ayrıntılı olarak anlatır. Nuh gemiye karısını, çocuklarını ve hayvan neslinin devam edebilmesi için de aynı türden olanlardan bir dişi bir erkek olmak üzere seçtiklerini alır ve sonrasında tufan gerçekleşir. Tufandan sonra kurtulan Nuh ve çocuklarının soyu devam eder.

Anlaşılacağı üzere tufan konusu farklı din ve kültürlere mensup uluslarda sıkça işlenen kanular arasında yer almaktadır.

II.1.4. YARATIKLAR

II.1.4.1. Kiṃpurushalar-Kentaurlar

Hint mitolojisinde Kiṃpurushalar, hayvanlar arasında görülen ve doğada betimlenemeyen aşağı çeşit varlıklardır. Sonraki dönemlerde Kinnara ile eşanlamlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Himavat ve Hemakūta arasında bir bölgenin de adıdır[1].

[1] John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology And Religion, Geography, History and Literature,* London, 1928: 158.

Kiṃprushalar "Ne Adam" anlamına gelmektedir[1]. İnsan formunda, at vücutlu efsanevi varlıklar olarak tanımlanmakta[2] ve insan başlı at vücutlu olarak karşımıza çıkmaktadırlar[3]. Onlar Kailāsa'da Kuvera cennetinde ikamet eden müzisyen ve koro olan göksel varlıklardır. Yakshalarla birlikte Brahmā'nın ayak parmaklarından fırlamışlardır ve başka kaynaklara göre, Kaşyapa'nın oğullarıdır[4]. Kubera'nın hizmetkârlarıdırlar ve Gandharvalarla birlikte ormanda gezinmektedirler[5].

Yunan mitolojisindeki benzer yaratıklar ise Kentaurlar'dır. Bu at adamlar, yarı insan yarı hayvan bedenli yaratıklardır. Önden bakınca başları, göğüsleri ve kolları kimi zaman da ön bacakları insan gibidir. Karınlarından arkası at biçimindedir. Yeleleri ve kuyrukları vardır[6]. Kiṃpurushalar gibi ormanda görülmektedirler. Fakat kentaurlar yırtıcı ve azgın yaratıklardır. Ancak içlerinde onlardan farklı bilge öğretmen olanlar da vardır. Bir arada yaşarlar ve hepsinin ortak malı olan şarapları bulunmaktadır. Kendilerinden başka kimse bu şarabı içemez.

II.1.4.2. Hidimba-Polyphemos

Hint mitolojisinde tanrı, yarı tanrı ve insanlar dışında çeşitli yaratıklar da mevcuttur. Bu yaratıklardan biri de Hidimba'dır. Hidimba ormanda yaşayan, sarı gözlü, korkunç görünümlü ve insan eti yiyebilen güçlü bir kötü ruhtur. Mahābhārata Destanı'nda bir Rakshasa olduğu ve ormanda yaşadığı söylenmektedir. Kız kardeşinin adı Hidimbā'dır.

[1] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003: 105.

[2] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 158.

[3] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 105.

[4] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 158.

[5] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 105.

[6] Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010: 170.

Pāṅḍavalar yanan evlerinden kaçıp ormana geldiklerinde Hidimbā, Bhīma'yı görür ve ona âşık olur. Evlenirler ve yarı Rākshasa çocukları olur. Ancak Bhīma, annesi ve kardeşlerini yemek isteyen Hidimba'yı öldürmek zorunda kalmıştır.

Yunan mitolojisinde insan yiyen varlık ise denizlerin hâkimi Poseidon'un oğlu ve aslında bir Kyklop olan Polyphemos'tur. Polyphemos Homeros'un Odysseus destanında karşımıza çıkmaktadır. İthake Adası kralı Odysseus, Truva savaşından sonra çıkan bir fırtına yüzünden yıllar boyunca denizde kalır. Daha sonra ülkeden ülkeye geçerek karısına gitmeye çalışır. Bu esnada adamlarıyla birlikte Kyklopların ülkesine de uğrarlar. Odysseus ve arkadaşları bir mağaraya girerler. Polyphemos mağaranın kapısını kaya parçalarıyla örter ve Odysseus'un arkadaşlarını yemeye başlar. Ancak Odysseus'un yanında bir rahibin verdiği şarap vardır ve bu şarabı Polyphemos'a içirir. Şarabı içen Polyphemos Odysseus'u elinden kaçırır.

Hidimba ile Polyphemos arasında insan yemeleri açısından benzerlik kurulabilmektedir. Fakat Polyphemos Hidimba'dan farklı olarak bir Kyklop'tur. Yani Yunanca "yuvarlak göz" anlamına gelen ve alnında tek gözü olan bir devdir[1]. Kötü ruh olarak adlandırılan Hidimba ise Kullu Vadisi'nde en güçlü ve korkulan tanrılardan biri olarak da yorumlanmaktadır. Bununla birlikte Manali'de Hidimba'ya adanmış birkaç tapınak bulunmaktadır[2].

II.1.4.3. Gandharvalar-Musalar

Gandharvalar, Vedalar döneminde daha çok tekil olarak görünmekle birlikte, Veda sonrası dönemde çoğul olarak görünmeye başlarlar[3]. Atharvaveda'da sayıları

[1] Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,* Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009: 633.

[2] http://en.wikipedia.org/wiki/Hidimba, 2010

[3] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 84.

6333 olarak belirtilmektedir[1]. Ṛigveda'da göğün en yüksek katlarında oturdukları anlatılmaktadır. Eril olan Gandharvalar Apsarasların sevgilileridir. Su perisiyle Gandharva'nın birleşmesi bir evlilik çeşidir. Epik dönemde de özellikleri çok değişmemiştir. Şarkıcı ve müzisyen olarak ünlüdürler[2].

Gandharvaların Yunan mitolojisindeki karşılığı Musalar olabilir. Esin perileri olan Musalar dokuz kardeştir. Hesiodos onları şu şekilde tanımlar; *"Musaların yürekleri şarkıyla doludur. Bir insanın içinde ister acı, ister keder olsun; Musaların şarkısını duymaya görsün o insan karanlık düşüncelerden sıyrılır, dertlerini unutur."*[3].

Musalar Gandharvalardan farklı olarak dişidirler. Gandharvalar güneşin atlarını sürerler. Göğün boşlularında dolaşıp cennetin kapısında beklerler. Musalar ise Olympos'un tepesinde bulunurlar. Vishṇu Purāṇa'da Gandharvaların katıldığı bir savaştan bahsedilmektedir[4]. Ancak Musaların bütün yaptıkları sadece şarkı söylemek, ozanlara ve tanrılara esin kaynağı olmaktır.

II.1.4.4. Apsaraslar-Nymphalar

Ap "su", sarah ise "akan, giden" anlamlarında olup, ikisi birlikte "suda hareket eden" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Hint mitolojisinde karşımıza çıkan Apsaraslar su perileri olarak yorumlanmaktadır. Ṛigveda'da fiziksel özellikleri çok belirgin değildir. Atharvaveda'da daha çok anlatılmaktadır. Buradaki bilgilere göre, Apsaraslar suda yaşarlar ve göz açıp kapayıncaya kadar ortadan kaybolurlar[5].

[1] J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 105.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 84.

[3] Edith Hamilton, *Mitologya* (Çev. Ülkü Tamer), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006: 22.

[4] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 84.

[5] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 40.

Yunan mitolojisinde su perileri olarak karşımıza Nymphalar çıkmaktadır. Aslında başı örtülü, yani gelin anlamına gelen nymphalar kırlarda, sularda yaşan su perileridir. Homeros onları *"ne güzel korularda, ne dere kaynaklarında oturanlar, ne de yeşeren çayırlarda oturanlar"* şeklinde tanımlamaktadır.

Hint mitolojisindeki Apsarasların Nymphalardan farklı olarak şekil değiştirme yetenekleri vardır. apsaraslar insanlara karşı çok sevecen ve yardımseverlerdir. Apsaraslar sadece Gandharvalara değil insanlara da âşık olurlar. Urvaşī bu konudaki en güzel örnektir. Nymphalar da apsaraslar gibi insanlara âşık olmaktadırlar. Yunan mitolojisinde bir nymphanın Odysseus gibi bir ölümlüye duyduğu aşk anlatılan efsaneler arasındadır[1]. Yine apsarasların ayrı bir özelliği, İndra'nın cennetine düşen kahramanlara ödül olarak verilmesidir.

II.1.5. DİĞER

II.1.5.1. Amṛita-Nektar

Hint mitolojisinde Amṛita ölümsüzlüğü temsil etmektedir. Vedalarda bilinen bu terim kurbanda sunulan çeşitli içeceklerdendir ve özellikle Soma içkisi için kullanılmaktadır. Amṛita "Nircana" ve "Pīyūsha" olarak da anılmaktadır[2].

Rāmāyaṇa Destanı, Mahābhārata Destanı ve Purāṇalar'da yer alan efsanelere göre, okyanusun tanrılar ve ifritler tarafından çalkalanması sonucu oluşan bir yaşam

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 220.

[2] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitabevi, Ankara, 2003: 87; John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology And Religion, Geography, History and Literature,* London, 1928: 12.

iksiridir[1]. Hint mitolojisinde soma içkisi, tanrılara ölümsüzlük kazandıran bir içki olduğu için amrita (ölümsüzlük içkisi) olarak anılmaktadır[2].

Yunan mitolojisinde ise tanrıların ölümsüzlük içkisi nektar karşımıza çıkmaktadır. Olympos tanrıları ölümsüz olmak için nektar içerler ayrıca yine ölümsüzlük veren ambrosia yerlerdi. Ölümsüz anlamına gelen ambrosia birçok çiçek özlerinin katıldığı bir çeşit baldır[3].

Soma içkisi sık sık madhu yani tatlı olarak adlandırılmaktadır[4]. Aynı şekilde nektarın da tatlı olduğu bilinmektedir. Nektarin, "nektar gibi tatlı" anlamına gelip bu sözcükten kök salmıştır[5]. Birbirlerinden farklı olarak somanın hammaddesi; süt gibi suyu olan tırmanıcı bir bitkinin özsuyudur[6]. Oysa nektarın hammaddesi baldır[7].

II.1.5.2. Naraka-Tartaros

Hint mitolojisinde, Yama'nın hükmü altında bulunan ve kötü ruhların gönderildiği işkence yeri yani cehennem olan yer Naraka'dır[8]. Manu aslında yirmi bir tane cehennem olduğunu söyler[9].

[1] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 87; J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 12.

[2] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 176.

[3] Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010: 33.

[4] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 174.

[5] Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,* Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009: 727.

[6] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 174.

[7] Ö. Öztürk, *a.g.e.,* sf. 727.

[8] J. Dowson, *a.g.e.,* sf. 219.

[9] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 132.

Yunan mitolojisinde Hades'in hükmettiği Hades ülkesi Tartaros ve Erebos olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İnsanlar öldükleri zaman doğruca Erebos'a, oradan da daha derindeki Tartaros'a giderlerdi. Romalı şair Vergilius (M.Ö. 70-19), ölüler ülkesini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Yeraltına inen yol önce üzüntü ırmağına *Akheros*'un ağlayış ırmağı *Kokytos*'a karıştığı yere varır. Orada bekleyen ihtiyar kayıkçı *Kharon*, ölülerin ruhlarını karşı kıyıya, Tartaros'un giriş kapısının bulunduğu yere geçirir. Kharon, gömülürken dudaklarının üstüne geçiş parası konulan ölüleri kayığına alır yalnız. Tartaros'un kapısı önünde, herkesi içeri alan ancak kimsenin dışarı çıkmasına izin vermeyen, üç başlı ejder kuyruklu köpek Kerberos bekler. Kapıdan girince ölüler, *Rhadamanthys, Mincs, Aiakos* adlı üç yargıcın önüne çıkarlar. Kötüler sonsuz acı çekmeye, iyiler de mutluluk içinde yaşamaya, *Elysion* kırlarına gönderilir[1].

Hint mitolojisinde cehennem tasviri fazla karşımıza çıkmaz. Ayrıca sayıları da fazladır. Yirmi bir adet cehennem olduğu söylenmektedir. Ancak Yunan mitolojisinde mitoloji yazarlarından Homeros cehennemden fazla bahsetmez ve cehennemi gölgelerin yaşadığı belirsiz bir yer olarak tasvir eder. Romalı şair ise uzun uzun anlatarak yer altı dünyasının haritasını çıkarır ve Yunan mitolojisinde tek bir cehennem anlatılmaktadır.

II.1.5.3. Meru Dağı-Olympus Dağı

Meru Dağı, Hint mitolojisinde; tanrıların şehirlerinin ve göksel ruhların bulunduğu İndra'nın cenneti Svarga'da konumlanan yeryüzünün merkezinde olan dağdır (Bkz. Res. 13). Yani Hinduların Olympos'udur[2].

[1] Edith Hamilton, *Mitologya* (Çev. Ülkü Tamer), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006: 24.

[2] J. Dowson, *a.g.e.* sf. 208.

Meru Dağı, fiziksel ve ruhsal evrenin merkezi ve aynı zamanda Lord Brahma ve Devaların yurdu olarak kabul edilmektedir. Birçok ünlü Hindu ve Caynist tapınak bu dağın sembolik temsilleri olarak inşa edilmiştir[1].

Bir efsaneye göre Meru Dağı ve Rüzgâr Tanrısı Vāyu iyi arkadaşlardı. Ancak ermiş Nārada Vāyu'ya yaklaştı ve Meru Dağı'na teşvik etti. Vāyu tam bir yıl boyunca var gücüyle esti. Meru Dağı Garuḍa'nın (yüksek uçan) kanatları ile korundu. Ancak bir yıl sonra Garuḍa dinlenmek için bir süreliğine ara verdi. Böylece dağın tepesi kırıldı ve denize düşerek Laṅkā Adası'nı meydana getirdi.

Dünyada kuzey Himalayalar'ın bazı dağları olarak görünmektedir. Meru Dağı'nın başka isimleri de bulunmaktadır. Semeru, Hemādri (Altın Dağ), Ratnasānu (Mücevher Zirve), Karnikāchala (Lotus Dağı), Amarādri ve Devaparvata (Tanrıların Dağı) olarak da anılmaktadır[2].

Hint mitolojisinde tanrıların yaşadığı Meru Dağı, Yunan mitolojisinde Olympos Dağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü tanrı kuşağı olan On iki Olymposlu bu dağda ikamet etmektedir (Bkz. Res. 14). Sadece yeraltı tanrısı Hades Olympos Dağı'nda fazla bulunmaz. Daha çok kendi ülkesinde yaşar ve davetlerini kendi sarayında verir.

Yunanistan'ın en büyük dağı olan Olympos Dağı'nın, Yunanistan'ın ikinci büyük şehri Selanik'e 100 km mesafede olan, Teselya ile Makedonya arasında bir sınırda konumlandığı iddia edilmektedir. Bu düşünceye göre dağın en yüksek tepesi "burun" anlamına gelen Mitikas'tır. Topografik açıdan Avrupa'nın en yüksek zirvelerinden biridir. Yunan mitolojisinde Olympos Dağı, Klasik Yunan ve

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Mount_Meru, 2010.

[2] J. Dowson, *a.g.e.* sf. 208.

Helenistik dünyanın on iki temel tanrısı olan on iki Olympos'luların evi olarak kabul edilmektedir. Olympos şu şekilde anlatılmaktadır;

"Kış mevsiminde kalın bir kar tabakası Olympos'un parlak tepesini örterdi. Yazın ise büyük ve güzel ağaçlar Olympos'un derin uçurumları olan dik yamaçlarına gölge salardı. Güneş doğduğu zaman ilk aydınlığını, bu kutsal dağın en yüksek tepesine vurur, akşam olup da yerini gecenin gümüş kaplı arabasının atlarına terk edince; solgun ve yorgun ışıklarını Olympos'un muhteşem alnına düşürürdü. Bazen büyük bulut sürüleri ufuklardan koşarak gelirler, onun yanlarını sararlardı. O zaman derin vadileri karanlıklar kaplar, kudurmuş rüzgârlar ağaçları hırpalar, dalları kırar ve bardaktan boşanırcasına yağan yağmurlar arasında şimşekler çakardı. Bu heybetli korkunç Olympos'un üstünde her tanrının bir sarayı vardı. Sarayların en muhteşemi, en büyüğü Zeus'un sarayıydı. Sabah olduğu zaman Olympos'un tüm tanrıları şeflerinin sarayında toplanırlardı. Letafet perileri Kharit'ler dans ederler, beyaz kollu Musalar (ilham perileri) şarkı söylerlerdi. Olymposlular bütün günlerini beraber geçirirler akşam olunca da kendi saraylarına çekilirlerdi. Uykuya dalan tanrılar arasında muhterem bir tanrıça olan Hestia uyanık kalırdı. O dünya ışığının parıltısını besleyen ateşin sönmemesine gözcülük ediyordu."[1].

Parlak Olympos'un kapılarını açma ve kapama işini Horalar (Saatler) yapardı. Homeros'un İlyada'sında *"Gökyüzünün kapıları kendiliğinden gıcırdadı. Saatler gözetir o kapıları, yaygın gökle Olympos emanettir onlara, kapıları bir açarlar, koyu bulutlarla bir kaparlar"* şeklinde bahsedilmektedir[2].

Aslına bakılırsa Olympos'un ne olduğu kolay kolay anlatılmaz. İlk Yunan şiiri İlyada'da Zeus öteki tanrılara, *"çok yamaçlı Olympos'un en yüce tepesinden"*

[1] Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi,* İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997: 21-22.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 146.

seslenir. Burada Olympos'un bir dağ olduğu net bir şekilde ortadadır. Ama daha sonraki cümlelerinde yine Zeus, isterse yeryüzünü de, denizleri de, Olympos'un tepelerinden birine asabileceğini belirtir. Bu cümlelere göre ise Olympos'un bir dağ olmadığı ortadadır. Gök de değildir Olympos. Olympos'a mevsimlerin koruduğu, bulutlardan meydana gelmiş, büyük bir kapıdan geçilerek girildiği söylenmektedir. Ayrıca Tanrıların burada oturduğu nektar içtikleri, ambrosia yedikleri ve Apollon'un lirini dinledikleri belirtilmektedir.

Her iki mitolojide de aslında tanrıların dağda ikamet ettikleri, hepsinin burada bir arada oldukları, ölümsüzlük içkileri içtikleri, eğlencelerini burada yaptıkları ortak noktalardır. Ancak her iki dağ da hiçbir edebiyat eserinde şairler tarafından ayrıntılı olarak ele alınmamıştır.

II.1.5.4. Hint ve Yunan Mitolojilerinde Nehirler

Hint dünyasında bütün nehirler belki de dini inanış doğrultusunda kutsal sayılmaktadır. Hint uygarlığı Gaṅgā ve Yamunā Nehirlerinin bulunduğu havzada gelişmiş ve bu bölge ülkenin adeta kalbi haline gelmiştir[1].

Çok eskiden beri büyük saygı gösterilen ve temizliği simgeleyen Gaṅgā Nehri'nde yıkanılarak tüm günahlardan arınılacağı düşünülmektedir. Ṛigveda'da iki yerde adı geçen Gaṅgā, Purāṇalar'da Vishṇu'nun ayağından dünyaya dökülüyor olarak gösterilmektedir[2]. Yamunā Nehri ise bağlılığı simgelemektedir[3].

[1] Korhan Kaya, *Hinduizm*, Dost Kitabevi, Ankara, 2001: 63.

[2] Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü,* İmge Kitapevi, Ankara, 2003: 133.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, 2001: 63.

Yukarıda adı geçen her iki nehir, günümüzde Allahabad olarak bilinen Prayāga bölgesinde birleşirler. Kutsal bölge olarak kabul edilen bu yerde Kumbh Mela Bayramı[1] kutlanmaktadır.

Ṛigveda'da; Sarayu, Sindhu, Gaṅgā, Yamunā, Şutudrī, Vipāş, Parushnī kutsal nehirlerinden söz edilmektedir. Bununla birlikte irili ufaklı yirmi bir nehirden de söz edilir ve hepsinin içinde en ünlü olanı Sarasvatī'dir[2]. Bu nehir, dişi olarak düşünülmüş bir tanrıçadır. Irmakların anası, bütün anaların, nehirlerin ve tanrıçaların en iyisidir. Günahlardan arındıran, hayat ve soy bağışlayandır. Bolluk ve zenginlik verdiği için "cömert" anlamına gelen Subhaga adını almış ve Veda dönemi sonrası mitolojide bilgeliğin tanrıçası haline gelmiştir[3].

Veda döneminde kutsal sayılan nehirler Epik dönemde de büyük ilgi görmüştür. Bu dönemdeki inanca göre suların şifa verici, tanıklık yapma gücü ve özellikleri vardır. lanete uğrayan insanlar suya girince temizlendiklerine inanırlar[4].

Hint mitolojisindeki nehirlere olan bu yaklaşım Yunan mitolojisinde de görülmektedir. Ancak sayıları ve nitelikleri, Hint mitolojisinin aksine tam olarak bilinmemektedir.

Hesiodos'a göre Okeanos'un kızları arasında en başta gelen Styks, bir yeraltı ırmağıdır. Zeus Titanları yendikten sonra tanrılar arasında şeref paylarını dağıtırken Styks, Zeus'un yanına ilk gidendir. Bunun üzerine Zeus onu yüceltmiş ve tanrıların

[1] On iki yılda bir Ocak ayında kutlanan çok büyük bir bayramdır (K. Kaya, *a.g.e.,* 2001: 48).

[2] K. Kaya, *a.g.e.,* 2003: 132.

[3] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 132-133.

[4] K. Kaya, *a.g.e.,* sf. 133.

onun adına yemin etme kararı almıştır[1]. tanrılar Styks adına yemin etmeye başlamışlardır. Yemin töreni Olympos'ta olursa Styks oraya çıkardı. Eğer yemin eden yeminini bozacak olursa cazaya çarptırılırdı.

Bir diğer kusal sayılan nehir Ateş Irmağı olan Phlegethon'dur. Bu ırmak Kokytos ile birlikte yer altı ülkesinde akan kaynar sulu bir ırmaktır[2]. İniltiler ırmağı anlamına gelen ve Akheron'a dökülen Kokytos, ölüler ülkesinde akan bir ırmaktadır. Ancak sularının buz gibi olduğu söylenmektedir[3].

Yine yeraltında yer alan Akheron, çamurlu suların kaynadığı dipsiz bir bataktır ve Akheton geçildiktem sonra ölüler ülkesi Hades'e varılmaktadır. Bir efsaneye göre, Zeus'un Titanlar ile olan savaşı sırasında, susuzluktan ölen Titanlara su içirdiği için lanetlenmiş ve yer altına atılmıştır[4].

Unutmak anlamına gelen Lehte ırmağı ise, aslında bir tanrıçanın adıdır. Hesiodos'a göre Lethe, kavga tanrıçası Eris'in kızı ve Gece'nin torunudur. Yer altı dünyasında akan bu ırmak bir pınar haline gelmiştir. Hades ülkesinde onun suyundan içen ruhlar, geçmiş hayatlarını ve çektikleri acılarını unuturlar.

Yunan mitolojisinde bilgi sahibi olduğumuz nehirler yeraltında yer alan nehirlerdir. Ancak Hint mitolojisindeki nehirler yeryüzündedir ve bugün de isimleri bilinmekle birlikte varolmaktadırlar. Ayrıca bu nehirler günümüzde de çeşitli bayramların kutlandığı kutsal mekanlar haline gelmişlerdir.

---

[1] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 277.

[2] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 247.

[3] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 180.

[4] A. Erhat, *a.g.e.*, sf. 24.

II.1.5.5. Lotus-Akantüs

Hint mitolojisinde önemli bir bitki olarak sıkça karşımıza çıkan lotus (padma), Asya kültüründe çok değerli bir antik semboldür. Hindular lotusu tanrı Vishṇu, Brahma ve Kubera ve tanrıça Lakshmī ve Sarasvatī ile kutsarlar. Genellikle tanrısal güzellik ve saflığın bir örneği olarak kullanılmaktadır. Örneğin tanrı Vishṇu "Lotus Gözlü" olarak betimlenmektedir. Vishṇu Yoga uykusundayken onun göbeğinden lotus fışkırmaktadır[1].

Lotusun yaprakları, ruhun yayılımını akla getirmektedir. Özellikle kudret ve zenginlik tanrıları Brahma ve Lakshmī, lotus ile sembolize edilmektedir. Ayrıca lotus hem Vedik hem de Puranik edebiyatta da sıkça kullanılmıştır. Örneğin,

"Ulu Lord, su değmemiş lotus olarak günahlardan etkilenmemiştir." [2].

Lotus hem Mısır hem de Hindistan'da; toprak, hava, su ve ateş olan dört elementin birliğini sembolize etmektedir. Lotusun kökleri topraktadır ve su içinde büyür. Yaprakları hava ile beslenir. Güneşin ateş gücüyle çiçek açar. Bu nedenle lotus doğal dünyanın düzeninin bir mükemmelliğidir.

Başka bir düşünceye göre lotus, ilahi yaşam tözü evreni doğurmak üzereyken kozmik sularda büyümeye başlar ve yaratıcı ilkenin ilk ürünü olur[3]. Lotus bir süre sonra kişileştirilerek tanrıça haline gelir. "Nem Tanrıçası" ve "Yeryüzü Tanrıçası" olarak da anılmaya başlar. Bu tanrıça inancı Vedalardan sonra oluşmaya başlar.

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Padma_(attribute), 2011.

[2] http://en.wikipedia.org/wiki/Padma_(attribute), 2011.

[3] Heinrich Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler* (Çev. G. Ç. Güven), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2001: 104.

Çünkü lotus Hint coğrafyasının bir bitkisidir ve bu topraklara göç eden Ariler bu bitkiye yabancıdır. Daha sonraki dönemlerde de lotus Lakshmī ile bir tutulmaya başlar[1].

Hint mitolojisinde yaratılış sırasında tanrıça Lakshmī'nin bir lotusun üstünde yüzer şekilde ortaya çıkması efsanesi, lotusun oldukça kutsal olduğunu bizlere göstermektedir. Dolayısıyla lotus çiçeği Hint güzel sanatlarında yani resim, heykel ve mimari süslemelerde de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lotusun Yunan mitolojisinde ve güzel sanatlarındaki karşılığı akantüstür. Achanta, Yunan mitolojisinde küçük bir karakter olarak ortaya çıkmıştır. Achanta, tanrı Apollan tarafından âşık olunan bir su perisiydi. Efsanenin bir versiyonuna göre, Achanta Apollon'un tekliflerini reddeder ve Apollon ona sahip olamaya çalıştığı bir sırada Achanta Apollon'un yüzünü çizer. Bunun üzerine Apollon onu akantüs bitkisi haline çevirir.

Efsanenin başka bir yorumuna göre ise Achanta ölümlü bir insanoğludur. Achanta'nın kimlik sorunu aslında bir kafa karışıklığıdır. Akantüs bitkisi ağaç değildir ama çalı veya çalılık da değildir. Bu doğrultuda onun su perisi olması pek de muhtemel değildir [2].

Akantüs Antik Yunan mimarisinde korint ve kompozit olarak adlandırılan mimari düzenlemelerde süsleme öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

[1] H. Zimmer, *a.g.e.*, sf. 106.

[2] http://en.wikipedia.org/wiki/Acanthus_(mythology), 2011.

II.1.5.6. Vyāsa-Homeros

Vyāsa, bir düzenleyicidir. "Düzenleyici" sıfatı birçok eski yazarlar ve derleyicilere mahsustur. Bu tanımlama Vedaların düzenleyicisi Vedavyāsa'ya uygulanmıştır. Aynı zamanda bu isim Mahābhārata'nın derleyicisi, Vedānta felsefesinin kurucusu ve Purāṇalar'ın düzenleyicisine de verilmiştir. Bütün bu kişiler aslında Vedavyāsa ile aynıdır. Ancak bütün bunların bir kişi tarafından yapılması olanaksız görüldüğü için Vyāsa'nın mitolojik anonim bir isim olduğu düşünülmektedir[1].

Vyāsa, ermiş Parāşara[2] ile Satyavatī'nin evlilik dışı oğludur. Vyāsa, kara renkli olduğu için Kṛishṇa; Yamuna Nehrindeki bir adada doğduğu için Dvaipāyana (Adalı); gayrimeşru doğduğu için de Kānīna (Piç) denilmektedir[3].

Hint mitolojisinin kaynaklarından biri de destanlardır. Mahābhārata Destanı'nın yazarının Vyāsa olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla Vyāsa'nın aslında mitoloji yazarı olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Yunan mitolojisinin kaynakları destanlar ve destan yazarlarıdır. Bu yazarlardan en önemli isim olarak Homeros karşımıza çıkmaktadır. Yunanlılardan günümüze kadar gelebilen en eski belge, M.Ö. 9. yüzyılda yaşadığı iddia edilen *Homeros*'un *İlyada ve Odysseia'*sıdır. Bu bilgiye dayanarak Yunan mitolojisinin M.Ö. 1000 yılı dolaylarında Homeros ile başladığı düşünülmektedir[4].

---

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 213; J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 370.

[2] Ṛigveda ilahilerinin bir kısmını yazdığı söylenen Kapila'nın müridi olan ermiş. Vishṇu Purāṇa'yı Pulastya'dan öğrenmiş ve bu eseri Maitreya'ya aktarmıştır. Dharmaşastra'nın da yazarıdır (K. Kaya, 2003: 141).

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 213; J. Dowson, *a.g.e.*, sf. 370.

[4] E. Hamilton, *a.g.e.*, sf. 6.

Homeros, Antik Yunanistan'da yaşamış İyonyalı bir ozandır. Batı Edebiyatının ilk büyük eserleri sayılan İlyada ve Odysseia Destanlarının yaratıcısı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir. Yaşamı hakkında çok az bilgi vardır. Kendisinden çok sonraları gelen Klasik Çağ yazarlarınca Troya Savaşı sırasında (M.Ö. 12. yy) yaşadığı rivayet olunmuşsa da, destanlarında kullandığı dilden hareketle, günümüz araştırmacılarına göre M.Ö. 8. veya 9. yüzyıllarda, Batı Anadolu'da ve büyük bir ihtimalle Smyrna'da (İzmir) yaşadığı ifade edilmektedir.

Ancak, Vyāsa'nın eserlerin hepsini tek başına yazmasının mümkün olmadığı düşünüldüğü gibi, Homeros'un da, yaşadıysa bile bu destanları yaratan veya derleyen tek bir ozan olmasının mümkün olmadığını düşünen araştırmacılar da vardır. Hayatıyla ilgili bir başka rivayet ise kör olduğudur. Fakat destanlarındaki betimlemelerin canlılığından, destanlarını yazdığında kör bile olsa bir zamanlar gözlerinin gördüğü anlaşılmaktadır.

Yazdığı destanlar Klasik Çağ Yunan Edebiyatı'nı ve mitolojisini derinden etkilemiş ve bunların aracılığıyla da bütün batı edebiyatına etki etmiştir. İrlandalı yazar James Joyce'un Ulysses'i; İngiliz yazar Shakespeare'in Troilus ve Cressida'sı; Romalı şair Virgil'in Aeneid'i Homeros'un destanlarından derin izler taşıyan eserlerdendirler [1].

[1] http://tr.wikipedia.org/wiki/Homeros, 2011.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖRSEL SANATLARDA MİTOLOJİ

III.1. GÖRSEL SANATLARDA MİTOLOJİ KONULU ÖRNEKLER

Sanat daha çok yaratıcılığın ve hayal gücünün görsel bir ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde sanatın terim olarak neyi ifade ettiği hala akademik çevrelerce tartışılmaktadır.

Basit anlamıyla sanat, insanoğlunun yarattığı yapıtlarda güzellik ülküsünün ifadesi olarak tanımlanmaktadır[1].

Sanat her çağ ve kültürde sürekli olarak üretilmiştir. Herhangi bir uygarlığın ya da çağın tarihini sanat olmadan tam olarak yazmak mümkün değildir. Sanat iletişim ve değişim anlamında önemli bir işleve sahiptir ve bu doğrultuda kentler, coğrafyalar ve kültürler arasında bir köprü olmuştur.

Antik dinlere mensup insanlar tanrı, tanrıça, efsanevi karakterler ve hayvanlara biçim vermişlerdir. Eğer sanat, tarihsel gerçekleri örnek alacak şekilde betimleyerek ve kahramanları ölümsüzleştirerek devlet kurumlarına anıtsal bir biçim kazandırmamış olsaydı, bu devletlerin saygınlığı bu kadar yüksek olmazdı[2].

---

[1] Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007: 208.

[2] Marry Hollingsworth, *Dünya Sanat Tarihi* (Çev. Doç. Dr. Rengin Küçükerdoğan ve Banu Ergüder), İnkılâp Yayınları, 2009: 15.

Sanat, kültürleri dolayısıyla uygarlıkları görünür ve gerçek kılmıştır. Sanat her zaman için kutsal bir esin kaynağı olarak algılanmış ve sanatçılar da cennet ve dünya arasındaki canlılar gibi görülmüştür. Bununla birlikte sanatçılar her zaman toplumun sözcüsü ve tercümanı olmuş ve tanrısal, aşkın gücün elçisi olarak kabul edilmişlerdir[1].

İtalyan Rönesansı ve onun Avrupa'ya yayılmasıyla birlikte sanat "mekanik"ten "liberal"e, sanatçı da zanaatçıdan bir entelektüele dönüşmüş ve böylece yönetici sınıfın bir parçası durumuna gelmiştir. Ayrıca başlangıçta isimleri bilinmeyen sanatçılar artık eserlerine imza atmaya başlamışlardır. Bir süre sonra da sanatçılar hemen hemen bütün uygarlıklarda sipariş usulü çalışmaya başlamışlar ve devletin ya da sarayın sanatçıları haline gelmişlerdir. Örneğin eski Yunan'da Atinalı bir devlet adamı olan Perikles, Yunan sanatının en yüksek noktası olduğu düşünülen Parthenon tapınağını yapması ve heykellerle süslemesi için heykeltıraş, ressam ve mimar olan Phidias'ı görevlendirmiştir. Papalık çok sert dinsel tartışmaların yaşandığı bir çağda kilise öğretisini cisimleştirmek için Saint Pietro'yu yapma işini, Bramente, Bernini, Raffaello ve Michelangelo'ya vermiştir.

Görsel sanat zaman içinde sözcüklerle ifade edilemeyen bir şeyleri aktarmaya başlamıştır. Farklı kültürlerden sanatçılar, semboller gibi görünmez değerlere görünebilir biçimler ya da görünebilir biçimlere sembolik anlamlar kazandırmışlardır[2]. Bununla birlikte çoğu zaman sanatçı din ile halk arasında bir köprü vazifesi görmeye başlamıştır. Hristiyanlığın ilk çağlarında, özellikle Bizans kiliselerinde; okuma yazma bilmeyen halka dini öğretebilmek için İncil, fresko ve mozaik aracılığıyla sahnelenmiştir.

[1] M. Hollingsworth, *a.g.e.*, sf. 15.

[2] M. Hollingsworth, *a.g.e.*, sf. 16.

Çoğu uygarlıklar yeni fethettikleri yerlerin sanatlarını kendilerine maletmişlerdir. Örneğin Napolyon İtalya'yı yağmalamış ve birçok Avrupa ülkesi sömürgelerini geçmişten ve bağımsızlık hakkından yoksun bırakacak şekilde sanatsal mirasından koparmıştır[1].

Bütün uygar ülkelerde sanatsal mirasın korunmasına yönelik kurallar ve yasalar koyulmulştur. Bilimsel çalışmalar yapılarak eldeki mevcut eserlerin restorasyonu, korunması ve en iyi biçimde kullanılması için çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. 16. yüzyıldan bu yana saraylarda ve en zengin asil aileler arasında sanat yapıtlarının koleksiyonları yapılmaya başlamıştır. Bununla birlikte özellikle Avrupa toplumunda Mediciler[2] gibi köklü ve zengin aileler sanatçıları desteklemişlerdir. 18. yüzyıldan itibaren de burjuvazinin antika pazarına yönelmesiyle beraber bu alanda bir uzmanlar sınıfı ortaya çıkmış ve bu sınıf, belgelerin yetersizliğini dikkate alarak sanat eserlerinin doğrudan incelenmesine dayalı bir eleştirme yöntemini geliştirmişlerdir[3].

Liberalizm ve demokrasinin gelişmesiyle birlikte sanat koleksiyonları kamuya açık müzeler haline gelmiştir[4]. Aslında koruma işlevi ilk çağlardan beri varolan bir kavramdır. Dünyada ilk müzenin M.Ö. 300 yıllarında İskendiye'de kurulması bu düşüncenin açık bir kanıtıdır. Sanat eserlerini koruma ve sergileme yöntemleri artık günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha da bilinçli yapılmaktadır. Bu doğrultuda ülkeler birbirleriyle iletişim haline geçerek ortak bir dünya mirası kavramını geliştirmişlerdir. Bu amaçla 1946 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür örgütü olan UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) kurulmuş ve bu örgüt tarafından belirlenen kriterler doğrultusunda "Dünya Miras"ı olarak adlandırılan kültürel ve doğal

[1] M. Hollingsworth, *a.g.e.*, sf. 17.

[2] Medici Ailesi: 13 ve 17. yüzyıllar arasında Floransa'da yaşamış ve sanatı desteklemiş köklü aile.

[3] M. Hollingsworth, *a.g.e.*, sf. 18.

[4] M. Hollingsworth, *a.g.e.*, sf. 18.

varlıkların listesi oluşturulmuştur. 175'ten fazla ülkenin imzaladığı "Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Anlaşması" ile dünya miraslarının korunarak gelecek nesillere aktarılması planlanmıştır.

İnsanlığın yaratmış olduğu en eski kültürel ürünler muhtemelen mitlerdir. İlk insanın yaratılmasından bu yana, insanoğlunun duyguları, hayalleri, düşünceleri, korkuları, istekleri, inançları, değer yargıları kısacası evrene bakış tarzı mitlerle yaşatılmaktadır. Bununla birlikte mitoloji, ilk çağlardan günümüze kadar gelişen bir sanat anlayışı içinde sıkça işlenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün toplumlarda sanat, mitolojinin görsel kaynakları haline gelmiştir.

Medeniyetlerin kavşak noktalarından olan Hint ve Yunan dünyası önemli bir yere sahiptir. Bu kültürlerde doğan ve hakkında yapılan bilimsel çalışmaları az olan mitoloji ise pek çok inanç sistemini, farklı disiplinleri ve sanatı derinden etkilemiştir. Tez kapsamında yapılan araştırmalarda Hint ve Yunan mitolojileri arasında çok fazla benzer noktaların olduğu dikkat çekmektedir. Evrensel anlamda mitoloji kavramının kökeni ile bu kültürlerin mitolojilerini araştırmak, benzer ve ayrılan yönlerini ve yansıdığı alanları saptamak kültür tarihi açısından çok büyük önem arz etmektedir.

Tezin bu bölümünde, maddeler halinde karşılaştırması yapılan Hint ve Yunan mitolojilerinin sanata yansımalarından bazı örnekler katalog halinde verilmeye çalışılmıştır.

III.1.1. KATALOG

III.1.1.1. Rāmāyaṇa ve İlyada Destanları

Resim No: 15.

Adı: Rāma Heykeli.

Bulunduğu Yer: Racasthan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 11-12 yy. olduğu düşünülmektedir.

Ölçüler: 24 x 14 cm.

Malzeme ve Teknik: Taş ve oyma.

Tanım: Rāma, bir sütuna bitişik şekilde, bir platform içinde, ayakta, cepheden görülmektedir. Bir ellerinde yay ve ok bulunmaktadır. Arkasında ise yine sütuna bitişik mitolojik bir yaratık (Vyāla) görülmektedir. Rāma hareket halinde görülmektedir bu durum heykele de canlılık kazandırmıştır. Dönemin kıyafeti içinde görülen Rāma, dönemin insan tipini de yansıtmaktadır. Ancak Yunan heykellerinde dikkat geçen fiziki gerçeklik burada görülmemektedir. Rāma yay germe yarışmasında birinci gelerek Sītā ile evlenmiştir. Sürgün hayatı boyunca da ok ve yayı ile ormanda bir sürü yaratığı öldürmüştür. Dolayısıyla Rāma, çoğu zaman ok ve yay ile gösterilmektedir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 16.

Adı: Rāmāyaṇa Destanı'ndan Savaş Sahnesi.

Bulunduğu Yer: Pune.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1801-1805.

Ölçüler: 22,15 x 36, 5 cm. (Dış çerçevesi ile birlikte).

Malzeme ve Teknik: Avrupa kâğıdı üzerine guaj boya.

Tanım: Lanka Adası'nda gerçekleştirilen savaş sahnesi. Solda savaş arabası içinde Ṛāvaṇa, karşısında da Rāma görülmektedir. Rāma, elinde yay ve ok ile nişan alır şekilde, maymun ordusu da savaş halinde görülmektedir. Hareketli bir sahne olmakla birlikte kompozisyon kalabalık değildir. Resim, dışarıdan altın yaldız, siyah ve kırmızı renk ile çerçevelenmiştir. Hindistan resim sanatı, Ajanta ve Ellora mağaralarında doruk noktasına ulaşan duvar resimleri ve el yazmalarıyla gelişme göstermiştir. Müze Küratörünün yorumuna göre bu örnek Deccani Okulu ürünüdür. Deccani Okulu resmi, Mughal Okulu'na ilham kaynağı olmuş ve bu okulun sitili zaman içerisinde gelişmiştir. Wales Müzesi (Mumbai), Deccani Okulu resimlerinden bazı örneklere sahiptir. Bu resimlerde mat yeşil ve organik renkler kullanılmıştır. Elimizdeki örnekte de zemin, mat yeşil olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2010.

Resim No: 17.

Adı: Rāma ve Sugriva Arasındaki İttifak.

Bulunduğu Yer: Punjab.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1725-1740.

Ölçüler: 59 x 79,8 cm. (Dış çerçevesi ile birlikte).

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine guaj boya.

Tanım: Lanka kuşatması öncesi, Rāma ve Sugriva arasında yapılan anlaşma resmedilmiştir. İki farklı mekân bir arada gösterilmiştir. Sağ tarafta maymun ordusu ve Sugriva'nın mekânı yer almaktadır. Sugriva'nın karşısında mavi renkte Rāma görülmektedir. Sol tarafta ise Lanka'da yer alan Rāvaṇṇa'nın mekanı yer almaktadır. Çirkin yaratıkların resmedilmesi ile sembolik bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Bu yaratıklardan onların kötü oldukları anlaşılmaktadır. Deccani Okulu resimlerinden farklı bir uslup karşımıza çıkmaktadır. Bu resim Pahari Okulu resimlerindendir ve Guler sitili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 8.

Adı: Helen'in Kaçırılışı.

Bulunduğu Yer: -

Sergilendiği Yer: Bowes Müzesi, İngiltere.

Sanatçı: Francesco Primaticcio.

Tarih: 1530-1539.

Ölçüler: 155 x 188 cm.

Malzeme ve Teknik: Yağlı boya.

Tanım: Tabloda Helen'in Paris tarafından kaçırılışı sahnelenmiştir. Oldukça kalabalık bir kompozisyon içinde bir kaos ortamı yaratılmıştır. Tarihsel kıyafetler içinde olan kadın ver erkek figürlerinin vücut oranlarının deforme edildiği görülmektedir. Manierist bir uslupla oluşturulan tablo bu akımın tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Bu akım 1520-1580 tarihleri arasında ortaya çıkmış olan bir sanat üslubudur. Rönesansın getirmiş olduğu yetkinliğe karşı bir çıkış olmuş, kendisinden sonra gelen üslup ve akımlara ön ayak olmuştur. Maniyerizm'de her şey birbirine karışmıştır. Her şey bir devinim halindedir. Olayın net olarak anlaşılması biraz zordur. Bu hareketlilik sanatçının fırçasından kaynaklandığı gibi figürlerin uzaması ve çeşitli pozlarla resmedilişinden de kaynaklanmaktadır. Klasik sanattan baroka geçiş olarak da bilinmektedir. Bireysel yorumlamalar, serbest duruşlar bu üslubun önemli özelliğidir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Trojan_War, 2011.

Resim No: 18.

Adı: Hektor'un Cenazesinin Getirilmesi.

Bulunduğu Yer: Roma.

Sergilendiği Yer: Louvre Müzesi.

Sanatçı:-

Tarih: 180-210.

Ölçüler:175 x 50 cm.

Malzeme ve Teknik: Mermer ve kabartma.

Tanım: Roma lahit örneği. Kabartma olarak yapılan kadın ver erkek figürleri dönemin kıyafetleri içinde görülmektedir. Ön kısımda Hektor'un cenazesi taşınmaktadır. Kalabalık bir kompozisyon görülmektedir ve figürler hareket halindedir. Bu yüzden kompozisyon da hareketlidir. Roma sanatının tipik bir ürünü olan bu eserde figürlerin fiziksel özellikleri oldukça gerçekçi bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca figürlerin yüzlerinde ayrıntı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte olayın verdiği acı figürlerin yüzlerine de yansımıştır.

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Hektor, 2011.

Rāmāyaṇa Destanı'nın başkahramanı Rāma, Hint görsel sanatlarında destanda gösterdiği kahramanlıklar ile temsil edilmektedir. Rāma genellikle ayakta, ellerinin birinde yay ve ok, sırtında da okluk ile gösterilmektedir. Bazı yerlerde de yay gererken görülmektedir. Bununla birlikte sağ tarafında Sītā, sol tarafında da kardeşi yer almaktadır. Destanda da bu üç karakter sürekli beraber görülmektedirler. Sītā'nın kurtarılışında büyük bir rol oynayan Maymun tanrı Hanuman ise Rāma'nın önünde diz çökmüş olarak gösterilmektedir[1]. Destandaki ana karakterlei, British Museum koleksiyonuda yer alan heykel grupları ve resimli albüm sayfalarında da bu şekilde yer almaktadırlar.

İlyada Destanı, Rāmāyaṇa Destanı gibi görsel sanatlarda yansımasını bulmuştur. Paris'in Helen'i kaçırması ve Troya Savaşı destanda anlatıldığı gibi resmedilmiştir. Kahramanlar güçlü fiziksel yapıları ile karşımıza çıkmaktadırlar. Hektor'un ölümü konu olarak oldukça dokunaklı sahnelerde karşımıza çıkmaktadır. Cenazenin verdiği hüzün betimlemelerde de seyirciye verilmeye çalışılmıştır.

[1] Korhan Kaya, *Hinduizm*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001: 17.

III.1.1.2. Kaşyapa ve Uranos

Resim No: 19.

Adı: Kaşyapa Kabartması.

Bulunduğu Yer: Gandhara.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: MÖ. 2-3 yy., Kuşan Dönemi.

Ölçüler: 29,5 x 52 x 7.2 cm.

Malzeme ve Teknik: Kilit taşı ve kazıma.

Tanım: Bir hale ile çevrilen Kaşyapa, panelin ortasında oturur şekilde görülmektedir. Yuvarlak hatlı omzundan elbisesi dökülür şekilde durmaktadır. Avuç içinde bir meyve ya da tohum bulunan sağ elini kaldırmıştır. Sol eli ise kucağında, katlanmış kumaş üzerinde durmaktadır. Kafasını sağa doğru çevirmiş, çekik gözleri hafif kapalı ve belirgindir. Alnı açık, saçları ise geriye doğru toplanmıştır. Başının üzerinde büyük yaprakları olan bir dal durmaktadır. Kaşyapa yastık ya da bir minder üzerinde bağdaş kurmuş şekilde oturmaktadır. Kaşyapa'nın solunda bulunan ve çıplak olan bu erkek figürünün belinden aşağı bir kumaş parçası dökülmektedir. Sağ elinde meşale tutmaktadır. Arkasında üç çileci vardır. Bir tanesinin arkası dönüktür. Sağ eli kör bir sakallı münzevinin sağ elini tutmaktadır. İkisinin arasında ve üstünde, yarı vücudu görünen, kafası traşlı, ortada saçı bir ilmek yapılmış bir figür vardır. Kaşyapa'nın sağında da zayıf bir erkek yer alır. Benzer elbise içindedir. Arkasında muhtemelen kör bir çileci bir tabureye oturur şekilde görülmektedir. Aşırı zayıflığı içe çökmüş göğüskafesi ile vurgulanmıştır. Dengeleyici zıt figür, vücudunun yarısı görünen figürdür. Bu figür genç ve diri görünmektedir. Genel olarak esere bakıldığında, figürlerin fiziksel özellikleri ve giydikleri kıyafet Yunan heykellerini hatırlatmaktadır. Gandhara sanatı ve özellikle bu bölgede yapılan Buddha heykelleri açık bir şekilde Yunan etkisini yansıtmaktadır. Gandhara sanatı, Yunan sanat teknikleri ile Buddhist ikonografinin bir sentezi haline gelmiştir[1]. MÖ. İlk iki yüzyıl

[1] http://www.gandhara.com.au/about.html, 2011.

içinde Roma ile ticaretin gelişmeye başladığı bilinmektedir[1] ve Gandhara'da batıdan gelen sanatçıların çalışmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, Mart 2011.

Resim No: 20.

Adı: Uranos'un Hadım Edilmesi.

Bulunduğu Yer: Floransa.

SergilendiğiYer: Floransa.

Sanatçı: Giorgio Vasari ve Cristofano Gherardi.

Tarih: 1560.

Ölçüler:-

Malzeme ve Teknik: Fresko.

Tanım: Pek çok Titanın bir arada görüldüğü bu kalabalık sahnede, ön kısımda Uranos yerde yatar şekilde görülmektedir. Kronos ise elindeki bir alet ile onun hayalarını keserken resmedilmiştir. Kronos babasının saltanatına bu şekilde son vermiştir. Rönesans resimlerinin önemli bir özelliği olan fiziksel ayrıntı bu resimdeki figürlerde de görülmektedir. Vücut özellikleri, kaslar, sakallar ve yüz ifadeleri gerçekçi bir şekilde ele alınmıştır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Uranus_(mythology), 2011.

Hint görsel sanatları incelendiğinde Gandhara sanatı oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bölge heykellerinde Yunan etkisi güçlü bir şekilde sezilmektedir. Kaşyapa daha çok bir ermiş gibi resmedilmiştir.

Yunan görsel sanatlarında özellikle mitoloji konulu örnekler oldukça fazladır. Uranos efsanelerde anlatıldığı gibi karşımıza çıkmaktadır. Uranos daha çok Kronos

[1] H Kulke ve D. Rothermund, *Hindistan Tarihi* (Çev. Müfit Günay), İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001: 116.

tarafından hayalarının kesilmesi ya da tahtından indirilmesi efsaneleri ile ön planda olmuştur ve dolayısıyla tek başına fazla gösterilmemiştir. Ayrıca Uranos, güçlü ve yapılı fiziksel özellikleri ile yaşlı bir insan olarak resmedilmiştir.

III.1.1.3. İndra-Zeus

Resim No: 21a.

Adı: İndra

Bulunduğu Yer: Pune, Hindistan.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: 1800-1805.

Ölçüler: 20,4 x 35,6 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine guaj boya.

Tanım: İndra resmin ortasında bir taht üzerinde oturur şekilde görülmektedir. Önünde bir inanan arkasında da refakatçisi vardır. İndra'nın dört kolu ve vücudunda bin gözü vardır. Deccani Okulu'nun bir ürünü olan bu resim altın yaldız, siyah ve kırmızı renk ile çerçevelenmiştir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 21b.

Adı: İndra.

Bulunduğu Yer: Pune, Hindistan.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: 1800-1805.

Ölçüler: 25,85 x 38,2 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine guaj boya.

Tanım: İndra binek hayvanı fili Airavata'nın üzerinde oturmaktadır. İki görevli ona eşlik etmektedir. İndra dört kollu ve vücudunda gözlerle birlikte

karşımıza çıkmaktadır. Kâğıt yeşil, siyah ve altın yaldızla bordürlenmiştir. Deccani Okulu ürünlerinden bir örnektir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 22a.

Adı: Zeus Büstü.

Bulunduğu Yer: Roma

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: MÖ. 150-200.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer ve oyma tekniği.

Tanım: Tipik bir Roma büstü olarak karşımıza çıkan eserde sakallar oldukça ayrıntılı işlenmiştir. Zeus'un azameti ve gücü başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 22b.

Adı: Yıldırım Atan Zeus.

Bulunduğu Yer: Yunanistan.

SergilendiğiYer: Ulusal Arkeoloji Müzesi, Atina.

Sanatçı:-

Tarih: MÖ. 460.

Ölçüler: 209 cm.

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Tipik bir Yunan heykeli olarak karşımıza çıkan eserde sakallar oldukça ayrıntılı işlenmiştir. Zeus'un azameti ve gücü başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Kaynak: R. C. MAGALHAES. *Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji* (Çev. Y. Değer Bengi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Hint görsel sanatlarında İndra, bazen iki bazen de dört kollu ve vücudunda gözlerle birlikte işlenmiştir. Genelde binek hayvanı fil üzerinde otururken karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman da elinde şimşek, silahı olarak durmaktadır.

Zeus, görsel sanatlarda daha çok çapkınları ile işlenmiştir. Aşk efsanelerinde anlatıldığı gibi ölümlü kadınlara ne şekilde sahip olduğu çoğu zaman işlenen konular arasındadır. Bununla birlikte Zeus, oldukça güçlü fiziksel yapısı, keskin ya da sinirli bakışları ile bir insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak İndra, insan suretinde görülmesine rağmen çoğu zaman dört kollu olarak karşımıza çıkar.

II1.1.4. Asuralar-Titanlar

Resim No: 23.
Adı: Dünya'nın Çalkalanması.
Bulunduğu Yer: Thanjavur ya da Tiruchirappalli.
SergilendiğiYer: British Museum.
Sanatçı: -
Tarih: 1816.
Ölçüler:-
Malzeme ve Teknik: Kâğıt malzeme, filigran.

Tanım: Oldukça ayrıntılı olan bu resim Samudramanthan'dan bir bölümü göstermektedir. Dünya'nın çalkalanması efsanesi, Purāṇalar'ın en ünlü efsanelerinden biridir. Kompozisyonun ortasında İngilizce bir yazı ile tanımlanan Mandara Dağı yer almaktadır. Güney Hindistan resimlerinde olduğu gibi, dağın üstünde altından bir tapınak yer almaktadır. Üstünde Vishṇu, elinde bir kapta amrita taşırken görünmektedir. Ormanlık Mandara'da Gandharvalar müzik aletlerini çalmaktadırlar. Dağ; Asuraların başı olan Vasuki tarafından sarmalanmıştır. Dikpala (10 Tanrı) ve Asuralar balık dolu okyanusta durmaktadır. Dikpala'nın başı İndra'nın elinde şimşek ve vücudunda bin tane gözü yer almaktadır. Arkasında sırayla iki başlı

Agni, gür bıyıklı Yama, Varuṇa, Vāyu, Kubera, İshana, Sūrya ve Candra sıralanmaktadır. Karşılarında ise dokuz tane Asura durmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 24.

Adı: Okyanusun Çalkalanması.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1800.

Ölçüler: 26,2 x 16,6 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt ve guaj boya.

Tanım: Vishṇu burada ikinci avatarası Kuma olarak görülmektedir. İndra, Şiva ve Brahma bir tarafta, üç Asura da diğer tarafta durmaktadırlar. Okyanusun çalkalanması efsanesinden bir sahnedir. Racasthan Okulu ürünü ve Jaipur stili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 25a.

Adı: Titanların Savaşı.

Bulunduğu Yer: Roma.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: 1611-1669.

Ölçüler: 43 x 109,5 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine kalem, siyah tebeşir ve kahverengi mürekkep.

Tanım: Oldukça hareketli olan bu sahnede Titanların gücü algılanmaktadır. Vücut ölçüleri ve çizimleri Rönesans resimlerinde olduğu gibi gerçeğe yakındır.

Titanlar savaş sonrası kayaların üzerine yuvarlanır şekilde gösterilmiştir. Bu eser Pietro Da Cortana Okulu olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 25b.

Adı: Titan Atlas'ın Dünyayı Taşıması.

Bulunduğu Yer: Fransa.

SergilendiğiYer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1629.

Ölçüler: Çap; 6,6 cm, Kalınlık: 3mm, Ağırlık 74,48 gr.

Malzeme ve Teknik: Gümüş ve kabartma.

Tanım: Titan Atlas Zeus tarafından cezalandırılmış ve ömür boyu Dünyayı sırtında taşımaya mahkûm edilmiştir. Çıplak olan Atlas'ın fiziksel özellikleri algılanabilmektedir. Ayrıca bu kabartmadan Titanların ne kadar güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 25c.

Adı: Tanrılarla Titanların Savaşı.

Bulunduğu Yer: Bergama, Türkiye.

SergilendiğiYer: Pergamon Müzesi, Berlin.

Sanatçı: -

Tarih: MÖ. 2. yy.

Ölçüler: 200 x 250 cm.

Malzeme ve Teknik: Mermer ve kabartma.

Tanım: Zeus sunağından bir ayrıntı. Titanların mücadelesini anlatan bu sahne onların vücut yapılarının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Ancak tanrılara yenilmişlerdir.

Kaynak: R. C. MAGALHAES. *Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji* (Çev. Y. Değer Bengi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Hint mitolojisinde Asuralar, tanrıların sürekli mücadele içinde olduğu yaratıklardır. Tanrılara karşı oldukları için çoğu zaman çirkin olarak resmedilmişlerdir.

Titanlar ise dev olmaları ile ön plandadırlar. Tanrılara karşı gelmelerine rağmen çok güçlü ve yapılı insan suretlerinde karşımıza çıkarlar. Bununla birlikte çoğu zaman çile çekerken ya da tanrılar tarafından öldürülürlerken resmedilmişlerdir.

III.1.1.5. Kṛishṇa-Herakles

Resim No: 26a.
Adı: Dans Eden Kṛishṇa.
Bulunduğu Yer: Hindistan.
Sergilendiği Yer: Ulusal Müze, Yeni Delhi.
Sanatçı: -
Tarih:
Ölçüler: -
Malzeme ve Teknik: -
Tanım: Kṛishṇa dans ederken görülmektedir. Bu heykelde savaşçı ve kahraman niteliği ön planda değildir. Heykel geleneksel kıyafet içerisinde görülmektedir. Aynı zamanda bulunduğu coğrafyanın insan profili olarak karşımzıa çıkmaktadır.
Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Krishna, 2011.

Resim No: 26b.

Adı: Kṛishṇa Govardhan Dağı'nı kaldırırken.

Bulunduğu Yer: -

Sergilendiği Yer: -

Sanatçı: Mola Ram.

Tarih: 1790.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: -

Tanım: Kṛishṇa Govardhan Dağı'nı kaldırırıken görülmektedir. Dağı kaldırma esnasında yüzünde zorlanmaya dair herhangi bir ifade yoktur. Burada Kṛishṇa'nın kahramanlığı gösterilmektedir. Kalabalığın ortasında flüt tuttuğu elinin serçe parmağı ile dağı kaldırmaktadır. Doğanın da ayrıntılı olarak gösterildiği kalabalık kompozisyonun olduğu renkli bir resimdir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Krishna, 2011.

Resim No: 26c.

Adı: Kṛishṇa Kamsa'yı Ödürürken.

Bulunduğu Yer: Deccan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1800'ler.

Ölçüler: 35,1 x 27,5 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt ve guaj boya.

Tanım: Kṛishṇa Kamsa'yı öldürürken görülmektedir. İç mekânda, Kamsa oturur şekilde yer almaktadır. Resmin ön planında vücudu ortadan ikiye ayrılmış bir figür bulunmaktadır. Kṛishṇa'nın kahramanlığını gösteren bu resim, Racasthan Okulu ürünü olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 27a.

Adı: Herakles Heykeli.

Bulunduğu Yer: Roma.

Sergilendiği Yer: Ulusal Arkeoloji Müzesi, Napoli.

Sanatçı: Atinalı Glykon.

Tarih: MS. 216.

Ölçüler: 317 cm.

Malzeme ve Teknik: Mermer ve oyma.

Tanım: Herakles ayakta durur şekilde gösterilmektedir. Fiziksel özellikleri oldukça gerçekçi yansıtılmış ve vücut kaslarından gücünün boyutları verilmeye çalışılmıştır. Sakal ve saçlarındaki ayrıntı dikkat çekicidir. MÖ. 4. yy.'a ait Lysippos'un orjinalinden Roma kopyasıdır.

Kaynak: R. C. MAGALHAES. *Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji* (Çev. Y. Değer Bengi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Resim No: 27b.

Adı: Herakles'in Bebekken Bir Yılanı Öldürmesi.

Bulunduğu Yer: Roma.

Sergilendiği Yer: Palazzo Nuovo Müzesi.

Sanatçı: -

Tarih: MÖ. 2. yy.

Ölçüler: Yükseklik: 64 cm.

Malzeme ve Teknik: Mermer ve oyma.

Tanım: Herakles daha bebekken Hera tarafından kundağına koyulan yılanı boğarak öldürmüştür. Bebek Herakles güçlü bir ifade ile karşımıza çıkmaktadır. Saçlarındaki ayrıntı dikkat çekicidir. Heykele bakıldığında, Herakles bebekken bile güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Heracles, 2011.

Resim No: 27c.

Adı: Herakles ve Nemea Aslanı.

Bulunduğu Yer: Gandhara .

Sergilendiği Yer: -

Sanatçı: -

Tarih: 1. yy.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Taş üzerine kabartma.

Tanım: Herakles'in on iki işinden biri Nemea Aslanını öldürmesidir. Herakles cepheden, Nemea Aslanı ise profilden görülmektedir. Kabartma olarak yapılan eserin erken dönem olduğu anlaşılmaktadır. Herakles'in vücut kasları ve aslanın yeleleri ayrıntılı verilmeye çalışılmıştır. Gandhara ürünü olan eserde Yunan etkileri sezilmekle birlikte, Hindistan coğrafyasında Yunan mitolojisi konulu bir eserin işlenmiş olması, Gandhara'da Yunan ustalarının çalıştığı düşüncesini akla getirmekte ve desteklemektedir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Heracles, 2011.

Görsel sanatlarda Kṛishṇa daha çok destanda gösterdikleri kahramanlıklar doğrultusunda karşımıza çıkmaktadır. Kṛishṇa iki kollu insan olarak gösterilmektedir. Bazen dans ederken bazen de flüt çalarken karşımıza çıkmaktadır. Çoğu tasvirlerde mücevherleri ve renkli kıyafetleri ile dikkat çekmektedir. Ancak Vishṇu denizle ilgili bir tanrı olduğu için avatarası Kṛishṇa da bazen mavi renkte resmedilmiştir[1].

Yunan mitolojisinde Herakles oldukça güçlü bir karakterdir. Çok büyük işler başaran Herakles, daha çok on iki işini yaparken resmedilir. Bazen Nemea Aslanını öldürürken bazen de bir yılanın boğazını sıkarken karşımıza çıkmaktadır. Bütün tasvirlerde kasları oldukça belirgin bir erkek olarak gösterilmektedir.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 17.

III.1.1.6. Lakshmī-Hera

Resim No: 28.

Adı: Lakshmī Heykeli.

Bulunduğu Yer: Deccan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 18-19. yy.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Bronz.

Tanım: Lakshmī geleneksel kıyafet içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bulunduğu coğrafyanın insan tipini yansıtmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 29.

Adı: Hera Heykeli.

Bulunduğu Yer: Roma.

Sergilendiği Yer: Louvre Müzesi.

Sanatçı:-

Tarih: MS. 2. yy.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Hera tipik bir Roma dönemi heykeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Üzerindeki elbisenin kıvrımları oldukça belirgindir. Dönemin kıyafeti içerisinde görülmektedir. Orjinaline uygun olarak kopya edilmiştir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Hera, 2011.

III.1.1.7. Lakshmī-Aphrodite

Resim No: 30.

Adı: Lakshmī.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: Hindistan.

Sanatçı: Raja Ravi Varma.

Tarih: 1848-1906.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Yağlı boya.

Tanım: Lakshmī, tablonun merkezinde, nilüfer çiçeği üzerinde durmaktadır. Bir doğum efsanesine göre lotus üzerinde yüzer şekilde görünmektedir. Resimde de dört kolu vardır ve iki elinde nilüfer çiçeği tutmaktadır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Lakshmi, 2011.

Resim No: 31.

Adı: Venüs'ün Doğuşu.

Bulunduğu Yer: Floransa.

Sergilendiği Yer: Uffizi Müzesi, Floransa.

Sanatçı: Sandro Botticelli.

Tarih: 1482-1486.

Ölçüler: 172,5 x 278,5 cm

Malzeme ve Teknik: Tablo üzerine tempera tekniği (Boya maddesinin tutkal ve yumurta akıyla karıştırılması).

Tanım: Doğum efsanesine göre Aphrodite, çalkalanan denizin köpüklerinden çıkmıştır. Bir istiridye kabuğu üzerinde görülmektedir. Vücut ölçülerinin deforme edildiği dikkat çekmektedir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Aphrodite, 2011.

Tanrıça Lakshmī dört kollu olarak resmedilmektedir ancak Vishṇu ile beraber oldukları sahnelerde iki kollu olarak karşımıza çıkmaktadır[1]. Yukarı doğru kalkan ellerinde nilüfer çiçeği tutar. Diğer ellerinden biri bazen de ikisi yere altın döker, diğeri "korkma" pozisyonundadır. Genelde parlak sarı renklidir ve bir nilüferin üzerinde durmaktadır. Bazı tasvirlerde yanında fil bulunmaktadır.

Tanrıça Hera genelde yalnız resmedilmektedir. Üzerinde ayağına kadar dökülen bir kumaş vardır. Kutsal hayvanları inek ve tavuskuşudur. Bazen kutsal hayvanları ile beraber görülmektedir.

Tanrıça Aphrodite, çok güzel bir kadın olduğu için bütün tasvirlerinde güzelliği ile ön plana çıkmaktadır. Doğum efsanesine göre bir deniz kabuğu üzerinde resmedilmektedir. Çoğu sahnelerde Eros ile beraber görülmektedir.

III.1.1.8. Varuṇa-Poseidon

Resim No: 32.
Adı: Varuṇa.
Bulunduğu Yer: Racasthan.
Sergilendiği Yer: Lacma Müzesi.
Sanatçı: -
Tarih: 1675-1700
Ölçüler: -
Malzeme ve Teknik: -
Tanım: Varuṇa binek hayvanı Makara üzerinde görülmektedir. Dört kollu gösterilmiştir.
Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Varuna, 2011.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 28.

Resim No: 33.

Adı: Poseidon Heykeli

Bulunduğu Yer: -

Sergilendiği Yer: Ulusal Arkeoloji Müzesi, Athens, Yunanistan.

Sanatçı: -

Tarih: MÖ. 2. yy.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Poseidon genellikle üç uçlu mızrağı ile gösterilmektedir. Ama burada bir eli havada diğer eli üzerindeki kumaşı tutar şekilde gösterilmiştir. Vücut özellikleri gerçeğe yakın olmakla birlike oldukça ayrıntılıdır. Vücut kaslarından güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Yunan heykellerine has bir biçimde sakalları ayrıntılı işlenmiş ve üzerinde sadece dökümlü bir kumaş parçası ile gösterilmiştir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Poseidon, 2011.

Varuṇa, diğer tanrılar gibi bazen iki bazen de dört kollu olarak resmedilmiştir. Ellerinden birinde günahkârları götürdüğü bir ip vardır. Çoğu zaman da timsah, yunus ve köpek balığı karışımı olan binek hayvanı Makara üzerinde gösterilmektedir.

Poseidon güçlü ve kasları belirgin orta yaşlı bir insan formunda karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman elinde üç uçlu mızrağı ile gösterilmektedir.

III.1.1.9. Yama-Hades

Resim No: 34a.

Adı: Yama.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: 17,7 x 13,1 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine çizim

Tanım: Yama bir boğa üzerinde, uzun sakallı, dört kollu ve başında tacı ile gösterilmektedir. Pahari Okulu Kangra Stili olarak yorumlanmaktadır. Yama'nın elçileri iki aç gözlü köpek, baykuş ve güvercindir ancak burada ve British Museum'daki diğer örneklerde genelde bir boğa üstünde gösterilmektedir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 34b.

Adı: Yama.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1800

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: -

Tanım: Yama yine bir sığır üstünde gösterilmektedir. Dış mekânda muhtemelen kendi ülkesinde, dönemin kıyafetleri içerisinde gösterilmektedir. Resim 37'de gösterilen örnekten oldukça farklıdır. Bu örnekte daha genç olarak resmedilen Yama, burada 2 kolludur. Bu örnek Güney Hindistan stili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 35.

Adı: Hades ve Kerberos.

Bulunduğu Yer: Yunanistan.

Sergilendiği Yer: Heraklion Arkeoloji Müzesi, Yunanistan.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Hades yanında üç başlı köpeği Kerberos ile birlike gösterilmektedir. Sakalları ve fiziksel özellikleri ayrıntılı işlenmiştir. Ancak heykelin bir kolu kırık durumdadır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Hades, 2011.

Yama, yeşil renkli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı tasvirlerde başında tacı ile gösterilmektedir. Bir elinde gürz taşır diğer elinde de kurbanlarını götüreceği bir ip taşımaktadır. Çoğu tasvirlerde bir sığır üzerinde otururken görülmektedir. Bazı tasvirlerde iki bazı tasvirlerde de dört kolu vardır.

Hades, genellikle köpeği Kerberos ile karşımıza çıkmaktadır. Bazı tasvirlerde de Persphone'yi kaçırırken gösterilmektedir. Zeus ve Poseidon gibi güçlü ve orta yaşlı bir erkek olarak resmedilmiştir.

III.1.1.10. Sarasvatī-Athena

Resim No: 36a.

Adı: Sarasvatī.

Bulunduğu Yer: Pune.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1800-1805.

Ölçüler: 21,45 x 35,3 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt ve guaj boya.

Tanım: Sarasvatī genellikle bir tavuskuşu ile birlikte ya da tavuskuşu üzerinde gösterilmektedir. Arkasında ve önünde ona eşlik eden iki kadın figürü yer almaktadır. Sarasvatī başında bir başlık, dört kollu ve geleneksel bir kıyafet içinde gösterilmektedir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 36b.

Adı: Sarasvatī.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı:-

Tarih: 1880.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: -

Tanım: Sarasvatī, lotus üzerinde kendi icat ettiği müzik aletini çalarken görülmektedir. Resim 40'daki örneğin aksine 2 kollu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örnek Kalighat stili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 37.

Adı: Athena Heykeli.

Bulunduğu Yer: Vatikan.

Sergilendiği Yer: Vatikan.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Athena savaşçı yönü ile daha çok ön plana çıkmaktadır. Elinde mızrağı ve göpsünde kalkanı ile gösterilmektedir. Klasik Yunan heykellerinin özelliklerini taşıyan bu örnekte, üzerinde dökümlü bir elbise yer almaktadır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Athena, 2011.

Sarasvatī süt beyazı ten rengi ile dikkat çekmektedir. Genellikle beyaz elbise içinde ve bir su zambağının üzerinde oturur şekilde gösterilmektedir. Bazı tasvirlerde de binek hayvanı tavuskuşu üzerindedir. Dört kolu vardır ancak bazen iki kollu olarak tasvir edilmektedir. Bir elinde müzik aleti Vina'yı, diğer ellerinde de nilüfer çiçeği, eğitimi simgeleyen kitap ya da tespih tutmaktadır[1].

Athena daha çok savaşçı yönü ile ön plana çıkmaktadır ve dolayısıyla kalkan ve mızrak ile birlikte resmedilmektedir. Çoğu zaman başında bir başlık vardır.

III.1.1.11. Kārttikeya-Ares

Resim No: 38a.
Adı: Kārttikeya Heykeli.
Bulunduğu Yer: Güney Hindistan.
Sergilendiği Yer: British Museum.
Sanatçı: -
Tarih: 900-1000.
Ölçüler: -
Malzeme ve Teknik: Taş malzeme.
Tanım: Savaş tanrısı olan Kārttikeya, burada güçlü bir ifade ile karşımıza çıkmaktadır. Kıyafeti oldukça ayrıntılı işlenmiştir. Her iki kolunun dirsek kısmında bir kırık parça yer almaktadır. Muhtemelen dört kollu olarak yapılmış ancak daha sonra kırılmıştır.
Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 28.

Resim No: 38b.

Adı: Kārttikeya.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1790-1810.

Ölçüler: 25,1 x 19,3 cm.

Malzeme ve Teknik: Kâğıt ve guaj boya.

Tanım: Kārttikeya, tavuskuşu üzerinde elinde ok ve yay ile gösterilmektedir. Belinde kılıcı vardır. Ok, yay ve kılıç onun savaşçı karakterini simgelemketedir. Ancak bıyıklı olarak gösterilmesi ve kıyafeti dikkat çekicidir. Resimde Doğu esintisinin olduğu iddia edilebilir. Racasthan Okulu ürünü olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 39.

Adı: Ares Heykeli.

Bulunduğu Yer: Roma.

Sergilendiği Yer: Villa Müzesi, Amerika.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Savaş Tanrısı Ares, başlığı ve kalkanı ile birlikte çıplak gösterilmektedir. Vücut özellikleri gerçeğe yakın ve ayrıntılı olarak işlenmiştir. Klasik Yunan heykellerinden bir örnektir. Kalkanı ve başlığı onun savaşçı yönünü göstermektedir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Ares, 2011.

Kārttikeya savaş tanrısı olduğu için elinde ok, yay ve bazen de resmedildiği bölgeye bağlı olarak belinde kılıç ile karşımıza çıkmaktadır. Bazen iki bazen de dört kollu olarak resmedilmektedir.

Ares ise çoğu zaman çıplak ve güçlü bir erkek olarak karşımıza çıkmaktadır. Başında savaşçı yönünü simgeleyen başlığı ve elinde kalkanı yer almaktadır.

III.1.1.12. Sūrya-Helios

Resim No: 40a.
Adı: Sūrya.
Bulunduğu Yer: Hindistan.
Sergilendiği Yer: British Museum.
Sanatçı: -
Tarih: 19. yy.
Ölçüler: 10,2 x 7,6 cm.
Malzeme ve Teknik: Kâğıt ve guaj boya.
Tanım: Sūrya genellikle, yedi atın ya da yedi başlı bir atın çektiği ışınlarla kaplı bir araba içinde gösterilmektedir. Bu örnekte arabası yedi başlı bir at tarafından sürülmektedir. Sūrya ise arabası içinde oturur şekilde görülmektedir. Eser Pahari Okulu ürünü olarak yorumlanmaktadır.
Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 40b.
Adı: Sūrya.
Bulunduğu Yer: Hindistan.
Sergilendiği Yer: British Museum.
Sanatçı: -
Tarih: 1800'ler.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: -

Tanım: Sūrya, Aruna (ya da Vivasvat) tarafından kullanılan, yedi başlı bir atın çektiği arabası üzerinde görülmektedir. Başının arkasından güneş şeklinde ışınlar çıkmaktadır. Resim 46'daki örneğin aksine burada dört kollu ve kırmızı (ya da bakır) tenli olarak resmedilmiştir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 41a.

Adı: Helios Kabartması.

Bulunduğu Yer: Truva, Çanakkale.

Sergilendiği Yer: Berlin.

Sanatçı:-

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Taş üzerine kabartma.

Tanım: Helios, dört atın çektiği bir araba üzerinde yer almaktadır. Başının arkasında güneş ışınları yer almaktadır. Dönem, teknik, malzeme ve uslup olarak resim 46 ve 47'deki örneklerden ne kadar farklı olsa da her iki tanrı da aynı kompozisyon içinde gösterilmiştir. Her ikisi de atın ya da atların çektiği bir savaş arabası üzerinde ve ışınlar içinde karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak: http://www.piney.com/Hisl71.html, 2011.

Resim No: 41b.

Adı: Helios'un Haphaistos'a Haberi.

Bulunduğu Yer: İspanya.

Sergilendiği Yer: Prado Müzesi, Madrit.

Sanatçı: Diego Velazquez.

Tarih: 1629

Ölçüler: 223 x 290 cm.

Malzeme ve Teknik: Tuval üzerine yağlı boya.

Tanım: Bir efsaneye göre Aphrodite kocası Hephaistos'u Ares ile aldatmaktadır. Her şeyi gören Helios bunu da görmüştür. Sonunda Helios, Hephaistos'un maden ocağına gider ve tüm olan biteni ona haber verir. Örnekteki resimde solda Helios ayakta, başında ışınlarıyla birlikte görülmektedir.

Kaynak: R. C. MAGALHAES. *Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji* (Çev. Y. Değer Bengi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Dört kollu olarak resmedilen Sūrya ellerinde disk, deniz kabuğu ve nilüfer çiçeği tutmaktadır. Bir eliyle "korkma" işareti yapmaktadır[1]. Çoğu zaman yedi atın ya da yedi kafalı atın çektiği göksel aracı üzerinde görülmektedir.

Helios ise bazen Hephaistos'un ocağında ona görüklerini anlatırken bazen de göksel aracı üzerinde otururken karşımıza çıkmaktadır.

III.1.1.13. Soma-Dionysos

Resim No: 42.

Adı: Soma.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1814

Ölçüler: 24,4 x 19,4 cm.

Malzeme ve Teknik: -

Tanım: Soma, on atın çektiği, bir arabacı tarafından kullanılan, oldukça süslü göksel bir araba içinde ayakta gösterilmektedir. Her iki yanında yardımcısı bulunmaktadır. Her iki elinde de lotus tutmaktadır.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 23.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 43.

Adı: Dionysos Heykeli.

Bulunduğu Yer: İtalya.

Sergilendiği Yer: İtalya.

Sanatçı: -

Tarih: 2. yy.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Şarap tanrısı Dionysos, bu örnekte olduğu gibi genellikle başında üzül yaprağından bir taç ile gösterilmektedir. Başka örneklerde ise elinde şarap kadehi ile gösterilir. Genellikle yüzünde sarhoş bir ifade yer alır. Bu örnekte üzümlerin sarktığı bir dala yaslanmaktadır.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Dionysus, 2011.

Soma, bakır renkli, ellerinde keskin ve korkunç silahlar ile karşımıza çıkmaktadır. Bir elinde bazen gürz tutarken görülmektedir. Bazı tasvirlerde "korkma" işareti yapmaktadır[1].

Dionysos çoğu zaman elinde şarap kadehi başında da asma yapraklarından oluşan bir taç ile görülmektedir. Her zaman yüzünde sarhoş bir ifade yer almaktadır. Dionysos bütün tasvirlerinde genç bir erkek olarak karşımıza çıkmaktadır.

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 22.

III.1.1.14. Kāma-Eros

Resim No: 44a.

Adı: Kāma.

Bulunduğu Yer: Güney Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1826.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine çizim.

Tanım: Kāma bir papağanın çektiği araba üzerinde ayakta durmaktadır. Elinde yay ve ateş okları görülmektedir. Güney Hindistan stili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 44b.

Adı: Kāma.

Bulunduğu Yer: Güney Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1830.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Avrupa kâğıdı.

Tanım: Bir elyazmasından alınan bu örnekte Kāma oturur şekilde, elinde ok ve yay ile gösterilmektedir. Bazen iki kollu bazen de bu örnekte olduğu gibi dört kollu resmedilmiştir. Oldukça süslü ve ayrıntılı işlenmiş bir elbise içinde yeşil renkte görülmektedir.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 45.

Adı: Eros Heykeli.

Bulunduğu Yer: -

Sergilendiği Yer: İmparatorluk Sarayı, Pavlovsk.

Sanatçı: -

Tarih: MS. 1. yy.

Ölçüler:-

Malzeme ve Teknik: Mermer.

Tanım: Yunan sanatçı Lysippus'un yapıtının (MÖ. 335) bir kopyasıdır. Yayını hazırlarken görünen Eros, Kāma'nın aksine küçük bir çocuk olarak resmedilmiştir. Elinde her zaman ok ve yay vardır.

Kaynak: R. C. MAGALHAES. *Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji* (Çev. Y. Değer Bengi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Kāma, bazen dört bazen de iki kollu olarak tasvir edilmektedir. Çoğu zaman elinde ok ile yay vardır ve oku atarken gösterilmektedir.

Eros ise diğer tanrıların aksine yaramaz bir çocuk olarak tasvir edilmektedir. Her zaman çıplak resmedilen Eros, elinde ok ve yay tutmaktadır. Bazı tasvirlerde de kanatları ile gösterilmektedir.

III.1.1.15. Ushas-Eos

Resim No: 46.

Adı: Ushas ve Aniruddha.

Bulunduğu Yer: Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1858.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Kâğıt üzerine guaj boya.

Tanım: Bu örnekte Ushas çok zarif bir kadın olarak resmedilmiştir. Resimde farklı iki an vardır ki bu çok dikkat çekicidir. Sol tarafta kapalı bir mekân içinde Ushas ve sevgilisi Aniruddha, ellerini uzatır şekilde karşılıklı durmaktadırlar. Sağ tarafta ise Aniruddha belinde kılıcı elinde yayı gererken görülmektedir. Bu an, Aniruddha'nın Ushas'ı ziyareti öncesi ya da sonrasıdır. Bu eser Pahari Okulu ürünü ve Kangra stili olarak yorumlanmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 47.

Adı: Eos.

Bulunduğu Yer: Güney İtalya.

Sergilendiği Yer: Eski Eserler Eyalet Koleksiyonu, Almanya.

Sanatçı: -

Tarih: MÖ. 430-420.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Seramik üzerine kırmızı boya.

Tanım: Attika tarzı bir eser üzerinde bulunan bir resimdir. Eos, göksel aracı üzerinde görülmektedir. Atlarının ve kendisinin kanatları vardır. bu kanatların onların göksel varlıklar olduğunu göstermektedir.

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Eos, 2011.

Ushas zarif ve güzel bir kadın olarak resmedilmektedir. Çoğu tasvirlerde yanında sevgilisi Aniruddha yer almaktadır.

Eos tıpkı Ushas gibi zarif ve güzel bir kadın olarak resmedilmekle birlikte çoğu zaman göksel aracı üzerinde gösterilmektedir.

III.1.1.16. Nārada-Hermes

Resim No: 48.

Adı: Nārada Heykeli.

Bulunduğu Yer: Güney Hindistan.

Sergilendiği Yer: British Museum.

Sanatçı: -

Tarih: 1800

Ölçüler: 36 cm.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine oyma.

Tanım: Ahşap Nārada heykeli, oldukça ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Nārada bu örnekte yaşlı bir ermiş gibi karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak: http://www.britishmuseum.org/, 2011.

Resim No: 49.

Adı: Hermes Heykeli.

Bulunduğu Yer: Floransa.

Sergilendiği Yer: Firenze Bargello Müzesi, Floransa.

Sanatçı: Giovanni de Bologna.

Tarih: 1529-1608.

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Bronz.

Tanım: Hermes zamanla kaba görüntüsünden sıyrılarak atletik vücutlu genç bir delikanlı olarak resmedilmeye başlamıştır. Ayaklarında kanatlı sandaletleri vardır.

Kaynak: Bedrettin, CÖMERT. *Mitoloji ve İkonografi,* De Ki Yayınları, Ankara, 2008.

Nārada genellikle yaşlı bir ermiş olarak resmedilmektedir. Hermes ise genç bir delikanlı olarak karşımıza çıkar. Çoğu zaman ayağında kanatlı sandaletleri ve başında da Hades'in görünmez kılan başlığı ile gösterilmektedir.

III.1.1.17. Kiṃpurushalar-Kentaurlar

Resim No: 50.

Adı: Kiṃpurusha Kabartması.

Bulunduğu Yer: Prambanan Tapınağı, Endonezya.

Sergilendiği Yer: Prambanan Tapınağı, Endonezya.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Taş üzerine kabartma.

Tanım: Kiṃpurushalar, vücudunun üstü insan altı ise at formunda olan mitolojik yaratıklardandır. Bu kabartmada da bir tane örnek karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak: http://www.dopotopa.com/lang1/kimnaras_and_kimpurushas.html, 2011.

Resim No: 51.

Adı: Kentaur Kabartması.

Bulunduğu Yer: Yunanistan.

Sergilendiği Yer: Yunanistan.

Sanatçı: -

Tarih: -

Ölçüler: -

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine yüksek kabartma.

Tanım: Kentaurlar, insan vücutlu at bedenli mitolojik yaratıklardır. Bu örnekte de bir kentaur karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak: http://de.wikipedia.org/wiki/Kentaur, 2011.

III.2. DEĞERLENDİRME

Tarih öncesinde yaşayan insanlar; evren karşısında, evreni kavrama ve açıklama gereksiniminden doğan ilkel bir bilinç ve zengin bir bilinçaltını birleştirerek mitolojiyi yaratmışlardır.

İlk çağlarda insanoğlu doğaya karşı aciz durumda kalmıştır. İlkel toplumlar doğanın üstünlüğü karşısında ezilmişler ve doğa olaylarına karşı farklı bir şekilde yaklaşmaya başlamışlardır. İnsan hangi çağda yaşarsa yaşasın mutlaka inanmaya ve kendisinden daha güçlü bir varlığa ya da varlıklara sığınmaya gereksinim duymuştur. İlkel toplumlar bu gereksinimden yola çıkarak, gökyüzünü, toprağı, ayı, güneşi ve hatta evcil olmayan hayvanları kutsal saymışlar, onların büyüklüklerine inanmışlar ve zaman içerisinde inançlarını belirli bir ritüele dönüştürerek bu varlıklar için çeşitli şekillerde adak adamaya ya da kurban kesmeye başlamışlardır. Bununla birlikte insanın varolmasından bu yana insan ile birlikte devam eden merak duygusu; doğa olayları, insan yaşantısı, evrenin oluşumu ve yazgısıyla ilgili felsefi ya da bilimsel soruları da beraberinde getirmiş ve bu soruları açıklamaya yönelik efsaneler yaratılarak ortak bir benlik oluşmuştur. Böylece eskiçağ insanı; gerçeküstü kişiler, tanrılar, yarı tanrılar ve insanüstü kahramanların serüvenlerini öğrenmekle, geçmişin ve günlük olayların gizini ve anlamlandıramadıklarını çözdüklerine inanmışlardır.

Elimizdeki bilgilere göre, Hindistan'daki ilk yerleşim ya da insana dair ilk belirtiler MÖ. VII. bin yılına kadar gidebilmektedir. Yapılan arkeolojik kazılardan onların nasıl ortamda yaşadıklarını, ne tip evlerde oturduklarını anlayabiliyoruz ama o dönem insanının inancı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ancak doğa karşısında güçsüz olduklarını bu yüzden de güneşe, aya, gökyüzüne, yağmura, dağa, vs. tapınmış olabileceklerini düşünebiliriz. Bu dönemden itibaren insanların gelişmeye başladığını, MÖ. 5000-2500 yıllarından itibaren de erken İndus uygarlığının oluştuğunu ve MÖ. 1500 yıllarında Asya'nın içlerinden bu bölgeye

doğru Arilerin geldiklerini biliyoruz. Bu dönemlerde oluşturulmaya başlayan Ṛigveda ilahilerinden bu toplumun inanç sistemi hakkında belli ipuçları elde edilmiştir.

Bu dönem insanları güneşe, aya ve ateşe inanmışlar ve bizzat onlara yakarmışlardır. Artık doğa olayları birer mitolojik varlıklara dönüşmüşlerdir. Zaman içerisinde bu mitolojik varlıklar insan zihninde gelişmeye başlamış ve çeşitli özellikler kazanmışlardır. Tanrı ve tanrıçaların isimleri, suretleri, karakterleri, yaşadıkları yerler bir bir tanımlanmaya, evrenin ve insanların ne şekilde yaratıldığı soruları cevap bulmaya başlamıştır. Kötü yaratıklara karşı büyü formülleri gelişmiş, kurban törenleri seremoni haline gelmiş ve çeşitli dua kitapları oluşmaya başlamıştır. İnanç sistemi geliştikçe belirli bir din adamı sınıfı oluşmuş ve bu sınıfın din, kurban vb. şeylerle dair açıklamaları metinler haline gelmiştir. Bu gelişmelerle birlikte bazı tanrılar daha fazla önem kazanmaya bazı tanrılar ise eski önemlerini yitirmeye başlamıştır. Ama inanç sistemindeki öz yani çok tanrıcılık devam etmiştir.

İnanç sistemi ile birlikte toplum yaşansıtısında da değişiklikler olmuş ve kast sistemi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemlerde din adamları toplumda ayrıcalıklı bir yer almaya başlamış hatta onların tanrı oldukları düşünülmüştür. İnandıkları asıl tanrılar yanında okumuş ve bilgili insanlar olan Brāhmanlar da tanrı karakterini kazanmışlardır. Daha sonra din adamlarının yanında öğrenciler yetişmeye başlamış ve mistik öğretiler ve felsefe ön plana çıkmıştır.

Yukarıda özetle anlatılan Vedik dönem mitolojisi, çok tanrıcılığı esas alan bir dini sistemdir. Vedik mitoloji dinler tarihi çalışmalarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönem mitolojisi bize dünyadaki diğer edebi yapıtlardan daha çok doğal olgulara, tapınma ve doğayı kişileştirme ya da tanrısallaştırma temelli inançların evrimindeki erken aşamayı sunmaktadır. İlkel olarak adlandırılan Vedik

mitoloji aslında diğer toplumlarda çok açık olmayan bir süreç olan doğanın tanrısallaşması aşamasını açıkça görmemizi sağlamaktadır[1].

Bu dönem mitolojisi tanrı ile onun fiziksel temelli bağlantısını ortaya koymada yeterince şeffaftır. Örneğin şafak olan Ushas, ince bir kişileştirme maskesinin altında bir tanrıçadır ya da Agni ateş tanrısını betimlediğinde aslında tanrının kişiliği ile fiziksel element iç içe geçmektedir. Özetle Vedik mitolojinin yattığı temel; insanın çevresindeki tüm nesneler ile doğa olgularının canlı ve ilahi olduğu bir inanç sistemidir[2].

Edebiyatın gelişmesiyle birlikte Hint dünyasında destanlar ve çeşitli efsaneler yazılmaya başlamış ve Vedik dönem olarak adlandırılan tarihsel süreç artık epik dönem olarak gelişme göstermiştir. Eskiyen Vedik dönemin mitolojik malzemesi epik dönemde yerini tanrısal güçlere ve yeni din anlayışına bırakmıştır. Bu dönemde Vedik tanrılar önemlerini yitirmişler, ikinci planda olan tanrılar bu dönemde ilk sırayı almışlar ve destan karakterleri önem kazanmaya başlamışlardır. Uzun bir tarihsel süreçte birbiri üzerine binerek ilerleme gösteren Vedik mitoloji çok tanrıcılığı ve doğanın kişileştirilmesi özelliklerini korumuş sadece bazı değişiklikler yaşamıştır. Savaşçı bir karakteri olan Ari toplumunun savaş tanrısı İndra, Vedik dönemde yağmurlu fırtınalı gökyüzü tanrısı olmuştur. İndra başta kuraklığı simgeleyen yılan Vṛitra olmak üzere birçok kötü ruh ile savşamıştır. Aslında Hindistan'a kuzeyden gelen insanlar, kendileri gibi içki içip sarhoş olan ve bu sarhoşluğun etkisiyle korkusuzca savaşlara giden bir tanrı yaratmışlar ancak savaşmayı bırakıp yerleşik hayata geçtiklerinde bu tanrı da önemini yitirmeye başlamıştır[3]. Bununla birlikte Agni ve Soma gibi tanrılar da eski önemlerini yitirmişler ve hemen hemen bütün Vedik tanrılar yerlerini yeni tanrılara bırakmışlardır. Zaten destanlar ve Purāṇalar'dan önce henüz Brāhmaṇalar

[1] A. A. Macdonell, *Vedic Mythology*, Strasburg, 1897: 2.

[2] A. A. Macdonell, *a.g.e.*, sf. 2.

[3] K. Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü*, İmge Kitabevi Yayınları, 2003: 24.

dönemindeyken, Brāhmanların övülerek tanrı derecelerine yükseltilmesi, bu tanrıların değer yitireceklerinin açık bir göstergesi olmuştur[1].

Bu dönem destanlarında Brāhmanlar ermiş olarak tanrılardan daha güçlü olarak gösterilmişlerdir. Yine bu dönemde Vishṇu öne çıkan bir tanrı olmuş hatta Ṛigveda'da üç adım atan cüce kadar küçük Vishṇu'nun, ilkellerin kutsal saydığı yaban domuzunun, ormanlarda baltayla gezme alışkanlığında olan köylü tipinin (Baltalı Rāma) hep birer bedenlenme olduğu topluma empoze edilmiştir[2]. Vishṇu ile birlikte onun avataraları da ön plana çıkmış, Rāmāyaṇa Destanı'nın kahramanı olan Rāma ile Mahābhārata Destanı'nın kahramanı Kṛishṇa da önem kazanmışlardır.

Tanrıların önem kazanma ve başka tanrıların ön plana çıkma süreci destanlarda net bir şekilde görülmektedir. Ṛigveda'da savaşçı İndra'nın, Yamunā nehri kıyısındaki kendisine karşı gelen tanrısız kabileler ile savaşması anlatılmasına karşın, Harivaṃşa'da Kṛishṇa'nın İndra'ya tapmak isteyen çobanları bu inançtan caydırdığı, çobanlara tanrılarının inekler, dağlar ve ormanlar olduğunu söylemesi anlatılmaktadır. Bu anlatıma göre, İndra bu duruma çok sinirlenmiş ve aşağıya yağmur göndermiştir ancak Kṛishṇa parmağı ile Govardhana dağını kaldırarak çobanların üzerine şemsiye gibi tutmuş ve onları İndra'nın felaketinden kurtarmıştır. Bu gibi zıtlaşmalar "yeniden doğuş" ve "her şey tanrıdır" düşünceleriyle tanışan toplumların gözünde Kṛishṇa'yı kendilerine yaklaştırmış; Kṛishṇa'nın halk tarafından sevildiğini gören Vishṇu taraftarları da onu, tanrı Vishṇu'nun bir tür görünüşü olarak tanıtmanın kendilerine yarar sağlayacağını düşünmüşlerdir[3].

Epik dönemde oldukça ön plana çıkan Vishṇu; Mahābhārata Destanı'nın bir bölümü olan ve "Tanrısal Şarkı" anlamına gelen Bhagavadgītā'da yaratıcı Brahmā'yı

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 24.

[2] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 25.

[3] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 26.

yaratan, her şeyi saran ve tutan gerçek tanrı, tanrılar tanrısı olarak yorumlanmaktadır. Zaman zaman Upanishad felsefesini savunan bu eserin bir yerinde Kṛishṇa, kendini geçmiş mitolojik verilere dayanarak anlatma yoluna gider. Kendisinin ışık veren cisimler arasında Güneş; rüzgârlar içinde Marut; yıldızlar içinde Ay; tanrıların başı İndra; duyular içinde akıl; Rudralar arasında Şiva; savaşçılar içinde Skanda; hareketsiz cisimler içinde Himālaya; silahlardan Vacra vb. olduğunu söyler. Bu tanımlamayı mitolojiye bağlı insanları ikna etmek amacıyla yapmış olabileceği düşünülebilir[1]. Ayrıca bu anlatımdan, mitolojinin aynı coğrafyada yaşayan ve birbirininin devamı olan farklı toplumların inançlarıyla birlikte birikerek gelişme gösterdiği iddia edilebilir.

Yunan mitolojisi irdelendiğinde, Hint mitolojisinde gördüğümüz benzer yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Ama Yunan mitolojisinin incelenmesine, kuzeyden ve doğudan Ari istilacılarının gelmesi öncesinde Avrupa'da hangi dini ve siyasi sistemlerin varolduğu göz önüne alınarak başlanması gerekmektedir[2]. Neolotik çağda Avrupa'nın tamamı, Anadolu topraklarında da olduğu gibi, pek çok ismi bulunan Ana Tanrıça'ya tapınmaya dayanan, dikkate değer bir biçimde homojen dini düşünceler sistemine sahiptir. Pek çok yerde yapılan kazılarda ele geçen ve bu dönemlerde yapıldığı düşünülen Ana Tanrıça heykelleri bu iddiayı desteklemektedir.

Eski çağlarda Avrupa'da Ulu Tanrıça'ya ölümsüz, değişmeyen ve her şeye gücü yeten gözüyle bakılmıştır. Bu dönemlerde Avrupa'da anaerkil bir toplum yapısının olması bu inanç sistemini doğurmuş olabilir. Bunun içindir ki Yunanlılar ilk kurbanlarını her zaman Ocak Tanrıçası Hestia'ya sunmuşlardır. Hem Güneş hem de Ay, tanrıçanın kutsal sembolleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla bu inanç sistemi gelişmeye başlamıştır. Örneğin Ay'ın halleri, anaerkil bir sistem içinde kadının bakire, genç kız ve ihtiyar kadın safhalarını simgelemeye başlamıştır. Sonra

[1] K. Kaya, *a.g.e.*, sf. 27-28.

[2] R. Graves, *Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler* (Çev. U. Akpur), Say Yayınları, İstanbul, 2010: 15.

Güneş'in yıllık seyri kadının fiziksel gücünün yükselişini ve düşüşünü (ilkbahar bir bakireyi, yaz evlenme çağındaki kadını ve kış bir ihtiyar kadını) hatırlattığından Tanrıça, hayvanların ve bitkilerin yaşamında mevsim değişiklikleriyle gelişmiştir. Böylece Tanrıça; sebze yılının başında sadece tomurcuk ve yaprak, sonra çiçek ve meyve üreten, sonunda da ürün vermekten vazgeçen Toprak Ana ile özdeşleşmiştir. Daha sonra bu düşünce de şekillenmeye başlamış; gökyüzünde bakire, yeryüzünde ya da denizde evlenme çağındaki kadın, yeraltında ihtiyar kadın, sırasıyla Selene, Aphrodite ve Hekate tarfından temsil edilmiştir[1].

Yunan mitolojisinde, tarihten esinlenilen sembolik anlatımlar da mevcuttur ve mitolojinin gelişmesinde bu tarihsel olayların katkısı olmuş olabilir. Örneğin bir efsaneye göre Perseus, kanatlı at Pegasus'un annesi olan ve gözgöze geldiği kişiyi taşa çeviren Gorgo Medusa'nın kafasını vücudundan ayırmıştır. "Yokedici, yıkıcı" anlamına gelen Pterseus" şeklinde yazılması gereken Perseus'un, bir ölüm tanrısı olmaktan ziyade, MÖ. 2. binyılın başlarında Küçük Asya'yı ve Yunanistan'ı istila eden ve erkeğin mutlak hâkimiyetini savunan, aynı zamanda Tanrıça fikrine meydan okuyan Helenleri sembolize ettiği düşünülmektedir[2]. Aynı şekilde Apollon'un elde etmek için Daphne'ye saldırması, aslında Akhalar'ın Girit'in Toprak Tanrıçası'na ait olan tapınakları ele geçirmesi şeklinde yorumlanmaktadır. Aynı zamanda benzer bir yaklaşım Hint dünyasında da görülmektedir. Örneğin Rāmāyaṇa Destanı'nın; Ayodhya'da hüküm süren Aikşvakava sülalesi içinde yaşayan bir ananeye göre, Rāma isminde bir prensin memleketinden sürülmesini ve bu sürgünün prensin üvey annesinin yüzünden olmasını; Hanuman'ın, en eski Hint kavimlerini ve Rāvaṇa'nın da Ari toplumundan önce Hindistan'da mevcut olan bir totemi sembolize ettiği iddia edilebilir. Yine bu düşünceye göre tarihi motifler manzum haline getirilmiş ve bu manzumeler malzemesini mitolojiden almıştır[3].

[1] R. Graves, *a.g.e.,* sf. 16.

[2] R. Graves, *a.g.e.,* sf. 18-19.

[3] W. Ruben, "Hint Epopelerine Dair", *Ankara Üniversitesi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* Cilt II, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1945: 155.

MÖ. 13. yüzyılda meydana gelen Akha istilaları, toplumdaki kadın egemenliğini zayıflatmış, MÖ. 2. binyılda Dorların gelmesiyle de ataerkil yaşam sistemini bir kural haline getirmiştir[1].

Daha sonraki dönemlerde Olympos hiyerarşisi, Helen inançları ve Helen öncesi inançlar arasında oluşan bir uzlaşmayı ortaya çıkarmıştır. Zeus ile karısı Hera'nın başkanlık ettiği, altı tanrı ve altı tanrıçadan oluşan Babil tarzında Tanrılar Konseyi'ni içeren bir kutsal aile tablosu oluşmuştur. Ancak Zeus'a karşı başta Hera olmak üzere diğer tanrıların düzenlediği bir komplo olarak anlatılan, Helen öncesi dönemde meydana gelen isyan girişiminden sonra Hera, Zeus karşısında boyun eğmek zorunda kalan bir tanrıça ya da bir eş şeklinde tasvir edilmeye başlamıştır. Sonunda yeryüzü üç büyük erkek tanrı tarafından bölünmüş (Zeus, Poseidon ve Hades) ve diğer tanrı ve tanrıçalara farklı karakterler kazandırılarak denge sağlanmıştır.

Özetle, Yunan toplumu da tıpkı erken çağ Hint toplumu gibi, nesneleri kişileştirmeye ya da tanrısallaştırma yoluna giderek doğayı anlamaya çalışmışlardır. Güneşe, aya, gökyüzüne tapınmışlar bizzat onlardan yardım istemişlerdir. Tıpkı ilkçağ Hint toplumu gibi doğa olaylarını birer mitolojik tanrılara çevirmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde, birbirleriyle kaynaşan toplum yapısında mitoloji bütünleşerek gelişmeye başlamış, tanrılar ve tanrıçalar çoğalmış, bazıları ön plana çıkmış bazıları ise önemlerini yitirerek farklı karakterlere bürünmüşlerdir. Her iki toplumda da tanrı ve tanrıçalar insan şeklinde tasvir edilmişlerdir. Ancak Hint dünyasında daha farklı bir yaklaşım sergilenmiş, tanrı ve tanrıçaların insan şeklinde tasvir edilmesine karşın, bazıları dört kollu birden fazla kafalı olarak betimlenmişlerdir. Bu yaklaşım, Yunan mitolojisinde hiç görülmeyen bir özelliktir.

[1] R. Graves, *a.g.e.*, sf. 21.

Her iki kültürün mitolojileri, karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ise birbirine benzeyen unsurlar ortaya çıkmıştır. Her iki kültürün mitolojileri tarih ve edebiyattan esinlenerek şekillenmişlerdir. Her iki kültürde de mitolojiyi kaleme alan önemli yazar ya da yazarların ön plana çıkması dikkat çekicidir. Bununla birlikte, her iki kültürde de yaratılış, ortak bir kaos ortamından şekillenmeye başlamıştır. Her iki kültürde de toprak ana, gökyüzü, deniz, ölüm, savaş, aşk, güneş tanrıları farklı şekillerde tasvir edilseler de karakter olarak birbirlerine çok benzemektedirler. Tanrıların devlerle ve kötü ruhlarla savaşları; tanrıların ölümsüzlük içkileri içmeleri ve yaşadıkları mekânlar; kadın karakterlerinin eşlerini seçme şekilleri ve eşlerine bağlılıkları; tanrıçaların doğum efsaneleri; tanrı ve tanrıçaların yeni bir müzik aleti icat etmeleri; tanrılar arasından bir tanrının diğerlerinin saraylarını ve silahlarını yapma şekilleri; aşk efsaneleri; nehirlerin kutsallığı ve mitolojik yaratıklar çok spesifik bir şekilde ortak ve birbirine benzerdir.

Yukarıda sıralanan benzer noktaların ne şekilde oluştuğu bilinmemektedir. Ama tez kapsamında anlatılanlar ışığında bu her iki farklı kültürün bir şekilde toplum içinde karşılaştıkları ve birbirlerini etkilediklerini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte tasvir sanatı incelendiğinde ve özellikle Gandhara sanatı ele alındığında bu düşüncenin yanlış olmadığı açıkça görülmektedir. Bu bölgede yapılan Buddha heykelleri üzerinde görülen klasik Yunan elbisesi ya da bu bölge heykellerinde görülen klasik Yunan heykeli duruşu ve betimlemesi oldukça dikkat çekicidir. Bazı araştırmacılara göre Gandhara'da Yunan ustaları uzun bir süre çalışmıştır. Ayrıca Hint-Yunanlıların bıraktıkları en büyük mirasın, Buddha imgesinde yansıma bulan ve Roma, Yunan ve Hint özelliklerinin biçimlendiği bir sentez olarak Hindistan'dan Asya'nın bütün diğer bölgelerine yayılan Gandhara Sanatı olarak yorumlanması[1] iki toplum arasındaki etkileşimin belki de en açık kanıtıdır. Günümüzdeki Peşaver'in (eski Purusapura) yanında olan Charsaddah'yı (eski Pushkalawati) alan ve sonra Beas (eski Vipasa) nehri kadar uzak olan Pencap

[1] H. Kulke ve D. Rothermund, *Hindistan Tarihi* (Çev. Müfit Günay), İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001: 115-116.

içinde İndus boyunca doğu yönünde ilerleyen Büyük İskender tarafından M.Ö. 326'da istila edilen Gandhara, eski bir bölgeye verilen addır. Heykel sanatının bir merkezi olan Gandhara'da, ayakta duran ya da oturan Buddha heykelleri, Yunan etkisi açısından önemli belgelerdir. İkonografisi (heykel, resim veya oyma ile canlandırma) tamamen Hindistan'a özgü Buddha heykellerindeki giysi, eski Roma giysisiyle (toga) karıştırılmasına neden olmuştur; Buddha temelde dikdörtgen bir kıyafet parçası giyer fakat eski Roma giysisi yarı daireseldir. Heykelin başının duruş şekli, Yunanlı Apollon'a dayandırılmaktadır. Gandhara heykelinin çok olması yabancı zanaatkârlarla ortaya çıkan bir sanat olduğunu göstermektedir. Bu bölgede heykel yapımında Yunanlı ustaların çalışmış olması kuvvetle muhtemeldir. Heykelcilik çoğunlukla Helenistik ve Roma döneminde gelişmiştir ve Gandhara'nın sanatı şüphesiz Roma İmparatorluğu sanatının en doğudaki görünümü olarak yorumlanmaktadır. Gandhara sanatının diğer önemli yönü Graeco-Bactrian'ların madeni paralarıdır. Yunan standartlarında olan sanatın tek örnekleri olarak sunulan ve yarımadada bulunan bu madeni paralar en iyi Attic örnekleriyle; tavan arası süslerle ve motiflerle aynı düzeydedir.

Büyük İskender'in MÖ. 327 yılında Hindistan'a seferler düzenlediği, MÖ. 326 yılında İndus nehrini geçtiği bilinmekle beraber, Yunan ve Romalı yazarlar, Büyük İskender'in kuzey-batı Hindistan'ı fethettiği zaman, başkentleri Pataliputra'da olan Nandaların 200 bin piyade, 20 bin atlı, 2 bin savaş arabası 3 bin filden oluşan güçlü bir ordusunun bulunduğunu belirtmektedir[1]. Bu doğrultuda Hindistan coğrafyasında büyük ölçüde bir Yunan nüfusunun olduğu ve Hint toplumuyla birlikte yaşadığı söylenebilir.

Büyük İskender'in Hint seferi, Avrupa tarih yazımında eski Hindistan tarihine ilişkin en iyi bilinen olaylardan birisi olmuştur. Bu olaya sessiz kalan Hint tarihçiler İskender'i, isimsiz bir işgalci olarak yorumlamaktadırlar. Hindistan'da İskender'in adı, onu gıpta edilecek büyük bir hükümdar olarak gören İslam fatihleri zamanında

[1] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 93.

anılmaya başlamıştır. Delhi sultanlarından birisi kendisine II. İskender ismini vermiştir ve bu isim Hindistan'ın ve Güneydoğu Asya'nın Müslüman yöneticileri arasında çok yaygınlaşmıştır[1].

Bu iki farklı toplumun bir süre aynı coğrafyada beraber olmaları etkileşim fikrini desteklemektedir. Bu düşüncede önemli bir nokta ise Helen dünyası ile Hindistan arasında bir dönem ticaret yapılması bilgisidir. MS. ilk iki yüzyıl Asya ve Avrupa arasındaki ticaret bağlantıları açısından önemli bir süreçtir. Hindistan'ın batı ile ticareti en çok antik çağlarda gelişmiştir. Özellikle İmparator Augustos (MÖ. 30-MS. 14) zamanında ticaret doruk noktasına ulaşmıştır. Strabon'un Augustos döneminde yazılmış coğrafyasının bir Yunanlı tüccar tarafından yazılan "Kızıldeniz Seyahat Rehberi" ile karşılaştırılması Roma'nın Hindistan ile ticaretindeki büyük artışı göstermektedir[2]. Bununla birlikte Roma ile yapılan ticaret sonucunda pek çok Roma altın sikkesi Güney Hindistan'a taşınmış ve hatta Kuşanlar bu sikkeleri eriterek kendi adlarına yeniden sikke bastırmışlardır. Ama Kuşanların aksine Güney Hindistan yöneticileri bu sikkelerin sadece şekilleri ile oynamışlardır[3]. Benzer bir yaklaşım Guptalar döneminde de görülmektedir. Bu dönemde basılan sikkelerde Yunan etkisi oldukça fazla sezilmektedir. Bununla birlikte Yunan etkisindeki yeni hayatın getirdiği matematik, astronomi ve astroloji bu dönemde oldukça geliştiği ayrıca bu dönemde yaşamış Kalidāsa gibi pek çok şairin eserlerinde Yunan terimlerinin geçtiği bilinmektedir[4].

İddia edilen etkileşimin boyutlarını gösteren başka örnekler de vardır. M.S. 260 yılında tahta geçen Kral Aşoka, Buddhist olduktan sonra kaya bildirisini yaptırmıştır. Aşoka'nın misyoner etkinliğine başladığı ve bu din ile ilgili henüz yazılı bir kaynak olmadığı için doğru yol ilkelerinin yer aldığı sayısız taş bildirilerini

[1] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 92-93.

[2] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 159.

[3] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 161.

[4] A. B. Keith, "A History of Indian Literature", Oxford, 1956: 75-80.

imparatorluğun stratejik yerlerine yerleştirdiği iddia edilmektedir[1]. Yapılan kazılarda bu kaya bildirilerinden sekiz tanesinin keşfedildiği ve Afganistan'da Kandahar'ın uzağında bulunanın da "Yunanca-Aramca" yazıldığı tespit edilmiştir[2]. Ayrıca Kral Aşoka, uzak Batı ülkelerine bazı elçiler (duta) göndermiştir. 13. Kaya bildirisinde bu uzak ülkelerin krallarının isimleri şu şekilde geçmektedir; Yunan (Yona) Kralı Antiyoka, Tulumaya, Makedonyalı Antekina, Maka ve Alikasudala[3]. Bu siyasi uygulama ile Helenistik dünya ile doğrudan ilişki kurulmuştur.

Kuzey-batı Hindistan ve Afganistan'ın büyük alanlarını kontrol altına alan, Helenik politikaları doğrultusunda ileri karakolları oluşturan yaklaşık kırk kral ve yönetici "Hint-Yunan" olarak adlandırılmıştır. Hindistan'da bunlara ilişkin çok az bilgi veren iki kitabenin varlığı iddia edilmektedir[4]. Hindistan'da Hint-Yunanlıların tarihi özellikle önemli fetihlere imza atan kral Menander'in ismiyle anılmaktadır. Kral Menander ile Yunanlıların Hindistan'ın efendisi olduğu ve İskender'den daha çok ülkeler fethettiği söylenmektedir[5]. Ayrıca en büyük Hint-Yunan hükümdarı Menander'in Buddhist olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce kesin olmamakla birlikte Menander'in Buddhizmle ilgilendiği ve bastırdığı paralardaki tekerin Buddhist çakrası ile benzerlik gösterdiği iddia edilmektedir[6]. Bu iddianın gerçek olması muhtemeldir. Çünkü iki kültür arasındaki etkileşim hiçbir zaman tek taraflı olmamıştır.

Yukarıda anlatılanlar ışığında Hint ve Yunan dünyasının, tarihin bir döneminde siyasi bir ortamda ve ortak bir coğrafyada karşılaşmış olmaları ve çoğu konuda ve özellikle mitoloji alanında birbirlerini etkiledikleri iddia edilebilir. Ancak

---

[1] Emine Z. Turan, *Budizm'de Manastır Hayatı,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Dinler Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004: 48.

[2] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 103.

[3] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 104.

[4] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 113.

[5] R. C. Macumdar, *Classical Accounts of India,* Delhi, 1960: 286.

[6] H. Kulke ve D. Rothermund, *a.g.e.* sf. 115.

hangi kültürün daha baskın olduğunu, hangi kültürün diğerini daha çok etkilediğini, hangi kültürün hangi konularda diğerinden daha çok etkilendiğini bilmek neredeyse imkânsızdır. Çünkü tarihsel süreç içinde her farklı toplumda buna benzer etkileşim yaşanmıştır ve bu etkileşim her zaman çift taraflı olmuştur. Dolayısıyla Hint ve Yunan dünyasında yaşanan etkileşimde hangi kültürün daha baskın olduğu hakkında yorum yapabilmek belki de başka bir tezin konusudur. Ama bu tez kapsamında sunulan Hint ve Yunan etkileşimi, farklı toplumlarda yaşanan kültürler arası etkileşime verilebilecek en güzel örnektir.

III.3. KAYNAKÇA

ALKAN, Erdoğan, "Şiir ve Mitoloji", **Varlık Sanat ve Edebiyat Dergisi,** Sayı 1015, İstanbul, 1992.

ANIL, Yaşar Şahin, **Mahatma Gandhi,** Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2005.

ARMSTRONG, Karen, **Mitlerin Kısa Tarihi** (Çev. Dilek ŞENDİL), Merkez Kitapçılık, İstanbul, 2006.

AYTAÇ, Gürsel, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi,** Say Yayınları, İstanbul, 2003.

BARNETT, L, **Hindu Gods and Heroes,** E. P. Dutton and Company, New York, 1922.

CAMPBELL, Joseph, **Doğu Mitolojisi** (Çev. Kudret EMİROĞLU), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

CAN, H. Derya, **Rāmāyaṇa Destanındaki Karakterlerin İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (Hindoloji) Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1994.

CAN, H. Derya, **Vishṇu Purāṇa'dan Efsaneler**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (Hindoloji) Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2000.

CAN, H. Derya, "Hintlilerin İlk Aşk Öyküsü: Purūravas ve Urvaşī", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi,** 42, 1–2, Ankara, 2002: 111–120.

CAN, H. Derya, "Vishṇu Purāṇa'dan İki Efsabe", **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi,** III, Sayı 9, Ankara, 2003.

CAN, Şefik, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997.

COX, W. George, **The Mythology of The Aryan Nations,** Vol I, Londra, 1870.

COX, W. George, **The Mythology of The Aryan Nations,** Vol II, Londra, 1870.

CÖMERT, Bedrettin, **Mitoloji ve İkonografi,** De Ki Yayınları, Ankara, 2008.

ÇAĞDAŞ, Kemal, "Upanishadlar", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi,** Cilt XIX, Sayı 3-4, TTK Basımevi, Ankara, 1961: 143-165.

ÇAĞDAŞ, Kemal, "Vishṇu Purāṇa'da Prahlada Efsanesi", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi,** Cilt XXIII, Sayı 3–4, TTK Basımevi, Ankara, 1965.

ÇETİN, Aysun, **Tanzimattan Cumhuriyete Türk Aydınlarının Mitolojiye Bakış Tarzı,** Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993.

DAĞISTANLI, Mustafa A. (Ed.), **Başvuru Kitapları Mitoloji,** NTV Yayınları, İstanbul, 2009.

DONALD, A. MACKENZİE, **Indian Myth And Legend**, The Gresham Publishing Company Limited, London, 1913.

DOWSON, John, **A Classical Dictionary of Hindu Mythology And Religion, Geography, History and Literature,** London, 1928.

ELIADE, Mircea, **Mitlerin Özellikleri** (Çev. Sema RIFAT), Om Yayıncılık, İstanbul, 2001.

ERHAT, Azra, **Homeros,** Cem Yayınevi Eğitim Dizisi, İstanbul, 1976.

ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

GRAVES, Robert, **Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler** (Çev. Uğur AKPUR), Say Yayınları, İstanbul, 2010.

GRIMAL Pierre, **Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma** (Çev. Sevgi TAMGÜÇ), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1997.

HAMİLTON, Edith, **Mitologya** (Çev. Ülkü TAMER), Varlık Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 2006.

HAVELL, E. B., **The Ideals of Indian Art,** London, 1911.

HESİODOS, **İşler ve Günler** (Çev. Furkan AKDERİN), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2010.

HOLLINGSWORTH, Marry, **Dünya Sanat Tarihi** (Çev. Doç. Dr. Rengin KÜÇÜKERDOĞAN ve Banu ERGÜDER), İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2009.

HOMEROS, **İlyada** (Çev. A. ERHAT ve A. KADİR), Can Yayınları, İstanbul, 1993.

HOPKINS, E. W., "Epic Mythology", **Encyclopedia of Indo-Aryan Research**, III, Strasburg, 1897.

İTİL, Abidin, **Sanskrit Klavuzu,** Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Sayı 140, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1963.

KAYA, Korhan, "Kathāsaritsāgara'da Bahsi Geçen Mitolojik Varlıklar", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri Dergisi**, Sayı 2, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1993.

KAYA, Korhan, **Hinduizm,** Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

KAYA, Korhan. (Çev. Özet.), **Rāmāyaṇa Hint Destanı** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

KAYA, Korhan. (Çev.), **Hint Destanları Rāmāyaṇa, Mahābhārata, Harivaṃşa,** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

KAYA, Korhan, **Hint Mitolojisi Sözlüğü,** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

KAYA, Korhan. (Der. Çev.), **Okyanusun Kıyısında: Hint Edebiyatı Seçkisi,** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

KAYA, Korhan (Çev.), **Upanishadlar** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

KAYA, Korhan, M. Winternitz'in "A History of Indian Literature" adlı kitabından çevirerek derlenen ders notları.

KEİTH, A. B., **A History of Indian Literature**, Oxford, 1956.

KONUK, Tuba, **Antik Yunan ve Roma'da Din, Mitos ve Çocuk Görünümlü Tanrılar,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

KRAMRISCH, Stella, **Indian Sculpture in The Philadelphia Museum of Art**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, London, 1960.

KULKE, H. ve D. ROTHERMUND, **Hindistan Tarihi** (Çev. Müfit GÜNAY), İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001.

MACDONEL, A.A., "Vedic Mythology", **Encyclopedia of Indo-Aryan Research**, III, Strasburg, 1897.

MACUMDAR, R. C., **Classical Accounts of India**, Delhi. 1960.

MAGALHAES, R. C., **Antik Çağdan Günümüze Sanatta Mitoloji** (Çev. Y. Değer BENGİ), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

MALLORY, J. P., **Hint-Avrupalıların İzinde** (Çev. Müfit GÜNAY), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

MANGUEL, Alberto, **İlyada ve Odysseia-Homeros** (Çev. Algan SEZGİNTÜREDİ), Versus Kitap, İstanbul, 2010.

MUTLU, B., "Mitoloji", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, 1997: s.1273–1276.

O'FLAHERTY, W. D., **Hindu Mitolojisi,** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZTÜRK, Özhan, **Folklor ve Mitoloji Sözlüğü,** Phoenix Yayınları, İstanbul, 2009.

ROSENBERG, Donna, **Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi** (Çev. Koray AKTEN ve diğerleri), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.

ROWLAND, Benjamin, **The Art And Architecture of India (Buddhist, Hindu, Jain)**, Published by Penguen Books, London, 1959.

RUBEN, Walter, "Hint Epopelerine Dair", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** Cilt II, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1945: 153-166.

RÜSTEMOĞLU, Jale (Ed.), **Antakya Mozaikleri**, Zirem Yayınları, Antakya, 2002.

SARMA, D. S., **Hint Dini Tarihine Giriş** (Çev. Fuat AYDIN), Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

SÖZEN, M. ve U. TANYELİ, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

SMITH, Vincent A., **A History of Fine Art In India and Ceylon**, Clarendon Press, Oxford, 1911.

SMITH, Vincent A., **The Early History of India (From 600 B.C. To The Muhammadan Conquest Including The Invasion of Alexander The Great),** Clarendon Press, Oxford, 1924.

TURAN, Emine Z., **Budizm'de Manastır Hayatı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Dinler Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.

TURGUT, Hande Melahat, **Gupta İmparatorluğu: Hindistan'ın Altın Çağı (MS. 4-6 yy),** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (Hindoloji) Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

ULAŞ, Sarp Erk, **Felsefe Sözlüğü** (Haz. A.B.GÜÇLÜ ve diğerleri), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

WILKINS, W. J., **Hindu Mythology, Vedic and Puranic,** London, 1882.

ZIMMER, Heinrich, **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler** (Çev. Gül Ç. GÜVEN), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2001.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://en.wikipedia.org, 2010.

http://www.silk-road.com/artl/gandhara.shtml, 2010.

http://www.archive.org/, 2010.

www.bl.uk, 2011.

http://www.britishmuseum.org/, 2011.

http://www.harappa.com/3D/7.html, 2011.

http://www.tdk.gov.tr/, 2011.

RESİMLER

Resim 1. Daşaratha'nın Dört Oğlunun Doğumu, British Library.
(Kaynak: www.bl.uk, 2011).

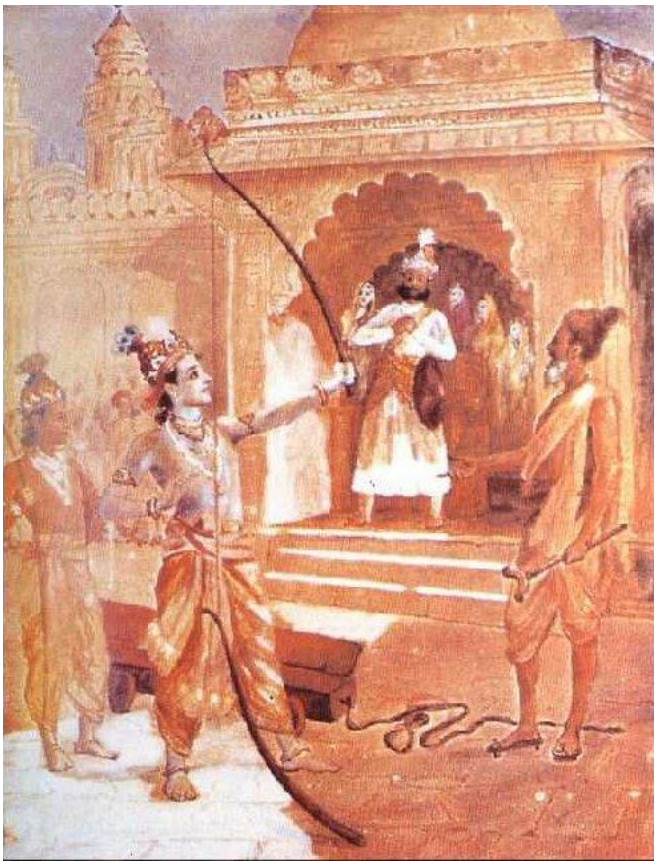

Resim 2. Rāma Tanrı Şiva'nın Yayını Gererken, Ressam Raji Ravi Varma.
(Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ramayana, 2011.)

Resim 3. Sītā'nın Rāvaṇa Tarafından Kaçırılışı, Ressam Raji Ravi Varma, 1895, Sri Chitra Sanat Galerisi. (Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ramayana, 2011.)

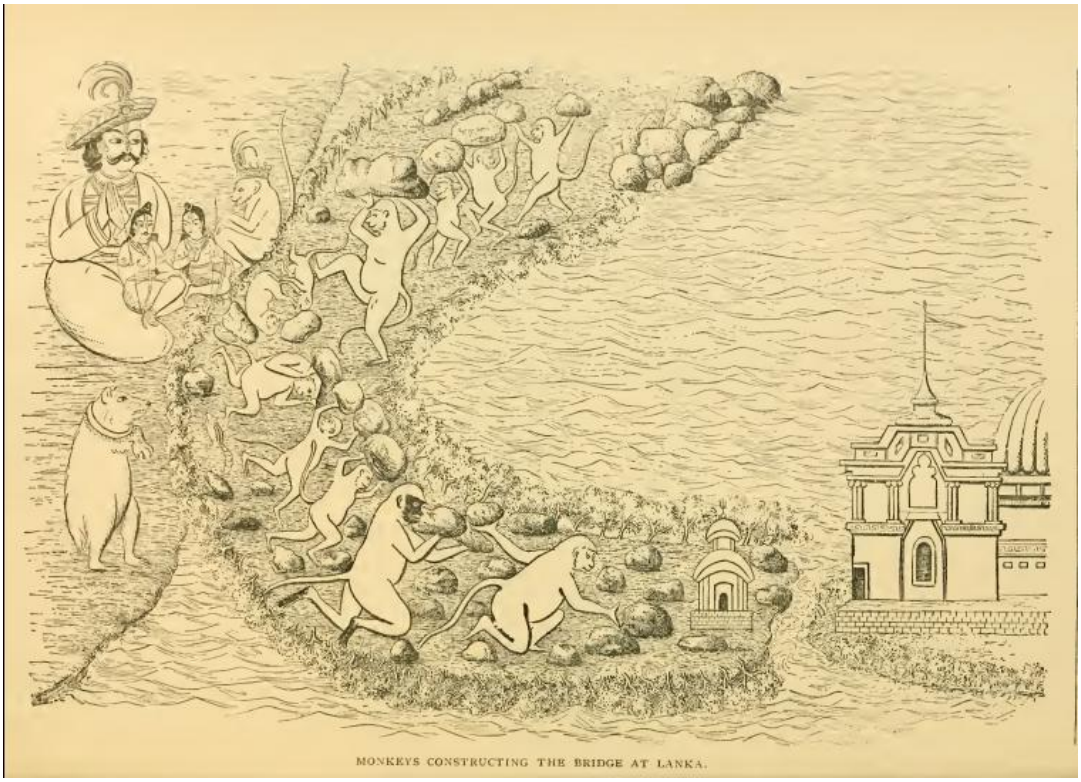

Resim 4. Maymun Ordusunun Lanka Adası'na Köprü İnşa Etmesi.
(Kaynak: WILKINS, W. J., *Hindu Mythology, Vedic and Puranic*, London, 1882: 328).

Resim 5. Lanka Adası'nda Savaş, Ressam Saib Din, 1649-1653, Udaipur, Hindistan.
(Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ramayana, 2011.)

Resim 6. Sītā'nın Saflık Yemini, 1600.
(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Sita, 2011).

Resim 7. Kurular ve Pāṇḍavalar'ın Savaşı. (Kaynak: WILKINS, W. J., *Hindu Mythology, Vedic and Puranic,* London, 1882: 352).

Resim 8. Helen'in Kaçırılışı, Ressam Francesco Primaticcio, 1530-1539, Bowes Müzesi. (Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Trojan_War, 2011).

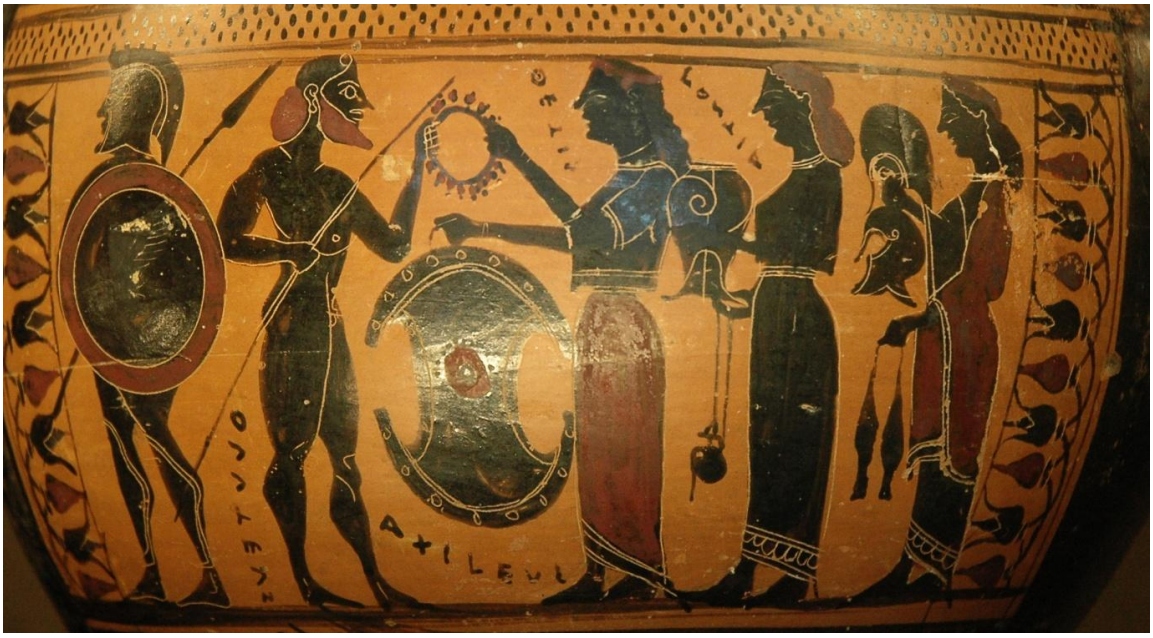

Resim 9. Tanrıça Thetis'in Oğlu Akhilleus'a, Hephaistos Tarafından Dövülen Silahları Vermesi, Attika Vazo Süslemesinden Ayrıntı, MÖ. 575-550, Louvre Müzesi. (Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Trojan_War, 2011).

Resim 10. Akhilleus'un Hektor'un Cesedini Yunan Kampına Sürüklemesi, Ressam Franz Matsch, 1892, Salon Freskosu, Yunanistan.
(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Trojan_War, 2011).

Resim 11. Odysseus, Ressam Jean Auguste Dominique Ingres, 1850, Güzel Sanatlar Müzesi, Fransa. (Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Odisseas, 2011).

Resim 12. Prithu'nun, İnek Kılığındaki Yeryüzü'nü Kovalaması. Güzel Sanatlar Müzesi, Boston.

(Kaynak: (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Prithu_-_Crop.jpg, Mart 2011).

Resim 13. Meru Dağı, 19. yy., Bhutan.

(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Mount_MeruMount Meru (mythology), 2010).

Resim 14. Olympos Dağı ve Tanrıları. (Kaynak: http://tr.wikipedia.org).

Resim 15. Rāma Heykeli.

Resim 16. Rāmāyaṇa Destanı'ndan Savaş Sahnesi.

Resim 17. Rāma ve Sugriva Arasındaki İttifak.

Resim 18. Hektor’un Cenazesinin Getirilmesi.

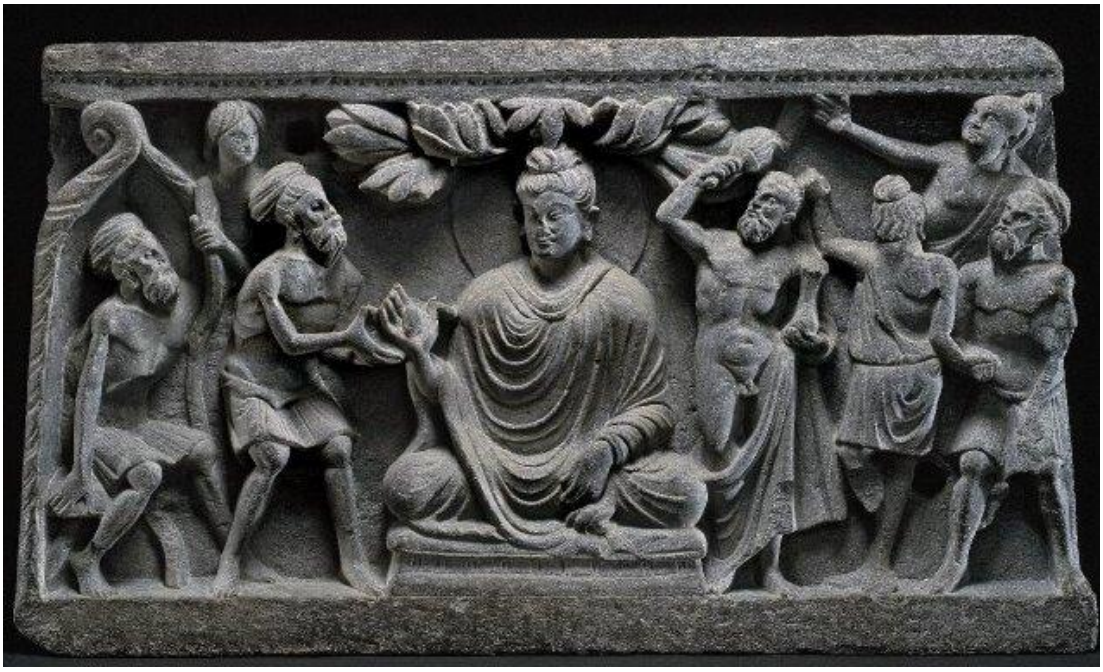

Resim 19. Kaşyapa Kabartması.

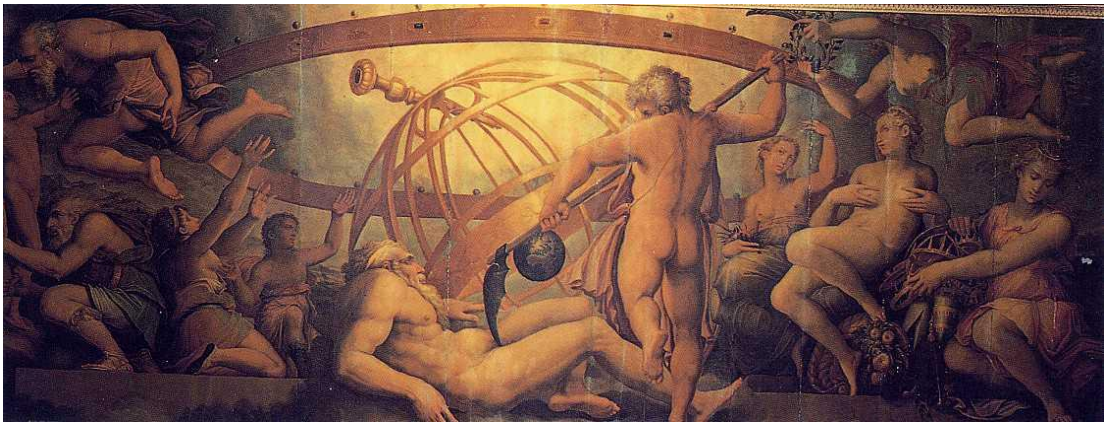

Resim 20. Uranos'un Hadım Edilmesi.

Resim 21a. İndra.

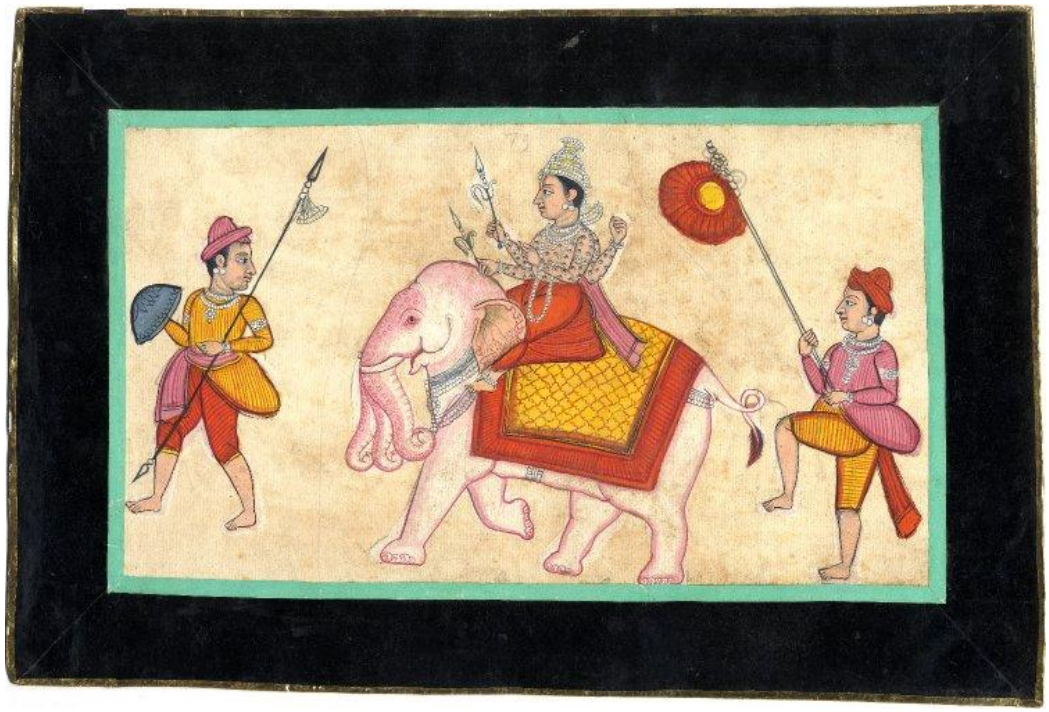

Resim 21b. İndra

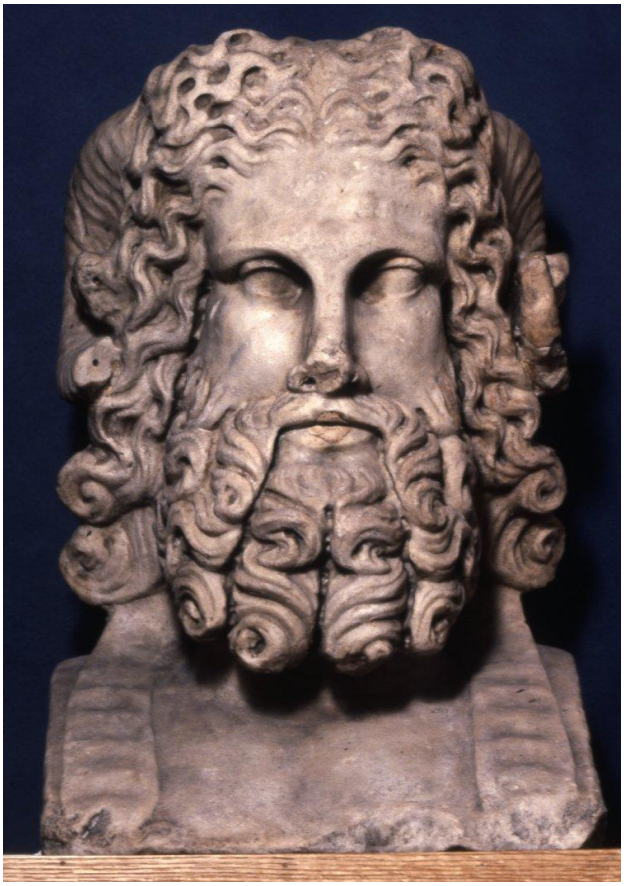

Resim 22a. Zeus Büstü.

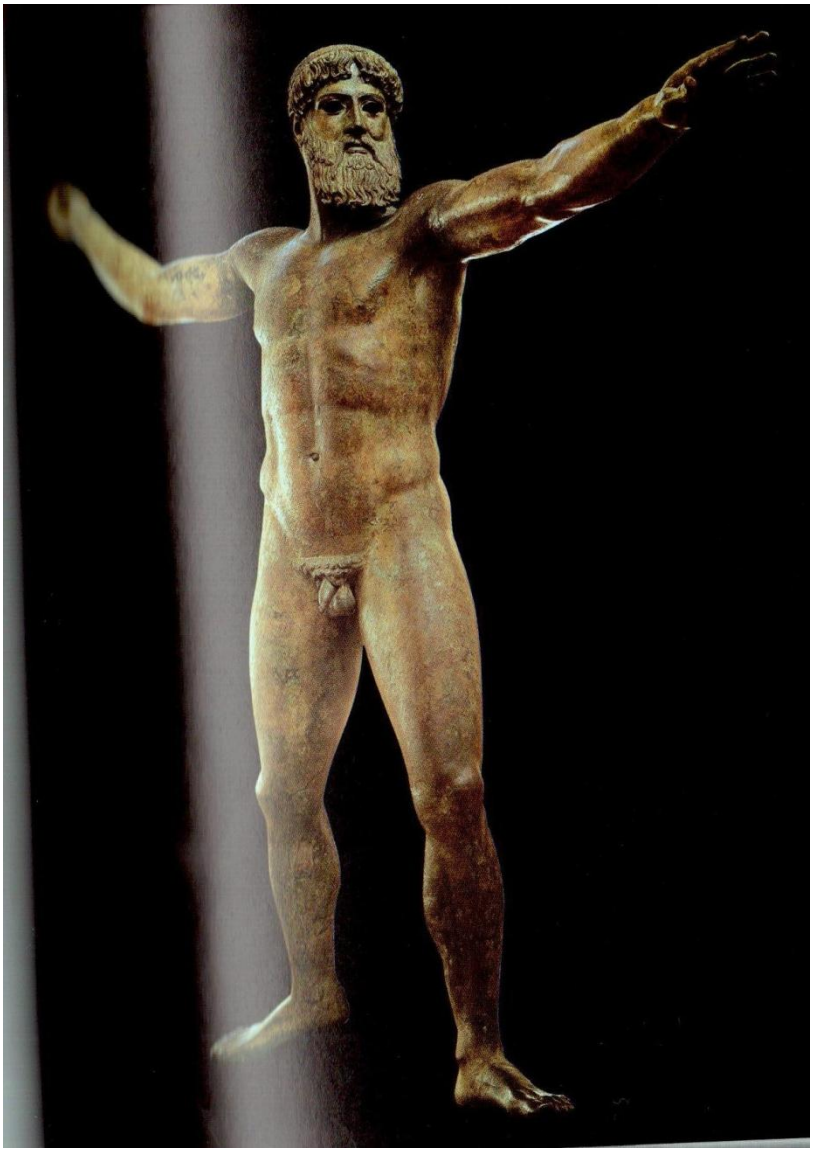

Resim 22b. Yıldırım Atan Zeus.

Resim 23. Dünya'nın Çalkalanması.

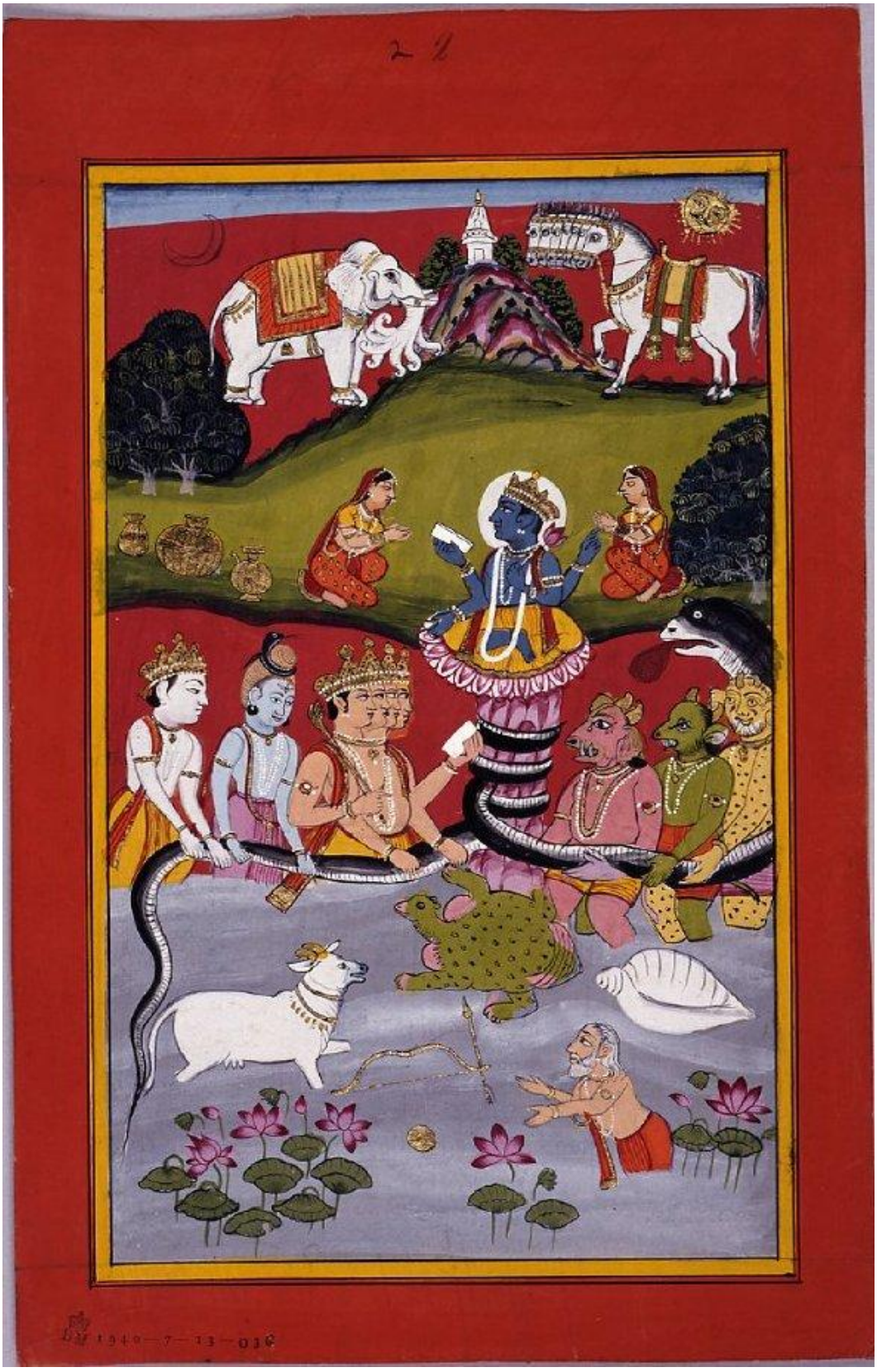

Resim 24. Okyanusun Çalkalanması.

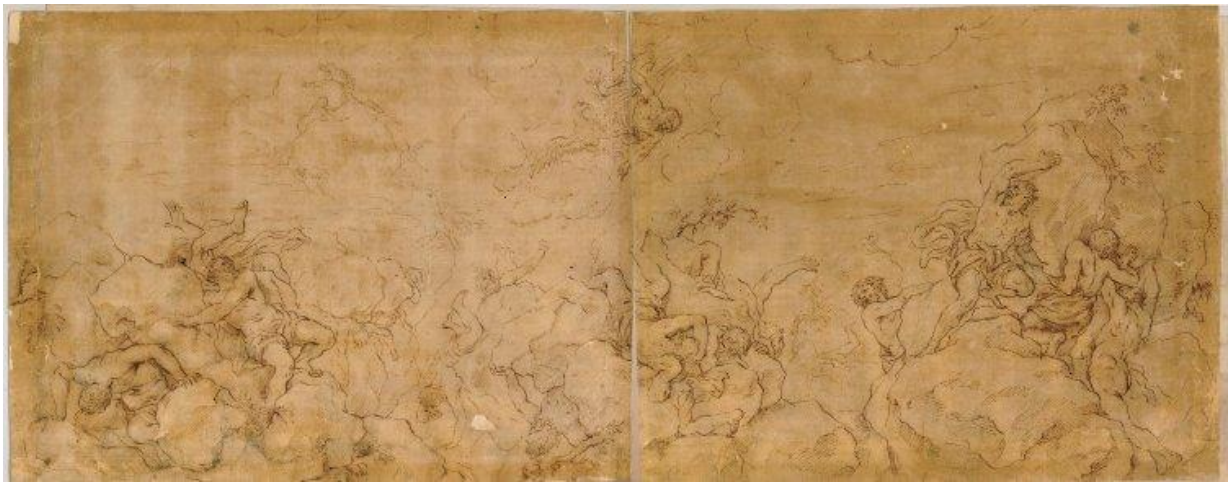

Resim 25a. Titanların Savaşı.

Resim 25b. Titan Atlas'ın Dünyayı Taşıması.

Resim 25c. Tanrılarla Titanların Savaşı.

Resim 26a. Dans Eden Kṛishṇa.

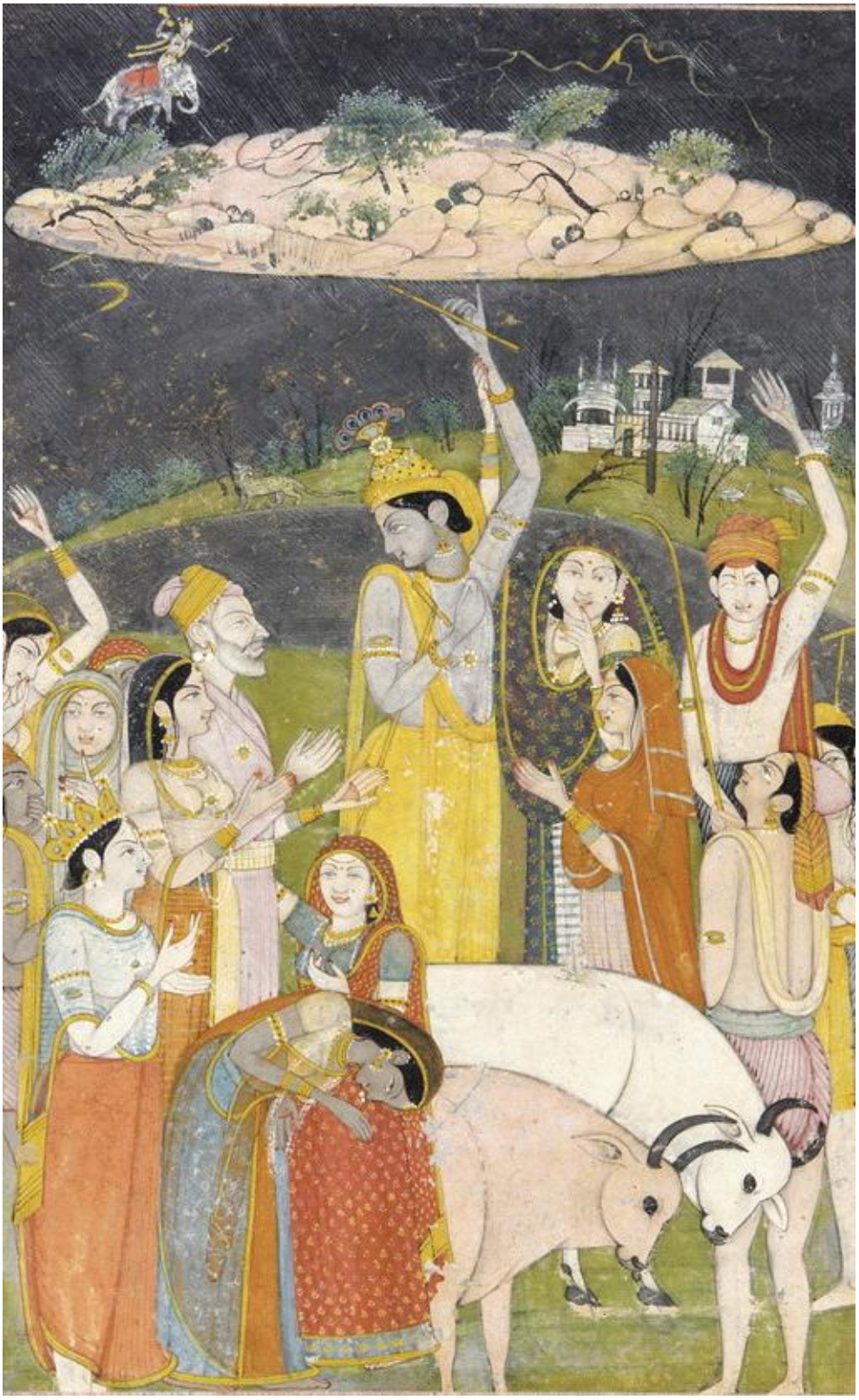

Resim 26b. Kṛishṇa Govardhan Dağı'nı Kaldırırken.

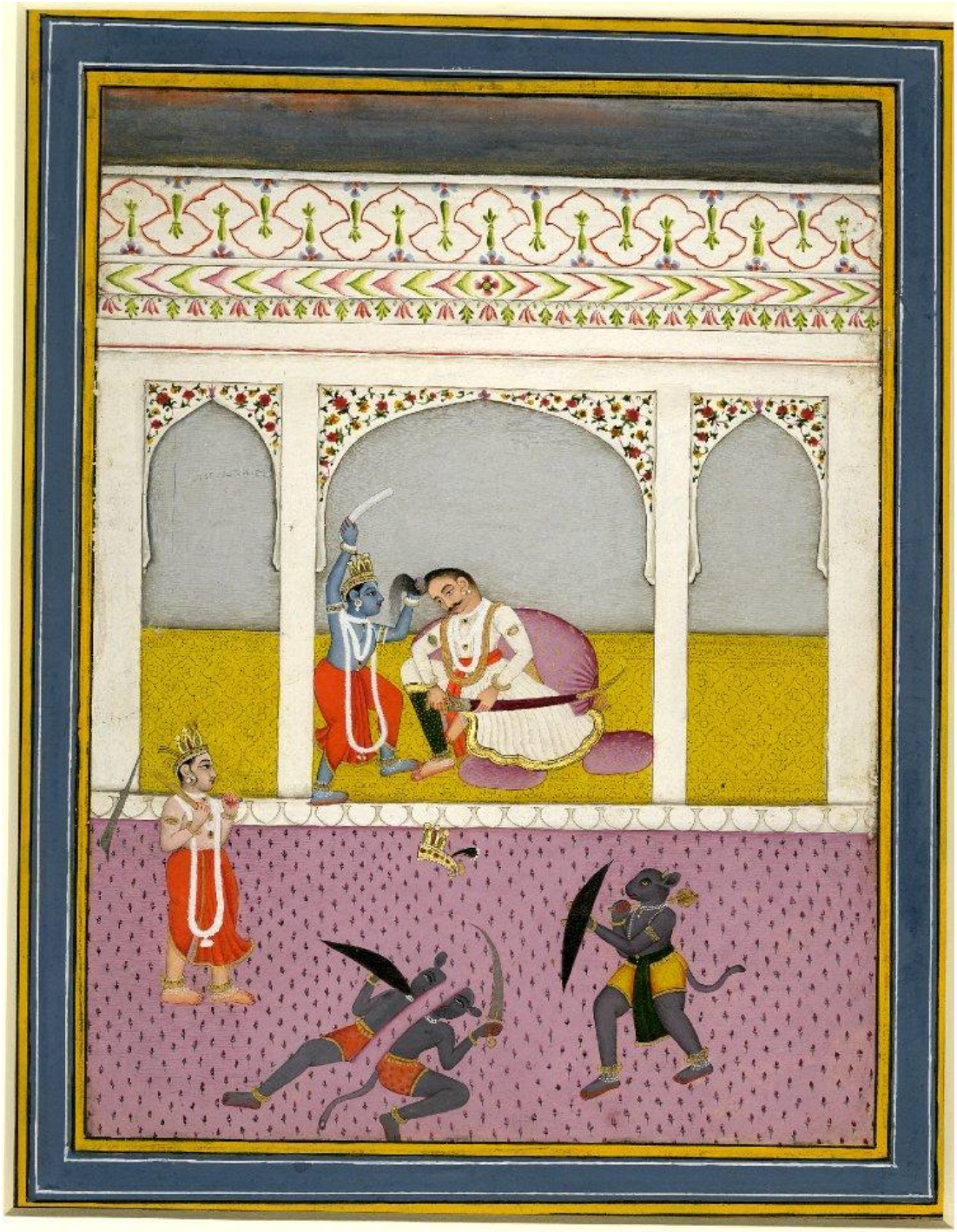

Resim 26c. Kṛishṇa'nın Kamsa'yı Öldürmesi.

Resim 27a. Herakles Heykeli.

Resim 27b. Herakles'in Bebekken Bir Yılanı Öldürmesi.

Resim 27c. Herakles ve Nemea Aslanı.

Resim 28. Lakshmī Heykeli.

Resim 29. Hera Heykeli.

Resim 30. Lakshmī.

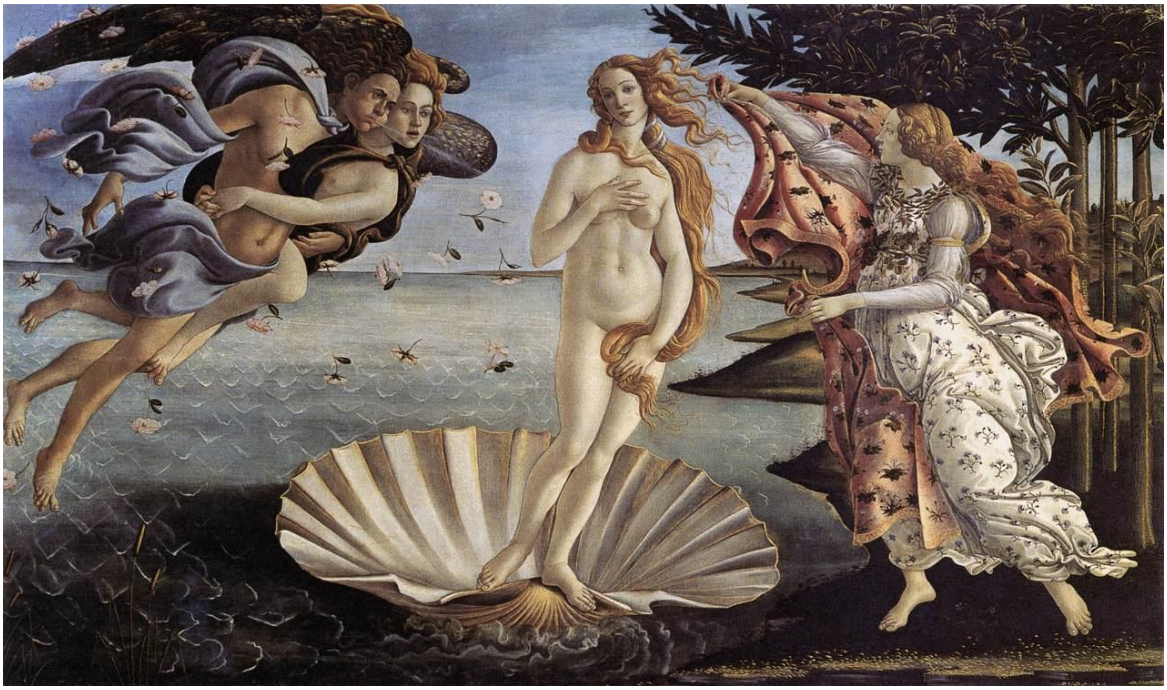

Resim 31. Venüs'ün Doğuşu.

Resim 32. Varuṇa.

Resim 33. Poseidon Heykeli.

Resim 34a. Yama.

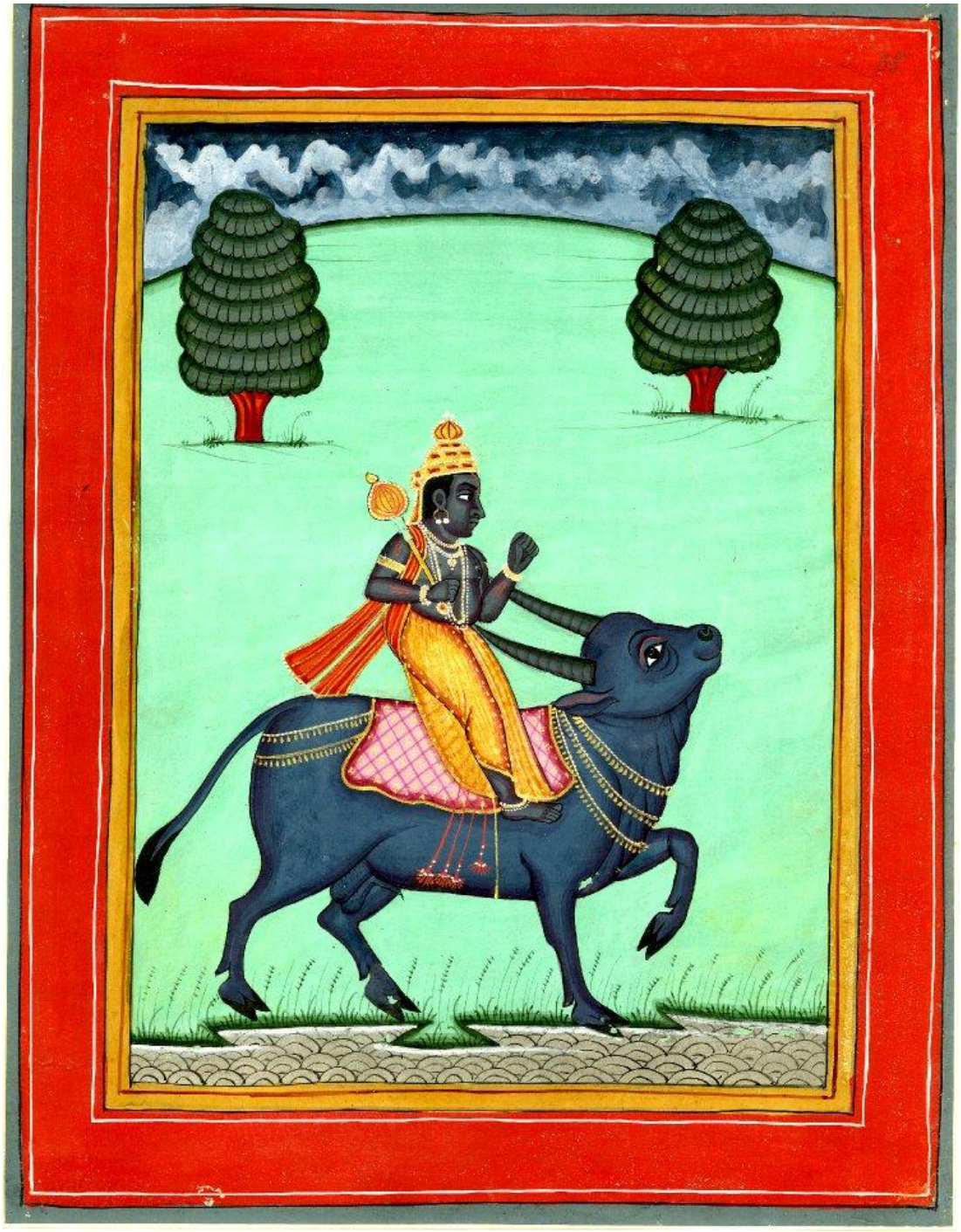

Resim 34b. Yama.

Resim 35. Hades ve Kerberos.

Resim 36a. Sarasvatī.

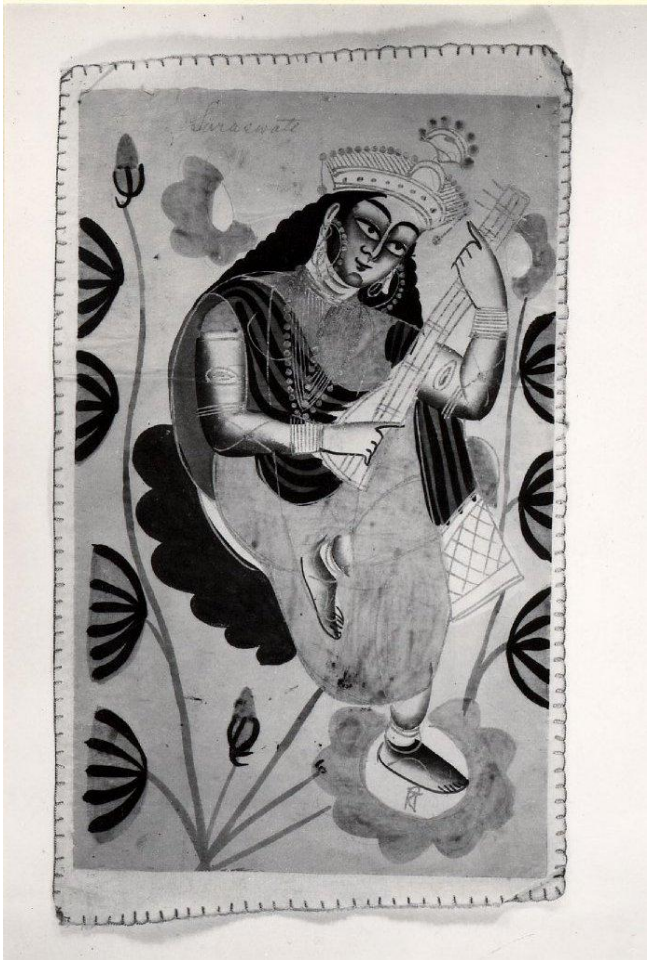

Resim 36b. Sarasvatī.

Resim 37. Athena Heykeli.

Resim 38a. Kārttikeya Heykeli.

Resim 38b. Kārttikeya.

Resim 39. Ares Heykeli.

Resim 40a. Sūrya.

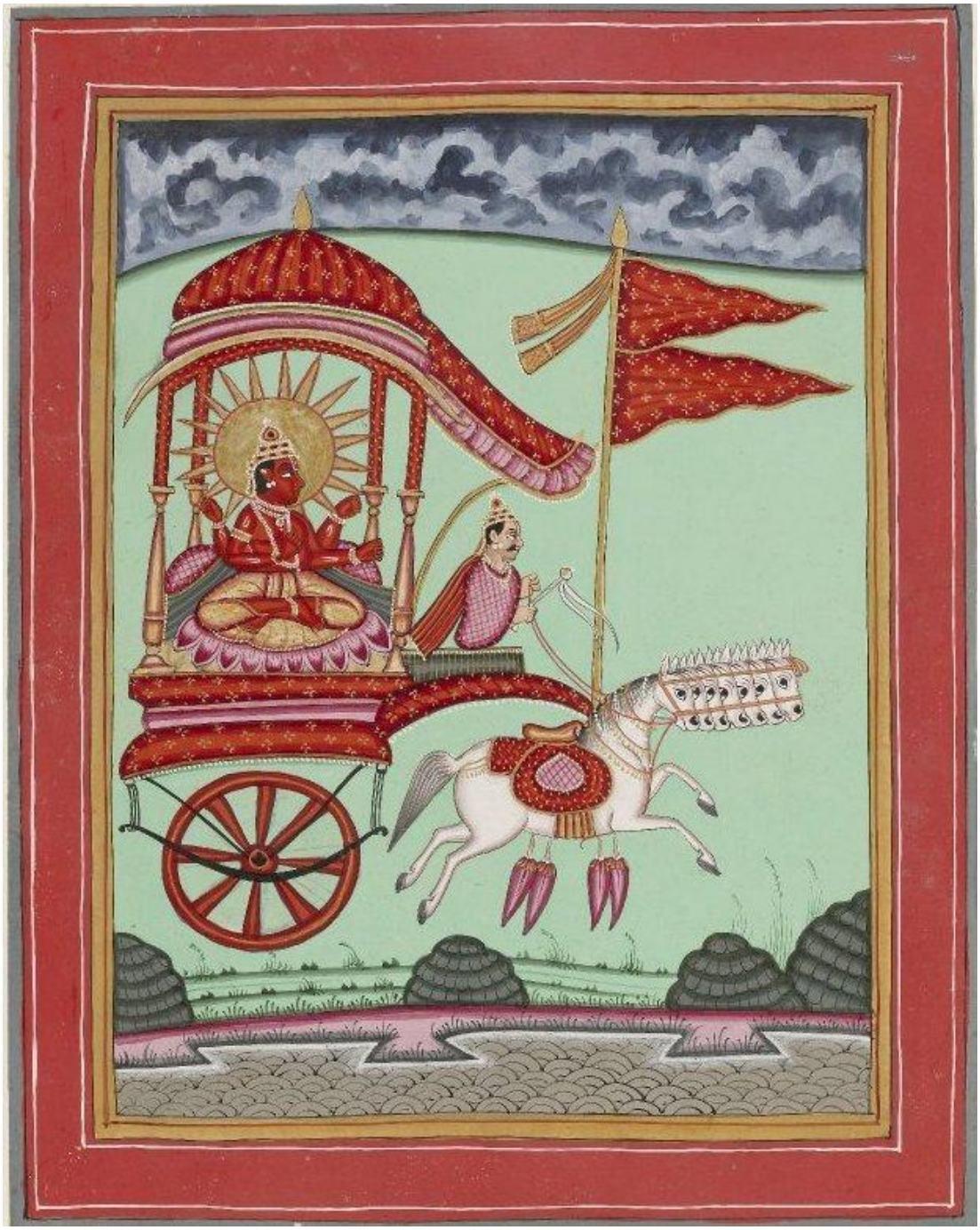

Resim 40b. Sūrya.

Resim 41a. Helios Kabartması.

Resim 41b. Helios'un Haphaistos'a Haberi.

Resim 42. Soma.

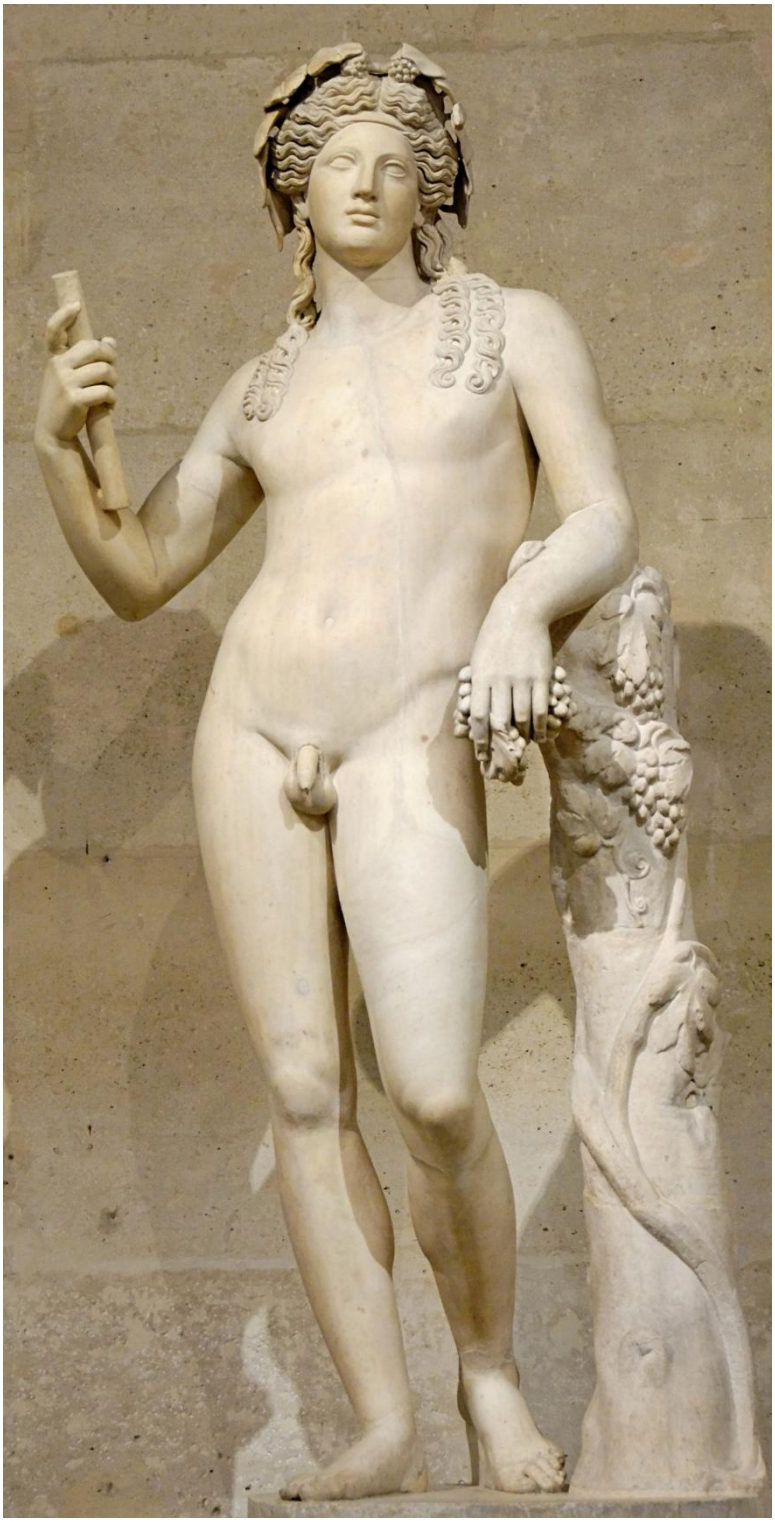

Resim 43. Dionysos Heykeli.

Resim 44a. Kāma.

Resim 44b. Kāma.

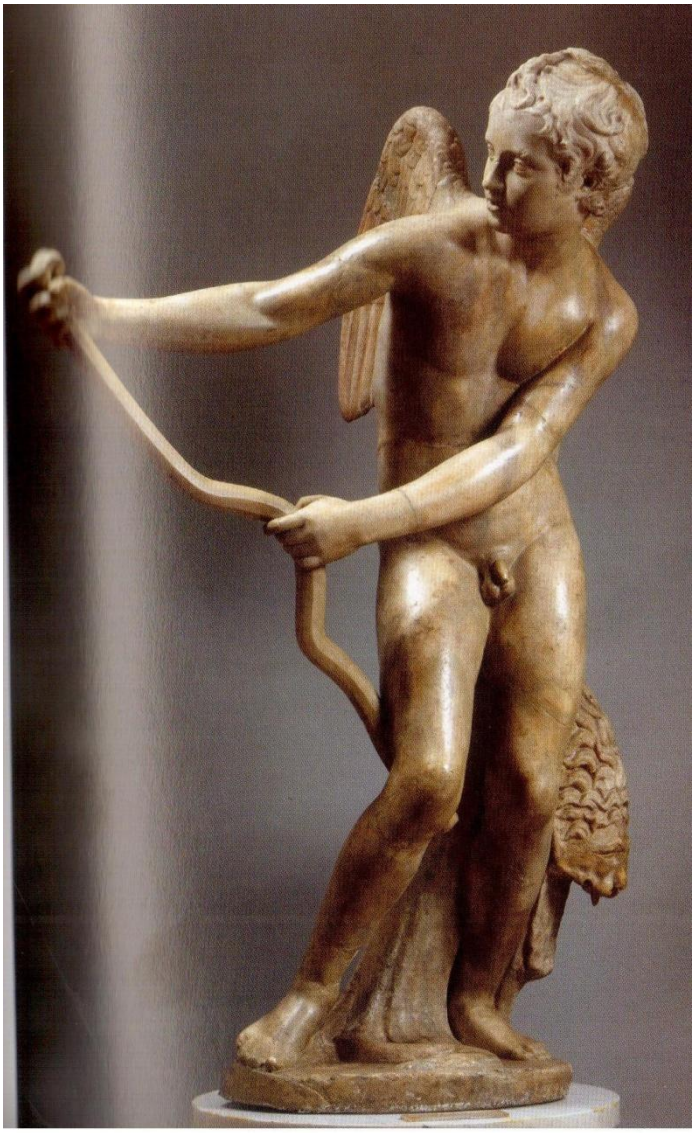

Resim 45. Eros Heykeli.

Resim 46. Ushas ve Aniruddha.

Resim 47. Eos.

Resim 48. Nārada Heykeli.

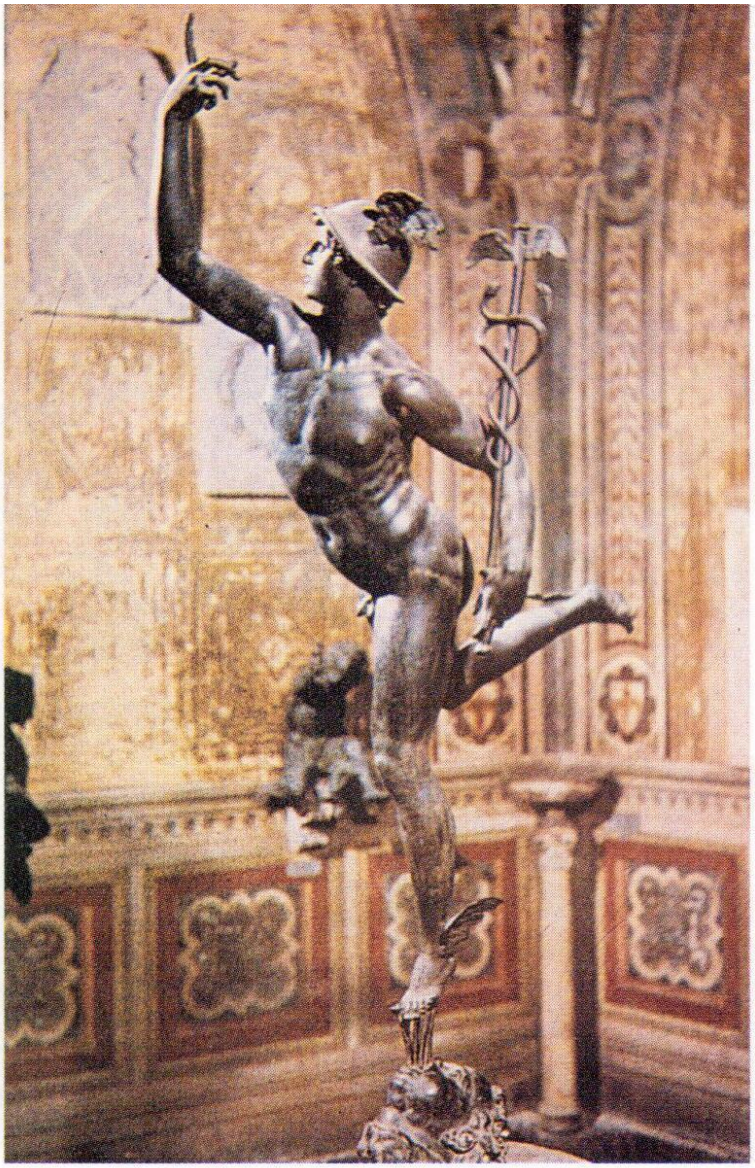

Resim 49. Hermes Heykeli.

Resim 50. Kiṃpurusha Kabartması.

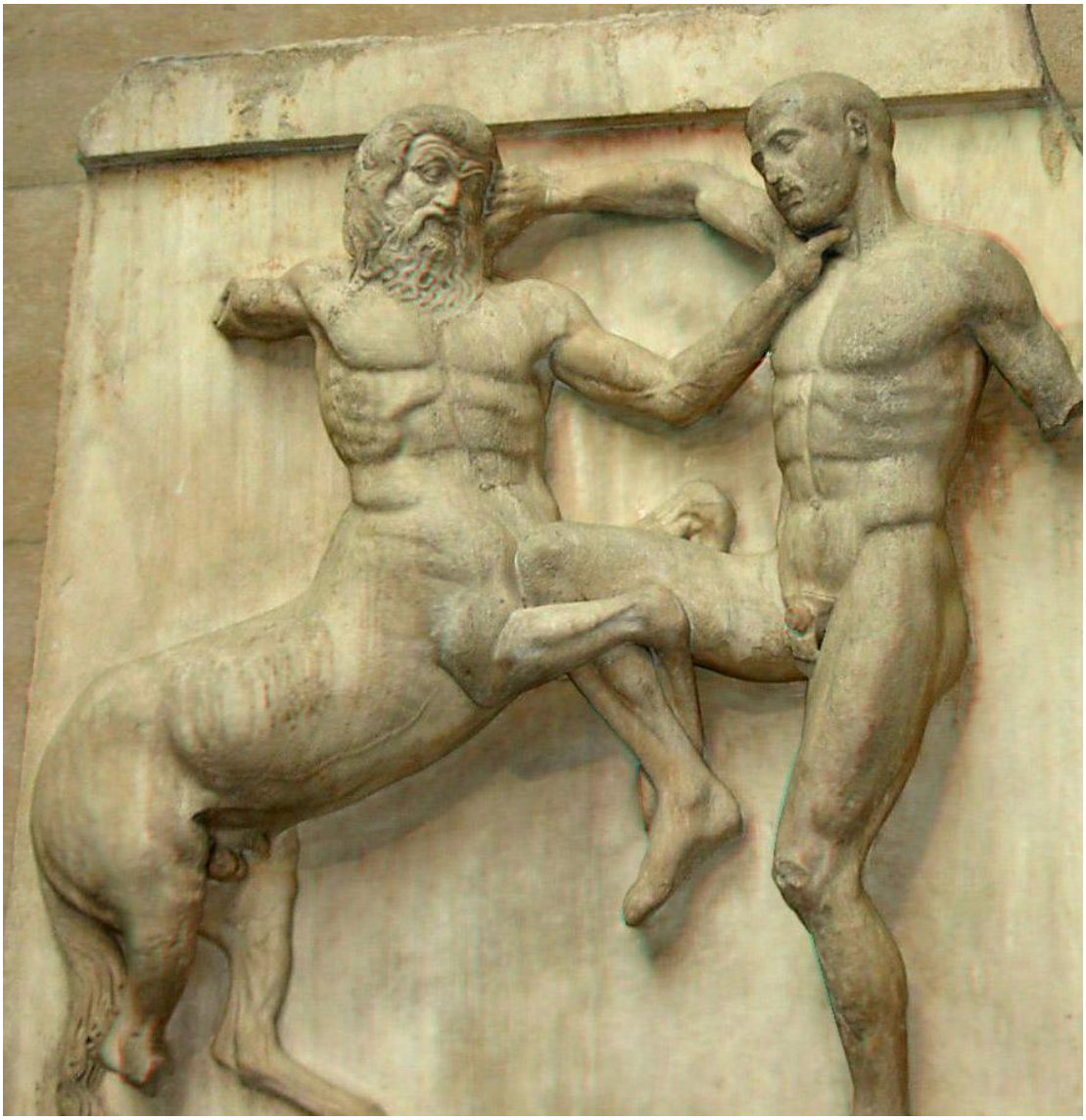

Resim 51. Kentaur Kabartması.

ÖZET

Mitoloji özetle; "çok tanrılı dinlerde tanrı ve yarı tanrıların eylemleri ile onların diğer yaratıklar ve insanlarla ilişkileri konusundaki efsaneler, öyküler ve inançlar bütünü" olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışmanın ana konusunu Hint ve Yunan mitolojilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Hindistan coğrafyası temel alınmış ve çalışmanın birinci bölümünde, kavram olarak mitoloji irdelenmiş; Hint ve Yunan mitolojilerinin kaynakları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde Hint ve Yunan mitolojileri; "Tanrılar ve Karakterler", "Efsaneler", "Yaratıklar" ve "Diğer" başlarıkları altında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte bu mitolojilerin benzer ve ayrılan yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Hint ve Yunan dünyasının görsel sanatlarından mitoloji konulu örnekler katalog halinde karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Çalışmanın sonunda ise Hint ve Yunan kültürleri arasındaki etkileşim alanlarından farklı örnekler sunulmuştur. Bu doğrultuda, iki kültür arasında ve hatta Hint ve "Batı" dünyası arasında müthiş derecede bir benzerlik olduğu düşüncesi ön plana çıkmıştır. Son olarak eldeki veriler ışığında yapılan genel bir değerlendirme ile Hint ve Avrupa dünyası arasındaki bağlantı; Hindistan'ın, "Doğu"da bir ülke olmasına rağmen kültür olarak aslında "Batı"ya daha yakın olduğu ispatlanmaktadır.

Mitoloji ilk çağlardan günümüze kadar her toplumda varolan, kültürün her unsurunu derinden etkileyen, çoğu zaman tarihe ışık tutan ve en önemlisi kültürler arası etkileşimin yansımalarını bünyesinde barındıran evrensel bir kavramdır. Ancak çoğu toplumlarda mitolojinin karşılatırmalı olarak ele alınma çalışmaları oldukça yetersizdir. Dolayısıyla bu çalışma, bu alanda yapılacak olan araştırmalara ışık tutabilecek bir kaynak niteliğindedir.

ABSTRACT

Mythology, in brief, can be defined as “the whole legends, stories and beliefs about acts of gods and demigods in their relations with other creatures and people in the polytheistic religions.”

The main subject of this study is comparative research of Indian and Greek mythology. In this context based on geography of India; in the first part of this study, mythology is examined as a concept; it is emphasized on the sources of Indian and Greek mythologies. In the second part of the study, Indian and Greek mythologies are comparatively discussed under the titles of “Gods and Characters”, “Legends”, “Creatures” and “Other”. In addition, similarities and differences of both mythologies is tried to be determined. In the third part of the study, mythological examples of Indian and Greek visual arts are presented in the catalog comparatively. At the end of the study, different examples from fields of cultural interactions between Indian and Greek cultures are presented. Accordingly, the idea that is a great similarity between these two cultures and even between the Indian and the Western worlds comes into prominence. In conclusion, with a general evaluation in the light of the data collected, the relation between the Indian and the European worlds prove that although India is in the “East” geographically, but actually closer to the “West” culturally.

Mythology is a universal concept existing in every society from ancient times to present day, having deep influences on all aspects of culture, mostly helping us to enlighten and understand the history, and the most important one, reflecting intercultural interactions. However, comparative studies on mythology are cosiderably inadequate. Consequently, this study will be a helpful source for researches in this field.